

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

Liber I. Isagoge.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](#)

DÈ PRÆCEPTIS DECALOGI

L I B R I D E C E M.

Intentio, & Divisio Opere.

C E A N U M palmo concludere nitor, dum easus ferè omnes ad Decalogum spectantes brevibus Opusculis explicare contendo. Vires assumit timor. Vnde enim in tanta nobilium Scriptorum de eodem arguento obvia multitudine, ac frequentia novi aliquid ad Lectorum animos alliciendos, mihi expiscari conceatur? Niçar tamen, & certe si essequar, lucro apponam; sin minus excusabit me obedientia R. P. N. Vincentij Carraffæ, rotius nostræ Societatis moderatoris, qui Opusculum primum meum, de Expedita Confessione, evolvere non dedignatus. a fido sibi placuisse mihi indignissimo significavit, ut etiam me ad summam causam universalem eodem modo ac stylo concordem, adhortaretur, hoc est, (ut sunt Superiorum nutus excipiendi) profuso in me imperio, præcipere. Id autem, quod dirigendum suscipio, quam sit operosum atque prolixum, (cum S. Aug. lib. 17. de Civit. c. 1. merito loquor) & quam multis indigent voluminibus, quis ignorat, qui hoc vel mediocriter cogitat? Proinde (cum eodem ibid. concluso) ita, si potuero, stylo moderabor meo, ut huic operi, nec ea, que supersint, dicam, nec ea, que satis sint, prætermittam.

Decem ergo libris decem Decalogi præcepta complector. In primo quasi Isagogen instituo pro consequentibus libris, siquidem de quibusdam ago, quæ scitæ sunt generatim, atque universè præ necessaria, antequam ad sequentes tractationes speciatim descendatur: hæc sunt de peccatis, de voluntario, de conscientia. In ceteris vero disseram de præceptis ipsius Decalogi, ita scilicet ut singuli libri singula præcepta continant, præter librum decimum, qui duo, hoc est nonum & decimum præceptum complectetur: ubi multa tanquam in proprio loco de internis actibus desiderij simul colligam, quæ Conscientias, imo & penitentibus fructu parient, si Deo placet, non contemnendum. Erudi me Divina Sapientia, & doce me, ad te enim sapere, desipere est. S. Ang. in medit. c. 5.

P R I M A P A R S.

L I B E R I P R I M U S.

Isagoge, seu de cognitu præcessariis ante Decalogi tractationem.

C A P U T P R I M U M.

De Peccatis.

S. I. Divisio Peccatorum.

ECCATUM, quod ex S. Aug. lib. 22. contra Panarium, cap. 27. est dictum, factum, concupiscentiam rationem, aliud est Mortale, aliud est veniale: dif-

rant autem hæc in eo, quod veniale leviter adversatur legi æternæ. Mortale graviter: unde fit, ut illud mereatur æternam peccatum, hoc est, peccatum Inferni; hoc vero peccatum temporalem.

2. Eiusmodi autem peccata possunt patrari, per commissiōnem, ut furando, blasphemando, &c. vel per omissionem, ut non restituendo, non adjuvando extremitate in digniti, non audiendo sacram, &c.

3. Rursus aliud est mortale, vel Veniale ex se, seu ex genere suo, aliud est Mortale, vel Veniale per accidens. Ita Sanchez lib. 1. in decis. c. 1. num. 3. Meroll. m. 2. d. 1.

A. 64.

Explicationis Decalogi Lib. I.

c. 4. aliquae passim. Ex genere suo Mortale vel Veniale est, quod ex objecto seu considerata materia, circa quam versatur, grave vel leve quid est, verbi gratia, grave est homicidium, adulterium, &c. Leve est verbum otiosum, mendacium officiosum, impatiens laborum, &c. Mortale per accidens est, quando ex aliquo accidente veniale transit in mortale, ut verbum otiosum, verbi gratia, si occasio seu periculum proximum alicuius peccati mortalis. Veniale per accidens est, quando mortale ex aliquo accidenti transit in veniale, ut si homicidium fiat ex imperfecta deliberatione. Vnde habes non statim te posse pronuntiare actum esse culpam mortalem vel veniale, nisi perpendas an quod ex se est tale, per accidens tale nequaquam sit, id quod enucleatus explicantum breviter suscipio.

§. II. De mortali, & veniali ex genere suo.

Regula passim obvia ad hanc discernendam est eiusmodi: Illud ex genere suo est mortale, quod charitatem Dei vel proximi, vel sui ipsius graviter laedit: securus erit veniale ex genere suo. Nec dissimilis est ea, quam aliqui afferunt, illud est mortale quod continet gravem deformitatem contra rectam rationem, illud veniale, quod levem. Ita Sanchez, l.c. n. 1, ex Azor, lib. 4, cap. 9, q. 8. aliique. Veræ sed insufficietes regule: nam hoc ipsum inquirō cœquidnam est illud, quod charitatem graviter laedit vel quod gravem continet deformitatem?

2. Quoniam vero difficulter potest id per universalem regulam diffiniri, multa signa ad hoc facientia proponere merito solent Autores. Erat ergo actio ex se graviter charitatem laedit, & propterea culpa mortaliter, si in sanctis literis Deus eismodi actioni comminetur exclusionem à Regno cœlorum, ut ad Galatas 5, Fornicarios inquit Apostolus) Immunditia, Contentiones, Aemulationes, Iras, Dissensiones, Secta, Invidia, Homicidia, Ebrietates, Correstiones, & his similia, qui talia agunt, regnum Dei non assequentur.

Secundo, si Ecclesia declaravit esse peccatum mortale. Tertio, si virtus docti communiter, considerata natura actus suali, iudicent esse mortale, tunc sit ratio in contrarium.

Quarto, si sint peccata contra graves virtutes Theologicas, v.g. Religionem, Iustitiam, &c.

Quinto, si sint contra precepta Decalogi.

Sexto, si sint contra Ecclesiæ præcepta; ad quod caput revocantur omnia, quæ præcepto humano sub mortali præcipiuntur, quando autem sic præcipiantur, diximus in opere de expediti sacris. Missal. 3. c. 1. §. 8.

3. Erat vero actio ex se leviter laedit, scilicet, cum mala sit, sub istis prædictis signis saltē principaliter non comprehenditur. Atque hic vides, cur non raro aliqui Doctores dicant actionem quamvis esse mortalem, negent mordaces alii. Ratio enim est, quia cum omnes convenient in illo-universali, peccatum mortale esse, quod graviter laedit charitatem, vel quod diffiniret recte ratione non tampon, ut sunt hominum diversa ingenia, convenire omnes possunt. An hoc, de quo controvertit, graviter laedit, An huic peculiari actioni gehenna à scriptura comminetur, ab Ecclesia sic discernitur. An laedantur graves virtutes, An adiutor excusat, per quam mortale transeat in veniale, &c. Et doctores quidem, atque discretus melius resolvunt, quam indocti & imprudens: ille enim cordate scripturam intelligit, ac doctores, rationesque expendit: hic ab obvia quamvis autoritate, vel simulata ratione ductus, imprudenter pronuntiat. Verum ne inter hos posteriores connumereris, facient (Deo aspirante) ea, quæ in his opusculis differimus.

§. III. De Veniali per accidens.

Mortale trahit in veniale potest per accidens tribus ferè ex aptibus. Primo, ex parvitatem mate-

riæ. Secundo, ex imperfectione actus. Tertio, ex aliqua causa excusante. Jam de singulis.

De Veniali ex parvitatem materie.

2. Qua ratione. Quod est ex genere suo mortale, abeat aliquando, ex parvitatem materie in veniale, non obvius est, cuicunque discernere: nam proprieas sit hujusmodi religia. (Leg. Sanchez, lib. 1. in dec. c. 4. n. 1. Suan. ad leg. lib. 2. c. 28. n. 2. Bonac. d. 2. de pecc. q. 3. p. 3. n. 1. Castro P. tom. 2. t. 1. d. 2. p. 7. n. 1. Merollam t. 1. d. 1. f. 4. 2. n. 3. 30.)

3. Quoties ratio malitia gravis, seu offendit gravis contra charitatem Dei, vel proximi, quod alij, & tecum quidem dicunt, contra rectam rationem inveniuntur in materia parva æquæ ac in magna, toties perstat mortaliter vel inesse mortaliter, etiam in materia quantumvis parva, secus transibit in veniale. Ratio est manifesta: quia malitia peccati mortaliter constituit in gravi offendit, si ergo haec inveniatur in aliqua materia etiam levi, semper erit mortaliter, si non inveniatur, non est, unde sit pronuntianda mortaliter.

4. Sed quando id erit vel illud? non potest id melius explicari, quanq; per aliqua discurrendo in quibus quacunque posita vel levi materia, gravis formaliter offendit reperitur.

5. Dico igitur eam reperiendi primū in actionibus, que immediate, & directe contra Deum versantur, ut in odio Dei, contemptu ejusdem, blasphemia, infidelitate, in peccatis contra spem Theologiam, &c.

Quare quodcumque modicum odium, contemptus, &c. erit culpa mortaliter. Ratio est, quia in his ut ex maiestate Dei pater etiam in quacunque parvitatem gravis appetet contra rectam rationem deformitas.

6. Dixi (immediate & directe) nam contemptus indirecitus, v.g. contemptus in rebus Deo sacris, videtur posse habere paritatem, scilicet perpendit. Sotus in 4. d. 1. q. 1. art. 8. §. si amem, si eo contemnem, quod quis in consecratione calices pronuntiante omittat illud (enim) ut nos explicimus in opere de sursum. Missal. lib. 2. c. 5. §. 2. n. 3. vel in eo qui jocose dicere aliquid leve de sanctis, quo homines sunt, ut sanctum Crispinum fuisse sutorum, &c. De quo Sanchez, lib. 2. in dec. 3. 2. n. 4. Hac enim medietate ad Deum pertinet, quando sent modica, non videtur gravem deformitatem continere, cum eiusdem Dei reverentiam graviter nequaquam violent.

7. Secundo, reperiatur gravis semper offendit in perjuria assertorio. Ita Castro P. l.c. Sanchez, lib. 1. in dec. c. 4. num. 1. Semper enim apparet gravis, instituire Deum testem mendacium, quamvis levissimum, si enim sic tribuitur posse mendacium approbat. Non autem reperiatur semper in instrumento promissorio, vel in voto, quando cum fuerit tibi animus illa observandi, deinde non observas; tunc enim non observare erit veniale, si res promissa sit levis, ut infra lib. 3. c. 3. de iure. §. 3. n. 4. ex probabilissima sententia dilputabimus.

8. Tertio, reperiatur eadem semper gravis offendit in magia & superstitione, que est a pacto expresso cum dea, quia semper malum grave est pacifici cum hoste Dei, & hominum infestissimo. Leg. Merollam, l. c. n. 11. 2. Vide nihilominus quæ dicam infra lib. 3. c. 6. §. 1. de superstitione, n. 6.

9. Quartus, reperiatur item in Simonia ex iure divino, per quare datur pretium temporalis pro re spirituali. Ita Sanchez, Castro Palau l. c. Meroll. diff. 1. Semper enim gravis est irreverentia quamcumque rem sacra temporeli pretio quamvis modico æqualem, ipso facto emptio, profiteri: quæ gravis irreverentia non apparet, saltē semper, in simonia iure Ecclesiastico prohibita, ubi res empta est temporalis, si de temporali participat. Hujus posterioris generis est officium, verbi gratia, & economi, sacrificia, quando aliquid parvum datur pro eo consequendo.

10. Quinto, reperiatur in re venerea, deliberatè quæ sit, ita Merolla l.c. diff. 2. quia cunctis delectatio libidina-

Caput I. De Peccatis.

3

Si cum iuxta Gal. lib. 1.4. de usu partium, cap. 9. & 10. dicitur quod ad seminis effusio non ob generationem quae ab graviter prohibita effusione deforciatur in gravem seculum ab illa prohibita effusione deforciatur in gravem seculum per conceptum. Dixi libidinosam innuam male adversarios hanc doctrinam impugnare ex eo quod nimis severi videantur. Concedimus enim excessa aplexos, aperitos, &c. non libidinosos, sed ex joco, curiositate, vel simili causa laicos non perdignare ex ea ad gravem deforciatatem, quia non sunt in re venerea, cum non habeant ea le ordinem ac gradus feminis profusionem, sed quod a libidinosis dicere nequaquam possumus. Lege Castro Palum 1.1.16. dis. 5. p. 9. n. 8.

11. Sexto reperitur in irritatione Sacramentorum, in fractione signi in lejuniu naturali praecessario ad Eucaristiam suscipiendam: in his enim ratio integratio linea eadem, propter Sacramenti dignitatem semper regedit. Ita idem 1.1.16. 4. d. 2. p. 7. n. 2.

12. Septimo, reperitur in homicidio iniusto: cum enim mors sit omnium temporalium damnum in homine maximum, graviter super ejus charitatem ludit. Ita idem ibidem.

Hec satius fit compendiose collegisse, in quibus parvitas materie non datur; non datur, in quantum formaliter, in ratione offensae, parva: licet enim materia sit ex se materialiter modica: gravis tamen est (ut vi simus) contra rectum rationem offensio.

Quoniam autem in aliis materiae praeter haec tenus dicitur, epulmodi materia parvitas regulariter adest, sollemnis hic illa emergit disceptatio nequon modo, & unde ea sit desumenda, & dignoscenda: quod iam subdito. Lege Dianam p. 5. tr. 5. de parvitate materiae.

Vnde desumenda sit materia parvitas.

13. Profecto ex triplici capite desumi posset: Primum, ex se ipso in se absolute separata: Secundum, ex comparatione ad totum, quod praedicitur: Tertium, ex relatione ad finem, propter quem res praesupponit. Labor, v. g. in die festivo per unam horam exhibitus, potest primum considerari, an ex se absolute separatus, si modicum quid, an magnum. Secundum, an sit esse compatus, cum labore totius diei viginti quatuor horarum. Tertijs, an sittale, ut relatus ad finem vacandi Deo, multum scilicet, an patrum labor diei et unius hora docet cultui Dei, qui est, finis in precepto de non laborando in die festivo.

14. Dico, quamvis primum, & secundum caput, immo & alia circumstantia forte concurrentes, attendenda omnino sint, tamen ex tertio toto hac conjectura principaliter desumi debet. Itaque illud, cui parva materia qua supposita gravitate finis, parum conduceat ad dictum finem intentum a legislatore: illa magna quam multum. Quia ergo labor unius horae patrum, nocet fini vacante. Deo in die festivo, erit venialis; labor vero decimae, & g. horarum, quia multum nocet, erit mortalis. Vnde, ut id cognoscatur, opus valde est judicio viri prudentis spectantis omnes circumstantias & expensas primum & secundum caput ex predictis, sed semper in ordinis ad tertium; an scilicet res de qua agitur, graviter, vel leviter ad finem intentum conduceat, an eidem obsteret. Habe exempla: Aliqui concesserunt laborem non excedentem duas horas in die festivo esse venialem, aliqui laborem unius hora duntaxat. Vnde haec judicadis diversitas: quia nimis utique prudenter judicare se credidissent, omnibus predictis expensis, eo tempore laborare, parum si neque preceptum impediens.

15. Praeterea, quia furari obolum parum domino regulariter nocet, at furari aureum, v. g. multum; id est illud veniale, hoc mortale erit; Et quia attenta circumstantia paupertatis aliquius; unius, v. g. acus ministerio se sustentantis, acus iactura multum huic nocet, necesse est ideo acum ab eo furari mortale erit. Rursus, quia aliqui contendunt quatuor Iuliorum futrum parum non esse dicto fini, aliqui, multum, etiam ratione dissimili:

Pars I.

sq[ue]ndem cum quatuor Iulii potest quis se alere per unum diem, quod his videtur grave, id est hi ejusmodi futrum mortale, illi veniale pronuntiant. Sicut etiam quinq[ue]fifti centum Iulios sufficiendo unum singulis multum vocet, si non singulis certe toti communis ipsorum, id est in orale. Ita Melilla 1.1.1.2. c. 4. n. 9. Coroll. aliquo ibidem cit.

16. Pari modo si obligaris elargiri elemosynam mille aureorum, omittens alia quinquaginta aureos, peccas mortaliter, qualis est quinquaginta respectu numeri millesimorum, si pagina materia, at respectu finis intenti sublevatio nisi pauperem, vel exercitationis pietatis, materia notabilis est. Ita Castro P. 1.1.1.2. d. 2. p. 7. n. 7.

17. Item si vovisti, vel iurasti audire Missam ob cultum Dei, grave quid est, illam non audire: cum graviter conducatur ad illum finem, vel una Missa; nam secus non audire Missam die festivo, mortale non est. Ita Sanchez in dec. lib. 2. c. 4. n. 2. & 6. At si idem iurasti ob observantiam quandam bonarum gubernationis (ut fieri solet a scholasticis in quibusdam Academias) non videtur grave unam, vel alteram Missam omittere, quia vel finis non est admodum gravis, cum sit finis secularis gubernationis, vel certe onus unius Missa hujusmodi fini non admodum nocet, ita Castro P. 1. c. 4. Sanchez l.c.

18. Ad haec mutuilo quippe, ingressus in alienam cellam, & similia de se levia, quia notabilitate pessime conductere in aliqua Religione ad solam observantiam, erunt ratione finis gloria, & sic poterunt illa superiores sub mortali praecipere: ita idem ibi.

19. Dico poterunt nam ceterum invitum hanc licentiam superioribus concedo. Cum enim subditus ignorat; vel subinde non credat, si pitem magni esse momenti, & per se res levias appareat, facile, & quidem probabiliter, (si sine magno consilio sub mortali res levias praecipiantur) pectabunt superiorum potius ad terendum (& utinam non imprudenter) quam ad solidum quempiam finem obtinendum eam praecipisse.

20. Illud non invitus addo. Si quando expressè tantum onus peccati mortalis non declaretur, nec ex aliquo tandem capite colligatur, praesumendum esse praecipuum grave nequaquam ferri de levi. Exemplum. In Quidam Monasterio advertitur panem, vinumque, & similia notabilitate deficerre ex eo quod subditus illa per minutus largitiones exteris donarent: statuerunt ergo sub mortali relevato Praelatis, ne quis quidpiam panis, vel vini sine expressa facultate externis largiatur. Dubitatum fuit, an si Petrus subditus clam parvam panis, vini quantitatem semel, aut iterum daret, quamvis adverteret alios (sed non, cum illis cooperaretur), parimmodo donaret, unde notabilis quantitas dissiparetur. An inquam mortaliter peccaret.

Respondi, si statutum fuisset, ne quis quidpiam etiam leve clargiretur, considerandam fuisse doctrinam num. praecedente allatam, & num. 2.4. mox afferendam: nunc vero, quandoquidem statutum fuit absolutum, (Ne quis quidpiam daret, nec expressè levitas sub mortali interdicta, putavi statutum loqui de notabili quantitate respectu singulorum, de materia nimis culpæ mortali accommoda, & consequenter Petrum graviter non peccasse. Sed redeo ad exempla.

21. Insuper si vovisti coronam Beatisimæ Virginis ex sex decennariis constantem, duo decennaria comparatione dicta corona, cum sit tertia pars, videatur non modice materia; at quia ad finem intentum, id est, ad cultum Virginis modice nocet, si cetera quatuor decennia reciperent, veniale erit, duo tantum omittere. Idem videatur in omittente tertiam partem eiusdem horae canonicae ex minoribus, nempe Tertia, Sexta, Nonæ, &c. nisi forte benigniore sententiam, quam sententiam infra afferemus, cum de horis canonicas agendum erit, amplecti velis.

22. Si adhuc prohibitio sub mortali, ne frumentorum merces, vel pecunia ob bonum publicum extrahatur a Regno, materia pertingens ad mortale mensuranda erit

A 2

Explicationis Decalogi Lib. I.

à fine intento per legem, id est, à dicto bono publico. Quare, quamvis Sanchez lib. 2. in Dec. cap. 4. nra. 8. censet esse mensurandam ex ipsa quantitate exportata mercis spectata in se, etiam si parum Reipublice hoc eat: tamen probabilius est cum Castro Palao tom. 2. tr. 2. p. 7. n. 6. esse ex dicto documento mensurandam quod, si grave inferatur, spectat omnis circumstantia, satrat annona, necessitate regni, &c. mortaliter peccatur: securus, venialiter.

23. Quando quis parum cibi multoties in die jejuniū assumptus, non perveniat ad graviter nocendum fini intento, & per præceptum jejuniū abstinendi à refectione, venialiter peccabit: si perveniat, mortaliter. Quoniam ergo si semel, aut bis unam vel alteram nucem, v.g. eodem die comedas, non te reficas, nisi admodum leviter, idē veniale erit, illas sive simul, sive successivè eodem die comedere; at si ita multiplices, ut nebulosus reficiari, peccabis mortaliter. Aliqui docent intra diem jejuniū (extra unicam comctionem, & extra jentaculum vespertinum) unam unciam ciborum comedere, esse parvitudinem materie, atque adeo sic comedentem peccare solum venialiter. Turrianus ap. sum. Theolog. mor. cap. 256. d. 17. n. 1. quem citat Pafqual. de jejuniō decr. 159. extenit ad duas uncias. Vnde hoc certe non nisi quia ex dictis illi unam unciam, Turrianus, etiam duas parum fini praedicto jejuniū nocere, ut sunt hominum diversa judicia, probabiliter putant.

24. Hic denique adverte. Quando dubitatur an res præcepta graviter conductae ad finem, vel an gravis sit finis, præsumi probabiliter posse ac debere ita esse, si ejusmodi præceptum magno consilio, & a superiori prudenti constitutum. Ita Castro P.t. 1. r. 1. d. 7. num. 6. et Sanchez lib. 1. 2. Dec. cap. 4. nra. 3. Ratio est, quia ex communiter contingentibus præsumendum est pro superiori prudenti; prudentes enim non solent præceptum grave imponere, nisi ad finem gravem, deque re ad gravem finem graviter conducente: Quod si clarè de imprudencia constet, vel etiam, omnibus perennis dubie, vel ex aliquo capite præsumatur præceptum, ejusque peccatum ad terrorem dumtaxat ferri, leve quid est reputandum, quia tunc prævalet subditi libertas, iuxta ea, quæ disputabantur in ta cap. 3. §. 7. v. leges, latius.

25. Semel Episcopus prohibuit sub pena excommunicationis, ne moniales aliquid exciperent ex floribus domestici hortuli: sic urgente horci prefecta, ad communem refectionem conservandam. Interrogatus ego, an id sub mortali obligaret? Respondi nequam, quia manifestè constabat finem esse admodum leven: immo, ut etiam Vicario per familiariis cum admouui, ne modicis huius generis culpis tam gravem peccatum imponeret, sc̄ret potius sic contemni præcepta folere, quam custodiri: peccatum excommunicationis, que severissima est, tam vulgarem habere, sumis esse reprehensibile.

Facit ad hanc Sanchez, qui excommunicationem forte latam adversus consummantes matrimonium, non premissis benedictionibꝫ, sicut, minime ligare: quia Excommunicatione ferri non potest, nisi ubi adest materia imponens præceptum obligans ad mortale, quæ materia non appareat in ea consummatione, nisi forte aliquando diu in aliqua Diœcœsi solerent differri ejusmodi benedictiones; nam, tunc posset sub excommunicatione præcipi, ut intra tempus commodum, v.g. intra fermentum, adhiberentur. Hac ex illo. Vbi vides invalidè excommunicationem ferti circa rem, quæ non est apta, ut de ipsa imponatur præceptum grave; At certè materia, cuius finis, modo dicto est levis, gravis esse mortaliter non potest, &c.

De Veniali ex imperfectione actus.

26. Dupli modo transit mortale in veniale ex imperfectione actus, ita S.Th. p. 2. q. 88. art. 2. communiter receptus. Primo ex defectu deliberationis: id est quando non plenè, ac perfectè intellectus advertit ad objectum

initiatus, nec de ea, expendendo singula, deliberat; ita sèpè occurrit in semiortiente, in semiebrio, in distracto ad alias cogitationes. Secundò, ex defectu pleni consensus: quando scilicet voluntas objectum malum non amplectitur totu, ut ita dicam, actu, sed subratione quadam, inde; & imperfectè: ita fere accidit in infotibus quibusdam subitaneis.

27. Ad quorum intelligentiam, nota, in voluntate triplicem reperi posse motum in rem, seu objectum aliud, ita Petri Sotii de ijsi. Sacer Tr. de discr. pec. lec. 8. & pauli apud Merol. t. 1. d. 2. v. 4. 147. n. 103. Alius est primò primus, qui ita celere est, rationemque hominis prævenit, ut illum cohibere sub ejusdem potestate non sit. Alius est secundò primus qui impediti quidem potest, sed sub quadam tenui, seu semiplena libertate, id quod accedit proper hominis ad singula discurrentia, tarditatem, qui nos tard, licet advertat rem esse malam, imperfectè tamen veluti in confuso advertit, unde, & non pleno consensu ad illam movetur. Alius denique motus est liberatus, & perfectus, quando nimis est plena liber, cum sit ex ratione singula expedite, & ex voluntate, expedito consensu, se inclinante.

Primus motus ex his, quam quando objectum est mortaliter malum, nullum est peccatum: Secundus est veniale: Tertius mortale: quæ est communis doctrina, quidquid Ioan. Sanchez in fil. 18. quem recte Castro palau. 2. t. 1. n. 2. p. 6. n. 3. impugnat, in contrarium innuat. Nam vero difficultas in eo sita est: qua ratione dignoscendum sit auctio, vel abesse in actu plenari deliberationis, plenarieque consensum; Dantur sequentes conjecturae ex eodem ibid. a. n. 5. nam aliquando certitudinem habere, nisi Deus, qui animum nostrum solus intoscipit, homo non potest.

28. Prima est desumenda ex defectu aetatis, quia non artigistis septenium; tunc enim si dubites an acquisitionis plenaria libertatem, seu usum rationis, præsumere potes non acquiescere. Idem, si dubites, si perfectè à somno factus excedatus, vel ebrietatem deposueris, vel distractionem mentis alias res cogitantis excusseris; quia hec, cum perfecta sunt, libertatem impediunt, ergo cum imperfectè existunt, illam diminuunt. Ita Bonac. disp. 2. de p. q. 2. p. 3. 19. fine, etiam Thom. Sanchez. & Filiu.

Secunda conjectura est: Si animum firmum habeas, & sèpè repetitum nunquam committendi mortale: præsumere enim potes peccatum non plenè consensile; nam quanto aliquid olio multoties est habitum, si deinde plenè amper, facile & sine difficultate cognoscitur, ita Caietanus summa, v. delectatio more, apud Merol. t. 1. d. 2. cap. 4. d. 7. p. 8. fine.

Tertia est: Si facilè potes peccatum execipi, illudque cum tu compōs es, p. q. viribus respisi; præsumere enim potes, antea non plene consensile, si quidem non ita facilè affectus mutatur. Ita Sanchez l. c. n. 27. Bonac. l. c. u. 19. Hinc quando motus parvus tempore fere imperceptibili insurgit, & paulo post, ut advertis, curas expellere, est signum nullius, aut certe imperfecti dumtaxat consensus præstis.

Quarta conjectura sumitur ex communiter contingentibus, quæ est efficacissima, ita Mench. lib. 1. præsimp. 18. & lib. 5. præf. 32. Vnde si quis timorat sit conscientia, peccatumque mortale abhorreat et præsumendum est non plenè consensile, cum de consensu dubitet: securus si perditis, moribus si: hic enim, cum peccatum, velat aquam bibat, cum dubitat, præsumere potest verè ebibisse. Ita Sanchez l. c. n. 20. Bonac. n. 16. Sayr. in clavis lib. 8. c. 7. n. 6.

29. Quælibet ex his conjecturis regulariter facit opinionem probabilem, qua uti esse possimus, non affuisse libertatem saltem perfectam, unde nec peccatum mortale.

Peccatum in genere.

30. Qæres, si quis solum advertit in objecto malitia in genere, verbi gratia, mendacium cum juramento, vel verbum otiosum esse malum, sed præscindat an mala sint gravia an levia, potestne id habere pro conj. Quia

Caput I. De Peccatis.

5

ta, quod amplectendo, tale objectum commisit sedum peccatum leve. Respondet in pueris potest ita Io. Sanchez in Selec. d. 17. n. 10. quando enim hi sunt in confusione adipiscenda rationis, sepe ocurrunt ut cognoscant in confuso rem esse malam, sed non dum pertingant ad cognoscendam qualitatem malitiae, an gravis sit, an levius, & tunc certò mihi videntur in mortale iij nequaquam labii, quia malitiam mortalem nondum cognoscunt. Vide nox num. 33.

31. At vero, si de iis, qui perfectiū usum rationis habent sit loquens, non est universalis conjectura: nam propere Doctores apud Thom. S. lib. 1. in Dec. cap. 11. n. 6. alioquin apud Castrop. c. 17. n. 1. d. 1. p. 3. m. 4. & 5. Itan. Val. p. 19. art. 6. d. 59. c. 3. 20. communiter docent tunc gravitatem, vel levitatem peccati defarsi debere ex ipso objecto, seu materia peccati, & si illud mendacium cum iuramento allatum n. 30. esse mortale, verbum vero otiosum esse veniale, etiam si in utroque solum adveniat malitia praescindens a gravi & levi. Cuius doctriña ratio esse potest, quia ut habet Layman. lib. 17. 2. c. 4. m. 7. in tanta determinatione dicti casus presumendum est hominem, sicut non actualiter, at certe virtuiter, apprehendere objectum, ut peccaminosus sub ea gravitate, vel levitate, in qua re ipsa est, vel saltem presumendum est, non nimis ab eius qualitate aberrare. Sicet distinetur non satis cognoscere videatur.

32. Ergo quod primum, probabile puto, si de nominibus culis, & doctoribus agamus, acquiescendum esse alata doctrina, atque adeo tunc conjecturam peccati faciendam esse ab ipsa qualitate objecti, seu materiae, ac si de rudiotoribus, v.g. rusticis, mulierculis, & similibus sermo sit, pronunciandum esse non peccare nisi venialiter.

Ratio est, quia præsumere possumus illos doctiores aliquo tandem modo (ur diximus ex Layman) qualitatem malitiae cognoscere. At si ruidiores, nos apti sunt ad illam virtutem apprehensionem habendam; nec scimus nec regulariter advertunt ad obligatiōēm examinandi, utrumquid quod agunt mortale sit, an veniale, cum igitur solum felicis offerat malitia quedam indeterminata, illam tantummodo contrahenti, quia cum sit communis, & praescindens mortali, & veniali; imperfecta est, atque adeo ad culpam levem reducenda, ita Val. p. 1. q. 14. p. 4. q. 3. fine, Citans Nau. in Summa Latina, p. 11. d. 9. num. 9. Idem p. 11. evenire doctioribus non dubito, quia sapientia non semper sapit, ut ait Plautus, præfatione in subitis quibusdam casibus, in quibus & ipi non solent ad predictam obligationem advertere.

33. Confirmo ex Io. Sanchez. d. 17. n. 10. Quo fit (inquit) pueri falso iurantes, non discernentes. An sic iurare se malum grave, vel leve, venialiter delinqüere ex imperfecta cognitione offensa, quia non sunt potentes discernere gravitatem malitiae, & quamvis plures apud Thom. Sanchez, lib. 1. in dec. cap. 11. n. 6. dicant peccare mortaliter eum, qui cognoscens aliquid male agere, non curas discernere, an veniale sit an mortale: ex eo enim se periculio, peccandi mortaliter ultrorū radis, quod verisimiliter arbitror: non tamen a nobis tradita adversari, cum puer, cum jurat, et si cognoscat se malum committere, non tamen se illi offerat, quod obligatur si examinare quanta sit culpa; nec ob id se tradere periculi committendi mortale, cognoscit. Sicuti percipitur a grande, Hec Io. Sanchez: sublimo: At grande nos ruidor, immo interdum etiam doctior non advertit ad dictam obligationem; ergo nec peccabit mortaliter. De hac re dixi olim breviter lib. 2. Math. confessionis, c. 1.... §. 15. num. 9. 2.

34. Si quis ita in genere statuat, Volo offendere Deum non est mirum, quod peccet mortaliter: quia tunc non adest solum malitia praescindens, de qua haec tenus, sed determinata, & veluti immediata contra Deum, id quod sapit Dei contemptum; cum enim ad nullam materiam descendat, videatur contra ipsum Deum immediate operari velle, quod est grave.

35. Hac solerit esse vel ignorantia, vel in aliquibus

casibus necessitas. Quoad primum. Si quis ex ignorantia incipibili putet aliquid esse veniale, quod alijs est mortale, venialiter tantum peccabit. Ita S. Thom. 2. q. 7. 6. art. 3. Quem omnes sequuntur apud Merollam, f. 1. l. 1. c. 2. dub. 2. n. 3. Ratio est, quia, ut infra videbimus, peccatum debet esse liberum, & voluntarium procedens ex cognitione singulorum: cum ergo hoc supponamus cognosci secundum, & quidem circa culpam, malitiam levem, leve erit peccatum.

Item erit si ignorantia sit culpabilis tantum ventiliter. Ita Val. Soc. Sanc. alioquin apud eundem Meroll. ibid. dub. 3. quia tunc, cum non adit nisi culpa ignorantiae, quam supponimus esse veniale, non nisi venialiter inficer actionem. Quanam sint eiusmodi ignorantiae, habebis, & Deo placet, infra c. 2. §. 10.

36. Quoad secundum, advertendum est, adesse preceptum grave, ne quis cooperetur cum peccato alterius, qui enim cum alio concurreat ad actionem malam, peccati illius particeps sine dubio fit. V.g. si quis mulierem excitat ad forniciandum cum alio, quamvis ipse non fornicetur, particeps est peccati illorum. Jam evenire alia quando solet, ut quis cooperetur ad quoddam actiones materialiter malas, & tamen non peccet, quia nimis invitus, & non potest aliud agere cum ea actione cooperatur. Locat v.g. domum suam quis Meretici. Hic videtur cooperari cum ejus peccato, dum dat illi opportunum locum peccandi, & tamen, quia id facit ne amicitat locationis sit premium, non censetur peccare. Necessestas igitur excusat in aliquibus materiis a peccato, quia tamen debet esse proportionata actioni, cui quis cooperatur; hoc est, ut sit gravis, que excusat a peccato cooperationis cum actione graviter mala materialiter: gravior, quae a peccato cooperationis, cum actione gravius mala materialiter: fortior enim causa, ut ex se patet, debet excusare a cooperatione cum actione, cui conjungitur homicidium, quam cui furium, vel cum actione, cui proximi conjungitur idem homicidium: quam, cui remota, &c. Hinc ergo sit, ut si parum, seu leviter deficiat necessitas a tali debita proportione, leviter tantum peccetur, de qua tamen tota re commodius dicetur inferius, & interim legi potest Merolla. f. 1. c. 4. dub. 10. Castrop. tom. 1. tr. 6. de charitate, tota dis. 6.

§. I. V. De Mortali per accidentis.

1. **V**eniale transire per accidentis potest in Mortale. Vex ferè modis. Ratione finis, contemptus, periculi, conscientia erronea, scandalis, denique ratione unionis multorum venialium, in aliquibus casibus. Jam de singulis breviter.

Mortale ratione finis.

2. Duplice id modo evenit. Primo si veniale committitur propter finem mortalem; ut si quis mentitur, ut adulterer: ita Sanchez, lib. 1. in dec. 6. 5. m. 7. ratio est, quia actio specificatur a fine, ergo fine graviter malo male graviter fieri. Quia ratione id peccatum aperiri confessatio debet fusse declarativus lib. 2. meth. confess. 1. §. 1. 1.

3. Secundo. Veniale transit in Mortale, si in veniali ultimum finem quis constituit. Ita S. Thom. 2. 2. q. 13. 2. art. 3. & communiter. Ratio est, quia in hoc magna intervenit deordinatio, cum enim id eveniat, sive explicite, sive quanto plus appreciativè amatur venialis illa res, quam Deus ultimus noster finis; vel implicitè, quando quis actualiter paratus est praæcepta obligantia ad mortale transgredi, ut obtineat rem illam veniale, non potest non adesse gravis deordinatio, atque adeo culpa gravis, juxta illud Sancti Augustini, hom. 2. 4. in Ioani. & refertur c. unum orariorum, 25. dis. §. 1. Nullum peccatum est adeo veniale, quin fiat criminale: dum placet. Subintellige, dum placet, ut finis ultimus.

A 3

Mortale

Pars I.

Mortale ratione contemptus.

4. Si quis, sive ex malitia, sive ex prava consuetudine, sive ex alia simili cause violat praeceptum, non dicitur contemnere: at dicetur, si contemptus est causa cuius peccati, id est scilicet violat quis praeceptum, quia contemnit. Quoniam autem contemnere quis potest vel praeceptum, seu quod nunc in idem reedit, rem praeceptam, vel ipsum praeipientem, seu legifatorem, id est de utroque differendum.

5. quoad posterius, quando praeceptum est divinum, si quis violet praeceptum leve, verbi gratia, mentaliter, quia contemnit praeipientem, sive formaliter, ut praeipientis est, & superior, sive materialiter; ut talis est in suo esse, semper peccat mortaliter? Ita Val. Leff. Suan apud Meroll. t. 1. d. 2. c. 4. d. 8. num. 136. quia id semper est quid grave contra obedientiam, vel reverentiam debitan Deo, qui est praeipientis in dictis praeceptis, quae propterea vocantur divina.

6. Quando autem praeceptum est humanum, si violetur praeceptum etiam lege, eo quod contemnitur praeipientis formaliter, id est quatenus superior est, atque ad eum spernit ipsi potestas, si nullius esset momenti peccatum mortale committitur. Idem ibid. At vero si praeceptum leve violetur ex eo, quod contemnatur praeipientis materialiter, id est quatenus talis homo est, quia verbi gratia, est imprudens, vel indiscretus, peccatum mortale non committitur. Idem, ibidem. Idemque erit, si quis nolit aliqui obedire, non quidem, quia est superior est, sed ne hominem ea te levi solatio afficiat. Ratio horum est, quia in primo casu injurya fit Deo, à quo est omnis legitima potestas: in aliis duobus contemnitur solum ipse homo, & quidem in se lev.

7. Quoad prius, id est quoad contemptum rei praecepta; si praeceptum rei levius est humanum, & illud quis violet, quia spernit ipsum praeceptum cum relatione ad praeipientem formaliter, id est spernit, quia illi, ut superiori, non vult se subiungere, mortaliter peccabit; quia tunc contemptus, ut modò dictum est, vergit contra ipsum praeipientem ut sic. Si quis vero illud leve violet, quia spernit sive illum rem levem, sive ipsum leve praeceptum sine relatione ad praeipientem, ut sic; vel cum relatione sola ad praeipientem, ut talis homo est, peccabit solum venialiter, quia tunc contemptus cadit in rem vere levem, unde non nisi leviter culpabilis erit, idem, ibid.

8. Quod si praeceptum rei levius sit divinum, illudque quis violer, quia spernit ipsam rem levem, seu leve praeceptum cum relatione ad praeipientem ut sic, nolens se illi subiungere, certè erit clare mortale: cum enim adest injurya contra Deum; si vero quis illud leve violet non cum tali relatione, sed solum, (mentitur verbi gratia) contemnit ipsum mendacium, distinguunt Doctores idem, ibid. Si enim contemnit quasi putans illud praeceptum de non mentiendo esse inutile, & vanum, peccat mortaliter, & in hoc ferè omnes convenient, quia id continet tacitam blasphemiam contra Deum, qualiter etiam contineret, si quis confitit Christi Domini eadem ratione, ac si esset vana, contemneret: At si putetur quidem utile praeceptum, sed parvi pendatur, quia est res levius, & non obligans ad mortale, docet Sanchez in dec. lib. 1. c. 5. n. 11 fin. adhuc esse mortale, quia (inquit) est magna inordinatio, praeceptum Dei ita contemnere. Verum Sanchez nimis rigorose loquitur, cum certè illa doctinatio non sit magna, sed levius, ut leve est objectum. Temperat ergo Lessius lib. 2. c. 46. d. 6. n. penult. dicens fortè non esse mortale. Ego sequor libens Layman, lib. 1. r. 3. de pec. 7. num. 6. qui abolute, & sine distinctione docet contemptum rei praecepta levius, quia non redundat saltem graviter contra legislatoris autoritatem, esse veniale. Ratio autem esse potest, quia in hoc cafa non parviperditur, nisi res levius, & nequaquam redundans, nisi multū temotè, contra Deum. Sanè si ego contemnam non ex alio capite, sed solum, quia est leve quid, sagallitem Regis resalutare, & aviterne Regem offendere? nequaquam: pari igitur modo propor-

tionaliter in casu nostro. Et ulterior ratio est, quia quando ego contemno rem levem, quia levius est, resolvitur mea culpa in hunc modum. Contemno rem levem, quia levius est, nam si esse gravior, atque adeo gravis injuria Dei non contemnerem.

9. Ex dictis facile colligere potes peccantem ex contemptu peccata committere, utrumque explicitè confessari opertum, quia scilicet primò praeceptum in tali materia violat, & quia secundò, vel agit contra obedientiam nolendo se superiori subiungere, vel contra Religionem, Deum praeipientem contemnendo, &c.

Mortale ratione periculi.

10. Veniale tamen & quelibet actio indifferens transit in mortale, si in illa advertitur adesse proximum periculum committendi mortale: ita Doctores mox cit. & perfissim Verbi gratia, si quis verbum otiosum dicat feminam ex qua ipse expertus est sapientiam in mortale peccatum esse ipsum, mortaliter peccabit. Ratio est, quia mortale velle convincitur qui tam proximum peccandi periculum sponte subit, puxa ilud: Qui amat periculum, peribit in illo. Hinc fit & peccantem debere Confessario appetere specimen peccati, cuius periculo se exponit, illud enim censetur committere: quando quidem eodem praecepto, quo vitare tenemur peccatum, tenemur & illius periculum proximum vitare. Quando ab hac culpa excusamus, urgente nimis necessitate, & de praxi absolvendi in proximo periculo peccandi constitutos, diximus in met. exp. cap. lib. 3. cap. 5. §. 3.

11. Sed hic tanquam in proprio loco queritur. An qui vult committere omnia venialia, quia se offertunt committenda, peccet mortaliter ratione periculi committendi mortale. Peccate mortaliter docet Sanchez in dec. lib. 1. cap. 5. num. 4. Bonac. d. 2. de pec. q. 3. p. 5. n. 17. quia peccata venialia sunt dispositiones ad mortale.

12. Si vera esset hæc opinio, vñ plurimis Fidelibus, qui verbis & factis profligantur le uno eis contentos, non peccare mortaliter; certe non admodum laborant de venialibus. Benignor igitur est, immo & probabilius sententia Castropalai opus. i. tr. 1. d. 2. p. 9. §. 3. n. 5. & Salas c. 2. 2. q. 88. c. 3. d. 16. f. 1. c. 3. n. 67. in fine, & scđ. 4. b. n. 84. negantum. Ratio præcipua sit, quia falsum est venialia esse dispositiones proximas ad mortale, atque adeo proximi periculo fasello sint remoti. Videamus enim plures, quæ de venialibus non multum curant, vel ad ipsum nomen mortalis horrere, & re ipsa diu à mortalibus abstineri. Ulterior autem ratio est, potest, quia dum malitia coarctatur terminis Iusti offense Dei, minus hominem Christianum afficit, ac percellit, valde ingerit, & terret, dum transcendit ad gravem: et quo tam diverso affectu, nullo modo judicandum est eum, qui priorem affectum habet, habere posteriorum. Excipe tamen alias occasiones sive in genere luxurie, sive alterius materie, quando ex aliquo capite in illa levi actione verè appetat proximum abendi periculum, sed id non est ex vi peccati venialis, sed ex vi naturæ talis actionis. Certè consuetudo jurandi verum sine necessitate, non videtur Thomas Sanchez lib. 3. in dec. c. 5. n. 9. occasio proxima jurandi falsi, quia qui curam habet jurandi verum, non ex hoc inducitur ad jurandum falsum, immo potius abducitur. Simili modo ergo univerfaliter in cafa, de quo agimus, &c.

13. Secundò queritur. An qui concupiscit feminam, cuius statum ignorat, aut feminam in communi, peccat peccato stupri, adulterii, vel sacrilegij, ex eo quod exponit se periculo sic peccandi. Affirmat Sanchez lib. 1. in dec. c. 8. n. 5. cui addit Meroll. c. 1. d. 2. c. 4. d. 8. num. 145. alioisque, atque adeo teneri id in confessione explicare. Ratio est, (inquit) quia quantum ex parte sui desiderii fertur in feminam cuiuscunq; status sit, vel certè se exponit periculo peccandi cum illa, quibuscumque sit conditionibus affectu: excusari tamen sapientia concupiscitatem, ait, quod eam malitiam ejusque periculum non adveniat. Hanc

Caput I. De Peccatis.

7

Hanc excusationem libens amplector, sed doctrinam non
sum. Ratio per illam est quia, vel hic in mortale sila-
batione periculi, vel ratione indeterminationis. Non
ratione periculi, siquidem non ferè semper, nec frequenter,
qui concupiscit puellam alicuius conditionis, v.g. solu-
tum, concupiscit conjugatam, vel Depudicatam, quod est
peccatum magius, quam sit solutam concupiscere. Quod
cum ad constitutandam culpam ratione periculi sit na-
cifarium ferè semper, vel certè frequenter cadere, dixi-
mus Opus. Meth. conf. lib. 3. cap. 3. §. 1. Nec ratione in-
determinationis, quia cum hic supponatur ignorare sta-
tum, vel a statu abstrahere, contra statum non peccat.
Addo cupianam generis erit illa culpa? Primum enim stu-
pine erit, an adulterij, an potius sacrilegij? Secundum: an
omnium? Tertiū, an generis impunitati. Primum esse,
non potest, cum non sit major ratio de uno, quam de
alio. Secundum est difficile creditu: quia voluntarium
non est, quod est incognitum. Tertium denique videtur
potius fingi, quam probari.

14. Puto igitur esse peccatum simpliciter fornicatio-
nis & ratio est, quia licet non habeat circumstantiam formi-
ne foliata, per quam constitutur Fornicatio simplex ut
lighabet tamen totum illud malitiam, quod morali judi-
cio continet complexus dicitur fornicatio. A nihil amplius;
id autem in rebus moralibus ad culparum negotias co-
noscenda, seu constituenda sat est.

15. Fator interim in confessione aperiendu: esse,
concupiuit fusse à te mutuari, cuius statum ignoras,
vel puellam in communione. Id autem, non ob rationem
Sanchez, quae nobis non arriuit, sed qd: ut docuimus
Opus. Meth. conf. lib. 2. cap. 1. §. 1. n. 6. in similibus sic di-
cis, non explicas peccatum quod commisisti, sed aliud,
quod non commisisti: quod est. Amentiri in confessione
in re gravi. Si enim dices concupivi solutam, vel con-
cupivi conjugatam, &c. non vere dices, si quidem tu
nec solutam concupivisti, nec matrimonio ligata, sed
abtraxisti ab utraque.

16. Dices, fatebor me concupuisse feminam. Respon-
do vel confessarius ex circumstantiis percipit te in fe-
minam indeterminatam oculos mentis consecisse, ut si
scias te esse advenirem in hac civitate, teque concupuisse
feminam, quæcumque obviam tibi fuere, ac propterea in-
cognitas, & sic iam fervatur postra monitione, vel non per-
cipit, & tunc vel ille obligabitur interrogare, vel tu rem
explicant, ut sciatur: An feminam conceputa fuerit con-
tracta ad conditionem conjugij, vel voti, nec ne.

Morale ratione conscientia errore, scandali, & unionis plu-
rium venialium, r. quisitive.

17. Si quod est tantum veniale, potest quis per con-
scientiam errantem esse mortale, mortale est. Item si
quis leve quid agat, v.g. jocose mentiatur, intendens qd:
nam alterius spiritualem, est similiter mortale ratione
scandali: sed de pte a genus infra c. 2. §. 2. de posteriori
de diximus Opus. Meth. conf. lib. 2. c. 1. §. 1. 7.

18. Denique si quis multa venialia umbilia ad malum
grave committat, graviter peccatum accidit in fato per
modica, & in nonnullis aliis materia: de qua te ea, quae
per occasionem diximus supra §. 3. à num. 15. satis super-
que pro praesenti disputatione sunt.

CAPUT II.

De Voluntario.

§. I. Quid sit Voluntarium.

Voluntarium latè sumptum, seu actio latè volun-
taria (quo pacto etiam vocatur spontanea, con-
veniens item brutis) est, quæ procedit à principio in-
trinsecō cognoscente singula: ita Aristot. 3. Eth. cap. 1.

S. Thom. n. 2. q. 6. art. 1. & Theologi communiter. Co-
gnoscunt enim Bruta per suas potentias sensitivas conve-
nientiam, vel inconvenientiam aliquarum regum, v.g.
cibi, vel fulgurationis, eamque spontaneè prosecuntur,
fugiuntve.

2. Liberum autem, seu actio libera, (quo pacto erit
stricta, & magis propriæ voluntaria, & differens à sponta-
neitate, convenientia solus creaturae ratione utenti, & præ-
necessaria ad peccatum) est, quæ procedit quidem à
predicto principio cognoscente singula, sed ita, ut sit
in potestate agentis illam actionem facere & vel non, ita
Azor. lib. 1. c. 3. q. 4. & passim, v.g. Homo, dum per volun-
tatem anat bona delectabilitas, (qua per operationem
intellectus, seu rationis, ut talia cognoget) ita amat, ut
pollet amare, & possit non amare. Si ameri igitur, vel si
non ameri, voluntariæ ea velle, vel nolle dicendum erit.
Hinc vides voluntarium latè sumptum esse magis latè
patens, quælibet liberum: omne enim liberum est voluntari-
um, non verò contrafator tamen apud Authores hæc
sepè confundi.

3. Adverte ipsam actionem, v.g. prosecutionem boni
delectabilis cibi, dicit voluntarium, ipsius verò bonum
delectabile, v.g. cibum, dicit voluntum, seu objectum voli-
tum, & consequenter dicere voluntarium à volito, licet
& hæc non raro confundant Authores.

4. Rursus adverte potentiam illam à qua imminet
procedit talis prosecutio, esse, & appellari in homine vo-
luntatem: quæ etiam vocatur appetitus rationalis, quia
regi solet ratione: in brutis vero inventur appetitus,
qui appellatur sensitivus, quia regitur à potentia sensitivi.
Quoniam vero homo aliquando operatur ex ratio-
ne, aliquando vero, more brutorum, ex appetitu sensitivo,
ideo illi non solum competit liberè operari, sed etiam
operari sponte, ut faciunt bruta, & consequenter non
rati sine peccato.

5. Verum quæ regula id discernendi? sit hujusmodi
si actio ab homine fiat ex advertentia rationis, quod tunc
est, quando ratio considerat bonum & malum, honestum
& dishonestum, si inquam ita fiat, erit actio voluntaria
libera, & consequenter actio virtutis, vel virtutum, vocabi-
turque propriæ actio humana, quatenus scilicet est ab
homine, ut homo est. Si autem non fiat ex advertentia
rationis, sed subito quodam motu animi, absque eo quod
ratio considerat honestum, vel dishonestum, &c. illa non
erit voluntaria libera, nec actus virtutis, & virtutum, nec digna
præstio vel poena, vocabiturque quidem actio hominis,
non vero actio humana, cuius conditionis esse motus
primos innuimus supra, §. 3. num. 27.

§. II. Quinqueplex sit Voluntarium.

1. **D**uxplex est. Aliud directe seu in se, aliud indirecte,
& in alio, seu in causa. Directe in se voluntariæ
amas, v.g. vinum, et illud volens, bibis: at vero indi-
recte, & in causa amas pollutionem, vel homicidium,
dum videns, quod vinum usque ad ebrietatem bibens,
pollutionem in ebrietate paties, vel homicidium in ea-
dem patabis, adhuc tamen bibis. Dicitum videns, &c.
nisi enim præcognoscas effectum ex illa causa sit ful-
cita, secutur, v.g. homicidium ab ebrietate, non di-
cetur, ne indirecte quidem illi effectus tibi voluntarius,
sed dicetur esse merè per accidentem, & consequenter non
imputabitur tibi ad peccatum: sicut, quia avis non præ-
valit se capiendam ex appulsi in viscum, captio illi vo-
luntaria non est.

2. Illud adverte, ad hoc ut tibi aliquid sit indirecte
voluntarium, necesse est, ut elegeris aliquam actionem,
vel omissionem, quæ tibi sit directe voluntaria, quæ
actio, vel omissione sit, vel causa physica illius indirecte
voluntarii, vel causa moralis: ita S. Thom. p. 2. quest. 6.
art. 3. Val. Vsq. aliquid ibid.

Exemplum cause physica habes in ebrietate, quæni-
bi est directe voluntaria, & est causa physica disti homi-
cidij. Exemplum cause moralis, quæ omnino suppone-

A 4

Explicationis Decalogi Lib. I.

re debet obligationem ad aliquid faciendum, habes in gubernatore, v.g. navis, qui eligit directe dormire tempore tempestatis, ex quo sommo, atque adeo ex omissione, navim gubernandi, indirecte, & moraliter sequitur naufragium; nam directe, & physicè sequitur à tempestate, quod quidem naufragium merito imputatur ipsi gubernatori, qui poterat & debet navi opitulari, non autem imputari potest mihi, qui tali debito caret, esto proutsum, sed quia erat cum meo gravi periculo, nequaquam obligabar, ut ex tract. de precepto charitatis suppono: Confirmatus: quia fecus, Deus videns nos peccatores, quandoquidem potest impedire, & non impedit voluntaria illi essent peccata nostra, sed certe non sunt illi voluntaria, quia nulla lege teneat impidere.

3. Inquires: in hoc voluntario indirecto, v.g. in homicidio, commiso in ebrietate, quandoam peccatum, quando vinum largiter bibitur, an quando homini virus lethale infigitur ab ebrio? Respondeo peccari quando vinum usque ad ebrietatem bibitur; nam propterea in hoc casu homicidium dicitur esse peccatum in causa. Imò idem dicendum est aliquando etiam in voluntario directo, quando enim venenum, v.g. nimicis propinas, directe, ut illum interimas, peccatum non committis, quando is post aliquot dies moritur, quibus fortasse te peccatum propinati veneni, divinamque amicitiam consecutus es, sed quando venenum propinasti. In utroque autem casu an mors dicenda sit effectus peccati cum Layman, tract. 2. lib. 1. de voluntariis, num. 5. an peccatum denominative, cum Castropalao tom. 1. tract. 2. de peccatis, p. 1. q. 3. quæstio est nobis inutilis. Vide tamen quæ alibi explicimus in opusc. Methodi confessi. 2. cap. 6. §. 2. quantum pertinet ad modum, quo sit in confessione id aperiendum.

4. Est & alia divisio voluntarij, nempe in expressum, quando scilicet explicitè aliquod volumus, & in tacitum seu interpretativum, seu juris fictione, quando scilicet aliquid voluntas implicitè. Verum id, & eius quædam limitationes vide apud Layman lib. 1. tract. 2. cap. 3. num. 3.

§. III. De Violento, Coacto, Necessario.

1. **V**iolentum propriè (nam aliquando hæc nomina confunduntur) est, quod fit à principio extrinseco contra propriam inclinationem eius, in quo fit, & convenit tam rebus inanimatis cognitione carentibus, quam animatis cognitione stentibus. Coactus addit ad violentum, cognitionem; nam lapis v.g. sursum projectus violentia dicitur, non cogitatio vel verus, aut homo si in aliquo ligetur loco, dicitur cogi. Necessarium est illud, quod est determinatum ad unum, quod convenit tum violentio, tum coacto. Convenit etiam spontaneo, quando ad illud habetur animi propensio; nam amor Dei in anima beata dicitur necessarius, ut ita aetius primò primis, in voluntate; quamvis enim in his sponte, seu secundum propriam inclinationem, anima, & voluntas regant, tamen quia determinantur ad unum, necessario, & non liberè operantur. Hinc nota voluntarium liberum non solum tolli per coactionem, quando scilicet cogitur quis ad aliquid prestandum contra propriam inclinationem, sed etiam quando non cogitur, sed necessitatur, seu determinatur ad unum, quamvis cum magna sua inclinatione, ut accidit in dicto amore, & dictis actibus primis.

2. Sit ergo regula, omnes illæ actiones seu passiones, que in nobis sunt secundum alias inclinationes, sunt causam contra deliberatam voluntatem, non sunt nobis voluntariae & liberae, sed in illis violentiam, & coactionem patimur, quare non peccamus. Ratio regulae est clara ex dictis, quia quamvis sint secundum inclinationem aliarum potentiarum, tamen sunt contra inclinationem voluntatis deliberatae. Huius generis est predictus amor in patria: Huius sunt predicti actus primò primi in voluntate: Huiusmodi sunt motus in appetitu sensiti-

vo, seu in membris corporis, quando voluntas advertens se pugnat.

3. Sed ecce ubi celebris difficultas. Ad hoc ut aliquis actus, vel passio facta in nobis sit coacta, atque adeo involuntaria, & non peccaminosa; satuisse est, ut voluntas deliberata non consentiat, negativa scilicet se habendo, an requiratur ut positive dissentiat: v.g. vis infurit Virginem, ast illius rapitur ad Idolum, ita ut manus eius cogantur inferre incensum ipsi Idolo, aut sentit quis in parte inferiori motus sensuus; Si predicti solus non consentiant, satis faciunt sue obligationi, ac hoc ut tales actus seu passiones sint ipsis involuntariae, atque adeo non peccaminosæ, an necesse sit, ut per actum positivum talibus motibus repugnant.

4. Respondeo. Multorum sententia est non satis esse, negativa se habere, quia si positivè non dissentiant, videtur illis motibus consenserit, ita S.Th. p. 2. q. 74. art. 6. Mot. som. 1. lib. 4. c. 6. quæst. 5. alioquin apud Iean. Sanch. mox citandum.

5. Non desunt tamen plures, ut Tolet. Thom. Sanch. alioquin apud Iean. Sanch. dicit per totam, qui docent cœstante periculo positivi coassensu satisfieri obligationi, si tantum negativè quis se habeat, quia præceptum ad nihil aliud obligat, nisi ad non volendum illos motus; at fatus non vult, qui non consentit. Verum de hac rē parco nunc meam proferre sententiam, infra, lib. 10. si Deo placuerit, prolatus.

§. IV. Ira & Concupiscencia quomodo se habeant circa Voluntarium.

1. **H**ujusmodi animæ passiones (sub quibus comprehenduntur Amor, Desiderium, Spes, Gaudium, Odium, Desperatio) non tollunt regulariter voluntarium acceptum pro libero: ita S.Thom. p. 2. q. 6. art. 7. fecus, communiter nunquam homines peccarent, quia communiter ad peccandum ab his passionibus inducentur. Ratio autem ulterior est, quia regulariter supponimus ab his passionibus non ita obscurari rationem, vel cogit voluntatem, ut impediatur debita adversitas, debitaque libertas.

2. At Minuinq[ue]rane minuant, ita Castropalao tom. 1. tr. 2. d. 1. p. 5. quia ejusmodi passiones, si non tollunt, turbant certè intellectum, ut non sinant considerare omnes objecti conditions, & circa illas expedite deliberare, viidentur enim hominem eò magis inclinare in objectum, quæ major est passio, quæ ad illud movet.

3. Ex his fit, ut contractus initi ob magnam spem luceti, vel ob magnum amorem circa aliquid, iuxta eundem ibid. ut item promissiones, donationes, legata, hereditates extortæ blanditiis, & pecibus sine dolo & fraude, sint observanda, iuxta eundem ibidem alii citatis, quia ex una parte sunt maxima spontanea, & ex alia, debita libertas in his regulariter non deficit.

4. Dixi (regulariter) nam non nego aliquando has passiones adeo esse vehementes, ut omnino ab iis obscuretur nobis ratio: in quo evenit (nisi in causa quæ peccaverit admittendæ) tales passiones cum prævisione effectus secutus) à peccato excusatim, quemadmodum nonnulli à peccato excusat interdum eos, qui ex vehementi passione ipsos interficiunt, hi enim facile præsumunt in brevem quasi amentiam invictilem, dum tantum malum propria intentionis non apprehendunt.

§. V. Metus qua ratione se habet circa Voluntarium.

1. **E**a, quæ sunt ex metu, licet interdum (quando scilicet displaceat actio, quæ ex metu fit) involuntaria sunt secundum quid; absolute tamen sunt voluntaria, tantamque habent voluntati liberi rationem, quanta suffici ad peccandum vel ad merendum: ita S.Thom. p. 2. q. 6. art. 6. & passim Theologi. Ratio est, quia, qui merces v.g. projicit ob naufragij timorem, verè omib[us] expensis, ob bonum vitæ, (quam servare hic & nunc intendit) ejusmodi jacturam, licet cum disipli-

centia

Caput II. De Voluntario.

9

enit, eligit, esto, metu illo non urgente, ne quaquam electus.

2. Quod si tantus ex cetero metus, ut turbaretur mens, ac tolleretur deliberatio, certum est non fore admissum involuntarium, ut in simili vidimus § praeceps, n.4.

Mono disputationem hic esse de gestis causaliter ex terra, nam facta comitantes cum illo, adulterium, v.g. defecptum a muliere cum metu instantis infamiae, vel mortis, sunt ex omni parte voluntaria, quia sunt a consolente signi, ut apponimus, nullo extrinseco cogente, cum propensione voluntatis, secus omnia peccata, que certe committuntur, comitante metu gehenna voluntaria non essent.

Quis metu sit justus cadens in constantem virum?

3. Duplex est Metus. Gravis alter, quem eriam presum, probabilem, cadentem in constantem virum appellamus. Alter levis, qui vocatur etiam injustus, impribilis, non cadens in constantem virum.

I. autem censentur Metus prioris generis, qui a graviculo inducuntur, quicunque solent esse sequentes: Metus nostris corporalis, gravis cruciatus corporis, iniurias aliquius membris, infamia notabilis, sive juris, sive facti. Metus apertus virginitatis vel patiendo violentam copulam, amittendi omnia bona temporalia, vel notabilem eorum partem, amittere proprium statum, amittendi honorem & familiam. Ita Sanchez lib. 4. de marr. d.1. Castro P. tom. 1. tr. 2. c. 1. p. 7. & alii. Ratio probans hos esse timores graves, qui vsi ipsos prudentes viros concubant, est, quia haec mala nisi ex aliquo capite mox explicando, diminuantur, gravia esse, & mendaciter ipsi cœci videntur.

4. Hoc item pertinet metus excommunicationis iusta: inquit, inquit, non vero justæ, siquidem justæ sunt, ut homo recipiat à pertinacia, & à culpâ, quod cum si facile posse praestare, obediendo tenetur præfari: ni faxit, sibi imputet: At iustitia, sicut coram Deo nequam liget; tamen, qui ligat in foro externo, timenda est; nam cogitur sic excommunicatus, (ut vitet scandolum) abstinerre à Sacramentis, divinis officiis, sed filiumque participatione, & cibis abstingere, malum est non contempndendum. Vide quæ dicam §. 7. de timore justæ.

5. Dixi (nisi ex aliquo capite diminuantur) nam ad cognoscendum, an metus sit gravis, non solum expendi magnitudo ipsius mali debet, quod haec enim fecimus, verum etiam qualitas personæ, tunc ejus quæ infera, tum ejus quæ patitur metum: addere & modum, & similia adjuncta, sub quibus ejusmodi metu incutitur, ita de Lugo l. 2. de just. d. 2. scit. 7. n. 33. Si enim puer, v.g. vel foemina intermis cordato homini mortem comminetur, non illud inducit metum cadentem in constantem, si non ad gravem enim metum oportet, ut qui timorem in futurum sit conditionis, ut ei nequeat facile resisti: Vel certe si alias possit, sunt tamen ex circumsstantia, ut hic, & nunc non possit: Ut si ego, v.g. cibis funibus astrinxus, & puer modo gladio mortem mihi minaretur.

6. Etiam si filii non sit solitus facere, si tamen se in mala gravia minetur, satis esse ad incaendum rationem gravem existimno; siquidem qui agnus fuit, potuit (qua prava est hominis prospicio) repente in leone verti.

7. Ruris id, quod femina vel puer causa est sufficiens justi metus, non erit generaliter viro, cum puella, puerique facilis timeant, quam viri, qui majori prudenter etiam metuendorum momenta perpendunt.

8. Metus reverentialis Superiori debitus cum debum mihi videtur gravis, quando ex conjunctus cum rationabili timore, ne superior, vel rigide, vel male tractet subdum, ita Castro P. l. c. 2. n. 6. id enim rationabiliter conturbat hominem vel confractem: Alias, solus pudor, & crudelentia, quam pati subducit prævideat, ut superiori contradicat, non videatur nisi levis, & qui vita possit, & debeat.

9. Sedis importunas pieces, hoc est, instantissimas, & sepius inculcatas cadere in virum constantem, easque merito timeri à viro gravi, affirmat Pontius lib. 4. mar. cap. 3. n. 17. negat Sanchez lib. 4. mar. d. 7. n. 7.

10. Denique, nota duo. Primo, metum non solum cadere in constantem virum, quando prædicta mala timetur in persona propria, sed etiam quando in filiis, uxore, parentibus, coisanguineis, amicis, in iis scilicet omnibus, quorum bona, vel mala ad personam propriam pertinere judicantur: ita idem ibid. n. 12. Secundo, metus prædictos aliquando jure alicuius incuti posse, ut si mortem minetur Judge reo convictio: in justè aliquando, ut si mortem latro comminetur innocentem viatori. Diversos effectus hi diversi metus parunt, ut ex di- gressis patebit.

Quid operetur metus gravis in justæ incusus in contractibus.

11. Quæstio celebris est, an contractus ex metu cadente in constantem virum celebrati sint validi: posse enim à Judge propter bonus publicum ut invalidos declarari, omnes fatemur: ita Doctor. cit. Juvat autem per maximè id noscerem natus ex testamento, v.g. in favorem meum extorto per metum iustum, ego hæres ero, si illud sit validum, esto post sententiam contra me ferendam, amissus sum hereditatem: at si non est validum, ne ante sententiam quidem, hæres ero. Eodem modo si per similem metum mihi aliquid elargianis, solvas, vendas, ego siam illius dominus, si hi contractus sint validi, secus apud te dominum de jure remanebit.

12. Adverte autem nos hic de metu gravi in justæ incusso ad extorquendum ipsum contractum loqui, secus omnes fatentur contractum esse validum, vide Sanchez lib. 4. in dec. 3. n. 4. Loff. lib. 2. c. 17. n. 40. Si quis, v.g. ob timorem mortis ab inimico suo inferendæ eligret sua prædia mihi vendere, ut expeditus à patria discederer, mortemque vitaret, valida erit venditio, quia timor ab inimico illatus cum non fuerit directus ad extorquendam venditionem, venditionem inficerre non potest, idem esse in matrimonio, Sanchez lib. 1. de marr. d. 12. idem in votis, recte docet Th. Sanchez lib. 4. in Dec. c. 3. n. 4. alioque. Ut si quis, v.g. te in justæ occidere minetur, nisi illi tua prædiavendas, tunc enim vero quæstio est, an si vendas, validè vendas.

13. Jam vero idem Sanchez de marr. l. 4. d. 8. aliisque, quibus addit Castro P. 1. 1. n. 2. d. 1. p. 8. n. 4. Joan. de Lugo tom. 2. de just. d. 2. scit. 6. à n. 73. plurimique docent contractus celebratos hoc metu injustæ incusso ad eos extorquendos jure naturæ esse validos, & consequenter per illos transferri dominium, posse tamen à Judge nullos, invalidosque declarari, celebratos intellige cum vero consensu, id est meticulofo; si enim verum consensum removetas, tunc sine dubitatione contractus invalidus est, ex defectu consensus, qui est de contractus effencia. Excepit tandem idem Sanchez Matrimonium, donis promissionem, vel dationem, promissionem, vel tradicionem bonorum Ecclesiæ, & denique votum Deo factum: haec enim extorta per dictum metum saltem propter declarationem factam ab Ecclesia, nulla prorsus legit, & irrita. Ratio præcipua prædictæ validitatis est, quia, non obstante injuria allata per metum, jam adegit ius titulus dati, & accepti, promissi, venditi, &c. vero enim datum, acceptum, promissum, venditum est, &c. adegit item voluntarius consensus, quia metus, ut supra n. 1. vidimus, voluntarium absolutè non tollit. Adegit ergo totum illud, quod essentialiter requiritur ad rationem validi contractus. Adde Baptismum receptum ex dicto metu validum esse, ut item catena Sacra menta, excepto matrimonio, cur igitur non sic contractus?

14. Verum Molina, Rebell. Val. aliisque apud Onate t. 1. de contractibus, tr. 1. d. 3. scit. 13. num. 135. docent esse iure nature invalidos, hoc est, nullam ex iis oriri obligationem, & consequenter per illos non transferri dominium

nivm. Cum h's ego sentio, & ratio mea sit quia in jure naturæ impossibile est, ut ex iniustitia oriatur iustitia, seu ius; hec in physicis ex virtute proficiere non potest actus virtutis; & in metaphysicis ex differentia. *Lect. 10. q. 1.* non potest risibilitas; sed si ex contractu metus solo oriatur obligatio iustitiae, sanè ex iniustitia oriatur iustitia, ergo &c. Minor probatur; nam obligatio iustitiae oriatur ex contractu per injuriam extorto, hoc est, ex contractu injusto, atque adeò ex iniustitia. Quoniam ergo ejusmodi contractus obligationem non parit, contradicit essentia litera non erit, qui definiat, *Vtro citro-*

que obligatio.

15. Confirmatur. Nam qui per meum iniustum extorqueret contractum, & ex eo aliquid haberet, tenetur illud statim restituere, ut concedunt ipsi adversarii apud Castro P. l.c. ergo signum est contractum esse nullum, secus expectari posset, donec *Judex tritaret*: scio compositionem quorundam apud Sanch. de Lugo, Castro P. citatos, sed non satisfacit, id quod tamen fuisse persequi nobis otiuum non est.

16. Ex dictis solvitur. Ratio adversariorum illata num. 13. nego, enim adesse sufficiens consensum, ut in casu nostro requiratur: quamvis enim adit consensus voluntarius sufficiens ad meritum, vel peccatum, quod solum num. 1. docuimus, tamen, quia ex ejusmodi consensu voluntario, sed per injuriam extorto, non oriatur obligatio iustitiae, qua est de essentia ejus consensus, qui est contractus, id est sufficiens in casu nostro non est. Id quod solvit illud de Baptismo, & Sacramentis, ad qua (præter matrimonium) satis est consensus voluntarius, & liber, non verò requiritur consensus, qui sit contractus. Quod ex Baptismo vel alio Sacramento ex iustitia obligatio ac servanda precepit Ecclesia, &c. non est hec obligatio iustitiae ora ex contractu, de quo loquimur. Et alterius virtutis, ut Religio, &c.

17. At in prompta sunt multa jura, l. 1. de rescind. vend. qui in carcere, 22. p. de eo quod met. l. 2. de jud. & alibi, statuunt contractus aliquos ex metu esse infirmandos, ergo supponunt esse ex se validos; Addit. esse nonnulla iten. jura, que dicunt, vel insinuant esse validos.

18. Respondeo esse etiam iusta, que dicunt hos contractus esse irratis: unde nego consequentiam illa enim jura, quae nobis videntur contraria, solum statuunt eos esse declarando nullos, ita Pont. lib. 4. de marim. cap. 8. n. 8. in fine, sicuti re ipsa sunt: id quod jura faciunt ad positivè recunderdos contractus injustos, & injuriosos. Et certè frequenter id necesse est, propter illos, qui contrarium sententiam sequuntur, quae certè probabilis est.

19. Ad id, quod additur, dico vel ea jura loqui de metu levi, ut mox §. 6. dicemus, qui contractum nequam irriter in foro externo, vel loqui de validitate quo ad forum externum, sic *Onate tom. 1. de contr. tr. 1. dist. 3. sect. 13. n. 239.* jura enim antequam contractum meritosum irrum declarant, eundem validum esse quæ supponunt, quæ ob bonum regimen (ne turbentur inter se sine autoritate Iudicis contrahentes) permittunt.

20. Sed quid respondeamus ad patitatem de dolo, quæ ab adversariis magni fieri videatur? Communis est opinio, sic Castro P. de Lugo l.c. aliquip invalidos esse contractus, qui celebrantur ex dolo dante causam ipsi contractui, ex dolo, inquam, persante circa substantiam rei, at ex dolore versante circa accidentia validos esse: v.g. nisi vendis vitrum, singendo esse gemmam, venditio invalida est: mihi vendis equum multorum famorum pro juvente, valida est jure naturæ; & per aliquos etiam jure positivo, venditio, licet possit per Judicem irritari pro arbitrio illius, qui fuit deceptus, dummodo contractus non sit ex natura sua indissolubilis, ut sit matrimonium. Hoc posito sic arguunt: Contractus per dolum extortus circa accidentia est injustus, & tamen est validus licet irritandus, ergo ejusdem rationis erit contractus per metum extortus.

21. Respondeo, primò quidem. Quid si negetur hoc antecedens, sicut contractum hunc esse validum,

ut et plures negantur. Re. bel. p. 2. lib. 1. q. 6. s. c. n. 11. apud citatum de Lugo; sed expeditius secundò. Distinguo ita antecedens: ut injus. quod ad substantiam nego, quod accide. Ita concedo, atque adeò est validus, qua parte est iustus, id est, quod substantiam concede: qua parte est injus. id est quod accidentia nego: ex hac in parte, cum adit. injury, obligatio iustitiae fluere non potest, nam propriece compensari omnino debet. Atque hinc confirmo nostra doctrinam, cum enim in contractu metusculosus injury sit in tota substantia, ut nemo negat, atque adeò nullus quis pars sit iusta; non poterit ab illo ex ullo capite oriiri jus. Rursus si metus, atque injury in casu nostro cadit in totam substantiam, cur adversarii ducent paritatem a contractu doloso circa sola accidentia, debuerint profectò ducere ex contractu doloso circa substantiam, quo pacto illis nullo modo suffragantur partes, cum contractus dolosus circa substantiam, per omnes, nullus omnino sit.

Metus gravis in matrimonio.

22. Ex his sequitur primò Matrimonium ex dicto metu contractum esse jure naturæ nullum, quia illud etiam ut Sacramentum fundatur in contractu valido. Adeò ann. 15. dat. 1. p. 2. ab Ecclesia, c. Significavit, de eo qui duxit in matrimonio, cap. requisit. 7. cap. gemma, de sponsib. Ita alia annulatum fuit matrimonium clandestinum à Tridentino s. f. 24. cap. 2. de reform. marri.

Metus idem in aliis Artibus.

23. Sequitur secundò, ut pronuntietur, an alius celebri ex ejusmodi metu, sive jure naturæ nulli, esse nativitatem naturam actum expendendam. Si enim ejus sunt generis, ut debent patere obligationem iustitiae, eo ipso sunt nulli; quia metus est in causa, et non oriatur, (sicuti modis statuimus) dicta obligatio. Hujusmodi sunt promissio sponsalium ipsa sponsalia, promissio vel traditio donis, venditio, emptio, & universaliter omnis traditio, vel promissio alias obligatoria. Si verò sunt ejus generis, ut ad eorum validitatem satis sit esse voluntarios, ac liberos, nec de bent dictam iustitiae patere obligationem, erunt (quantum ex hoc cap. 2. metu) satis validi, licet possint à Juge rescindi, & videndum an ex alio capite invaliditatem forte contrarerint.

24. Certè Sacramentum validè confertur, si suscipiant ex metu, ut modo num. 1. diximus: & absolutio, v.g. ab excommunicatione, vel interdicto ex simili metu collata, (cum voluntaria absolute sit,) validia item ex se esset, tamen quia invasidata est ab Ecclesia, c. Vnico de iis, que vi, in s. nulliter ex metu confertur; lege Castro Palauum 10m. 1. r. 2. l. 1. p. 9. n. 2. & Joannem de Lugo de iustitia, tom. 2. dist. 22. sect. 7. an. 120. aliosque ab ipsius laudato, qui de constitutione procuratoris, de sententia JUDICIS, de concessione iustificationis, de electione, & similibus ex metu factis latè disputant, quamvis ex hoc capite meus, quodad validitatem non claudcent, quia eis sufficit esse voluntarios, invalidi nihilominus ex aliquo alio capite inveniantur.

25. VI. *Quid operetur metus levius iniuste incusus.*
Contractus ex metu levi iniusto.

26. Metum illum, qui respectu viri prudentis est levius, respectu veri muliercula, v.g. ex gravis, huc non ad vocamus, quia de illo, ut potè tunc gravis, in præcedentibus disputatum est; loquimur ergo nunc de metu omnibus expensis levi, hoc est, de metu alicui, licet iniuste incusus: nihilominus tam modico, etiam respectu subjecti, cui incurrunt, ut insufficientis sit ad ipsum graviter conturbandum, & querimus: An si quis ex metu levius, quasi ex levii tentatione, cui faciliter negoti resistere potest, commotus ineat contractum quempiam cum aliquo (præter matrimonium, de quo mox separatum) validè ineat?

27. Conveniens ejusmodi contractus, sive onerosos,

five

ire lucrativos esse validos. Ratio aliorum est, si de Iugumox citandus n. 135, quia si contractus sunt validi ex ipsorum sententia facti ex metu gravi; ergo multa magis ex levi. Sed nos, qui hoc antecedens s. præcedenti non admisimus, aliam rationem mox num. 4. proferemus.

+ Præterea quoniam contractus iugis ex metu gravi resciendi solerit à Justice, ut supra illo in uinibus, quæcum & his, in etiam initus ex metu gravi à Justice resciendit, & facilis communisque est responso negativa; ne enim detur ansa libibus, ita iuribus sanctis est.

4. Superest ergo controversia, quid in foro conscientie: Rescendi docere nonnulli, cum Castro P. I. cap. 1. n. 2, atque ad eos, qui accepit aliquid ex hujusmodi contractu, teneri ante omnem sententiam restituendum, quia etiam qui levem metum inscutit, injuriam facit. At illi cum Medina Cod. de restit. q. 3. causa q. vers. si statim remitto. Pontio, l. 3. de matr. cap. 10. n. 5, haec dux negant, unde enim nec in foro conscientie resciendi posse, nec extorta tali metu esse sub obligatione restituenda. Cum his posterioribus ego sentio, & ratio hujus, & doctrinæ datæ num. 1. ita quia metus levus est in potestate patiendis metum, hoc est, facile illum homo repellere valeat, illigique non aquiesceret, ideo enim est, & appellatur levus; quia non repellit, presumitur etiam in conscientia foro probaberet velle contrahere, nec ipsi factam esse injuriam ab aliis, liberè enim, & sine injuria tibi donata conseruare mihi videris; tanquam impedimentum, tanq; leviter absentes (ut supponimus; non secus esset metus gravis non levus) à te removere, cum fasile posset, ultra negligi.

5. Hanc rationem Castro Palauus l. 7. & de Lugo i. 1. lib. d. 22. n. 134, fine, referunt ex Pontio; verum ne unum quidem (quod mirum est) solvere; Certe, ex ipso Castro Palauus d. 1. p. 10. aliique, contractus initus ex metu gravi iugis sunt validi, quia per metum jumentum, nulla sit, ut post etiam mox s. sequenti dicemus, contrahenti injuria: at in casu nostro nulla item sit contrahibilis injuria, ergo, &c. Idem Castro Palauus l. 1. p. 12. n. 4, docet contractum initium per importunas pieces, quae metum levem per Thomam Sanch. lib. 4. de matr. q. 7. n. 7. constituant, valendum esse, quia illas faciliter potest quis repellere: ergo.

6. Objicit de Lugo tom. 1. de Inst. d. 22. sel. 7. n. 142. contractus initius per dolum levem est, saltem ex parte injurie, pro portione scilicet, quia dolus ex levis, latassiam contractui, & saltem pro rata aliqua, restituti debet ea, quæ ex illo solo levè, conquiuntur: nam par modo quæ ex consilio levè aliquius aguntur, impuniantur saltem ex parte dantis consilium, quia non cum aliis consiliis concurredit ad actionem. Licet igitur meus levus leviter concurredit, leviterque commovet hominem ad contrahendum, tamen dat, saltem ex parte, causam contractu, & consequenter incutens metum illum temet, saltem ex parte, facit injuriam, adeò que saltem pro tanta injuria, ad restitutionem tenebitur.

7. Respondeo, Qui quid sit de doctrina antecedentis, certe pro casu nostro adeò manifesta disparitas. Qui enim dolum patitur, cum fallatur, quamvis leviter non habet in se principium tollendi illam, quamvis levem dolum, ideo non voluntari, etiam quoad illam partem ex consilio nullo modo præsumi potest. At metum levem patiens, videt cum esse metum levem, & facile illum posse abs se totaliter rejiceret, & tanq; non rejetur: quare nunquam concedendum est Joanni de Lugo metum levem recipere in consensem, nec ut unicum motivum, nec ut particiale. Ratio est jam dicta, quia, cum facile posse levem metum à se quis tollere, si non tollit, non consentit, seu non consentire præsumitur ex vi metus; sed ex sua libertate. Atque ex hoc patet ad illud de consilio levè. Consilium enim quamvis leve partialiter insuit, unde non est mirum, quod illud dans teneat ad restitutionem, saltem juxta consilii mensuram: at nos, metus non insuit, ut dictum est.

8. Ex opinione aliorum num. 4. t. lata infertur eum, qui consentit ex importuni solis precibus, vel ex puro metu reverentiali, quæ in sententia aliquorū metum affecte leuem diximus supra, s. 1. n. 8. & 9. infertur, inquam, non teneri stare contractui, atque adeò cum, qui ex hujusmodi contractu aliquid accepit, teneri restituere: Unde mulier, vel filius, vel subditus, qui à tali metu reverentiali, vel dictis precibus ductus, Mariato, Patri, Superiori fidejubeat, etiam cum debitis solemnitatibus, solvere legata, seu aliud quidpiam promittat, vel hereditatem renuntiet, &c. non tenebitur ex hac opinione, prædictis contractibus stare, immo si quid ex vi horum fortè solvit, poterit se clam compensare, quando aliam non habet viam recuperandi suum, & is, qui aliquid accepit ex iisdem contractibus, tenetur ante omnem sententiam in conscientia restituere. Ita Castro P. t. 1. d. 2. d. 1. p. 12. n. 3. Ratio est, quia in hac sententia contractus ex metu gravi iugis resciendit, & obligatorius in foro conscientie non est.

9. At vero ex doctrina à nobis allata codem num. 4. infertur contrarium, hoc est, ejusmodi contractibus statudum esse, & illum, filium, uxorem, subditum teneri solvere, nec ab iisdem, si quid solverint, posse intentari clamculam compensationem, & qui aliquid ex horum contractuum vi accepit, non teneat restituere. Ratio est, quia per nos, non est iniuriolus, atque adeò est obligatorius ejusmodi contractus.

Hæc sententia probabilius mihi est, ut vidimus: contra, saltem propter bonrum authorum reverentiam probabilis est, illamque, sive illationes num. præcedenti dictas sequi tuto potes. Vide Tancred. l. 4. d. 9. de matr. contra Pontium pro ea arguentem.

10. Qui autores, sive Petr. Navarr. lib. 3. de restit. cap. 1. d. 7. num. 33. Sarmiento lib. 2. sel. 1. cap. 11. num. 10. recte adverturnt non omnia, quæ faciunt subditum reverentiam superiorum, est in conscientia modo dicto num. 4. resciendenda, multa enim agunt, v.g. filii, ut parentibus gratificentur, quæ licet aliter non facerent, libenti tamen animo faciunt. Solum ergo ea etiam in ipsorum sententia resciSSIONE sunt obnoxia, quæ à subditis sunt quasi coactis, & voluntate omnino repugnante, sed præ timore, & reverentia contradicere non audentibus.

Matrimonium ex metu levè injusto.

11. Matrimonium contractum ex metu gravi in justè ad illud extorquendum incusum, invalidum est, ex supra dictis, at contractum ex metu levè estne invalidum? Quamvis in modò num. 4. statuerimus cæteros contractus ex metu levè in justo celebratos validos est, tamen de matrimonio potior appetit difficultas, quia cum sit indissolubile, ac perpetuum vinculum, debet esse omnino & perfectè liberum, atque adeò, dicit aliquis, ne levè quidem metu extortum.

12. Dico est probabile in matrimonium metu levè in justè ad hoc incusso celebratum nullum esse in foro conscientiae, idque potissimum propter dictam rationem perfecti consensus ad matrimonium requisitus. Sanch. l. 4. matr. d. 17. num. 2. de Lugo tom. 2. de just. d. 2. sel. 7. n. 141. fine; at multo est probabilius validum in codem foro esse, tum iure naturæ, tum positivo: ita idem Sanchez ibid. Pont. lib. 3. de matr. cap. 18. num. 1. aliquid. Ratio potissima est, quia cum metus levè sit in potestate matrimonium contrahentis, & facile illum, si depellere possit, si non depellit, liberè, & perfectè sine ulla coactione contrahit, & cum perfectissima libertate consentit, ut ex supradictis à n. 4. patet, ex quo ratio præcedentis sententie solvi utcumque posset.

Alii actus ex metu levè in justo.

13. Non vitari hos actus colligitur ex dictis; scit enim absolute voluntarii, nec injuriam patiuntur ex metu

metu qui facilè repelliri potest, ergo non est caput, unde claudicant.

§. VII. Quid operetur metus gravis, vel levis iustè incusus?

Contrafactus ex metu levi, vel gravi iusto.

Si quando quis, V. G. Petrus minetur alicui, tollere, vel non tribuere id, quod ab ipsis Petri libertate dependet, non cadit in questionem, an per eum metum contractus quicunque initus valeat: vel etiam fine controversia. Ita Castro 9. tom. 1. r. 2. d. 1. p. 7. num. 2. Sanchez, de matr. lib. 4. d. 5. numero 18. Ita V. G. Petrus alicui communatur: *Nisi contrahas cum mea filiam matrimonium, nequam tibi elargiar centum aureos, vel tollam à te equum, quem tibi commodari.* Certe matrimonium ex hac communione contractum validum erit. Ratio est quia tunc non jam terretis metu mali, seu paucorum, sed spes premii, vel meritis excitatis: spes autem seu boni expectatio auges, ut supra dixi, voluntarium, non minuit.

2. De vero igitur metu, sive gravi, sive levi, si sit iuste incusus ad extorquendum contractum, adhuc dicō, illum non irritare, sed esse contractum in utroque jure naturae, & Ecclesiastico validum. Ita Castro 9. l. c. p. 10. Sanchez, cit. d. 13. num. 3. Pont. cit. cap. 10. Ratio est, quia radii, unde nullus sit, vel rescindi possit contractus, est injuria, qua sit contrahens, at nulla injuria sit ei, qui sibi causa est metus: ergo, &c. quid enim tibi injuria irrogo, si dicam: *Nisi mihi hoc vendas, accusabo te iuste de homicidio à te patrato grasiā potius à te illico, quippe, ubi propono hoc remedio malum punitionis tibi debita posse non difficulter effugere.*

Matrimonium ex metu quicunque iuste incusso.

3. Quid de Matrimonio? idem esto judicium ex probabiliore sententia, sive metus a legi: sive ab alio quocunque progenie, ita Sanchez citat. d. 13. num. 3. Pont. cit. cap. 13. Lef. lib. 2. cap. 17. d. 6. numero 41. de Lugo de justit. tom. 2. d. 22. scil. 7. numero 159. Ratio est, quia etiam in matrimonio contractu rotu ratio illius irritationis est injuria, qua sit in illo contrahendens: at in causa nostro non sit injuria, ut patet ex numero precedente, ergo, &c.

Dices, ut matrimonio debeat esse perfecte liberum, que libertas certe laedit per metum etiam iuste incusum ad extorquendum matrimonium. Respondeo non laedi iuste, sed justè, matrimonio autem debet esse perfecte liberum libertate non laesa injuria, non vero liberrate quomodoque perfecta: scilicet Castro Palao responderetur huic rationi; sed quia alicui videtur potuisse rationi non plene satishere, addit & autoritatem multorum, ut Covarr. Manue. Suterr. aliorumque apud citatos, assertum ejusmodi matrimonium nullum esse, non puto improbabilem ipsorum opinionem.

4. Beauchina, de matr. quas. 3. p. 8. à num. 10. aliquę nonsallit, ut Cominch. disp. 82. c. 1. num. 15. apud Sancti. & Castro P. cit. distinguit in hunc modum: Ejusmodi metus gravis justè aliquando incutitur ad alias fines, aliquando ad extorquendum matrimonium, V. G. habet Caius ius accusandi Titium ob injuriam sibi illatam per furcum mille aureorum: potest tunc Caius metum accusationis incutere Titio ad extorquendos mille aureos, dicens: *Redde mihi aureos, secus te accusabo*, at non potest licet dictum accusationis metum incutere ad extorquendum matrimonium, sic dicens: *Duc meam filiam secus te accusabo.* Ratio est, inquit, quia hic metus iuste incutitur ad hunc finem matrimonii, cum ipsis libertati repugneret: at vero ad finem extorquendi augos justè incutitur, quia ad os recuperandos utitur Caius mo-

do licet accusationis. Parò modo si Judex minetur carcerem Petri stupratori Virginis, nisi illam ducat, vel doteat; tunc licet (quint.) & iuste Judex carcerationis metum incutit ad extorquendum matrimonium, quia Stuprator tenetur secundum leges illud celebrare.

5. Sed nos peccatum in utroque casu, & exemplo esse videntur: ita Castro P. 1. tr. 2. c. 1. d. 1. p. 7. num. 1. de Lugo, cit. d. 13. d. 22. scil. 7. num. 60. Ratio est, quia in utroque abest iustitia, & coactio. In judice iam sponte conceditur in alio probatur; quia tunc Caius non se illicite gerit, nam si recte, & attenuata reg. expendatur, Caius non minatur accusationem; quia Titium absoluere nullo modo cogit, sed soldo sub conditione proponebit ipsi Tito, ut, si velit evitare accusationem, cui ipse causam liberè dedit, & quam sine peccato deferte Caius potest, filiapi liberè ducat. Non tamen interim negoti proper extorquendam Doctorum authoritatem, atque eorumdem non contempnandam ratione posse Bonacina opinionem probabilem reputari. Vide Tancrediū contra Bonacinam lib. 4. de matrimon. d. 2.

Allii altius ex metu iuste incusso.

6. Alli alioque actus ex metu justo quomodo cuncte incusso validi sunt, si enim validi sunt contractus & matrimonia, multò magis certi actus, qui pauciores, in multisque conditiones requirent, & ex alia parte fatis sunt voluntarii, ut suo loco supra, universè conclusimus.

§. VIII. Quid operetur metus sive gravis, sive levis in votis etiam solemnibus, qualis est profectio in Religione.

1. Nostro peculiarem de hac re brevem questionem, quia suis peculiaribus scatet difficultatibus.

Qui aliquid Deo votet, scilicet timore periculi provenientis ex causa non liberā, ex morbo, &c. dicitur votare ob metum incussum ab antinsecō: qui motus timore periculi quod infertur à causa libera, V. G. à Latrone, à Judice, &c. dicitur votare ob metum incussum ab extorquendo.

2. Jam si metus levis, vel gravis sive justus, sive injustus, sive ab intrinsecō, sive ab extinsecō non incusso sit, ad finem extorquendum votum, certum est nihil officiale validitatē voti: votum ergo erit, & obligabit. Ita Sanchez, lib. 4. in dec. c. 3. num. 1. Castro P. tom. 3. de vot. d. 1. p. 5. num. 2. Ratio est, quia tunc à nemine impellitur votus, sed sponte sua illud eligit, tanquam remedium imminēti mali. Huc reducitur quando elicitor votum, tanquam conditio oblata ad malum evitandum, de qua videatur Sanchez ibid. num. 5. & lib. 4. de matrimon. d. 12. num. 12.

3. At vero metus gravis iuste ad extorquendum votum ab aliquo incusus, illud sive simplex, sive solenne professionis invalidum reddit. Saltem ex jure positivo & per aliquos, etiam ex jure naturae, unde, ut non feretur, relaxatione nequamnam eget. Sic Sanchez, lib. 4. in Dialog. cap. 3. num. 1. Sotus, Abbas, Navarrus, Arg. Tol. S. alioque ibid. cit. Ratio est, quia ex una parte votum describitur esse spontaneum Dei obsecrum, unde oratione voluntarium esse convenit, & ex alia parte irritum esse votum. Sic enī declaratum est ab Ecclesia. Ita Sotus alioque apud eundem Sanchez l. c. num. 6. & apud Castro P. tom. 3. d. 1. de vot. part. 5. num. 1.

4. Hinc merito deducunt aliqui, ut Navarr. S. Tol. alioque cum Sanchez, lib. 4. in Dec. cap. 3. num. 12. initiatum Ordine Sacro metu viri constantis, non teneri Voto Castis ordinis annexo, atque ita posse sine ulla dispensatione ad nuptias transire, si nolit in Ordinis Sacri usu permanere: sic Sanchez, d. cap. 3. c. 18. monent tamen, si cessante metu, vel semel eo ordine usus sit, quod nequeat resilire: quia usus ille est ordinis ratificatio: ratificati

reificari etiam posse interno consensu votum solemne,
et item matrimonium simili interno consensu etiam post
multos annos, & quo modo, recte adiutor est idem San-
chez de marim. lib. 2. d. 3. num. 11. & 14. Sed quoad
professione ne omittas legere, que infra dicentur c. 3.
7. verb. professo Religio/a 3. n. 3.

5. Quid si metus gravis justè incusus sit ad extor-
quendū votum sive simplex, sive solempne, & si quis
te hominē cogat ad emitendum votum aliquod; se-
cū minetur tuus scriptum apud Judicem de laqueum
(quod quidem jure potest) plurimum probabilis est
sententia, illud iritum redi. Sic Lopez, Vega, Ma-
nuel apud Sanchez lib. 4. in Dec. c. 3. num. 20. quia licet
sine iuris possit quis tibi illud malum comminari in
ordine ad punitionem, vel quid simile? at semper erit
cum iniuria illud comminari in ordine ad votum emit-
endum, quod summarum petit libertatem, ut in simili de
matrimonio, aliqui paulo ante §. precedente, numero 4.
dixerint: tamen probabilis est, illud votum esse vali-
dum, & obligare sic votem. Ita Sanchez, loc. cit. n. 21.
Castro P. tom. 3. tract. de Voto, disput. 2. p. 5. num. 5. aliisque.
Ratio est ibidem insinuata, quia tunc solum tibi sine in-
juria, immo cum beneficio proponitur sub conditione,
non sub coactione votum, ut scilicet oves, si malum,
qui liber causa dedit, evitate velis.

6. Denique à metu levi extrinseco, sine quo votum
non fieri, votum invalidari in force conscientia atque
acto, nec votum simplex, nec solempne professionis,
vel Ordinis faci sic emissum esse validum, docent mul-
ti probabiliter; ut Navarr. aliisque apud Sanchez l.c.
num. 22. quia huic voto deest perfectus, & omnino liber
consensus; tamen probabilis est non invalidari, ad 6.
que tale votum esse in conscientia obserendum, esto
de faciem causam relaxacioni. Ita Sanchez l.c. n. 24. Val-
sotus, Lopez, ibid. citati. Ratio est, quia consensus
habitus ex levi metu, quia facile repellit potest, satis per-
ficius est, ut supra, §. 6. n. 2. vidimus in simili.

Quid operetur metus in juramento.

Remissio.

An si promissioni factae per metum addatur sacramen-
tum, promissio reddatur valida, obligaturque: dicendum
est, Deo favente, cum de juramento lib. 3. cap. 4. §. 1.
nam praeferim 6. & 12. disputabimus.

§. IX. Quid operetur metus in transgressione Præceptorum?

1. Ceterum est metum gravem, etiam mortis, vel
gravis cuiuscunq; damni non excusare à re-
cato eum, qui ex illo transgreditur præceptum naturale
in iis actionibus; que sunt intrinsecè mali, queque
nella ratione honestari queant; qualia sunt mendacium,
idolatria, odium Dei, pollutio voluntaria, acceſſus
ad non suum, occidio directa innocentis, &c. Ita Caſto P. tom. 1. tract. 2. d. 1. part. 13. numero 2. aliisque casum.
Ratio est, quia ex una parte si actio intrinsecè mala
est, malitia tolli nulla ratione ab ea potest, & ex alia
nequit dici exculatio ab involuntario; metus enim vo-
lentarium absoluere, ut sacerdotis dictum est, non tollit. Quod
si minutus, jam fatetur, diminui ex metu, & peccatum.
C. Sacri, de iis qua. vi. ibi: licet metus attenuet culpam.
Sed certe, si adhuc debita advertentia, nunquam ita,
ut ex mortali extenuerit usque ad veniale, quandoqui-
dem, ut dictum est, malitia intrinsecè gravis semper
remaneat.

2. Dixi (occidio directa innocentis) nam indirecta
exculcat non raro potest, ut accidit in eo, qui fugiens
persecutionem, conculet in via puerum innocentem; &
in milite, qui dum justè bellum gerit, explodit bom-
bardam, interficere simul cum hostibus infantes innoc-
entes, & in eo, qui occidit aggredientem injuste, in

Pars I.

his enim, & similibus, ex metu mortis potest quis
alium occidere, quia non interfectionem alterius, sed
sua vita justam defensionem intendit, & per accidens
evenit innocens mors.

3. Dux iterum (que nulla ratione honestati querunt,) non illæ enim sunt actiones, quæ, extra necessitatem
prohibita sunt; illa adveniente, honestati judicantur.
Si enī, v.g. in extrea necessitate alcum rapias, jam
hoc furum honestatur à necessitate, immo ne furum
quidem est, quia tunc omnia sunt communia. Ita etiam,
esse mortale cooperari cum alio ad fornicationem, ad
homicidium, ad usuras extorquendas, & tamen ex metu
gravis mali si famulus comiteatur dominum ad turpem
congressum, si Christianus remiget in tribibus
Turcadis Christianos persequuntur, si Debitor sol-
vit fecundatori usuras, exculcantur, modo alibi nuclea-
tus explicanto: quia illa cooperatio à necessitate co-
honestatur.

4. Certum sit secundò, eundem metum excusare à
peccato transgreditionem præcepti divini, positivi respi-
cientis bonum, seu utilitatem propriam operantis. Ita
Vasq. 1. 2. dispu. 16. cap. 2. Sua de censuris d. 6. sett. 3. n. 5.
& de legibus, cap. 30. num. 9. aliisque apud Bonac. d. 1. de
pecc. quæst. 8. pac. 2. num. 3. Ratio est, quia etiam tunc
actio honestatur à gravi necessitate; nec Deus præsumi-
tur illud præceptum datum in utilitatem particularis,
velle at cum tanta difficultate servetur. Exempla sunt.
Integritas confessionis, ipsa confessio præmittenda ante
Communionem, Vota Dei facta, Vacatio à scriilibus
die festivo; hæc enim, & similia cum jubeantur ab
bonum spirituale operantis, non consentitur obligare cum
tando rigore: semper autem, præcio scandalis, con-
tempti, & ut non fiat ex odio Religionis; nam sic
essent cuncti modi actiones ex iis finibus procedentes in-
trinsecè malæ.

5. Dux (ob utilitatem propriam) nam, si prædicta
præcepta sint respicentia bonum commune status Ec-
clesiae, non excusat quis à metu, qui illa transgredi-
tur, si quidem bonum commune status Ecclesiae, est
bono particulari preferendum. Ita idem. Hujus generis
consentitur omnia Christi positiva præcepta pertinentia
ad administrationem Sacramentorum, cujusmodi est si-
gillum Confessionis, Consecratio in duplice specie, Con-
fectio Sacramentorum secundum debitam materiam, &
formam; præstat enim hæc intacta servari, quam homi-
nem dandum quodlibet pati.

6. Nota hic obiter, non peccare eum, qui contra-
hit matrimonium adductus ad contrahendum ex metu
gravi; quia sic contrahens verè non contrahit matrimo-
nium, unde non ponit materiam, vel formam indebita-
tam, in qua indebita positione constituit iuris Sacra-
menti: cum enī non ponat contractum validum, id est,
validam traditionem, validamque acceptationem, in
quibus materia, & forma Sacramenti matrimonii con-
sistit; (metus enim invalidat, ut supra dictum est, ma-
trimonii contractum, unde nec peti, nec reddi debi-
tum tunc potest) nihil Sacramenti ponit quod in irritum
abeat; Debere autem hunc aquivocatione utique men-
titur, certum est.

7. Difficulter jam ergo superest de præceptis posi-
tivis humanis. Dico omnes ferè Theologos convenire,
metum gravis mali iustum, immo omnem magnam dif-
ficulterem excusare à quoque humano præcepto si-
ve Ecclesiastico, sive Civili, etiam si supponamus obli-
gare alias ad mortale. Ita Castro P. tom. 1. tractat. 2.
disput. 1. part. 13. num. 9. Valent. part. 2. distinet. 7. de
lege humana, questione 5. part. 6. §. Superest quarta quæst.
Sotus, Sylvest. apud eundem. Ratio est, quia leges
humanae non obligare sive solent, sive valent cum tanto
dispedio, cuius-tamen rei rationem, vide apud Valen-
tiam, l.c. §. Que autem Cajetanus. Sic præceptum jejunii,
auditionis Mæsa festiva, sic solutionis Decimarum,
sic præceptum de non communicando cum excommuni-
cato, sic similia non obligant gravi urgenti necessitate.

B Supp

E IV

Supponitur autem semper debere abesse scandalum, & contemptum, nec rem praeceptam lege positiva esse aliunde, & naturali, vel divino imperatam, vel contra ejusmodi ius redundare, ut ex se patet.

8. Ex dictis sit primò habentem Votum Castitatis, quod est impedimentum matrimonii, posse timore fortis, vel gravis mali, quantum est ex hoc capite, contrahere matrimonium; ita Castro P. l.c. num. 9, quia cum votum obliget ad modum legis, non obligat cum tanto rigore. Sed hoc non erit verum matrimonium, unde non poterit reddi, nec peti debitum, quia meus extrinsecus ad extorquendum matrimonium incensus, ut supra, §. 5. num. 22. dictum est; iritum eo ipso reddit matrimonium. Quid si ratificet transfacta mea? Respondeo, peccabit violando votum; Verum si votum erat simplex, validè contrahet, quando solum posset reddere; non vero petere debitum, ut suo loco dicetur, & docet Sanchez, lib. 9 de matrim. d. 34. n. 1. p. 17. d. 34. num. 3.

9. Fit secundò, timore eadem licere pariter matrimonii contrahere, cum quoque alio impedimentoum impedit, vel etiam dirimenter in causa ab Ecclesia, (intellige, ne mentiaris, te a cœpiatione hic, & numero precedente; sicut diximus infra, ut debere,) Ita Castro P. l.c. numero 9. fine, citans Sairum. Ratio est, quia Ecclesia non te obligat non contrahendum, cum tanto tuo detimento. Sed tunc, quandoquidem propter metum, vel propter impedimentum dirimens nullum fuit matrimonium, nec debitum petere potes, nec redire. Insuper si impedimentum erat dirimens, non poterit validè ratificari, sine debita dispensatione, ut ex tractatu de matrimonio constat.

S. X. De Involuntario ex Ignorantia, & in advergencia.

1. Gnotantia (idem de obliuione, & inadvertentia, si quidem qui non advertit, actu ignorans est) alia est juris, alia facti. Rursus alia invincibilis, seu inculpabilis, alia vincibilis, seu culpabilis. Et culpabilis quidem alia est crassa, alia affectata, alia supina. Et iterum alia culpabilis notabiliter, alia leviter. Quarum exactam explicationem habes infra, lib. 2. c. 1. §. 7. & n. 21.

2. Certum autem est primò, Ignorantiam graviter culpabilem sive rerum, quas lex jubet omnino esse sciendas, ut sunt Mysteria fidei, sive rerum, quæ ad statum, & officium graviter pertinent, ut sunt præcepta à te sub gravi obligatione servanda, ex se esse peccatum mortale. Ita Castro P. t. 1. c. 2. d. 1. p. 17. n. 1. Sanchez, lib. 11. in dec. c. 17. Omnes enim obligantur scire ea, quæ graviter pertinent ad statum suum, ne scilicet periculum subeat, circa sibi pertinentia, graviter errandi.

3. Certum est secundò, Ignorantiam minorem culpæ gravitatem. Ita Castro P. ibidem num. 1. Nam si ea sit omnino inculpabilis, à culpa omnino nos liberat, ut mox numero sequentem dicemus. Si sit quomodocumque culpabilis, quia semper minuit voluntarium, minuit & proportionata culpm.

4. Certum est tertio, Ignorantiam invincibilem sive juris, sive facti tollere in foro conscientia omnem culpam à transgrediente præceptum: at vero crassam, affectatam, supinam non tollere culpam, sed, si sit in re gravi, afftere mortale peccatum. Ratio horum est, quia in invincibili nullum voluntarium adest, unde nullum peccatum; In crassa, supina, affectata, est voluntarium indirectum contra præceptum, quia præceptum, quod cum tanta ignorantia sciri negligitur, verè non intenditur servari.

5. Certum est quartò, negligentiam leviter diminuere culpam usque ad veniale. Ratio est, quia negligens solum levis contra obligationem sciendi præceptum non potest nisi patere levem culpm.

6. Afferamus cl. 1. gratia exemplum in Antonio, Caio Tito, qui cum ignorantem hodie esse diem

jejunii, carnes ad mensam adhibuerunt. Contigit enim sit Antonius sullo peccato peccaret, & aijus peccare mortaliter, Titus totum venialiter. Nam Antonius inculpabiliter nescivit esse diem jejunii, ergo inculpabiliter carnes contedit: Diæc, at debuit inquirere, ut scire. Respondeo, & un ipso ne in mente quidem venerit hoc debitum inquirendi, nulla ratione imputabatur ei, at culpabilis non quæsivisse: quod si id in mente occurrit, nec tamen inquisivit, certè ignorantia esset hæc culpabilis de qua max, non vero inculpabilis, de qua nunc proferimus exemplum.

7. Causa ex negligentia vel crassa, vel affectata, vel supina, vel notabiliter gravi, sive de industria, ut non obligaretur abstinere à carnis, sive, ut sine remorsu conscientia comedere, sive ex temeraria pigritia, cum facile posset rem cognoscere, idque adverteret, non curavit, carlesque comedit. Hic ex culpa gravi nescivit esse diem jejunii ergo cum culpa gravi carnis se refecit. Sed nonnullos excusat à mortali transgredientem præcepta, non quidem naturalia, sed positiva ex ignorantia notabiliter gravi, quæ tamen non pertingat ad crassam. Verum id per occasionem infra lib. 2. c. 1. §. 7. n. 29. tradam.

8. Titus incidit quidem in dubium, an hodie dies esset jejunii, veritatemque exploravit a suis viciniis, cum posset faciliter Parcho, vel Viro docto, sed negligentia quadam naturali caput ab his non quæsivit; unde factum est, ut carnes comedet. Hic culpabiliter ex levi negligentia nescivit prohibitionem, ergo culpabiliter cum levi peccato carnes mandocavit.

At Non possum discernere gravissime fuerit Titi hæc negligentia, an levis? Respondeo, tunc usui esse debent regulari allate in superioribus cap. 1. §. 3. n. 32. proportioniter hæc applicanda.

Diximus jam satis de ignorantia quoad culpam, dicimus nunc ad alteriorum doctrinam, de ignorantia quoad incurrendam poenam culpæ à positiva lege impositam.

9. Duobus modis tibi contingere hæc ignorantia potest.

Primum, si neque legem, seu prohibitionem scias, neque consequenter penam impositam transgredieris, ejusmodi legem, & sic illam transgrediaris. Ut si ignores prohibitionem esse sub lata excommunicatione percussione Clerici, & hunc percutias. Huc etiam pertinet, si noviris dictam prohibitionem, sed te fugias hunc, quem percutias, esse Clericum, illam ignorantiam juris, hanc facti ignorantiam appellamus.

10. Secundò, legem quidem compertam habeas, sed non penam legi annexam, & sic legem transgrediris. Ut si scias Clericum percussione esse ab Ecclesia prohibitum, sed te lateat esse prohibitum sub pena excommunicationis, & illam percutias.

11. Si neutrum id est, nec legem, nec penam scias; semper excusaberis ab incurrenda poena: Quare si percutias Clericum ignorans hanc percussione esse ab Ecclesia vetita, in penam excommunicationis non incurris. Ita Navarr. Sayr. Rodig. aliquip apud Merollam, tom. 1. d. 1. c. 2. dub. 3. & dub. 16. num. 228. Castro P. tom. 1. trast. 3. d. 1. part. 17. a. num. 1. aliique. Ratio est, quia sic non delinquis voluntariè contra Ecclesias prohibitionem, cum illam ignores, pena autem non debetur nisi propter delictum volitum. Idem est, si ignores percussione esse Clericum, tunc enim ex errore inculpabili nescis prohibitionem cadere in hanc percussione.

12. Si legem scias, sed non penam, adhuc probabile est à te non incurri penam, sive hæc sit Excommunicationis, Suspensio, Interdictum, quibus adiecto Irregularitate, quæ est ex delicto, quia tunc, cum Censuris convenit, sive sit alia quæcumque extraordinaria pena. Ita Sua, Sanchez, Bon. Coninch. aliquip apud Castro P. tom. 1. trast. 2. d. 1. p. 17. a. num. 5. Ratio, quoad censuras, est,

Caput I.I. De Voluntatio.

15

et quia ad has incurendas requiritur contumacia, qua in ignorantia certe non est. Ratio, quoad alias penas ex ordinariis est, quoddam penas, qua libere dependens a voluntate Legislatoris, qui voluit eam determinatam geram impunere; Ratio est, inquit, quia ad has incurendas requiritur delictum generalissimum, sicut in peccatis, quam subire debet, nisi obediatur iustitiam, ut est obligare quemdam ad solvendam penam, cui nullo modo se subiecte, subiungere autem non se potuit, qui tam ignorans est scelus culpam, unde & culpam commisit.

13. Sed cur dictum est (extraordinaria?) Ut intelligas, cur is, qui forte ignorat penam Inferni annexam peccato mortali, adhuc tamen illam incurrit, dummodo cognoscat peccatum suum moyale esse: id enim est, quia in hanc Inferni penam, modo & in oneris alias, quam ex natura sua transgredientibus leges, tacita & interpretari possent, qui definiunt: enim ipso, quod fecit malum esse eas leges transgrederi, factam illi malo veluti ex natura sua esse connaturam; omne enim malum, seu culpam materi suam, penam naturali lumine notum est: suam, inquam, hoc est quae culpe ex se habet, non qua, ad libitum hominis imponitur. Nam propter illam, veluti nausalem, appellamus ordinariam, hanc ex Legislatoris voluntate pendente, vocamus extraordinariam, & hanc disimus non incurri, nisi expressè sciatur, cum implicitè non involvatur in culpa.

14. Petes ad excusandum modo dicto delinquens a pena, quælibet ignorantia requiritur, & sufficiens est?

Respondeo. Quando pena imponitur sub his vel similibus verbis: *Qui scieret, quia temere, quia adulterio, quia consilio id fecerit, hanc penam incurrit*, communis est sententia, satis superque esse ad excusandum ad incurrandam penam, non solum ignorantiam invincibilem, sed etiam crassam, supinam, vel affectatam, nisi forte adeo sit temeraria, ut scientia mortaliter comparatur. Ita Sanchez, lib. 9. max. d. 32. a num. 33. & tab. Decalog. cap. 8. num. 43. Bonacina, aliquis apud Castro P. dicit. p. 18. num. 1. Ratio est, quia, quando sub illis qualisvis verbis pena imponitur, lex non videtur solam requirere ad incurrandam penam ipsam meram transgressionem: sed etiam contemptum quandam, & contumaciam, quia certe non adiungit in ignorantia, etiam crasse, & affectate, nisi affectatio temeraria sit, ut dicitur est.

15. At quando pena non sub illis formulis qualificatis imponitur, sed absoluè ingens, vel insculpta propria: *Qui hoc fecerit, hanc penam*; &c. excommunicatio incurrit, quid dicendum?

Dico primum, ignorantiam crassam, vel supinam, vel affectatam non excusare tunc ab incurSIONE penam praedictæ extraordinariæ, Ita Meroll. t. 1. d. 1. cap. 2. dub. 16. a. 11. Ratio est, quia sic ignorans, videtur cum dolo operari, cum ergo dolus nemini suffragari debeat, non est, cur a pena incurra sit liberandus: siquidem dicitur, quod non debet, & culpabilitas contra legem se gesserit, in perspective in penam doli consensile est accidens.

16. Dico secundum, ignorantiam invincibilem sufficiens excusare, Ratio est, quia hic maximè militia ratio dicitur num. 12.

18. Dico denique tertium, ignorantiam notabiliter culpabilem, quæ non pertinet ad crassam, excusare à dicta pena legis positiva. Ratio est, quia, ut infra lib. 2. a. §. 7. num. 29. dicimus, in legibus positivis ejusmodi ignorantia, si non pertingat ad crassam, non est reputanda verò notabiliter culpabilis, sed solum culpabilis levior: ex levi autem culpa grave te meteti penam fas non est. Hoc tertium dictum perfectè non intelliges, nisi citatum locum dicitur lib. 2. c. 1. §. 7. n. 19. legas, & cum prædicta doctrina conferas.

18. Superellit magis magisque explicandum, quid intelligatur intelligitur nomine dictæ penæ extraordinariae.

Pars I.

nata: Doctores communiter intelligunt eam penam, qua non sit commensurata, sed major delicto, adeoque sit exorbitans, & transcendens delicti gravitatem. Ita Layman, Rodriguez, Sanchez, aliqui, quos sequitur citatus Merolla, d.c. 2. dub. 3. num. 76. & 77. sed ego paulò ante nro. 12. asservi esse eam, qua libere dependet a voluntate Legislatoris positivi, qui voluit eismodi determinatam penam imponere. Et priore explicatione Doctorum sequitur, si Legislator sic, v.g. legem ferat: *Qui adulteratur, eo ipso jejunet per diem*, sequitur, inquam, ignorantem hanc penam, si adulteretur, illam incurrire, quia unius diei jejunium non est pena exorbitans pro adulterio. At ex nostra explicatione sequitur non incurrire, quia est determinata pena dependens à mera voluntate Legislatoris.

19. Sane mihi persuadere non possum, cum, qui est inculpabiliter ignorans penam, quamvis levissimæ, reum esse quidem penam; nam si nescivit, nullo modo consentit in illam. Et certe si admittas ejusmodi explicationem, vix usui esset exculratio haec tenus ducta ab ignorantia penæ in præceptis positivis: Cum enim positiva præcepta sint in ultimum rationabiliter imposita, & semper sit presumendum pro Legislatore, semper presumetur pena ab ipso taxata commensurari delictis a se prohibitis. Adde magnum scrupulum Fidelibus inquit, quibus necesse est sub momento expendere, an, & qua ratione, pena sit proportionata delicto. Admittitur ergo nostra explicatio: Cui non obstat illud de pena Inferni, quando supponitur ab aliquo ignorari, non obstat, inquam, si attentè ea, quæ num. 13. sunt dicta, perpendantur.

Ex dictis colliguntur nonnulla ad proxim.

20. Ex his colligit primum Navarros in sum. 3. cap. 13. num. 47. & c. 27. num. 274. Versc. 1. apud Castro P. s. 1. m. 2. d. 1. p. 17. num. 7. fine. Judicent si sciat delinquentem ignorantiam penam, ita ut illam, modo dicto, non incurrit, non posse a reo exigere, quia vere illam non debet. Damnet igitur illum ad penam arbitriariam. Juxta qualitatem intrinsecam delicti, & ita se cum illo gerat, ac si illi delicto nulla pena ex jure positivo annexa fuerit.

21. Colligit secundo Castro Palau, ibid. n. 8. & Merolla, t. 1. d. 1. c. 2. dub. 3. ibid. Sanch. n. 2. Excommunicationem, Suspensionem, Interdictum, Irregularitatem, quæ sit pura pena delicti (Cur addatur (pura) vide apud Meroll. dicto dub. 3. num. 87.) annulationes actuem quando non sunt propter defectum solemnitatis, sed in delinquenti penam, non incurti ab invincibili ignorante, vel ab ignorante cum ignorantia solum notabiliter culpabiliter: ratio est petenda ex num. 13. & 16. In modo neque ex ignorantie, per Ignorantiam crassam, supinam, vel non temeraria affectatam, quando dictæ penæ sunt fulminante contra scienter, & consiliorum operantes, cuius ratio cruenta est, ex num. 14.

22. Colligit tertium idem Castro P. ibid. & p. 18. n. 3. ignorantem esse penam impositam non petendi debitum iis conjugibus, qui cognoverint consanguineam in primo vel secundo gradu sua conjugis, ut item ignorantem eos, qui absque necessitate bapizant, vel levant filium sua conjugis, incurtere penam non petendi debitum, colligit, inquam, non incurtere dictam penam non debitum petendi, etiam ignorantia sit crassa. Ratio est, quia a facitis Canonibus hanc penam imponentibus requiritur scientia in delinquentे, atque adeo videtur esse lata contra scienter operantes modo dicto. num. 14.

23. Colligit quartum Duardus, ad Bullam Cœnam c. 2. quest. 5. num. 1. ignorantem invincibiliter esse impositam Excommunicationem in Bulla Cœnam, licet sciat esse impositam in factis Canonibus, excusari ab incurienda Excommunicatione imposta à Bulla Cœnam, non vero ab imposita a facitis Canonibus: unde, si hæc non sit

B. 2 reseryata

reservata Pontifici, poterit ab Ordinario Confessore absolvit, v.g. raptor bonorum naufragantium excommunicatur excommunicatione reservata in Bulla Cœnæ, & item in iure, sed excommunicatione non reservata. *C. excommunicationis de raptoribus*, si hanc scias, & non illam, hanc solum incurres, quia cum non sit reservata, poteris ab Ordinario Confessore absolvit.

24. Verum hæc Duardi illatio nullo modo placet, quia hæc non sunt duas excommunications, sed una, & eadem, que fulminatur prius in Canone, & deinde reservatur in Bulla Cœnæ. Sic Merolla *ibidem num. 82.* cum ergo reservatio sit restrictio Jurisdictionis Confessario, jurisdictione autem tota dependet a voluntate Superioris, non est necesse, ut delinquens eam restrictio, nem scias, tatis est, si eadem sibi compertant habeat Confessarius.

25. Colligit quintus Sanchez, libro 4. in Decalogo cap. 2. num. 19. & Merolla tom. 1. distinct. 1. cap. 2. distinct. 3. num. 88. si quis voceat, v.g. non forniciari sub pena profundi in Religione, & memor voti, sed immemor penæ, fornicetur, non obligari ad dictam penam, quia votum obligat ad medium legi, lex autem non obligat ad penam exorbitantem, quando ea pena ignoratur, seu, quod idem est, quando non advertitur. Addunt idem, coherenter ad suam sententiam distinctum num. 18. seguis esse dicendum, quando pena voto promissa, non esset exorbitans, at in nostra sententia *hac additio non est necessaria*, ut ex dictis num. 19. manifeste colligitur.

Alio similes illationes assert Merolla, quas tamen, & similes poterit ex se quispiam ex principiis allatis, facili negotio cognoscere.

Quid operatur Error, vel Ignorantia in Juramentis, vel in Votis, vide propriis in locis infra, cum de Iuramento, & de Voto.

CAPUT III.

De Conscientia.

S. I. Quid, & quotuplex sit Conscientia.

Nomine conscientia intelligimus dictamen, seu *Judicium rationis*, quo judicamus aliquid esse hic, & nunc licitum, vel illicitum, seu quod idem est, aliquid esse sine culpa agendum, vel non agendum. Quapropter, quamvis judicet quis in universum, die festo, v.g. non esse laborandum, si tamen judicet die hoc festivo, ad quærendum cibum, laborari posse (hæc enim duo judicia stare simul valent, cum sibi non adverterentur) poterit sine peccato laborare, quia licet tunc agat adversus prius judicium, non tam agit contra posterius, in quo propriè consistit ratio conscientie, quæ est regula proxima, iuxta quam suas actiones homo dirigere, quamque exciperi omnino poterit.

Prius judicium aliqui vocant speculatorum, seu etiam conscientiam speculatoriam, posterius practicam. Sed non innotor in vocibus: iis, ut liber, nomen impunito.

2. Conscientia autem alia est vera, & certa: alia erronea, seu errans: alia opinativa, seu probabilis: alia dubia, alia scrupulosa. Ita Thom. Sanchez lib. 2. de matr. d. 4. f. num. 2. & lib. 1. in Dec. cap. 9. num. 1. Ioan. Sanchez in *selectionis* d. 41. num. 4. Si enim Judicium nostrum circa aliquid agibile sit conformis ipsi rei, id est revera res ita se habeat, ut judicamus, dicitur Conscientia vera, quæ si procedat ex aliqua ratione certa saltem moraliter, dicitur conscientia vera & certa.

3. Si vero dictum judicium non sit conforme rei, sed tamen appareat nobis verum, & certum ex vi aliquius falsæ rationis, qua decepti certò putamus rem ita esse, dicitur conscientia erronea: ut si quis motus à re-

sentia Ecclesiæ debita, certò sibi persuaderet expuere in illa esse mortale.

4. Quod si dictum judicium procedat ab aliqua ratione, non quidem certa, sed probabili, id est, ex qua intellectus inclinatur ad assentendum rem ita esse, sed cum firmidine, quod pars opposita vera sit, appellatur conscientia opinativa, seu probabilis.

5. Si alterum intellectus si omnino anceps, nullamque rationem saltem probabilem habeat, per quam inclinet ad aliquam partem, dicitur conscientia dubia, seu vocatur, & est dubium, quod aliquo merito appellant dubium negative, quia negativæ se habet in illa incertitudine intellectus, nec scilicet assentendo, nec dissentiendo: sicut, quia non habemus rationes saltem probabiles ad judicandum atenæ matris grana paria esse, vel ampania, verè de illis dubitamus. Quod si aliqua ratio apparcat, sed non adeo efficax, ut intellectum movere possit ad aliquem prudentem assensum, dicitur etiam conscientia dubia, & recte ab aliquibus suspicio appellatur; quia tunc, cum non pertingatur ad probabilitatem, adhuc intellectus negative se habet ad assensum, vel disensum: sed solum ita esse à longè suspicatur. Sic esset si unus teles non molitus probatae fidei affirmaret hanc pecuniariam a re in via fortè repertam esse Pauli, & alter infirmæ similes fidei negaret.

Quando autem sunt æquales probabiles rationes pro utraque parte opposita, licet aliqui judicium ex illis ortu vocent impropositum dulium positivum, at verè judicium probabile strumque est, de qua re infra, §. 3. num. 9.

6. Deinde, dum ex idoneis rationibus certò, vel probabilitate judicamus aliquid esse licitum, vel illicitum: nihilominus sine rationabili fundamento occurrit aliqua hæsitatione in contrarium, vocabitur, & erit conscientia scrupulosa, quæ sic describitur: Apprehensio ex levibus rationibus orta, judicium certum, vel probabile nequam includens.

Jam desingulis breviter agamus, excepta prima, quæ est Conscientia certa, & vera, siquidem, si secundum illam, non operatur, non recte nos operaturos non est ambigendum.

S. II. De Conscientia erronea, ubi de Perplexitate.

Qui agit tentura conscientiam, qua sibi persuadet aliquid esse peccatum, licet id peccatum nequam sit, peccat ex conscientia erronea, sive mortali, sive venialiter, iuxta quod judicat: ita Valquez, alijque pessimus agit Joan. Sanchez dict. dist. 41. num. 1. Ratio est, quia si operatur contra proximam regulam humanarum actionum, ut modo diximus §. 1. num. 1. Confirmatur, quia si conscientia tibi proponit hoc esse malum contra legem, & tu illud eligis, convinceris ilud accare, plusquam legem: ergo convinceris peccare.

2. Quoniam autem conscientia erronea duplex est: Invincibilis seu inculpabilis alia; alia vincibilis, seu culpabilis, potest quis, verbi gratia, putare hoc die Dominico, non oportere Missam audire, vel ignorantia inculpabilis, vel ex ignorantia culpabilis, iuxta superioris dicta cap. 2. §. 6. id est licet distingendum. Si est invincibilis, obligavit juxta illam nos gerere, ut num. precedenti dictum est, donec assulget aliqua lux, qui moveatur ad illam conscientiam erroneam deponendam, de qua depositione mox à num. 9. Si vero est vincibilis, ni eam vinclamus, peccamus, tum sequendo ejusmodi conscientiam, tum non sequendo.

3. Exempli id clarius reddo. Si quis invincibiliter, sine ulla culpa judicet se posse, debetque mentiri, ad tuendam proximi vitam; hic sane, perlicitate vita proximi, tenetur ex dictis num. 1. mentiri: secus enim ageret ex conscientia erronea contra proximi charitatem: contra charitatem dico, siquidem peccatum ex erronea conscientia sumit suam speciem, ut etiam suam

sum gravitatem, levitatēmque à virtute, contra quam agere peccatum putat. At vero si id. vincibiliter, id est, quia culpa suā sibi persuadet, quia, v. g. affectus naturalis id à Confessario sciscitari, at hinc peccatum, tum mentendo, tum non mentiendo. Peccabit non mentiendo, quia facit adversus Charitatem, dum certò credens se obligari ad adjuvandum proximum, illum non adjuvare. Peccabit item mentiendo, quia potest, & debet illum errorem à se removere interrogando. Confessarius ibi peccabit, si contra charitatem, hic indirecōte contra voluntatem, ad quam sicuti directe pertinet non mentiri, ita indirecōte amovere omnia impedimenta, quia ad mentiendum inducent, quæque amoveri possunt, qualis certè est Ignorantia culpabilis; nam praeterea culpabilis est, quia illam potest quis vincere, & sua culpa non vincit.

4. Dices. At Theologi docent non dari in mortalibus perplexitatem, hoc est, non dari casum, in quo quis confundato presenti statu peccet operando, & peccet non operando: sic enim necessarium peccare, cetero necessarium sit, alterum ex dislobus contradictionis eligere: cum igitur in casu nostro hic peccare mentiendo, & peccet non mentiendo, certe ejusmodi perplexitatem patuerit.

Respondeo. Theologi negant aliquem posse esse perplexum sine sua culpa: idque merito, propter rationem dictam: at in casu nostro adest culpa, quare cura obligatur ille, & possit tollere ignorantiam; non necessarium peccabit, sed ex sua prava voluntate nolente ab ignorantia recedere. Ita Castro P.t. I. tr. 1. d. op. 2. num. 3. Sanchez loco mox citando.

5. Quid, si olim potui interrogare virum doctym, nunc possum? Rursus quid, si olim sciebam illud mentiri esse peccatum, nunc verò, quando instat tempus mentiendi, puto sine culpa peccatum non esse? Respondeo in utroque exenti adesse conscientiam inculpabilem, atque a de peccato excusatam. Ratio est, quia in priore casu jam non potes, hīc, & nunc ignorantiam depellere, ergo Nam labotas conscientia practica inculpabili. Sic Thom. Sanch. lib. i. in Dec. c. 11. num. 2. Joan. Sanch. diel. d. 4. n. 26. In posteriore, nec item potes, cum enim tibi mentiri non occurrat illud esse peccatum, nec illum dubium de indaganda veritate, jam labotas inculpabili conscientiam per oblivionem, ne inadvertientiam, à quibus excusatam operantem perinde ac ab ignorantia, inveni *suprà cap. 3. §. 6. n. 1.*

6. Denique, quid, si quis per inculpabilem ignorantiam patet utramque, partem aliquius contradictionis esse peccatum? Aliquis, v. g. protogravi afflatus putat (si Missam die falso audiat: & si iugismissum defecat) se mortaliter peccare contra charitatem proximi; putat etiam se peccare, si non audiat, contra obedientiam Ecclesie, auditionem Missae precipientis. Idem est in excommunicato non valente absolucionem impetrare, si poterit sibi impetrari ad peccatum die festivo, non interesse Sacra, quia non obedit Ecclesie, & similiter, intentio, quia, contra ejusdem Ecclesie praeceptum, se interit excommunicatione immiscer divinis. Simile quid evenerit pollet in carcere detinens, ip nemorum, & gregorum custodibus, & similibus. In his ergo casibus intercedit re vera perplexitas, ita ut peccentii, quamcumque elegant partem?

7. Respondeo nec intercedere hic veram perplexitatem, nec illum ab iis peccatum committi, quamcumque partem eligant; Sic Thom. Sanch. lib. i. in Dec. c. 11. num. 2. Joan. Sanchez d. 4. n. 27. Manuél Rod. 2. tom. sum. c. 5. n. 6. Ratio est, quia, in his casibus sine culpa occurribus, non adest sufficiens libertas ad peccandum, si enim quilibet ex partibus eligendo, peccarent, jam necessario peccarent, necessario enim aliquam eligere compelluntur: cum tamen ad peccandum requiratur ea libertas, qua in operantis arbitrio sit potestas peccandi, & potestas non peccandi.

8. At enim verò ipsi judicant se peccare. Respon-

Pars I.

deo nihil ad officit, nam peccatum non consequitur ad judicium intellectus, sed ad actum liberæ voluntatis, quam voluntatem liberè agere in casibus postis non posse, prædicta ratio probat. Alia huc speculative pertinētia legē apud Castro Palaum t. 1. tr. 1. d. 1. p. 5.

De depositione Conscientia erronea.

9. Non peccaret quis ex Conscientia erronea, si error relinqueret, seu à se illum removet. Docet ergo Caetanus p. 2. quist. 29. art. 5. posse hujusmodi errorem removere sine ulla nova superveniente ratione, sed solum per exclusionem Judicium erronei. Errat, v. g. quis putando hodie esse diem festivum; judicet non esse, & se laboret. Vasquez part. 2. d. 67. cap. 2. num. 5. docet debere adesse rationem, quæ vincat illum errorum, non quancunque, sed efficaciorum illa, per quam conceptus est error. Postavit quis, v. g. hunc diem feria esse diem festivum ex dicto unius iesu sive digni, non potest desponere hunc errorum, vel per plures testes eadem fidem dignos, vel per testem dignorum certior fiat de contrario. Neutrum dictum aridat.

10. Aio enim prima contra Caetanum, necesse esse, ut error depositus ex vi aliquis rationis saltem probabilis. Ratio est, quia secus temerari prius illud iudicium, licet in se errorem, sed à te non ut sic cognitum relinqueret. Addit, si nulla affulget ratio contra ejusmodi prius iudicium, non posse intellectum judicare contrarium, quantumcumque à voluntate imperetur; intellectus enim est potentia necessaria, quæ obiectio cuilibet non assentitur, nisi ex vi aliquis tandem veritatis visa in aliqua ratione saltem probabili.

11. Limitant Merolla, aliquę quos erat sequitur que P. Bardi de conf. dispn. 3. cap. 11. numer. 5. hoc nostrum dicitur, nullus intellectus eret sine ulla ratione, tunc enim, si idem intellectus advertat falsitatem ejusmodi erroris, poterit (inquit) Nam respire sine ulla ratione. Vera doctrina, sed limitatio non necessaria: non enim video, quo pacto intellectus, nisi aliqua ei affulget probabilis lux contra eam falsitatem possit falsitatem agnoscereat illa nova suborta lux, ratio nova est, vel rationi novae equipollens, ergo semper stabit nostra assertio, non posse errorum dictum deponi nisi probabili. Accedente ratione.

12. Aio secundò contra Vasquez, ad depellendum errorum de quo loquimur, satis esse rationem probabilem, nec necessariam esse sive probabilem, sive efficaciem. Ratio est duocula ex eo principio quod infra §. seq. secundò repertetur, nimur posse quemlibet moveri ad prudenter operandam ex qualibet ratione practicè probabili. Si igitur unus dignus sive afferat hodie non esse diem festivum, alter verò eadem dignus sive negat, cur in tanta æqualitate illi potius, ut contendit Vasquez, fides habenda sit quam huic? Certe, vel neutrī vel probabiliter alterutri, ut maluero. Et quid hoc posterius me posse facere infra probabimus.

13. Peccatum ex conscientia erronea, an sit ejusdem speciei & eodem modo confitendum perinde ac peccatum ex scientia, diximus in opuse. method. Conf. lib. 2. cap. r. §. 15. Rursus quodnam peccatum constitutatur, quando quis agit contra conscientiam dictantem illam actionem esse peccatum in genere, diximus *suprà cap. 1. §. 3. à q. 30.*

Denique qua ratione Confessarius se gerere debeat cum penitente laborante conscientia erronea, diximus item in opuse. Method. Conf. lib. 3. cap. 4.

§. III. De Conscientia opinante, seu de Opinione probabili.

Quid sit & quorūplex.

1. Opinio, probabilis est Assensus intellectus de aliquaque, qui nitatur ratione, vel autoritate aliquius momenti, modo pro parte opposita nihil

B 3 apparet

apparet convincens, quamvis assit nonnulla ejusdem partis opposita formido. Ita Thom. Sanch. lib. i. in Dec. cap. 9. num. 2. Portell. In dubio reg. V. opinio, num. 1. Castr. t. i. tr. i. d. 2. puncl. 1. & passim.

2. Quando ejusmodi assensus innititur rationi, dicitur probabilitas intrinseca; extrinseca, quando auctoritate. Rursus, quando idem assensus, hic & nunc dirigit proxime actionem, quam gemitus, juxta dicta §. 1. num. 1. appellatur probabilitas practica, quam Joan. de Lugo de just. tom. i. d. 16. sect. 3. num. 97. vocat probabilitatem proximam: quando remotus, seu in universum, quam idem de Lugo appellat probabilitatem remotam, vocatur probabilitas speculativa. An autem aliquid speculare tantum possit esse probabile, non vero practicæ, lege apud P. Bardi de cons. disp. 4. cap. 8.

3. Hinc vero, qui aliquid operatur motus ex opinione probabilis, bene operatur, & sine peccato, quia in humanis, ut cum prudentia, que est certa regula humanae actionum, operemus, non nisi probabilitas necessaria requiritur. Id quod ita currunt est, & ita à Doctoribus utroque Sanch. & Castro P. tom. i. tr. i. d. 2. p. 1. Vasq. p. 2. d. 6. cap. 4. num. 8. Meroll. t. 2. d. 3. cap. 4. d. 1. & novissime Bardi contra Philalorum de cons. d. 4. c. 10. comprehendunt, ut nostra discussione non indiget, etiam opinionem probabilitatis reliqua, ex Castr. l. o. Joan. Sanch. d. 4. num. 12. etiam omisso tute, ex istem ibid. etiam communi, juxta Castro P. l. c. n. 1. Thom. Sanch. l. i. in Dec. c. 9. num. 9. etiam in articulo mortis; cum Joan. Sanch. d. 19. n. 8. Pasch. dec. 27. quia dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, juxta Pasch. dec. 20. Praeser. Franciscum de Amico apud Bardi l. o. cap. 13. modo a probabilitatis finibus non exeat, ut explicetur max. num. 11. sive, confisi, aliquid agimus, semper prudenter agimus. Neque obstat, quod in dubiis sicutior sit pars eligenda, nam (præter alia,) nos hinc sumus in probabilitibus, non in dubiis.

Autoritas unius.

4. Ut autem faciliore negotiis dignoscas, quanam sit ejusmodi praesertim practica probabilitas. Dubitabis primò. An autoritas unius Doctoris sufficiat ad probabilitatem practicæ, & proxime opinionem constituant, ita scilicet, ut tu, & sine peccato ex vi ipsius in actionem prorumpamus.

5. Respondeo. Tunc solùm puto sufficere unum tametsi contra innumeros Doctoris is doceat, quando idem est doctus, rem ex professo tractat, firmamque rationem pro se habet, nec appetit contra ipsius aliquid convincens; ita Azor. part. i. cap. 17. q. 6. Vasq. p. 2. tom. i. d. 6. cap. 4. num. 12. alique. Ratio est, quia ex tali auctore sic vallato nascitur merito prudens judicium. Quod si ejusmodi Doctor ratione alicuius momenti non fulcitur, sedque tu doctus animadvertis, non vales illius sententiam regulariter excipere, nec illam aliis amplectendam proponere, cum tamen possit indectus. Ratio est, quia tibi non potest tuus innasceri judicium prudens, in docto potest, vel certè illum sequi eidem indecto, qui sine culpe ei doctor fidem habet, culpe non dabitus.

6. Dico, (regulariter) nam potest contingere, ut ille, rem serio tractans, sit adeò doctus, ut tibi licet prudenter judicare, rationem illius firmam esse, sed minus à te penetratam, vel notam, & item judicare, ipsum, rationem in contrarium tibi probatissimum facile posse diluere, in hoc enim eventu, ejus opinionem ut potè extrinsecè probabilem, si amplectaris, prudenter geres.

Probabilitas probabilis.

7. Dubitabis secundò, ut valeat quis firmare opinionem probabilem, an debet ipsi constare evidenter ratione opinionem esse probabilem, an sufficiat illi constare probabilitatem.

8. Distinguit Merolla t. i. d. 3. cap. 4. dub. 1. coroll. 3. assens, si opposita est evidenter probabilis, debere constare patitur evidenter alteram esse probabilem. Si opposita solùm probabilitatem est probabile, satis esse alteram esse probabilitatem probabilem. Sed absolute puto unum Salas, Valquez, Sanch. Merolla apud Bardi de cons. d. 1. c. 6. quibus addit. Pasq. dec. 18. satis esse in omnibus casib. constare probabilitatem opinionem esse probabilem: tuus enim satis firmabitur certa moraliter illa veritas me in hunc ferè modum diriges: Ego hic & num prudenter operor; quia, dum probabilitatem puto hoc esse probabile, satis prudenter illud iudicium in praxi sequor. Nec enim quod opposita sit evidenter probabilis, deicit opinionem meam à sua probabilitate: Non sic, si contraria esse evidenter certa, tunc enim (cum una sit veritas) mea esset falsa, nec consequenter probabilis.

Equalitas probabilitatis. Vbi quid operetur possessio in probabilitibus.

9. Dubitabis tertio, an probables rationes prima pars, & æquales rationes probables pro alia faciant, ut utraque pars sit reputanda probabilitas: Ut id intelligatur, p. Em. to ejusmodi rationes possit esse vel circa jus, vel circa factum. Circa ius, quando rationes ducuntur a legum, & statutorum interpretationibus, eorumque interpretibus. Circa factum est, quando ducuntur ex ipsa positione facti, seu conjecturis factum testificantibus. Exempli res fieri manifestior. Sunt probabiles rationes, quæ probant rem ab aliquo inventam, v. g. Crux, enim argento plenam, facta diligentia, nec ullo comparente, posse quemlibet sibi illam applicare; sunt etiam æquales rationes probantes debere pauperibus distribui. Haec rationes sunt circa jus, quia ponderant id, quod de jure composit, & ex vi legis sive naturalis sive positivæ. At si quatuor fide digni testificantur cruxenam esse Pauli, alii vero quatuor simili fide afferant esse Petri, æqualesque coniecturas pro se Petrus afferat, afferatque Paulus, haec rationes erunt circa factum, quia probant id, quod in facto est.

10. Convenient ergo Doctores, rationes alicuius momenti æquales circa jus parere opinione practicam probabilem pro sua parte; sic idem Joan. Sanchez disp. 3. num. 49. & communiter, ratio est toties dicta, quia qualibet pro parte sua inclinant intellectum ad formandum credens judicium.

At vero similes rationes æquales circa factum asserunt non pauci parere nos posse opinionem probabilem, sed dubians, sic idem Joan. Sanc. ibid. num. 48. Garc. 2. r. de Ben. p. 1. cap. 5. num. 22. Merolla tom. i. disp. 48. Ratio est, sive verba Joan. Sanchez l. c. n. 48. quia dubium, sive circa factum versatur, & tunc dicimus propriè aliquem dubitare, quando certò non scit, an aliquid factum sit, vel non, vel an ita factum sit, vel minus. Hec ille, sed fallsum est, primò dubium solum. Circa factum verari. Nam etiam an solidè jus aliquod interpretetur, merito dubitamus, quando scilicet interpretatio non est ejus generis, ut efficax aliquo tandem sit modo ad prudenter assentendum. Secundò fallsum item est, propriè dubitare esse, quando certò quis non scit; nam etiam quando quis probabilitatem opinatur, certò non scit: opinatur enim solum probabilitatem. Quid igitur sit propriè dubitare, sive §. 1. num. 5. definitivus; est enim, quando quis ita accepit est, & incurrit, ut nec ad assensum inclinetur, nec ad disensem, modo ibidem explicato.

11. Sed iam respondeo ad dubitationem propositam. Rationes æquales probabiles non solum si sint iuris, verum etiam si sint facti, semper (Nisi quid aliunde obstat) parunt opinionem practicam, seu proxime probabilem. Ratio est, quia rationes probantes aliquid, sive probabilitatem probant jus, sive factum, non relinquunt intellectum accepit & incertum, sequere negavit habeant, sed æquè ipsum inclinant ad prudenter assentendum ex vi ipsarum, rem ita esse: Non absolute,

absolute, sed ut dico ex vi ipsiatur; quare donec ab alia evidenti ratione in unam solam partem impellatur intellectus, tendet in utramque partem poterit, & consequenter, alterutram excipiend, praeleptus operari. Atque haec ratio allatam doctrinam probat, cuam altera pars sit probabilior; modo major probabilitas alterius dicta pars non sit tanta, ut dejectas à probabilitate circa partem illam oppositam, quia tunc expulsa jam probabilitas, non est mirum, si inclinari ad aſtentendum illi opposite nequeat prudenter intellectus.

12. Dixi ^{autem} (Nulli quid aliunde obster,) ut significaret hanc limitationem, seu exceptionem semper per oculis habendam esse, antequam decernatur, num aliquid sit solum remota probabile, à quo non possumus licet dirigi ad actiones peragendas: an etiam proxime seu practice, à quo non possumus. Nam si ad eadē aliquā lex, vel consuetudo disponens de contrario, vel paucum vel circumstantia urget aliquā; una tantum pars excipiend valeret. Exemplo res explicabitur. Si Paulus illum inventam crumenam ^{num. 9.} dictam pacifice possideret, non posset quis eam ab ipso tollere, & dare Petru, equalibus testibus vallato: quia tunc obstat alterius: obstat enim illa lex definiens: *Quod in pari casu nō est conditio possidentis*, & sic quāvis verum sit finitae equali probabilitate facti pro duobus posse alterutri rem attribui; et si alter inveniatur haberet rei possessionem, non erit amplius probabile, id est non erit practice, seu proxime probabile, posse dari alterutri, sed possidentis debet omnino illam retinere: Ita Sua. Thom. Sanch. quos citat Ioan. Sanch. disp. 44. num. 54. & disp. 33. num. 29. Ut in orationem huius numeri addo *secundariam* alias menti figuram, affervamus alia exempla, que illam quā magis explicit, quā conscient.

13. Verum, ante, nō iterum ad hanc doctrinam de meliore possidentis conditione regredi cogar. Rogas, an haec possidentis melior conditio vera sit ratiōnes exalter pro utraque parte probantes? Non ex parte nisi. Respondeo, si sint ex parte facti id verum est, legge Castro P. 10. i. tr. 1. d. 3. p. 1. n. 11. Io. de Lugo tom. 1. de iud. 16. fol. 5. num. 106. Nam si tam, de qua sunt probables facti probations pro duabus, unius ex illis hoc habeat amplius, quod rem, & possideat, & ex privatus quipiam, nec, ut mox §. sequentur dicam, Iudex, poterit eum à possidenti auferre; Ratio est, quia illa lex dispensans, in pari casu meliorem esse conditionem possidentis, ut deciditur C. ex literis, de probacionibus, ibi: *Quod si ambo partium testes sint aquae idonei, possessoris nō preferuntur, maxime lossum habet in pari casu ex parte facti.*

14. Verum, Quando rem, & quā sunt aequalis rationes quoad probations iuris, altera ex partibus possideret, An possit parti non possidenti ea attribui, major est controversia; puto tamen privatos (nam, quid in loco cuiusfactus sit Iudex, dicam mox §. 4. a. num. 1.) non possit sibi à parte, que possidet, palam, vel occulte eam asserere: ita Th. Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 1. n. 7. & lib. 4. in dec. cap. 40. num. 18. Castro Pal. tom. 1. tr. 1. d. 3. p. 2. num. 11. Ratio est, quia, licet quis habeat opinionem probabilem, immo probabiliorem quoad jus, aliquam rem esse suam: nisi habeat certitudinem falem moraliter vere esse suam, non est probabile, posse facere spoliū autoritate propria contra possidentem; Ulterior autem ratio est, quia etiam hic maxime militat illud: *In pari casu melior est conditio possidentis*: Par autem moraliter semper est casus utriusque litigantis, donec utriusque causa in iure probabilis perseverat, & alterutra, non transit in certam.

15. Non ignoro aliquos apud Ioan. Sanch. d. 43. à num. 40. docere habentem rationes probabiles quoad jus possit hinc alterum similes probabiles rationes habentem occulte à possessione spoliare, sibique rem vendicare, modo res non sit deducta ad forum contentum; tunc enim ratio dictat, ut expectetur Iudicis sententia, & modo cesseret scandalum, & turbatio: non,

inquam, id dignoro, nam propter ea propter auctoritatem Doctorum extrinsecam; haec sententia non est censenda saltem quod aliquos, causis improbabiles.

Et certe quamvis Io. de Lugo de Inst. tom. 1. scil. 5. disp. 17. n. 106. non audeat universaliter hanc sententiam approbare, tamen in particularibus quibusdam eventibus, quos Doctores afferunt, (alteram ego mox num. 25. exemplo 19. & 20. & §. 21. num. 31. nonnullos) non invitus approbat, quia (inquit) fortasse in particularibus casibus, Doctores id propter aliquod caput concedere valet, cum tamen non videant caput aliquod generale, unde omnibus casibus idem concedere potuerint.

Sed redcamus ad exempla commonstrantia nihil debere obstat ad constitutionem practice probabilitatis.

Exempla quando alterutram partem excipere practice nos possimus, licet utraque sit probabili.

16. Femina habens solum probabilitatem mortis sui viri, non valeret alteri nubere. Io. Sanc. disp. 43. num. 50. quia dum Matrimonium cum hoc viro sit in possessione, non est à sua possessione spoliandum, dicens certò constet de viri interitu.

17. Habens rationes probabiles, media noctis signum nondum sonuisse, & probabiles, iam sonuisse, propter diversitatem Horologiorum, quamvis possit manducare carnem tempore noctis supervenientis ad diem Iovis, contra diem veneris: tamen non potest idem facere nocte Sabbathi adveniente Dominica, ita Sanch. Fag. Trul. lynch, aliique apud Pasqual. de jejun. dec. 163, quia tunc possidet Sabbathum, in quo carnis vesici non licet: posse tamen etiam adveniente Dominica idem facere doceat probabilitate iudicem apud eundem decim. 164. quibus adde Mazzoll. tom. 1. disp. 3. cap. 3. n. 139. ut dicam infra §. 5. n. 6.

18. Quando testamentum est minus solemnis, hoc est celebratum sine requisitis à Iudice, cum sit controversia uter habeat melius jus in foro conscientia, hæc ne ab intestato, an heres institutus in dicto testamento minus solemnis, & pro utroque sit probabilis opinio; si tamen alteruter ex his occupaverit bona, & inveniatur in legitima possessione, juvabitur ab illa, mēnsisque jus habebit in foro conscientia, quare non poterit à possessione deturbari. Sanch. in conf. lib. 4. c. 1. d. 14. n. præteritum 6.

Pari modo quando heres institutus in minus solemnissimo testamento obtinuit bona, dubitataque probabilitate de testantis animo, & an fuerit fraus, potest adhuc bona testatoris retinere, quia in dubio melior est conditio possidentis. Ita xx Buggos de Paz Sanchez ibid. num. 7. Addo, quia nemo, nisi certò constet, præsumendum est fraudem fecisse: vide aliqua huc pertinentia cap. 3. §. 7. v. Testament.

19. Afferentes quatuor, v. g. fide dignis, vel authenticis scripturis, testantibus alii esse dispensatum ad consanguineam ducendam, quatuor similibus negotiis, non posse illam ducere: quia possidet impedimentum, Ioan. Sanch. d. 43. n. 45. §. 57.

Simile quid eveniret etiam praescindendo à possessione impedimentum, si contra duos afferentes sibi fuisset à Papa dispensatum ad consanguineam ducendam, decem & qualis fidei affererent non dispensatum fuisset; illi enim duo, licet absolute facerent probabilitatem: tamen in hac circustantia tot contrariorum non facerent; siquidem illi decem probabilitatem ex duobus testibus ortam protinus obscurant, ac dejectunt.

Contra, in sententia probabili, quod adsit impedimentum dirimens; v. g. si sit probabile, immo etiam si sit minus probabile, quod non adsit, potes contrahere; Ita Sanch. lib. 8. de marim. disp. 6. n. 18. quia satis est sequi opinionem, quamvis minus probabilem in rebus moralibus, ubi nihil aliud obstat, ut in hoc casu, ubi nec obstat possesso impedimenti, de hoc enim dubitatur, nec ab aliquo obfuscatur alterutra probabilitas, ut supponimus.

20. Obstat item practica probabilitati contractus: Ita Caramuel lib. 5. Theolog. moral. num. 1542. sicut enim illicet, & inquit videres aurum probabile pro certo, quia minus valet aurum certo probabile tale, quam autem: pari modo injuria fieret ementi à te praedium, si ipse numeraret tibi certum premium, tu vero dare praedium, quod ex probabili solum jure posset à te vel di: certo enim pretio non satisficeretur probabile jus. Huc redudetur pactum implicitè cum aliquo initium, ut mox dicimus de Iudice, & Medico, §. 4.n.1. & 17.

21. Obstat præterea Votum vel Iuramentum, ut si juraveris, vel voveris alteram ex sententiis probabilitibus sequi. Idemque esset si juramento, vel voto promiseris sequi opinionem probabilem, quam superior voluerit, juratam enim, & promissam sequi debes, non verò aliam, quamvis alioqui probabilissimam.

22. Obstat etiam aliquando necessitas proximi: ut accidit in opinione, quæ concedit posse conferri baptisnum in aqua rosacea; Tanta enim potest esse necessitas proximi, quæ occurret, his est in fine vita, & alia aqua non aderit; ut tu ceteras omittere opinionem negantem, quamvis haec sine dubio si multò probabilior) & sub conditione illum cum aqua rosacea baptizare.

23. Obstat denique non tardò confessio Sacmentalis, debes enim abolire penitentem iuxta ipsius probabilem, non vero tuam, quamvis probabiliorum opinionem, ut mox aliquandò fusi. §. sequenti. num. 2. dictam. Stet ergo aliquid probabile esse remore, seu speculativi posse, quod, tamen practicè, & proxime improbabile ob supervenientem aliquam circumstantiam omnino sit: ut in præcedentibus exemplis hactenus animadvertismus: superest nunc afferre exempla de eadem æquali probabilitate, quando alterutram partem excipere practicè possumus.

Exempla de æquali probabilitate circa jus, quando alterutram partem sequi practicè valimus.

24. Ex doctrina allata num. 1. quodd rationes æquilatera circa jus probantes faciant æqualem probabilitatem resolvitur:

25. Primo. An unicus testis omni exceptione major constituit semiplemnam probationem in criminalibus, unde sine alijs admiculis possit reus ad tortum adstringi?

Secundo. An in causa capitali possit Index reum interrogare, illuc ex præcepto obligando ad respondendum veritatem in delicto semiprobat?

Tertio. An Index, vel ejus Minister possit in carcere concidere delinquentem in alieno territorio inventum?

Quarto. An possessor bonæ fiduciæ restituere restituere fructus industriales bona fide consueptos?

Quinto. Ah filij reorum Majestatis divinæ, vel humanae geniti ante parentum crimen affiantur peccati in jure statutis contra Haereticorum filios;

Sexto. An filii expulsi reputentur legitimi?

Septimo. An jupatronatus possit præscriptione requiri?

Octavo. An Pater sit astrictus filiam naturalem dōtare?

Nono. An pestis tempore valeat testamentum cum minori Testium numero?

Dicimodo. An collatio Beneficij facta Infami, vel Irregulari, sit ipso jure nulla?

Vndeциmo. An Blasphemo immunitas Ecclesiæ faveat;

Duodecimo. An committenti delictum in Ecclesiæ, faveat Ecclesia pro aliis delictis extra Ecclesiæ patratis?

Decimotertio. An executi ab Ecclesiæ, commitiendi criminis causa, faveat Ecclesia?

Decimoquarto. An occidenti Clericum faveat Ecclesia?

Decimoquinto. An delinquenti, qui ē manibus saeculum eripiunt, & ad Eccleiam confugit, faveat Ecclesia?

Decimosexto. An Episcopus possit dispendere in impedimento dictimenti, quando illud est occultum, & ad Papam non potest proprie paupertatem, vel aliam causam securi, & in separatione matrimonij magnum scandalum moriretur?

Decimo septimo. An ab aliquo infamatus, (i. qui infamavit, vel hon vult, vel non potest resarcire dampnum infamanti in ipsa fama) possit compensationem libi facere, secundo pecuniam ipsi infamanti, quam infamatus apud se habet; quia est probabile infamiam compensari debebit pecunia, quando alius modus non suppetit?

Decimo octavo. An quando duo se mutuū equaliter infamantur, possint invicem compensare, ita ut neuter tenetur restituere, quando alter restituere non vult? quia probabile est esse licitam compensationem famae unius cum fama alterius; licet non esse licitam etiam sit probabile?

Decimonono. An is cui ex testamento minus solemnis legi cam debet, possit legatum detinere, vel de manu hæredis tollere, vel occulte libi compensare, cum sit opinio probabilitatis debeti in foro conscientia ejusmodi legatis, nec non deberi sit etiam probabile?

Rigulus. An hæres ab intestato, sicut uti possit simili occulta compensatione conhaec eam, qui bona defuncti possidet ex simili testamento minus solemnem?

Vigesimo. An is qui sponsalia contraxit possit ea dissolvi, si causa secundum probabilem opinionem sit sufficiens ad eadē dissolvenda? Et an sufficiat auctoritas viri docti assentientis causam esse sufficiens ad dissolvenda, quamvis nunquam agatur de spolianda sponsa suo jure?

26. In his inquam, & similibus idem probabilitas resolvit Iohannes Sanchez d. 4. a m. 52. quoad sexdecim prioris casus, & de Lugo de just. tom. 1. d. 1. o. fest. 5. num. 95. quoad alios quatuor, posse quemlibet sequi affirmavimus, & posse hinc negativam, quia adeo probabilis opinio apud Doctores pro utraque, unde & prudenter ex litera ex illis quilibet operari, ut maluerit potest.

Dixi (refoluit Ioh. Sanchez, & de Lugo;) nam ego video in aliis ex his exemplis, obstat professio, ut in 19. obstat videtur possesso hæredis, & possesso habentis bona defuncti, & in 20. possesso sponsalium in sponsa, immo & in primo, & secundo aliisque nonnullis possesso libertatis.

Exempla de æquali probabilitate circa factum, quando alterum pars excipi potest practicè.

27. Ex doctrina afferente æquales rationes circa factum parere æqualem probabilitatem proximam, ita ut quod maluerimus, excipere possimus, si nihil obstat, resolvitur primo, An qui habet probabiles rationes se commissile mortale, habeat autem æquales se non commissile, obligetur illud confiteri. Non obligari docet Suarez de penit. distin. 22. fest. 9. num. 6. alii que apud nostram methodum confessionis, lib. 2. cap. 1. §. num. 9.

Secondo, An qui, cum certò sciat se commissile mortale, habet rationes probabiles se illud confessum esse, habeat autem item probabiles non fuisse confessum: An inquam teneatur illud clavibus subiecte: Non obligari idem docet, aliisque ibid.

Tertio. Si sit probabilis opinio inter Medicos, An semen corruptum sit, negantibus aliis, aliis æquè affirmantibus, An possit sibi medicamentum direcè illud expellens? Posse docet Sanchez lib. 9. de matrim. d. 17. num. 19. fine.

Quarto. Si adiunt quatuor testes fide digni afferentes conjuges esse consanguineos, verbi graria, in quarto gradu

Caput III. De Conscientia.

21

gradus sunt autem alij non dissimiles quatuor, qui negant, An post contractum matrimonium possit, conjux reddere debitum sequendo negantes, as possit, non reddere, sequendo affirmantes, posse utrumlibet docet Hurtad. datur. d. 1. o. diff. 9. n. 37.

Quintd. Quid in codem casu, an ex contractum Matrimonium, An scilicet possint contrahere; Posse docet Merolla tom. 1. disputatio 3. cap. 3. dub. 2. coroll. 10. num. 135.

Sexto. Si probabile tibi sit aliquid vovisse, vel promisisse, probabile item contrarium, An possit non servare votum, vel promissione? Posse docet Thom. Sanchez lib. 1. de matr. disp. 9. num. 11. fine, & lib. 1. in d. decal. cap. 10. 36. fibi contrarius lib. 2. de matr. disp. 41. num. 34. posse item docet Ioan. Sanchez. disp. 43. num. 2. Suar. de vobis lib. 4. c. 5. num. 5.

Septim. Si sint quatuor fide digni, afferentes crumenam plenam argento à me inventam esse Petri Galii similibus quatuor afferentibus esse Pauli. An ex maluero tradere illam possim, cum quam neuter nunc eam possidet? posse cui maluero docente viri docti consulti à Ioan. Sanchez. disput. 43. num. 53. licet contra doceat Castro P. num. 17. 1. p. 10. n. 2. & 9. fine.

Oktavo. in sejunctio naturali quoad Each. ultiam suscipienda, si habetas rationes probabiles quod sonuerit media noxa & probabile quod non sonuerit propter diversitatem, v. g. duorum Horologiorum, de quibus non constat esse certò falla, & comedas. An possit die trahino communicare; Posse docet Thom. Sanchez. disp. 41. de matr. num. 40. Ioan. Sanchez. d. 34. num. 30. §. propterea videtur.

28. In his, inquam, & similibus, resoluuntur posse nos completi partem, quam certi Doctores tenent, posse & contraria, quagn tenent alij, quia nimirum etiam in equalibus facti probationibus resider nonnunquam in singulis partibus sua proxima, practicaque probabilitas.

29. Video nonnullos contra sentire circa aliqua exempla ex his, propterea quod in ius militet melior conditio possidentis in alterutra ex partibus: lego Merroll. tom. 1. d. 3. cap. 4. coroll. 1. & 2. Verum tamen et nobis probabilem dominam atulisse; cum nobis non sit necessaria omnia, fuisse persequi. Non tamen gravari debeo aliqua, adhuc superaddere, que ad maiorem precedentium declarationem hic solent latè à Doctribus agitari.

§. IV. De probabilitate, quam excipere quodam Particulares debent.

De Iudice.

1. Dico primò si sint rationes æquilater probabiles circa factum inter civiliter litigantes, Iudex gac potu sequi quam maluerit opinionem, sed tenet rem, modo mox explicando, dividere, sic Salas, Villalobos, Coninch. Sanchez. alijque apud Castro P. tom. 1. tr. 1. d. 2. p. 10. num. 2. quibus adde Layman lib. 1. §. 3. num. 16. Ratio est, quia iuxta super dicta hic aliquid obstat, ne probabilem qualibet opinionem Iudex sequatur: est quam ipsum munus Iudicis. Prescribit enim lex, immo ratio ipsa dictat, ut ex officio, vel ex pacto tacite initio cum Republica, Iudices inquirant diligenter quantum possunt veritatem, & judicent secundum allegata, & probata, merita causa ponderando: adjudicent ergo rem melius probanti, vel si major ratio non adsit pro alterato, dividant utrique.

2. Quid si res sit individua? Aliqua ratione res componatur inter partes, dando uni rem, alteri estimacionem sua partis, & ni sic litigantes quiescane, cum non sit major ratio, cur uni res adjudicetur, alteri pretium, sicut poterit lis, quoad hoc, definiri: ita Merolla tom. 1. d. 3. c. 4. d. 3. conc. 4. n. 170.

3. Ex hac conclusione vides primò, cur privatus possit autoritate propria dare crumenam illam modo dian Petro, vel Paulo, ut liberetur, idem autem non possit

Iudex ex officio, qui tenetur omnino eam diuidere. Vide supra, §. precedente, 27. versu s. p. imo, si sim. Ratio enim est, quia Iudex debet sartatecta custodiare à re mœta cause ex pacto initio cum Republica, cum privatus, quia à simili pacto liber existit, vratur iure suo sequendo opinionem, quam malit, probabilem; & sic illa circunstancia maneris Iudicis facit pro ipso proximè improbabilem illam opinionem, quia proxime probabilis est pro privato.

4. Vides secundo, cur aliqui (& quidem merito) limitantur hanc conclusionem, ut Iudex in aliquibus civilibus casis, putat dotis, matrimonij, libertatis, pupilli, peregrini, viduæ, locorum piorum, quæ sunt causæ privilegiate, non possit rem dividere, sed obligetur ad ferendam sententiam pro his privilegiatis. Ratio enim est, quia lex, quam servare tenentur Iudices, decrevit, ut his in pari casu favaretur: id quod si est otium, vide Mascalci de prob. v. o. opinio. n. 14. conc. 114. 3. n. 10.

5. Dico secundo, rationes circa factum, inter collēdem ciuititer contendentes, probabilis pro uno probent, quam pro altero? tenetur Iudex probabilis probantem per suam sententiam adjudicare; sic Sanchez disput. 44. num. 5. 1. §. in secundo. Ratio ducitur ex eodem principio, quia Iudex ex legibus, & pacto initio cum bono publico, ferre sententiam debet pro melius probante causam suam. Excipe, nisi majoritas probabilitatis sit adeò exigua ut (qua modica) pro nihilo reputanda sit, tunc enim recurrentem est ad præcedentem conclusionem n. 1. dictam.

6. Major autem probabilitas, omnibus diligenter à judece, sive ex parte facti, sive etiam ex parte juris perpendicularis arbitrio est pondranda, & quidem non raro tanto potest esse major probabilitas, ut etiam si alter, cui minor probabilitas faveat, possideat, debeat per Iudicem à possessione depelli. Ad enim Iudici ex officio incumbit, ut dictum est.

7. Dico tertio. Si rationes circa jus probant æquilater pro colligantibus ciuititer, nec impediunt rationes circa factum, ut impediunt, si de facto alter possidat, vel quod dixi n. 4. Iudex non potest, ut ego certum puto, rem cui maluerit, adjudicare, sed modo paulò ante dictio debet rem dividere. Ratio efficax mihi videtur esse, quia non video, cur hic non militet eadem ratio ducta à Iudice munere modo inculcata. Quafso, Lector, rennaviter perpende; nam summam paviditatem, ne dicam identitatem, invenies. Dixi (ut ego certum puto) nam propter extinsecum bonorum Doctorum authoritatem, afferendas in hoc casu posse Iudicem pro suo amico, si maluerit, sententiam propoundire: potes id ut probabile, si velis, amplecti, cum limitationibus dictis num. 4. Lego Merrollam tom. 1. d. 3. c. 4. n. 18. Ita Sanchez in dec. lib. 1. c. 9. n. 45. Franciscus de Lugo p. 1. de cur. q. 8. n. 66. Texeda tom. 1. contra Mer. lib. 2. coniv. 3. num. 15, aliisque.

8. Dico quartò. Multò magis res à Iudice dividenda, modo dicto, est in civilibus, si sint rationes tam circa jus, quam circa factum æquilater probantes. Sic Merrolla l. cit. num. 16. Bannes, Sanchez, Layman, aliique apud cūdend, id enim quidam fortius probat dictum Iudicis munus, ita ut aliqui, qui nobis adgerantur in praecedente conclusione, ultrò hanc presentem amplectantur.

9. Dico quintò. Si rationes circa ius probent magis pro uno, quam pro altero in litigantibus ciuititer, non potest Iudex nec dividere etiam pro rata probabilitatis, nec tribuere cui maluerit: sed ferre sententiam debet pro habente maiorem probabilitatem in iure: semper excipe, nisi majoritas esset exigua: nam tunc juxta regulam communem, parum pro nihilo reputandum erit, & judicandum, ac si essent rationes æquales modo jamiam dicto. Ita Sotus, Val. Tanner. Suar. Sanchez, Biesser. aliique, quos citat & sequitur Pater Bardi de conf. d. 4. cap. 27. num. 10. Ratio autem noctui dicta est, ipsius

ipsum munus Iudicis toties repetitum, quod hic, ubi agitur de jure, juxta quod Respublica vult Iudices dirigere, permixtum militat. Scio Doctores non insinuare contrarium afferere, ut Ioan. Sanch. Saloniūs Salas, Texeda, Gasp. Hurtardus, aliqui apud Bardi l. curant enim in hoc casu posse iudicem, cui voluerit, rem ad iudicare; quia semper probabiliter, atque adeo prudenter adjudicabit. Sed profecto non probabiliter proxime propter novam hinc superadditam rationem muneris Iudicis: nolo tamquam a probabilitate fatem ex infesta tantorum sententiam Doctorum excludere.

Non nemo, yidelicet. P. Bardi *l.cit.* a num. 14. admitti hanc doctrinam in hoc quinto nostro dicto allatum, illamque peractites probat, sed deinde *b. c. num. 21.* non admittit doctrinam à nobis modo *num. 8.* in quarto dicto traditam: *V. Cum nec ipse tentat disparitatem afferre, ne solidam asserti posse mihi videatur.*

10. Additum est autem semper in praedictis (civiliter) nam in criminalibus probabilibus puto Iudicem debere sententiam proferre in favorem rei iuxta rationes probabiles: sive enim rationes circa factum sunt, sive circa ius, ac patui facere debere rationes probabiles, immo & probabiliores: que essent contra eundem reum; sic Merolla l.c. d.c. 4. num. 180. Ratio est, quia pro criminalibus superadditur illa nova ratio, puta pro descriptio legum reg. 11. de reg. juris, in 6. cum sunt partium iura obficiaria, reo favendum potius quam actori. Per quas praescribitur ut quando iura partium non sunt clara, faveatur reo: at stantibus rationibus probabilibus pro reo, rationes contra ipsum omnino clara non sunt, faveatur ergo reo, reo, inquit, qui propriè sic dicitur in criminalibus nam in civilibus, is, qui urgetur, propriè vocatur conservatus.

11. Non nego probabile esse Iudeum non teneri ad se ita getendum, licet possit; id enim non ignobiles Doctores viz. Salomon, Sayr. apud Merollam l. c. assertur, juxta quam opinionem nonnulla attulimus in exemplis, §. *precedente*, traditis.

12. Quandoquidem a JUDICE sermo est: Quero, ubi sunt ^{et} REPUBLICA plures IUDICES pro caularum decisionibus, potestg licite unus se remittere sententiae alterius? Respondeo. Absolutè non potest, quia ideo REPUBLICA plures exposcit, ut plurium suffragio, atque adeo cum majori cautione res decernantur, atque ad id IUDICES acceptando officium cum COLLEGIS, se tacite obligarunt. Lege Val. p. 2. d. 64. c. 2. n. 5.

13. Illud licitum puto posse utrum deponere suam opinionem probabilem, & sequi opinionem alterius, quem doctum, morib[us]que integris & fortassis meliorum cum fundamento credit: id enim non est se remittere alteri, ne relinquere cognitionem causae, sed est ipsum moveri ad decidendum ex principio extrinseco probabili, nempe ex autoritate sui Collegae viri docti, ac iusti. Ne igitur incidat in errorem numero precedente dictum contra pactum initium cum Republica, confidet Iudex causam; quod si nihil clarum occurrat contra opinionem alterius Collegae, tunc enim vero poterit, modo dicto, us se probabili sententiae remittere.

De Advocato.

14. Is potest sequi probabilem opinionem in advo-
cando, etiam probabiliore relicta, dummodo te ma-
jore probabilitate contraria suum clientem admoneat.
Sic Less. lib. 2. cap. 31. d. 9. Valsq. p. 2. q. 19. art. 6. d. 64. cap. 1.
num. 3. Azor. tom. 1. lib. 2. cap. 17. q. ultima. Ratio est, quia
ex una parte Advocatus prudenter agit sententiam pro-
babilem defendendo, & ex alia nulla lex id prohibet.
Neque obstat tacitum pactum cum cliente, ne illum in
periculum probabile amitendi causam dejiciat; jam
enī huic malo occurrit, dum ei major adversari proba-
bilis explicatur. Nec rursus obstat illud: In dubiis
reō, & possib. est levandum, & illud modo dictum;
In pari casū pro posseſſore, non obstat, inquam, nam

hæc sive ad Iudicem, sive ad privatum, quod sibi
fem vendicantem diriguntur, non verò ad Advocatum,
qui favere suo clienti omnim meliori modo, quo sine ca-
lumniis potest semper coegerentur leges; si quidem is
nulli injuriam facit, partem minus probabilem defen-
sionem quam quippe denique Iudex pro habente melius jus
sententiam proficeret. Nec denique obstant expensas con-
litganis interim facienda, nam ad id dat Advocato
rationabilem causam illa sua probabilitas, & spes, illa
quamvis modica, quam habet, ut quia bene ex utraque
parte coram Iudice discussa, pro se, ut non tardò accidit,
sententia proferatur.

De Doctore.

15. Is. à quo petitur consilium, potest illud dare
iuxta probabilem opinionem, etiam relicta propria, im-
mo & probabiliore, quia semper consilium dat prudens : ita
Catilo^{p.} tom. I. tr. 1. d. 2. p. 5. Sayr. uterque Sanchez,
Valq. apud eundem. Nam propter eandem rationem Sanchez
lib. in Decal. cap. 9. num. 24. meritò concedit interroga-
rem, cui statu non est resolutio unius Doctoris
pecc. querere alium, qui benignius, sed tamen probabili-
liter, loquatur.

Duas tamen adhibeo limitationes, primò quod si quis ~~accidat~~ et tuum, tuum dare tenet, non alienam, quamvis probabiliorem. Secundò omittimenter qui petit consilium in casibus ad suam conscientiam spectantibus semper intendit noscere, an partem sibi benigniorem sequi sine peccato valeat, verbi gratia, si quis petit quid faciet de invento argenti, nullo domino post diligenter comparent, petit an sibi possit illud retinere, id quod, quia est probable, licet etiam sit probabile debere parumper distribuere, illud non verò hoc consilium dare, teneris ex suppunctione, quod consilium dare suscepisti; sic idem *ibid.* num. 4. Vnde indoctos Confessarios, qui semper putant se bene facere obligando penitentes ad restitutionem, quia id semper est tutius, reprehendo. Sanè si id, quod est tutius, incognoscere voluerint, tuum consilium non expectassent, sed ex se restituissent. Verum tamen, cum laves alteri, tuo huic clienti iniurias es, qui non vult, nec tenetur restituere, nisi omnino debeat.

16. Dum idem Doctor sive publicè, sive privatè docet, peccat mortaliter, si falsam in te gravi doctrinam præfexit in moralibus; sed quia sic graviter Auditoris decipit, viamque pandit erroribus, atque peccatis, si Castro P. tom. i. tr. 1. & 2. p. 3. num. 8. Docere tamen potest probabilius opiniones etiam prætermisssis probabilioribus modo non prævideat aliquod scandalum extitorum, quia sic jam se prudenter gerit, si quidem probabilem bene gerendi viam Auditoribus ostendit.

De Medico.

17. A Medico in medendo semper excienda probabilitior est opinio. ita Val. 2.2.d. 3.90.6.2. versio Altero modo, apud Sanchelib. i. in Dec. cap. 9. num. 42. Ne sinne peccato contra justitiam ægroti probabile medicamentum applicabit; omisso etiò, vel probabiliore. Sie Brosserius lib. 3. de consèc. cap. 9. n. 125. Ratio est, quia id requirit lex, seu pæctum tacitum cum ægroti initum. Medicus enim, & ægrotus tacite convenient, ut quandoquidem agitur de salute, tamque Medicus suscipit (quamvis sine pretio) conservandam, omni meliori modo medicamenta portigat. Nam propter ea non est Medico concedendum ut experientiam faciat de suis medicamentis, etiam in desperatione; sic Azor. Corduba, Villalobos, aliquie cum Castro P. I. c.p.9. num.3. tum quia non licet morte proximi, quam certè accelerati sape contingit cum ejusmodi experimentis, licentiam compare: tum quia non observaretur dictum pæctum de mendendo omni meliori modo.

Caput III. De Conscientia.

23

18. In casu autem, quo duo se se offrant medicamenta cum æquali proferunt probabilitate profutura, nec possit haberi certum, vel magis probabile, concedatur Medico libera elecio; quia tunc prudenter se geret, omnique meliori modo, quo manc potest, et grotius formulatur.

19. Denique, quando est æquale dubium, nec viri potest an medicamenta profuturam sit, nisi nociendum, & aliud certum, vel probabile medicamentum non adest. Valencia d. 3. q. 10. p. 2. vers. Non improbo, concedit adhiberi posse, Castro Palau l.c. p. 9. n. 5. negat nisi in casu, quo (ut etiam notat Sanchez l.c. n. 42. fine vide etiam l. 9. de matr. disq. 10. n. 18.) aliqua tandem spes locare proficiens. Ratio Castro Palau est, quia tunc Medicus, quantum est ex se, sine necessitate se exponeat periculo insinuare mortem accelerandi, quod nuncquam licet. Ratio Valentia est, quia periculum ejusmodi dubia accelerationis satis superque compensatur ab illa spes licet dubia sanitatis. Tunc enim addit hic (Valentia) habet locum, quod ex Galeno fertur: Interfice audierit. Vrae sententia est probabilis, & ex affirmativa sequitur debete Medicum adhibere, quia, quandoquidem potest, debet omni meliori via decumbentibus consulere.

De Ministro Sacramentorum

20. In conficiendis Sacramentis, poterit corum Minister sequi opinionem probabilem, etiam probabiliore recta, nisi tamen obstat usus, & consuetudo Ecclesie, vel tacitum pactum cum suscepiente Sacramentum. Ita Vasq. l. 2. q. 19. art. 6. dub. 63. cap. 2. & 3. Basil. de Penit. l. 4. de matr. c. 25. n. 9. quibus adde alios apud Merollam l. 1. d. 3. c. 4. coroll. 3. Explico, qui, v. g. conferat Baptismum per illa verba: Ego te baptizo in nomine Genitoris, Geniti, & procedenti ab uteroque: quibus probabile est confici Sacramentum; vel qui eundem conferret in aqua rosa, et vel consecraret in pane facto ex frumento silvestri, quibus, quia est probabilis sententia in Philosophia aquam ex herbis extractam non differre ab aqua naturali, & frumentum illud non differre à vero tritico, quibus, inquam, est probabile, confici Sacramentum, non peccat ex hoc capite sic conficiens, quia qui juxta probabilem opinionem operantur, peccatum non committunt coram Deo; nec consequenter injuriam faciunt Sacramentum. At quia adest Ecclesia gravissima consuetudo, ut Baptismus conferatur sub illa certa forma: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & in aqua naturali: atque Eucharistia in yd. indubitateque ritico conferetur, graviter peccat contra legem, qui scus extra necessitatem faceret: peccaret etiam contra punitam ille Baptizans ex eo capite, quia (sive sit Parochus, qui tenet ex iustitia stipendi dat, sive sit alius) tacite videtur contrahere cum suscepientibus, vel cum Ecclesia, ut in re tam gravi salutis spiritualis, quandoquidem munus ministrandi acceptat, omni meliori modo, quo tunc potest, suscipiens, famuletur iuxta dicta de Medico corpori, quae hic applicanda proportionaliiter sunt. Absolvere autem solum atritum cum attritione cognita, id est absolute semper Confessorius penitentem potest, quia, sic confici Sacramentum Penitentia, non est solum probabile, sed post Concilium Tridentinum est saltuum moraliter certum. Propositus de penit. d. 2. n. 56.

21. Quando autem adest probabilis opinio de jurisdictione, approbatione, vel simili dependente ab Ecclesia, potest quilibet juxta eam probabilem sententiam operari, in administrandis Sacramentis. Sic Less. l. 2. cap. 29. d. 68. Stat. 4. tom. in 3. p. d. 26. f. 6. d. num. 7. aliquæ propriæ quandam Episcopi licentiam absolvere à peccatis, à censuris, & reservatis, vel posse assistere matrimonio, &c. potes absolvere, & assistere sine necessitate admonendi proximum de opinione contraria, quamvis

probabiliore. Ratio est, quia in his casibus certò fit Sacramentum ex eo, quia quoties est probabilis opinio de similibus dependentibus ab Ecclesia potesta, ipsa ex consensu tacito, & de praesenti ratificatione supplet. seu conferit jurisdictionem certam, ut fusè apud Doctores Less. stat. l.c. Thom. Sanc. lib. 2. de matr. d. 22. n. 65. & in Doct. cap. 2. n. 35. Basil. de Pont. lib. 5. de matr. c. 19. num. 8. & cap. 20. num. 7.

22. Denique Confessarius dum agitur de peccato penitentis potest sequi opinionem probabilem, neglecta etiam probabiliore, ut item potest, immò interdum, sicuti docimus, in methodo nostra confess. lib. 3. c. 9. §. 1. debet secundum opinionem probabilem penitentis se gerere. Ratio est toties data, quia sic coram Deo prudenter agitur. Nec intervenit damnum ullum penitentis, si quidem certissimum est nullum peccatum committi ab eo, qui secundum opinionem practice probabilem operatur, unde sufficienter ad suscipiendam absolutiōnem erit is dispositus, si opinionem suam, quæ probabilis sit, velut excipere, & non aliam.

23. Hinc quando est probabile, peccatum aliquod non esse reservatum, licet sit probabile, & multò magis si sit solum dubium, reservatum est, poterit Confessarius ordinarius licet, & validè ab illo absolvere, quia ex probabili opinione operabitur, quæ ex communī jam Doctorum sententia, dat jurisdictionem. Sc̄ Merolla 1. 1. d. 3. c. 3. d. coroll. 2. 3. num. 370.

24. Immò puto obligari Confessarium in hoc casu ad absolendum, si quidem non absolvere, esset condemnare. Ita Ioan. Caramuel, l. 3. Theol. mor. n. 1346. Adiu charitatem velle, ut si potes sine tuo incommode (ut certè hic potes) non dimittas inabsolutum penitentem graviter ex mortali peccato laborantem. Non obligari tamen quando actio sententia ex parte Ministri puta Confessarij, notat de Lugo lib. 1. Resp. moral. d. 18. & ego dixi lib. 3. Method. Confessionis, cap. 9. §. 1. num. 4. in Addit. & iterum dicam cum Ioanne Sanchez, quando agam de Penitentia lib. 5. cap. 5. §. 1. num. 39.

De Rege quoad bellum gerendum.

29. Rex, seu Respublica ad gerendum bellum, vel habet probabilitatem fundatam in jure, vel in facto. In jure est, quando adest opinio Doctorum, Regnum in aliquo certo casu posse ab aliis occupari. Fac, v. g. Regem alienus Regni est spurius, certè si adest opinio Doctorum probabilis, ejusmodi Regem licet posse suo Regno repellit, est hæc probabilitas innixa in jure. Probabilitas fundata in facto est quando duo, plurime Scripturis, vel testibus contendunt probare Regnum ad se pertinere.

30. Dico, si probabilitate orta ex jure quemlibet Regem licet bellum gerere contra alium posse. Sic Sanchez d. 4. à n. 57. Ratio est quia, ut est toties dictum, potest qui sequi opinionem probabilem, omissa probabiliore, Quid si alter possideat, ut est in casu proposito numero precedenti? Respondeo tunc ex mea sententia non posse, quia ut supra §. 3. n. 24. dixi, & mox numero sequenti repetam, possessionem favere possidenti est lex canonica ab omnibus observanda. An tunc recurri valeat ad Iudices, mox tangam n. 33.

31. Dixi (ex mea sententia) nam ex bonorum aucthorum opinione posse video, qui, nihil obstante predicta unius Regis possessione, putant in dicto casu ab alio Rege bello impeti Regem possidentem posse. Lege item Calthrop. tomo 1. disputatione 2. part. 7. n. 1. Ioan. Sanc. d. 44. n. 58.

32. Quid, si sit opinio practice probabilis fundata probabilitate in jure, quod dictus Rex possit regnum ab alio possellere occupare? Respondeo tunc sane, etiam in mea sententia posse, nec mirum, quia jam supponit eam opinionem esse practice probabilem. At ego advero, hanc nunquam fore opinionem practice probabilem ex principiis intrinsecis) nam est ex autoritate extrin-

feca

seca num. 31. dicta) posse Regnum ab alio Rege posses-
sum occupari, si ejusmodi Rex cum probabilitate juris
sit in eius controversia possessione, quia nemo ut
tories cantavimus, per hominem privatum quibus pro-
fessus est Rex, vel Republica quacunque respectu alterius,
qui sit sua absolute potestatis nemo, inquam so-
liari potest à sua possessione, nisi certò mortaliter conter-
po sidentem iniquè possidere.

33. In probabilitate ex probationibus facti negant
absolute plerique posse tunc Regem bellum gerere, sed
debete recurri ad iudices modo latè tractato à Castro
Palao l.c.n.s.

Sed sic est distinguendum. Potest Primo Regnum, de
quo disceptatur, esse in possessione unius ex Regibus &
tunc ob probabilitatem ortam ex facti probatione non
potest contra ipsum intentari bellum ab alio Rege etiam
probabilior habente rationes facti; Ioan. Sanch. d. 64.
num. 56. Ioan. de Lugo t. 1. de just. d. 16. sect. 7. num. 98. quia
obstat lex Canonica pluries repetita, cui omnes Fideles
subsum, quāque nos supra §. Lnum. 14. atulimus, &
inculcavimus.

Certè in hoc casu possessionis, quālo probatio facti
ex probabilitibus rationibus unius facit Regi, & in ca-
su quem n. 30. huc remissimus, n. 11. est improbable posse
recurriri ad iudices eo modo, quo laudatus Castro P. l.c.
prosequitur illum, si placet, adi; non enim nobis est
otium ea, quā raro contingunt, universa persecutore.

34. Potest secundò dictum Regnum vacare, hoc est,
in nullius Regis esse possessione, & tunc etiam nullus ex
Regibus poterit in ejusmodi probabili facti probatione
bellum gerere, ut Regnum oceperit: ita Vasp. & Tanner,
quos sequitur citatus Merolla tom. 1. d. 3. c. 4. dub. 3. n. 204.
Ratio est, quia obstat jus Regni vacantis: dum enim
non est certum jus pro aliquo ex Regibus, ipsum Regi
liberum manet, sic Salas p. 2. tr. 8. de unic. sect. 10.
n. 128. apud Castro P. cit. n. 1. pravalet enim Regni lib-
ertas, si non constat de servitute. Quare tunc Regnum,
vel se gubernet, vel se alterius ex Regibus gubernan-
dum sponte tradat, vel certè recurratur ad iudices, eo
modo quo idem Castro Palau ibidem assert.

35. Postremò si certus sit Rex Regnum ab alio Rege
possidere esse suum, illum admoneat, ut Regnum con-
signet domino: si renuat, bellum genere contra ipsum
poterit. Ita Vasp. Mol. Salas apud Castro P. cit. n. 13.
Quamvis enim Rex, qui oceperat Regnum, non co-
gnoscet veritatem, adiuvare injuriam materialiter fecit,
quam propulsare licet illi, qui de sua certus est.

De Militibus.

36. Milites denique, sive subditi, sive non subditi, ali-
cuius Regis, cap. Quid culpatur 23. quaff. sive actu ser-
viant, sive ad bellum mercede conducantur, dum illis
non constat de iniustitia belli, possunt licet militare. Ita
Valent. Vasp. Sanchez, alioquin apud Castro P. nox
citandum. Ratio est quia cui liber licitum est alterum
juvare in re, quā praeficitur bona. Bona autem praefi-
mitur dñe non constat esse malam. Id certè ita le ha-
bet in bello suscepito a Principe Christiano; in suscep-
to enim ab Infidelis difficultius iustitia praesumenda est.
Suarez, Vasp. contra Thom. Sanchez lib. 6. in deces.
cap. 3. n. 5. quos sequitur citatus Castro Palau tom. 1. trah.
1. dispu. 2. part. 8. num. 8.

COLLATIO BENEFICII in mensē reservato.

37. Beneficiarius in ultima nocte mensis Papæ refer-
vati moritur, postquam unum ex Horologiis signum me-
diæ noctis dedit: sed aliud ex iisdem mediam eandem
noctem, per suum pulsum, signavit post mortem Benefici-
arij. Quæritur, An possit providere de hoc Beneficio
Episcopus, qui vult se conformare cum secundo Horolo-
gio, atque adeo judicare Beneficium vacasse in suo

mensē, An postius Pontifex summus, qui se conformare
vult cum primis?

38. Dico posse, quoniam potest providere: & ille præ-
ficit, qui prius confidet. Ratio est cruenta ex dictis,
quia, cum Horologium quodlibet non aperiè falso fa-
cere opinione probabilem, probabile erit jus pro utro-
que, id est, Episcopo & Pontifice. Prævalebit autem qui
plus confortet, quia tunc subiurat Regula, quod: Me-
lior est conditio possidentis, juxta jam dicta. Et certè pas-
tim Doct. firmant quando plures possent idem
Beneficium, subsistere Provisionem quæ est prior tem-
pore. Si igitur sit dubia, dicam infra §. 7. v. Mensis.
Vide etiam ibidem, Beneficium.

39. Dices, Provisus ab Ordinario, ut excludat provi-
sus à Pontifice, debet evidenter probare suam intentio-
nem, & quod Beneficium sit libertà collationis. Respon-
deo, id solum verum esse, quando Papa prius tempore
providit, quando agitur de Beneficio, de qua dubitatur
aut res reservatum: non autem quando agitur de ex-
piratione mensis, & res est probabilis, pro Episcopo:
namcūque qui certum est Episcopum posse in suis mem-
bris providere, & duratio reservationis non est eviden-
ter certa, inquit est probabile, talem durationem non ad-
esse, prævaluit possessio iuris Episcopalis: Quare po-
gius, debetque evidenter adversarius probare, scus nihil
facies contra possessionem quam supponimus habere
providit ab Episcopo.

§. V. An licet modo unam, modo alteram probabilem su-
tentiam in eadem materia sequi.

1. Probabile est, verbis gratia, hoc vestigal injuste esse
impositum: probabile item, esse impositum iuste:
possumus ego hodie, quia sum exactor regius vestigal,
exigere ejusmodi vestigal, sequendo opinionem
asserentem illud iuste esse impositum, atque adeo licere
mihi sine iniustitia illud exigere, & das, inquit etiam ho-
die quia sum mercator, illud occulte & fraudare, sequen-
do opinionem afferentem illud à iustitia deficere? Ab-
strahimus ab eo, quod exactor acceptando officium, pro-
misit tacite sequi opinionem probabilem faventem Re-
gi, juxta dict. §. 3. a. n. 20.

2. Probabile rufus est ablationem famæ pecunia
compensari, probabile non compensari: possumus ego
hodie infamatus velle ab infamante compensationem
en pecunia, & das, inquit hodie ego ipse alium infamans
nolle faciam proximi à me ablata, compensare pecu-
nia?

3. Probabile item, ego licere & quievocare in iudicio
causa semiplena, probabile non licere, possumus ego
hodie causam & quievocare, das vero creatus iudex cogere
causam, ut non quievocet? Hæc & innumerabilia ejus-
dem generis hic in controvèrsiam vocantur.

4. Pater Franciscus Bardi in utraque Theologia vit
nostra Societas eruditissimus, ejus familiaritatem ab
hinc annis triginta, & amplius, cum in Collegio Roma-
no cursu Theologico operam navaremus, contraxi, &
deinceps similium studiorum communicatione, fovimus
utriusque, & auxilius. Pater, inquam Bardi de conscientia,
dip. 4. cap. 14. de hac opinione latè disputat, & pro ne-
gativa sententia assert Cardinalem de Lugo Pasquali-
gum, & Franciscum de Lugo.

5. Verum quidquid sit de authoribus, venio ad que-
stionem. Affecto posse licet fieri ejusmodi variationem
prout liber, tum in casibus relatis, n. 1. 2. & 3. tum in simili-
bus, modò unam, vel alteram limitationem præ oculis
habeas, quam maxima subdam, Ita Ioan. de Lugo de Euch.
d. 15. sect. 1. alioquin. Ratio efficax hujus affectionis est,
quia in nostra libertate est sequi quamcumque opinio-
nem, prædictæ probabilem, si quidem eam sequendo sem-
per prudenter humano more, ut supra sepe dictum
est, operabitur.

6. At ex hac sententia sequuntur sequentia incommoda.
Primo, si hodie sit jejunius dies, das vero si dies
Dominica

Caput III. De Conscientia.

25

Dominica, & audita hora media noctis comedat quis cates, ut in tempore pertinente ad diem. Dominum sequentem ex vi probabilitatis, quam facit prae dictum horologium, certe peccatum non committere, quia sequitur opinionem probabilem, quam facit quodlibet horologium; quoties non clare constat esse falsum, hic idem audiatur, post quadrantem, aliud summa horologium tam signum ejusdem media noctis, posset se habe conformare, sequendo opinionem probabilem, quam facit hoc secundum horologium, ac dicere, comedam prout statim pertinuisse ad diem praecedentem, sed pro die Dominicano esse propterea jejunum, & proinde posse recipere Sacram Eucharistiam. Ita Ioan. de Lugo l.c.m.46.

7. Secundum, si quis, auditio primo horologio dante signum media noctis, Sacrum faciat, (Suppono hunc gaudere privilegio celebrandi statim a media nocte,) & illo absoluto audiat aliud horologium signum tandem noctem medianam, posset pratemere juxta hoc horologium non celebrasse hoe dies, sed praecedente, acque adeo noctum celebrare. Ita Ioan. de Lugo l.c.m.48.

8. Tertius, in quadraginta possit quis auditio primo horologio post medianam noctem prandere, pro die sequenti, sequens opinionem illam, quod antea patre comestio nis non sit peccatum mortale, sic idem ibid.

Potest vero auditio secundo horologio, posset se huius conformem reddere, ex tunc computato diem sequentem jejunum, ut posset a deo plene comedere, prae texu quod in hoc computato juxta secundum hoc horologium nihil comedenter.

9. Quartus, Sacerdos, qui nondum recitavit Vesperas hodiernas pravidens parum abesse, ut datur signum media noctis ab hoc horologio, potest se conformare alteri horologio, a quo praevidet tardius esse dandum ejusmodi signum, & sic recitationem tantum per differre: At deinde dato signo media noctis a primo, posset sibi persuadere se esse liberum a recitatione, quia iuxta locum primum horologium, quod nunc vult sequi, jam dies praecedens patet, cui onus Vesperarum erat adductum. Idem ibid.

10. Quintus: debet quis hodie ex justitia numerum aureum aliqui, quod si ex diei, ita, si intra diem non solvat non debeat duplum solvere sequenti die. Hoc posito: imminenter sonitu media noctis exigit creditor aureum, abnuere debitor posset; quia vellet expatriare aliud secundum horologium tardius sonitum. At posita dato sonitu a primo horologio celeriori, posset debitor dicere, sequor hunc primum horologium: Atque adeo contendo transactum esse praecedentem diem, & sic in auctoritate auctoritatem non debere. Idem ibid.n.49.

11. Sextus, ex contractu cum Petro debes perficere equum tuum ab ipso intra hunc annum; sed ex alio contractu si absuleris transcripto anno, debes illi dare centum aureos. Hoc posito; ultima die anni post medianam noctem iuxta primum horologium auctus equum a Petro, debes ergo centum, quandoquidem absulisti equum incepso jam secundo anno; Sonat deinde secundum horologium aliquantum tardius sed postquam equus fuit a te absatus, posset dicere, Amice nihil debes, quia sequens opinionem probabilem hujus secundi horologij non absulisti equum in sequenti, sed in praecedenti anno, in quo eto non poteris ex vi proprii contractus, pacnam tamen solvendi centum non incurri, nam pene soluta adest in secundo contractu. Idem ibid.n.53.

12. Septimus: Si quis subjaceat voto hodie jejunandi, amplecti posset opinionem probabilem, qua affirmat licet votum propria auctoritate commutare in aequaliter: commutet ergo sibi dictum jejunium illi certam elemosynam, & sic impone frangat jejunium; Posset deinde amplectere opinionem probabilem affirmantem non licere votum propria auctoritate commutare in opus aequaliter, posset inquam, non elargiri elemosynam: & quia jejunium jam inventur fractum irreparabiliter, liber etiam est a jejunio: ex Bagdi num.5.l.c.

Paris I.

13. Octavo: Si jejunandum in vigilia ejusdem Sancti, sit autem probabile hodie esse vigiliam, sit item probabile esse cras; posset quis dicere: Hodie nolo jejunare; quia jejunabo cras, quando est probabile esse onus jejunandi, & ex hac probabilitate liceret ei hodie comedere. Quia deinde posset dicere: hodie nolo jejunare, quia est probabile heri fuisse jejunandum, quare posset hodie plene comedere, & sic vigiliajejunum effugere. Ex de Lugo l.c.m.50.

14. Nonum: Sacerdos, meridie iam imminent, die festo, dicat: Sequor septentiam docentem posse celebrari sacram paulo post meridiem, & sic a Sacra tantisper sine peccato supercedat; posset mox, post meridiem, variata opinionem, ac dicere: Sequor contrariam scientiam afferentem illicituisticam celebrare Saeculum a meridie, atque ita, eo die festo posset Missam non celebrare, nec ut suppomitus, audire, quia Missa non adest: de Lugo l.c.m.51.

15. Est probabilis opinio: Testamentum factum sine requisitis a Luce esse servandum in foro conscientiae, tum quo ad haereditatem: tunc quo ad legata, & est probabilis etiam opinio servandum in eodem foro non esse. Nam sit Petrus haeres ex dicto testamento, posset sequens opinionem docentem illud testamentum esse validum, retinere haereditatem, sed insuper sequens opinionem aliam afferentem illud non esse validum, posset negare legari legari, & sibi eadem retinere, quod videtur absurdum. Lege Sanchez in csc. lib. 4. cap. 1. d. 14. late.

16. Ut haec incommoda ab universalis doctrina sumero octavo data vitentur, afferunt varias distinctiones, litigiosaque praelaudati Doctores: ita ut operosum valde sit vel mediocrem docto Confessarios dignoscere in particulis eventibus, quandonam militet universalis doctrina, quandonam limitatio: experiamus ergo nos, An, superis aspirantes, possimus diuarum Regularum lucem facilem terere, atque expeditam viam.

17. Primitio opinionem quamplam, probabilem esse, dupli modo posse, altero independenter, altero dependenter proxime a nostra voluntate. Quid, v. g. hoc vestigal sit probabilitate justum, vel probabilitate injustum, unde probabile sia, posse, vel non posse illud defraudari, vel exigi, non dependet a nostra voluntate, sed ex natura, & circumstantiis tributorum propriis. At quod quadrans, v. g. ille temporis inter pulsum primi, & secundi horologij fluens pertinet ad diem sequatem vel praecedentem, a mea voluntate dependet proxime, & immediate, nam propter incertitudinem horologiorum, probabilitum tamen, possum non recipere, & possum recipere illud tempus pro die alterutro, ut nulli libuerit. Dico, immediete, & proxime, nam si ego ex hoc territorio, v. g. ubi adest obligatio jejunandi, me transferam in locum, ubi ejusmodi obligatio non adest, unde me probabilitate liberem a jejunio, a me quidem dependet translatio, sed non proxime a me haberet probabilitas, habet enim haec immediate a loco exempto, ad quem me liberè contulit.

18. His positis, facilis, expedita, & brevis sit prima Regula: Nunquam nos posse opinionem probabilem semel electam relinquere, & aliam quamvis probabilitatem, in eadem occasione ampliari, quando probabilitas a nobis immediate, & proxime dependet. Ratio regulæ est, quia sic in eadem occasione possemus dare, & tollere probabilitatem, quod esset simul adficare, & destruere quo nihil absurdum.

Hinc in casibus Vestigalis, Famae, & equivocationis in judicio positis num. 1. 2. & 3. licet (nisi obstat secunda regula, qua tamen in his tribus eo modo quo allati sunt, non obstar, ut iterum mox num. 2. 1. dicam) licet inquam in eadem occasione, & materia vaticare opinionem; quia probabilitas in his materiis non dependet immediatè a nostra voluntate, sed a natura Vestigalis famæ, iudicij. Contra, in eventibus variorum horologiorum positis a num. 9. usque ad 14. & in illa

C voti

voti commutatione posita num. § 5. quia probabilitas immediata à nostra electione dependet; nequaquam licet.

19. Secunda Regula. Quando probabilitas à nobis immediata non penderit, in eo tantummodo casu nequit variari in eadem occasione sententia, quod propter aliquam circumstantiam apparet ratio, qua reddit hic, & nunc alterum prædictum impossibilem, in aliis enim casibus poterit: id ut facilius intelligas, meminiisse ex supradictis §. 3. n. 12. debes, aliquid esse speculativè probabile: quod in particulari hic, & nunc, seu prædicto propter aliquam supervenientem rationem est improbabile. Probabile est, v.g. valide conferri Baptismum per illam formam: *Ego te baptizo in nomine Genitoris, Geniti*, & procedens ab utroque, at proxime propter illam rationem, ne cum certum possis Sacramentum conferre proximo conferas quod aliquam continet incertitudinem formidinem, omnes supra, §. 4. n. 10. conclusimus, proxime & in ordine ad proximam non esse sic Baptismum conferendum. His in memoriam redactis, exemplo haec secunda Regula probabitur simus & fieri manifesta. Probabile est votum, v.g. mējūnij posse autoritatem propria in opus æquale à me commutari, probabile item non posse: atque haec ex natura, & circumstantiis voti, non verò ex nostra libertate.

20. Dico, in hoc casu, posito quod elegerim sequi opinionem affirmantem, posse jejunium à me commutari, amplius non facere mihi in eadem occasione sequi negarivam, qua afferit non posse, quia nunc adest clara circumstantia qua reddit hic: & nunc improbabilem hanc negativam: circumstantia autem est obligatio certa, quam ego habeo servandi vel ipsum votum, vel id, in quod legitimè sit computatum, quæ obligatio eludetur, si fieri illa variatio opinionum in eadem occasione posset. Pari modo si ego centum tibi certò debeo, non possum per mutatioinem opinionum quantumcumque alias probabilium, ea tibi denegare, quia haec particulae circumstantia certi debiti, id omnino modo dabo, prohibet.

21. Ex his habes, quia prima regula officit sex primis incommodis relatis à n. 6. & secunda officit octavo, & nono n. 13. & 14. allatis, ideo negamus in omnibus his novem, & similibus casibus excipi sine peccato posse in eadem occasione mutationem opinionum: at verò quia in casibus relatis n. 1. 2. & 3. ibi referuntur, atque in similibus, neu ea ex his regulis absit, id tunc, etiam in eadem occasione, materiaque lictam esse hujusmodi mutationem concedimus.

22. Denique in casu relato num. § 5. de Testamento minus solemnem, dico ibi obstat secundam Regulam; nam posso quod acceptas tanquam validum illud testamento, obligaris acceptare omnia quæ in eo continentur, ergo posita tua acceptatione ponitur obstatum, ne aliam opinionem amplecti valcas. Antecedens manifestè probatur, quia illud testamento se haber quo ad omnes sui partes per modum unius & indivisibiliter ratione unius ultima voluntatis Testatorum cedens super hereditatem, & ei hereditati connexa legata. Vel ergo juxta forum exterrim rejecitur secundum Testamentum, vel si à te in foro interno recipitur, recipi totum necesse est, secus eadem una voluntas Testatoris à te recipetur, & non recipetur, quo mil absurdius.

Vnde habes legata predicta legataris omnino à te debeti, siquidem neque ea tibi potes retinere, nec heredi ab intestato dare, nec Testamentum à te acceptatum, quod, ut probavimus, quo ad omnes sui partes acceptari à te debet, legataris esse danda disponit.

23. Scio Thomam Sanchez in consl. 4. c. 1. d. 14. n. 11 sic docere: *Nota quod heres in minus solemnem testamento non potest retinere hereditatem, & nolle solvere legata, quasi uult una opinione, quo ad retinendam hereditatem, & iuens alia quo ad retinenda legata. Ratio est, quia sententia qua dicit non debet ea legata, non ea applicari sibi, sed*

heredi ab intestato. Item, quia ubi semel vult uis illo testamento languorem valido, teneri omnia ejus legata implere fatum vel deinde legataris vel heredi ab intestato. Scio inquam haec, & infra etiam quidem non dissentio, sed non approbo hoc postremum: *Vel dando heredi ab intestato, ne enim id non approbare posse facit ratio modo dicta, quam si Sanchez attulisset, is enim solus dixit: Vbi sententia non videt illa Testamento, tenetur omnia ejus legata implere, nec hujus dicti rationem attulit) quam, inquam, si attulisset, advertit es legata non posse dari heredi ab intestato & colligitur ex ipso dictum Sanchez, nam si eo ipsorum tenet illa testamento tenetur implere omnia legata, quo modo poterit ea negare legataris, & dare heredi sane si hoc posset, convincetur non teneri ea legata implere.*

§. VI. De Conscientia dubia.

1. **R**ecole quæ dicta sunt §. 1. num. 5. ut quid sit conscientia dubia, noscas, ne scilicet ea, quæ hic dicuntur, cum conscientia probabili, quæ haec tenet explicata est, confundantur.

Secunda operans ex conscientia dubia.

2. Peccare secundum qualitate, peccati, de quo dubitatur, si possit de te veritate doceri, & non curer, certum est apud omnes: ita Vafquez, Th. Sanchez, aliquis apud Iohan. Sanchez d. 4. n. 2. quia qui dubitat, an hoc in his circumstantiis sit peccatum, neene, & operatur, dubium non deporend, videtur pacem curare, an id, quod agit peccatum sit, neene, ergo elegit eam actionem indiscriminatim five bonam, five malam; ergo, quantum est ex sejam infra dictas malitia.

3. Dixi (in his circumstantiis) ut notarem nihil tibi nocere dubium aliquod speculativum, seu in genere, si non adsit hic, & nunc prædictum & proxime ad actionem Sic Vald. p. 2. d. 6. §. 1. n. 2. Th. Sanchez lib. 2. de mat. c. 4. n. 5. & in dec. 1. c. 1. n. 1. Iohan. Sanchez d. dissp. 4. 1. Potes, v.g. dubitare, an labor, id die festo si licium, atque hoc dubium est in genere, speculativum: at non dubitabis, sed recte existimabis. *Unde tibi propter paupertatem, licere laborem; quod est iudicium prædictum, per quod deponitur dubium illud in genere, quod alibi satis explicatum est.*

4. Ut deponas ejusmodi dubium in genere, debere tibi aliquod suffigere, per quod tibi licet illud deponere, ut in casu dico est pauperas, secus temere deponere, supra in similidictum est §. 1. n. 9.

Sed quid facies, qui diligenter apponere non vales ad deponendum dubium, vel ea posita, nihil inventis, quo dubium avertat? Respondere tunc illud, quod est tutius, est eligendum, pro hoc enim casu maximè exilla regula In dubius tuor pars est eligenda, C illud Dominus, de Clerico excom. Ita Azop. 1. lib. 2. cap. 1. 6.

5. Sed quid facies, si quod tutius est, discernerne nequeas, & ex alia parte urgeat opus facendum? Dubitas, v.g. in hoc die festivo, propter paupertatem, labore tibi sit concessum, ne habes qui te de necessitate doceat, dum tamen interim fame torqueris; similiiter si instent duo praepcepta, v.g. audiendi Missam, & assistendi gravius regocianti, dubites autem quodqam sit urgentius præceptum, careasque magistro, quid docere te possit, quid tibi faciendum?

Respondeo. Facias quod tibi magis expediens, in Domino, ex c. duo mala, & dissp. 1. 3. & c. cap. Nervi testicularum, attentis omnibus, videtur, quod si adhuc anceps fueris, fac illud quod tibi placuerit; cum enim non sit major ratio de uno, quam de altero, quandoquaque elegeris, ratum coram Deo erit. Quid si adhuc per ignorantiam putes, quodlibet, quod eligas, esse peccatum? Respondeo; Nullum tunc committi peccatum, dixi supra, §. 1. n. 7. & 8. Eadem Calstr. t. 1. r. 1. d. 3. p. 1. n. 7. citans Thom. Sanchez. Hæc in universum: ceterum ex mox discedis multa

Caput III. De Conscientia.

27

multa habebis, per quæ quod magis in similibus dubiis
dige tibi licet, expedit cognoscere.

Explicatur illa Regula. In dubiis melior est
conditio possidentis.

In materia Iustitia.

3. Communis doctrina resolvit dubitarem, utrum
res sit sua in aliena, si facta moraliter diligenter, dubium
erinetur nequeat, nem. stat pro possidente bona fide,
illamque alienare posse, consumere, &c. iuxta regulam
ab omnibus receperam: *In dubiis melior est conditio possi-
denter.* Vide Joan. Sanch. d. 43 n. 2, alioisque citatos pas-
sim apud Dianam p. 4 tr. 3. n. 32. Ratio præcipua sit, quia
possidens habet duos titulos, unum dubium, cunctemque
valde exilium, id est, suspicionem an rei proprietatis ad se
pertineat, & in hoc convenit cum alio non possidente, ut
supponimus: alterum verum, & sine controversia id est,
certitudinem, quia possident, quo titulo jam alter caret,
ergo ipse possidens semper prævalebit. Vide quæ in hanc
rem dicenda sunt infra, §. 7. v. Restitutio, & v. Furtum, &
v. Damnum.

6. Si forte rem à te sic possessam, alicui vendas, pri-
mò monere de dubio ementem debes; ita Joan. Sanch.
ibid. Castro P. 1. d. p. 2. num. 13, licet enim vendas rem
tamē secundum præcentem Iustitiam, subest tamē per-
iculum, ne certò comp̄te domino, redemptor amittat.
Secundò debes vendere minoris, quia vendis rem
oneratam timore, ne appareat dominus, cūque fibi ven-
deret. Si tamen moraliter ex certis dominis, non com-
partuntur, ab utroque onere liberaberis, quia ex certitu-
dine morali posita, nihil damni erit ementi.

7. Quod in dubio sit melior conditio possidentis, ve-
num est, etiam si magis propendes ad putandum, seu ut
necè aliqui loquuntur) ad suspicandum rem ad alium
non possidentem pertinere; modò hæc propensiō (quia
sæcile sit ex levi ratione) sicut juxta limites dubij. Ita
Vasquez, Salas, Thom. Sanch. cum Castro Pal. eos citante
t. 1. n. 1. d. 3. p. 2. n. 1. Ratio est, quia ex ea possesso præ-
ponderat ratione cuique, quæ sit intrā terminos dubij.

Quod sit ratio transact ad probabile: non possiden-
danda res est, à Judice: non autem autoritate propriæ
potest illius possidentem spoliare, quia ad dictum spo-
lium à privato intentandum contra possidentem, recipi-
tur certiudo moralis, ut ex dictis de opinione præda-
bili constat.

8. Illa tamen æquivocatio est, hinc fugienda. Si enim,
v.g. certus sis te debere centum Paulo, dubitas autem,
An illa ei solveris; quamvis tu dicta centum possidas,
non propterea eximeris ab his solvendis; ita Suan. uter-
que Sanch. alioque apud Dianam p. 32. r. 3. ref. 3. Ratio est,
quia nunc contra tuam possessionem pecunia prævalit
possesso actionis debiti, quam Paulus habet contrate:
certum enim est quod debetas, dubium quod solveris;
ergo debitus, seu actio debiti contra te prævaleret.

9. Id quod in materia Iustitia verum est, ex Merol-
lat. 1. d. 3. r. 3. n. 65. etiam si non solum debitor, sed credi-
tor dubitet, nam debito sit satis factum (quidquid
alij cum Tanner. 1. 2. dist. 1. q. 6. d. 4. n. 49. sentiant) nam
semper vincit certudo debiti: Layman. l. 1. n. 1. c. 5. §. 4.
n. 42. quem sequitur Dian. l. c. (certè non improbabiliter)
punit tunc satisficeri, si solvatur pars iuxta quanti-
tatem, & proportionem dubij, qui æquitas non patitur,
ut debitor exponatur periculo solvendis bis. Probabil-
iter quidem, sed adhuc contra Layman dici posset, nec
æquitatem pati, ut creditor certo exponatur periculo, ne
sibi totum, sed solum pars solvatur. De hac re iterum re-
dibit sermo §. 7. v. Restitutio: ubi multa hue pertinentia
congeremus.

In aliis materiis à Iustitia.

10. Quamvis aliqui negaverint, ut Sotus in 4. de
Pars I.

justitia, quæst. 5. art. ultim. versus finem, Arag. 2. 2. q. 62.
art. 1. tract. de domino. Nam hodie probabilissimum est
etiam in aliis materiis, verbi gratia, Religionis, Obe-
dientiae, Temperantiae, &c. meliorem esse conditionem
possidentis. Sic Thom. Sanch. lib. 2. marit. m. 41. n. 32.
& lib. 3. Dec. cap. 10. num. 11. fine, aliique est certus,
verbi gratia, Sacerdos quod contingatur præcepto sive
Obedientiae, sive Religionis de recitandis horis, du-
bius autem an recitaverit, dico, quia certa est obliga-
tio, dubia recitatio, meliorem fore conditionem præ-
cepti, quod veluti hæc possessionem obligandi Sacer-
dotem: Atque ad eam Sacerdotem obligari ad recitandum.
Ratio est eadem, quæ dicta est, num. 5. hic proportionaliter
applicanda.

11. At hæc igitur solum, & quidem difficile hic expli-
candum est, ex quibusnam conjecturis, seu quaratione
mihi constare poterit, ex qua parte sit possessio. Quid-
quid autem alij, ut Sotus lib. 7. de justitia, quæst. 3. art. 2.
Thom. Sanch. lib. 1. in Dec. cap. 10. num. 13. assertant, qui
quidem regulam generali dare, quanvis velint, non
possunt: dico debere in varijs materiis vario modo
rem definiri: nam propter ea quia interdum in pluribus
materiis Doctores discrepant, ex qua parte se teneat
possessio, ideo discrepant in resolutionibus; id in exem-
plis tum pro materia justitiae, tum pro aliis materiis, quæ
subdam, apparebit,

§. V. I. Percurruntur eas in forum dubio
præciale possessio.

Opersum id ita est, & prolixum (quippe per om-
nes ferè materias est percurrentum,) ut integrum
meritum volumen exposcat. Satagam tamen per Alphab-
eti ordinem, quo facilitati legentium consulam, ea
que solent paucis oculis ad compendium redi-
more, conferre: Prosper aspi. Deus. Neque me mihi con-
trarium esse suspicetur is, qui forte an inadvertat me in
terdum aliquam sententiam approbare, quam alias con-
sum amplexus; id enim tunc solum facio, quando utra-
que sententia probabilis à me judicatur, quod non est
mihi adversari, sed docere potius sententias illas posse ad
libitum tunc excipi.

A

Aborius. Vide v. Calus & Censura reservata, & verb.
Irregularitas.

Absolutione à peccatis, à censuris, ab irregularitate
Vide ibid. & v. Confessio.

Absolutione ab heresi dubia. Vide v. Heresis Ab heresi
dubie externa. Vide infra, lib. 2. cap. 1. §. 8. n. 4.

Actor. Vide v. Lis movenda.

1. **A**dvocatus. An is possit patrocinari, in causa
dubia, concedens aliqui, alij negant, alij denique
distinguunt inter causam civilem, & criminalem: ego
breviter sic statdo. Si Advocatus prævidet rem licet
non possit evinci, posse tamē faltem semiplenè pro
suo cliente probari, & universim si advertit, causam
dubiam esse, & controversiam, potest ejusmodi causis
patrocinari, quia hujus generis causa in Republica uti-
liter agitantur, & posset ea probabili spe, non impu-
niter Advocatus se gerit. Ita apud Layman lib. 1. tra-
ctat. 1. cap. 5. §. 3. numero 17. Vide §. præcedentem & numero
14. ubi monendum esse clientem diximus: nam id
multò magis hic esse faciendum adverto. At si nihil
speret, non poterit initio; Solum poterit incepitam cau-
sam, in uno duntaxat casu, defendere, quando nimis
rum sit periculum, ne Actor, qui est ejus cliens, pena-
tionalis puniatur; rationabile enim videatur, ut non rejici-
ciatur ab Advocato cliens, si defendi in ho c utcumque
potest.

2. Si actor (velit nolit Advocatus) accusare volit,
vel jam accusavit, tametsi nullum jus videatur habe-
re; posse illi Advocatum patrocinari, sensit Caramuel
lib. 3.

lib. 3. Theol. mor. n. 1470. nimur quantum per leges licet; quia non appetit (inquit) quare prudens Advocatus debet defensere accusatorem temerarium, & cur non possit illi facere, quantum licet per leges: in tali tamen casu actor ad expensas damnandus, haec tenus ille.

Verum haec sententia mihi probari non potest, quia si Advocatus videt actus temerarium, qua ratione cum illa cooperari sive incipiendo, sive prosequendo licet & sine obligatione restitutionis potest?

3. *etas, seu Anni.* Si dubites, an expleveris annos viginti & usum, non teneris ad ieiunia Ecclesiastica, quia libertas, quia per totum tempus antecedens certa gaudes, non potest tolli a precepto dubio, de quo sciens nondum constat quod obligare incepit.

Contra, si dubitas an expleveris annos requisitos ordines vel beneficia, vel matrimonium non potes licet ad ea admitti, quia certa obligatio etatis requisitus non potest vinci a dubio, quo laboras provectionis etatis. *Sic Ioan. Sanch. d. 43. n. 7. quo ad matrim.* Vide Tom. Sanch. lib. 7. d. matrim. d. 10. n. 4.

4. Pari modo discurrendum in dubio de annis sexaginta requisitis pro exemptione jejuniis, praevaleat enim obligatio, si sis dubius an ad illas pertinas. Quod si ad beneficium, ordinisve administrasti, & post eorum possessionem incipis dubitare de annis, sanè tunc pravalet posse beneficij, ordinisve.

5. Si quis certus est de voto, dubito autem an emiserit ante annos quibus possunt vota irritari a Patre, potuisse irritationem obtinere: hec difficultas supponit Patrem posse vota filii irritare etiam post multos annos; sed certe personalia emissa ante 14. annum; et realia etiam emissa ante 25. de qua re infra suo loco. Nunc autem respondeo ad difficultatem, satis probabilitate posse. Ita Ioan. Sanchez, Diana, Villalobos, apud Caramuel in *Theol. mor. num. 1378.* Adde Sudarium, quem sequitur, & citat Thom. Sanch. lib. 4. in *Dec. cap. 3. n. 2.* Ratio vera esse debet, quia prior est minor etas, deinde major: ego, donec constet te esse maiorem, potes te gerere ut minorem, atque adeo irritationem ejusmodi legimus impetrare.

6. Illud in universum tene: quando dubium est, An pueri rationis usum habeant, presumendum esse habere, si septuennium compleverint: Secus, antea; Ita Diana p. 4. tr. 3. ref. 52. quia presumptio est desumpta ex communiter contingentibus: communiter autem contingit, ut post septuennium afflugeat rationis usus, non vero antea: Immodum addit huic doctrina Caramuel loc. cit. n. 2389. hic non videtur dubium, sed probabilitas, ubique non probetur contrarium; nam haec consequentia: Ferè omnes septenaria usum habent rationis. Ergo etiam Petrus: videtur probabilis, & debere rationibus fortibus elidi, quare si nulla ratio contra eam militet, videtur mortaliter certa.

7. Quod si certus sis, te vovisse, et dubitas an voveris ante septuennium, quando non eras certus usum perfectum rationis habuisse, obligaris ad votum ex Sanchez, lib. 4. in *Dec. cap. 1. n. 1.* & 15. quia constat de promissione, dubitatur de executione. Verum puto cum Castro Palao lib. 1. tr. 1. d. 3. p. 1. n. 4. esse probabile te non obligari, quia tunc non constar de promissione, si quidem cum dubitatur, an affuerit perfecta deliberaatio, dubitatur de constitutente effectuam promissionis, atque adeo de promissione. Quod si certus es te vovisse, dum usum rationis haberes, quamvis sis incertus, non expleveris septuennium: obligaberis ad votum; ad voti enim validitatem sufficit usus rationis.

8. Item non obligaberis si certus sis te vovisse ante septuennium, in quo ratione non utebaris, sed dubius an postea ratum illud votum habueris. Ratio est prudenter, quia possidet tua libertas certa contra ratificationem dubiam.

9. Quid in contractibus? Respondeo cum Caramuel in *Theol. mor. num. 1477.* Ante contractum agnitus, si dubites an minor habeat annos sufficienes, judicandus

est non habere, quia possidet minor etas: post contractum bona fide factum secundum pro contractu, quia semper praeconcedam pro vasore Actus, aut in simili dictetur. *infra. Dispensatio, num. 5.*

10. *Agere filium dubium.* Si dubitetur de duobus, ut sit Pater hujus pueri, quis debet illum alere? Respondeo plures apud de Lugo tom. 1. de just. d. 3. sed. 2. à num. 19. Caramuel in *Theol. mor. n. 1368.* communiter ajunt dividendos esse sumpus, & quidem à diuio plus contribuendum. Quod si alter deficit, alterum obligari contendunt ad sumpus integros, ne scilicet proli deficitant anima. Ratio potest esse, quia necessitas prolis alendae certa est, & dubium verò quismam debeat, dividantur igitur sumpus pro rata dubij: Verum cum de Lugo l. c. num. 4. probabile est in rigore justitiae neutrum debere alere, jussimodi dubium filium, quia uterque est in possessione antiqua, sua libertatis, nec obligari se credere debitorum proli, nisi se debitorem esse constet. Proli, inquam, man, in aeterni, videlicet omnino apud de Lugo citatum. Quid si sit probabile, id supponamus, unum ex duobus esse verum patrem?

Respondeo: nec obligari puto, oia in hoc casu, esset etiam probabile contradictione, id est, ipsum non esse verum Patrem poterit ergo huc posteriori probabilitate esse conformare.

B

1. *Baptismus.* Quies prudenter dubitatur, quoque tandem dubio sive iuris, sive facti, an quis sic sit baptizatus, iterum sub conditione baptizeur. Ita Castro Palau parte 4. tract. 19. *disputatione unica, part. 13. num. 4.* licet enim in aliquibus casibus presumptio sit pro Baptismo, ut communiter evenit in infantibus apud Christianos (nam apud Infideles, est presumptio in contrarium) tamē tanta eius necessitas debet, sic urgente charitate, vincere omnes presumptions. Dixi (prudenter dubitatur) nam dubitatio debet esse rationabilis, secus, quia nemo sit metaphysice certitudinem sui Baptismi, cuius semper possit dubitare, An minister habuerit intentionem baptizandi, An protulit verba formae, & similia omnes iterum effemus baptizandi. Nam propterterta infantes expositi in Terris Christianorum (si inventatur scriptura, vel aliquod testimonium eorum Baptismi) non sunt baptizandi: sunt autem, si non inventari: quia nimur ibi imprudenter, & temere, hic prudenter dubitatur. Ita Suar. tom. 3. in 3. p. d. 1. sed. 1. Bon. mok. citandum n. 39. Parique modo honestates Christiani, quos Infideles rapiunt, si non sint signa moraliter certa fuisse ante baptizatos, baptizandi sub conditione erupt, &c. Ita Bonac. de *Sacred. 1. q. 2. p. 1. num. 39.*

2. Si quando nascantur duo gemelli ita monstruosè jucundi, ut dubitetur utrum unus sit homo, an duo, erit expectandum, ut ipsa aetate res melius dignoscatur, si mox brevi futura non timetur: nam si timetur, baptizentur absolute tanquam duo, existentibus certis signis indicantibus esse duos, quale esset unus vigilare, altero dormiente. Secus, unus, qui appetet principaliter, ob solitudo, sub conditione alter baptizandi erit. Ita Layman. lib. 5. tract. 2. cap. 6. q. 6. Castro Palau l. c. part. 6. num. 4. lege etiam Comitolum in *Resp. lib. 1. quest. 8.*

3. Quoniam verò Infantes Gentilium ante rationis usum, & mortis periculo non urgente, baptizare non licet, sine consensu unius saltu ex parentibus, quæ potest, quid si dubitetur de usu rationis, & puer Baptismum depositat invito utroque parente? Aliquidem gantur Henriquez in sum. lib. 1. cap. 15. num. 3. quia possidet rationis parentia, atque adeo sunt certi in portestate,

Caput III. De Conscientia.

29

dare patrem Aliqui contendunt, ut Vafq Suar. quos
dicit, sequitur qd Laym. lib. 1. tr. 1. c. 5. §. 4. 4. 1. quia de-
bet prævalere bonum pueri, & favos fidet. Aliqui distin-
guunt, ante septennium, non licere; quia possidet pre-
sumptio earentia rationis, postea, licere; quia possidet
presumptio usus rationis. Ita Bonac. & Sanch. quo se-
guitur Bardi d. 6. de cons. cap. 11. §. 4. n. 4.

Eritis certam pronuntiis secundam sententiam; quia
bonum pueri tam ingens debet propter obligationem
charitatis, quascumque inferiores præsumptione evin-
cetur.

4. Sed quid si parentes consentiant, ille autem puer;
de quo dubitatur, an potius rationis usu reluctetur?
Respondeo, urgente morris periculo baptizetur sub
conditione, ob pueri bonum: co. non urgente, differatur
donec perfectum usum rationis nascatur. Ita Layman.
I. Valq. tom. 3. in. 3. p. d. 15. 5. c. 3. n. 38. cuius dilatationis ra-
tio est, quia pueri relaxante, periculum timeatur inva-
ditatis Sacramenti, & apostolæ in ipso pueri, quod perि-
calum in num precedente, quia puer confessum presque
probabat, non tam graviter timebatur. Gumergo vul-
lum incommodum ex nota consequatur, ut supponimus
prudenter baptismus differatur.

1. Bellum. An militi dubitanti de iustitia belli mili-
tare in eo licet? Tres sunt sententiae. Prima concedit ita
Navarra, Suarez. S. I. Diana, Tangerus, apud de Lugo
de just. 1. 1. d. 18. sed. l. num. 17. Secunda negat ita Valq.
Loca apud eundem ibidem. Ipse idem de Lugo. Tertia
distinguit, nam concedit militi subdito, negat non sub-
ditio. Ita Val. Azor. Thom. Sanch. aliisque apud eisdem
de Lugo. Cetera non paucum occurreret ejusmodi. Cubium
in bello Fidelium contra fideles, quia bella indicuntur
a Senatoribus, & a principe, qui cum regulariter suppo-
nuntur prudentes, scilicet certe non imprudentes, nec suo-
rum animorum prodigi, poterunt probabiliter milites
(ne ne peccent, debent) propter auctoritatem saltem
extrafam suam conscientiam deponere. Lege Cara-
meli lib. 3. Theol. mor. num. 14. 12.

Verum admissio dubio. Dico tamen esse pro posses-
sore ante dubium: Cum igitur princeps fuerit in posses-
sione præcipendi, & subditus in possessione obediendi,
poterit subditus obediere militario. Idemque est in non
Vassallo tum conducto, antequam bellum indiseretur,
tum conducto postea; est enarratio hic in possessione va-
ssi liberè levire in Militia.

2. Nec obstat argumentum de Lugo ibidem n. 10.
Quatenus docet nemini licere expondere se per illo injus-
tis alios occidendi, quod est intrinsecè malum, nisi sit ex
legitima autoritate, vel nisi sit in proprio defensio-
nem, quando jam tollitur ab occidente circumstantia; quae
illam intrinsecè malam redderebat: non obstat in qua
nam dum miles obedit, vel servit principi, sicut probabi-
liter judicat se ex legitima auctoritate pugnare, & occidi-
dere, aquae adeò sat probabiliter judicari non adesse cir-
cumstantiam redditum occidendum intrinsecè malam.

3. Nam si miles militando in bello dubio, in quo cum
potuerit deponere conscientiam, tamen non deposituit,
unde ex conscientia erronea mortaliter peccavit, bona
holtum ditipiendo, obligaturne ad restituitionem; si
peracto bello conperiat ipsum fuisse injustum. Respon-
deo non obligandum ex iusulta receptione. Ratio est,
quia ad obligacionem restituitionis ponendam non suffi-
cit actionem fuisse injustam ex conscientia erroris, seu
ut loquimur, fuisse solum formaliter iniquam, sed etiam
requiritur ut actio verè & materialiter sit iusta: Ita
Molina, quem sequitur, & citat Bardi de cons. d. 4. cap. 9.
§. 15. n. 12. cum ergo actio ejusmodi militis vere, & ma-
terialiter iusta non sit, quia ipse, ut modo diximus, po-
test militare in bello dubio, sequitur non esse illi obliga-
tionem restituitionis imponendam. Si forte adhuc extant
apud ipsum bona dilecta, vel id, in quo factus sit ditor,
restituere hæc tenebitur, sed id ex re accepta est, non ex
iusta receptione.

4. Beneficium. Si certe scio, me possidere Benefi-

Pars I.

cium, sed ambiguo sacerdotale sit an regulare, curatum
an simplex, (Quid hæc sint vide apud Castropal. tom. 1.
irat. 4. 3. d. 1. p. 3.) merito præsumere possum esse sacer-
dotale, & simplex; de quo lego Barbosam part. 3. de potest.
Episc. aff. 57. num. 167. Dianam p. 2. 4. 3. resol. 74. Ratio
est, quia in dubiis præsumere possum pro eo quod prius
obtinet; at esse regulare, & curatum cum sint quali-
ties, quae adveniunt beneficis, quia suo initio qual-
cularia, & simplicia instituta sunt, posteriora esse pra-
sumuntur.

2. Quid si certus sum, me titulum utcumque habete
Altaris, vel Ecclesiæ, sed omnibus expensis, anceps sum,
an Capellaniæ hæc sit, an Beneficium, merito item præ-
sumere mihi conceditur esse Capellaniæ, quia id minus
meam libertatem aggravat. Lege Barbosam, de jure uni.
lib. 3. cap. 5. n. 14.

3. Huc reducamus incertitudinem eam quæ ducitur
ex collatione Beneficij. Certus sum mihi legitimè à sum-
mo Pontifice fuisse collatum Beneficium, & insuper
sum certus idem Beneficium alteri legitimè collatum
fuisse ab Ordinarii; uterque enim in sua probabilitate
fundati Pontifex, & Ordinarius dictum Beneficium con-
tulerunt, & quidem in modis proflis die, (nam secus,
anterioris alterutri ex nobis sine dubio faveret) quid
faciam? dubius enim sum, an Beneficium meum, sit, an
alterius, nec possum recurrere ad possessionem, quæ
sine dubio daret jus possidenti, mutuus enim ex nobis
ad huc in possessionem missus est. Lege Rebuffum de
pacifica possessione, à num. 293, ubi ponit quasdam limi-
tationes; & Barbosam l. max citando, num. 12. Respondeo
cum Barbosa de potest. Episcop. part. 3. alleg. 57. num. 14.
in hac tanta rerum paritate, tu præponendas es illi al-
teri, quæ ob dignitatem provisoris, provisus à summo
Pontifice, est per iura præfendus, cap. si à Sede Apostoli
de prob. in 6.

1. Beneficiarius. Probabile jam est licet posse Bene-
ficiarium se sustentare de redditibus beneficii, servatis ad
alios usus redditibus sui patrimonij, vel aliunde acquisiti-
& consequenter posse se alere redditibus patrimonij
animo repetendi, seu compensandi cum redditibus bene-
ficij. Contigit ergo, ut quidam familiais dubitaverit, an
hunc animum compensandi haberit, & potestne adhuc
compensari, Respondeo cum Lessio lib. 2. cap. 4. dub. 6.
n. 3. Ioan. de Lugo tom. 1. d. just. d. 4. scil. 3. an. 4. 5. posse,
non solum si dubitet, vegum etiam si est certus hoc ani-
mo eari, immo etiam si positivè ejusmodi animum
compensandi respuissit. Ratio est, quia ille animus, seu
proprium, (cum non sit votum) non admittit à benefi-
ciario potestenam exequendi oppositum ad quod jus ex
le habet, lege fusa de Lugo, mox laudatum.

2. Dicimus infra lib. 2. c. 5. n. Beneficiarium, tenuer-
e beneficium possidentem non oligari ex probabili sen-
tencia ad horas Canonicas persolverandas. Quid ergo erit,
si quando, omnibus expensis, ambigatur utrum benefi-
cium sit tenuer, nec ne?

Respondeo, puto probabile cum Vasquez p. 2. d. sp. 65.
cap. 4. num. 11. versu primum de eo, obligari, & item pro-
habit non obligari, cum Caramuel lib. 3. Theol. g. moral.
n. 13. 6. quare alteram ex his sententias, quam tibi liber,
amplecti licet. Ratio obligationis dicti potest ex eo, quia
hic possidet certitudine beneficij, quod obtinet, atque adeo
recitandi obligatio, quia non potest evincere ab incertitu-
dine tenuitatis. Ratio de obligationis sumitur ex eo,
quia tua certa libertas, quæ præcedit omne beneficium
a te comparatum, soluta est ab obligatione, ergo non
potest ligari superveniente incerta obligatione, qualis
invenitur in hoc tuo beneficio incerte sufficienti ad pra-
dictam obligationem patiendam.

1. Bona derelicta. Ea bona, quæ dominus non
curat recuperare, derelicta dicuntur, & qualibet ea po-
test sibi applicare; nam Bullæ Cœnia excommunicatio
solum est num. 3. contra arripientes bona naufragan-
tium, quæ dominus præsumitur velle recuperare. Quid
ergo,

E. IV

ergo erit, si omnibus expensis nimirum qualitate, seupetio rei, astantia domini, difficultate recuperandi, &c. non potest conjici, an dominus recuperare nolit, & que adeo an vere sint derelicta? Respondet esse indicanda domini, atque adeo non derelicta. Ita Bonac. *disp. 1. de restitutione in gen. quest. 3. p. 5. num. 3.* Ratio & quia prius est ea bona esse domini, & deinde esse derelicta, ergo in dubio praevaleat possessio, quae est prior, nempe eius domini.

lib. 1. tract. 1. cap. 5. §. 2. n. 2. Vide quae dicam V. Leges, & V. Precepta.

2° Hinc in dubio, de quo Caram. n. 1304. An censura sit lata vel ferenda, ferenda presumatur: In dubio, an verba continant censuram, nullam continent; In dubio, in quis Clericis percuteretur, vel an percuteretur publice; non est vitandum: In dubio, an Superior sit legitimus, praesertim, de quo Merell. *ibidem num. 2. §. 6* si non sit in possessione superioritatis, censuram legitimè fulminabit, unde ea à præterito subditu non incurrit. In dubio, an implete fuerit conditio, sùd quæ fortè censura fuit lata, iudica non esse implatam, ita Merolla *ibidem num. 207.* Ratio horum est, quia libertas, quæ in sua reddit possessione, quando magis valet iugum excutere, possit. Addo odia esse, & restringenda, favores ampliando, verba legis duplēcē sensum ferentis benigniori sensui addicenda, ita Caram. n. 1403.

3° Si dum rationabiliter dubitas, negligis veritatem inquire, peccas; & ut censura affectum te getere debes: quia tunc male fidei possessor assimilaris. Vide infra v. *Reffusio, in filiis.*

In dubio an ab solutus fueris ab extcommunicatione, suspensiōne, interdicto, &c. Debes te ut ut non absolumentum gerere, quia tanta est censura, incerta absolutio. Ita Sanchez. Bonac. Layman, cum Merolla loco *suprà citat.* *num. 284.*

Respondeo cum Merolla *tom. 1. disp. 3. cap. 3. d. 2. n. 3. 66.* de Lugo de pen. d. 10. *scilicet. 2. num. 18.* aliquique perfundit. Non erit: multò minus, si qua diximus esse dubia, essent probabilia, quoad carentiam reservationis. Ratio est, quia elevatio est odiofa, & restringenda: cum ergo possideat, carentia reservationis, (prius enim est casum non esse reservationis, & postea esse,) non potest amoveri a superveniente dubia reservatione.

2. Hinc puto cum Thom. de Aquino de *Invenitudo Ecclesiastica*, dub. 4. subiect. 34. subcoroll. 10. num. 9. casus in Bulla Cœnæ dubios non esse etiam intra Italianam nunc, post secundum Clementis VII L. decretum, reservatos, quia saltem rationibus hinc inde discussis, probabile est Clementem moderatum esse prius decretum, quod casus Bull. Cœnæ dubios reservabat.

3. Si tamen certò constaret Pontificem voluisse aliquem casum, vel de jure, vel de facto dubium reservare, is certè effet reservatus, nec mirum: quia tunc certò constat de reservatione. Hoc pacto Pontifex *Extravag. perfectus*, apud Molinam *tom. 4. tract. 3. de Iustitia, disp. 57. num. 2.* Bonac. *tom. 3. de censuris in partie d. 2. quest. 3. p. 6. scilicet. 5. num. 8.* voluit, ut percutio, de qua dubitetur levissime sit, an mediocris, medigeris reputaretur, & consequenter effet Pontifici, perinde a gravis reservata: Sed id, ut dixi, jam certò propter eam Pontificis voluntatem constat: nos vero loquimur, quando res dubia est.

4. Iam vero si certus sim hunc casum esse reservatum, sed ego Confessarius ambigam, an me potestas ad illud se extendat, poterone illud absolvere? Respondeo. Per diligenter esse distinguendum, cum Caram. lib. 2. *Theol. moral. n. 1330.* & n. 1347. Si enim dubites an expiraverit tua potestas, quam certò scis te antea habuisse, potes illud absolvere. At vero si dubitas, an tibi concessa fuerit ejusmodi potestas, quia, v.g. Prelati verba concessionis subobscura fuerint, non potes. Ratio est, quia ibi possidet potestas, quæ a superveniente dubio non est insinuenda: hic possideret carentia potestatis, quæ ab insinuante dubio de concessione tolli non potest.

1. *Censura.* Si dubites sive per dubium juris, sive facti, an lata sit contra te, vel à te incursa excommunicatio, suspensio, irregularitas, uno verbo, censura (prater irregularitatē ex homicidio injusto, de quo suo loco, verbo *Irregularitas*) vel qualibet alia pena, si facta debita diligentia, non potes veritatem assequi, non obligaris te gerere, ut censura, vel alia pena innodatum, quia possidet tua libertas, & incursum est dubius. Ita Sanchez. Bonac. quos citat, sequiturque Merolla *tom. 1. d. 3. c. 3. Coroll. 17. num. 201.* Caramuel. *lib. 3. Theol. moral. n. 1938.* Layman,

Vide quæ dicam *v. Subditus, & verbo Leges.*

1. *Clericus.* Quidam à Jure seculari captus fuit, nunc vero dubitatur, an is Clericus sit: quis rem decepit, Ecclesiasticus Index an secularis? & donec redecernatur, debetne secularis Index illum Ecclesiastico tradetur?

Respondeo. Si id consideres praescindendo à sacris Canonibus. Sacerdos decerneret, nec delinquentem Ecclesiastico tradetur, ipse enim sacerdos est in possessione, & siue si superveniat dubium, an hoc primum, verbi gratia, quod laicus possidet, sit Ecclesiast., necne, non statim est tradendum Ecclesiast., sed ab ipsomet Laico diligentia de veritate indaganda, praestandæ sunt, & interim ex dictis Laicus non est spoliandus, ita in causa nostro. Sed Sacri Canones C. si Index, de sententiā excom. in 6. & ibi Glosa, Covarr. in præf. q. cap. 33. n. 1. Gutier. lib. 1. præf. q. 6. aliisque ex optimis congruentia, ut personæ sacrae plus faventur, quam ejus bonis, merito statuum in hoc dubio de Clericatu Iudicem Ecclesiasticum judicare debere, & interim delinquentem ab Ecclesiasticum Iudicem debere remitti. Casu familiæ cum pertineant ad forum externum, hic exponere superdeo; videri apud Doctores citatos facile poterunt, quibus adde Carolum de Graff. effectu 1. Mol. t. 4. tract. 3. d. 64. Zerol. in prax. V. *Clerici percutio*. Vide *Percutio Clerici.*

1. Com.

Caput III. De Conscientia.

31

1. *Compensatio*. Debeat mihi Caius centum, titulus anteriori, & privilegiis, & item alia centum nullius privilegii; Cum ea exigere non potuerim, clam mihi compensavi centum. Sed quia sum dubius, quanam intendenter compensare, quid credam? Respondeo cum de Lugo de *justitia*, tom. I. d. 16. s. 62. n. 129. ex deinde compensum creditum non privilegiatum. Ratio est, quia actio compensativa sit a creditore independentia a debitor; at quilibet, atque adeo hic creditor praesumitur in suis acti sibi velle sibi favere, quam magis potest. Si enim debitor solvens debitum praesumitur velle solvere, quod magis gravat, quia id est sibi favoribus: ita creditor sibi compensans, praesumitur compensare, quod ipsi magis faverit.

1. *Confessio Sacramentalis*. Quae de peccatis dubiis pertinent ad Sacramentum poenitentiae, a nobis disputata sunt satis in *episcop. de confessione*, lib. 2. c. 1. §. 3. &c. 4. ubi etiam de poenis, vel alius afferentibus materiali ab aliis, & in *episcop. de communione*, cap. I. §. 16. quae vero de casibus reservatis, vide verb. *Caius*, & *Confusa servata*. Illud habe. Posita est sententia, quae vocer in mortis articulo non posse quemlibet Sacerdotem absolvere moribundum a reservatis, sed debere, si tempus permitat, expectari Confessarius habet. In iurisdictione illa, est tamen contrarium ego sum sequor, tanquam probabilitum, lib. 2. *Math. Confess.* cap. 7. n. 1. posita tamen ut dicò, ea sententia, inquires, quid facendum, si sit dubium, an infirmus sit supervictus, donec ille Confessarius iurisdictionem habens advoctetur? Respondeo, absolvatur. Lege Castro som. I. n. 3. d. 4. p. 2. §. 10. etiam in illa sententia, quia ne subeat infirmus periculum damnationis, ita certò velle Ecclesiam, indicandum omnino est.

1. *Confirmatio privilegii*. Solet Pontifex privilegia confirmare sub forma communis? solet, sub forma speciali, quae appellatur ex certa scientia; Hoc autem ex primi consuevit in confirmationis tenore, vel per ipsas voces, ex certa scientia, vel per equipollentes; quales sunt de plenitudine potestatis non obstante lege contradictionis, & item tenor precedens privilegium ad verbum in confirmatione infactus: Ni se Optimatur erit forma communis. Lege Castro P. tom. I. tr. 3. diff. 4. part. 2. §. 10. Confirmatio ex certa scientia habet (inter cetera) vim, & efficaciam renovandi, seu iterum concedendi privilegium, etiam si id fuerit usu, vel alia via revocatum, quam vi non haber forma communis, propterea multum proderit ea forma specialis.

2. Dubium ergo hie enascitur; Quid praesumendum, quando verba quibus constitutur aliquod privilegium, non sunt clara, sed ambiguæ, & an contingant dictam formam specialem, nec nè?

Dico cum Sanch. lib. 7. in Dec. cap. 19. n. 144. Merit. tom. 3. d. 6. cap. 5. dub. 1. num. 7. debet praesumiri esse in forma communis. Ratio est clara, quia certum est (ut supponimus) privilegium sibi, vel alia via, sive desperdita, ut dubium an adit confirmatio ex certa scientia illud revalidans, ergo pravalet amissio.

1. *Confirmatio ex Christina*. Ambiguis, an sis confirmatus, sive dubio iuris, sive facti. Respondeo iterum cum Bonac. de *Sacram.* d. 3. q. unica. p. 4. n. 10. Diana p. 3. tratt. 4. ref. 3. sub conditione confirmatis. Neque magis dubium require hic, quam in Baptismo, quamvis Baptismus sit magis quam Confirmationem necessarius. Contra Nannum in 3. p. 5. Thom. q. 7. ari. 5. post terram conclusio, V. notandum est, quia modò tes sit dubia, sufficiens habes causam suscipendi certò tam utile Sacramentum. Hinc, cum sit apud Theologos controversia, An balsamus oleo sit admittendus, an Christinæ confirmationis, si non fuit admittens, vcl si dubitetur an committit fuisse, reiteretur sub conditione tua confirmationis, propter rationem dictam. Ita Suarez in 3. p. tom. 3. de *Sacram.* d. 32. s. 1. vers. Dico ego quartio, Suarez ibid. ait posse reiterari sine conditione, sed immerito, per conditionem enim obstitutus periculo, ne reiteretur idem

Sacramentum, quod fortè coram Deo vere collatum fuerit.

2. *Corvicio fraterna*. Si dubitas peccati tuum fratrem, atque adeo dubitas an à te debeat ille corrigit, corrigerem non teneri. Ita Caram. lib. 3. Theol. mor. n. 1402. quia in dubio innocens proximus est presumendus; Immo etiam (addit. hic Caramuel) probabiles ratios, atque adeo graves, non tamen convincentes habebas; nec teneris, quia sic te expones periculum standi medicinam suo. Hæc ille, melius dicerem, ex l. mor. ff. de dubio, quia si solum est probabilitas peccati; peccatum non est certum: at nemo ex citata lege est presumendus malus, nisi certò moraliter confit de ejus inilitia, ergo, &c.

Confusando. Vide v. *Leges*.

Contractus. Eodem die duos celebro contractus, qui bus mea bona duobus hypotheco, seu subjicio: si bona mea utique non sufficiunt, quis prævalebit, si neutrini creditum sit anteriori seu privilegiatum, nec alterius inveniatur bonorum meorum possessionem receperisse; Respondeo, Antonius de Marinis in *resolution.* quot. lib. 1. capite 72. numero 10. & 11. docet prævalitum eum contractum qui inventetur esse scriptus priore loco in Notarii protocollo, juxta regulam juris: Prior in tempore, prior in lute, & ita decisum fuisse Neapol. Sed quæsio nondum plenè soluta est: quid enim si ejusmodi protocolli non habeatur copia? Respondet Novarius in *praxi miser. person. privil.* 54. tunc prævalitum per sonam miserabiliorum. Sed nec id solvit plenè questionem, quid enim si personæ sint æquales? immo nec doctrina Novarii universaliter placet; præscindendo enim ab extrema, vel saltem gravi necessitate, vel manifesta alia ratione seu manifeste privilegio, quo nomine abstracto, res unius non est alteri tradenda. Respondeo igitur in hoc casu, in quo nulla affulget lux prælationis, dividenda esse bona utique creditori, quia utique jus æquale hoc est, jus dubium habet. Vide quæ dicam infra, verb. *Restitutio*.

D

1. *Damnum secutum*. Si certus sis, te aliquam actionem exhibuisse, unde damnum secutum sit proximum, sed dubius, num id fuerit, ex culpa Theologica levia, an ex gravi, te non obligari ad restitutionem danni illati, & can mox V. *Depositum*. At si certus sis, te actionem malam per culpan gravem egisse, sed ambigis an illa actio habuerit influxum in damnum proximi, id in praesentia maritus. Animo, v. g. pendes, utrum per tuum consilium, vel associationem moraliter pravas, concutris ad furtum, vel homicidium, tenerisne ad resarcendum damnum secutum?

2. Respondeo. Nonnulli, ut Sayr. in *clavi* lib. 1. c. cap. 8. num. 1. *Rebell.* part. 1. lib. 2. question. 14. sectione 2. num. 5. & 7. docent te nequaquam obligari, quia certa est tua libertas, incertum, an fueris causa danni. Alii, ut Sanchez lib. 2. de *marimon.* diffutat. 41. numero 17. Caramuel lib. 3. Th. moral. numero 14. 6. 4. Offerunt te obligari, quia certa est actio injusta, seu delictum, ergo praesumendum est te cooperatum esse ad illud, quod ad delictum consequi solet, nempe ad damnum. Utrumque probabile, & ad hanc sententiam affirmantem faciunt, quia dicam V. *Suffragium*: Illud prius nihilominus videtur probabilius, quia nemo est obligandus ad aliquod, nisi confit ab ipso id certò deberi. Solum excidit Homicidium dubium quoad pœnam Irregularitatis, de qua mox V. *Irregularitas*. Sed enim vero pro præxi notandum est, te in dictis exemplis de consilio & associatione; ex natura ipsa talium actionum obligari regulariter ad resarcendum damnum. Nam eo ipso, quod consulueris, vel associaveris, debes esse moraliter certus,

C te

te concutrisse? atque id fortasse est, quod modò asserebat posterior sententia. Ratio est, quia communiter, qui confundunt, vel associant, sine dubio sunt delicti cooperatorum.

3. Non infiior tamen, si adessent rationes efficaces, quæ certò probarent te nihil adjuvasse, vel responderent in vero dubio, ut si consilium tunc dederis, quando homicida jam erat inimicus capitalis occisi, omnia preparaverat ad homicidium, & similia, non infiior, inquam, tunc te fore probabiliter excusandum, quia es in vero dubio, an vere interfueris cooperatio tua.

4. Subaderto excusationem hanc faciliorem fore in consilio, quam in associatione: quia associato semper per se animum addit associato; nisi forte socius sit puer, senex, infirmus, merus servus, &c. Dicuntur delinqüentis, quo affirmet, se nihil fuisse à tua actione motum, nisi si fide dignus, vel nisi alia adiut administrula, certitudinem excusationis non assert, ut meritò putat Sanchez lib. i. in Decal. cap. 10. num. 44.

De Damno secuto ex mora debitoris. Vide, Debitor morosus.

1. *Debito morosus.* Debet Caius ex contractu centum Tito, qui Caius præfixo termino ea non reddit; unde Tito damnum secutum est, oportuit enim, ut pro suo vietu pecuniam ad cambia acciperet cum interesse decem, v.g. aureorum. Quoniam autem est probabilis opinio de Lugo de just. tom. 1. disputatione 18. sectione 2. num. 32. Titum nisi de eo damno præmonitus fuerit à Caio (idem de lucro cessante) ad illud damnum referientem non obligari, quia si admotius fuisse, vel solvisset fortasse, vel aliqua tandem ratione sibi consuluisse, quoniā, inquam, haec probabilis est, si summi mihi certa sententia, quæstio subnascitur, si Caius dubitet, an quando fuisse admotius, verè solvisset illa centum, nec ne, & consequenter dubitat an occurrisset damno secuto ipsi Tio, quia tenendum, obligabitur ad dicta decem restituenda: Respondeo non obligari. Ratio est decuda ex prædictis; sicut enim non debo præsumere delictum de proximo, sic, nec de me, unde non debo præsumere me non fuisse solutum. Addo me esse in possessione meæ innocentia, cur ergo prævalere debeat dubium de iniuritate: lego de Lugo loco citato, ex cuius doctrina idem confirmabis.

2. Sed quid si certus sum me (quia paupertatis meæ fatis eram conscius) non fuisse prout solutum? Respondeo, te in hoc casu ex alio capite non obligo, nempe quia ex mora Theologice inculpabilis, id est ex mora admissa sine peccato mortali, qualis est propter paupertatem, probabilis est non teneri quæcunque ad restituendam dampni emergentis, vel lucri cestantis. Ita de Lugo loco citato, a num. 34.

1. *Decima.* Si certus sis te privilegio gaudere Decimas non solvendi: ances autem, an privilegium existimat à Decimis tua prædia extantia tempore, quo privilegium concessum fuit, an etiam ea, quæ postea acquisivisti, quid judicandum? Respondeo si ejusmodi privilegium solum præjudicet ipso Pontifici qui privilegium concessit, cui nimur soli deberent solvi decimas, nisi privilegium tibi concessisset, extenditur ad prædicta acquirenda, quia tunc est ample privilegium interpretandum, ut mox dicam V. Privilegium. At si præjudicet tertio, v.g. Episcopo, Parochio, &c. quibus dictæ decimæ debebantur, non extenditur, quia tunc ex ibidem dicendis, strictè est interpretandum. Nota tamen extare privilegium aliquibus à Summo Pontifice concessum, ut illud extendatur ad prædia acquiranda, etiam si fit cum tertii præjudicio. Lego decisiones Rotæ apud Paulum Rubeum tom. 2. decis. 44. num. 5. & decis. 10. num. 2. Verum id ex Summi Pontificis indulgentia speciali est, qui circa decimas, ut potest bona Ecclesiastica, plenum solus habet, nos autem loquimur abstrahendo à speciali privilegio.

2. Si certus sis te eximi à decimis solvendis, ambigas verò an privilegium loquatur de prædiis propriis, an

eriam de conductis, idem cum eadem distinctione propter paritatem rationis videtur esse sententiam.

1. *Denuntiatio.* Adest lex, vel edictum de aliquo delicto denuntiando; dubius autem sum primò, An Petrus, v.g. illud commissari: Secundò certò scio illud commissari, sed dubius sum si prolsus sit emendatus, obligorius illius denuntiare: nam si est emendatus, & omnem delictum, dannumque si quod fuit, reparatum est, nec aliud ingrat, non obligare ejusmodi legem, cum debeat alios citas Castro Palau tom. 1. tract. 4. d. 3. punto 4. n. 7. cum Sanch. Toledo, Soto, Navarro, idque sit fatus probable, disputatione non indiger.

Respondeo, ex principiis dictis te non obligari in priori casu, quia possidet bona fama personæ denuntiantæ & de nemino præsumitur delictum nisi de eo constet. 1. *Merito.* In dubio. In posteriore casu prima facie videtur obligari, quia possidet delictum certò commissum quod à dubia emendatione non evincitur: verum distinctione modo insinuata opus est: Si enim agitur de crimen, cuius infamia præcessit, ingruitque alicuius dannum, obligaberis: ita bono proximi requirente: at si peccatum sit occultum, & sub nullius danni timore, non videtur obligandus, quia peccato existente occulto, possidet bona fama denuntiandi: quare videtur haec præferenda. Quando non sit peccatum occultum, & quando præsumatur quis emendatus, vide apud Castro Palau l.c. & tract. 6. de charitate, d. 1. p. 14.

2. Facit item ad quæstionem hanc de dubio id, quod his verbis docet ideo Castro Palau dicto punto 14. numero 11. Quando Prelati seu Inquisitores mandant denuntiationem sibi fieri de iis, & aliis delictis, absque eo quod cum aliquo communices, hoc intelligi debet de delictis, que sibi certe constant in edictis contineri, & queque tibi mandantur denuntiari: Nam si dubitis es, an peccata, que sibi, sine contenta in edictis vel non, poteris absque dubio confutare Confessarium, vel virum doctum, neque hanc communicationem intendens inquisitores prohibere, cum advertit Joan. Sanchez in sel. dispu. II. num. 55. cum Aravello & Bañez. Hæc Castro Palau.

1. *Depositum, & Commodatum, &c.* probabilis jam est sententia, cum de Lugo moris citando, neminem obligari in fato conscientiae ad restituendum sine ex officio sine ex contractu mediatæ, immediatè ex culpa, sive sine sua culpa gravi Theologici, idest, sine peccato mortali. Quare si depositum, vel commodatum alicuius, quod rapido te habes, pereat sine tua negligencia morali, ad illud restituendum non teneris. Pati modo, si sine gravi negligencia Medici, vel Advocati pereat ægrorum, vel clementia causa cedat; si sine gravi culpa Viatoris sequatur mors equi locati, si hæc gravi tua negligencia, dum ignoscit tuum comprehendendi incendit, forte sequatur incedium legeris proximi, & similia, ad nullam restituendam in fato conscientiae teneris. Illud tamen per diligenter hic notandum est, culpam illam, quæ in una occasione, seu contractu, seu officio levius est, & venialis, posse esse gravem in aliis; v.g. illa quæ levis culpa forte judicatur in officio Advocati, ubi agitur de bonis cesternis, nec judicabitur levis, sed opinio gravior in officio Medici, ubi agitur de vita. Et illa quæ exigua est in conservando deposito, quod est solum in utilitatem deponens, non verò depositari, erit notabilis in commodatari non non verò commodantis, quæ omnia fuisse, & optime explicat Card. de Lugo tom. 1. de just. dis. 8. sect. 4. usque ad 9.

2. His positis. Certus sum me habuisse depositum, commodatum, locatum rei alterius, & item hæc perisse apud me. Certus sum præterea me habere officium Medici, Advocati, Fabri, &c. & item ægrorum è vita sub mea cura migrasse, causam amissam eis, ædificium corruisse. Certus insuper sum me ad meos cibos coquendos ignem accendisse, & item ab eo igne segetem fuisse combustam: sed dubius sum an his omnibus graviter peccaverim, ad quid teneor?

Respondeo ad nihil, Ita S. Thom. 2. 2. questione 61. art. 8.

Caput III. De Conscientia.

33

art. 6. Joan. Sanchez in select. disputation. 43. num. 21. ex parte, aliquo ab eodem citati, quibus addit de Lugo loco vita- filij. 18. f. 1. num. 14. Ratio est, quia tunc in prae- dictis omnibus debet obligari ad assumptioem, quan- do affluerit tua culpa respectivè gravis, ut dictum est, at in dubio nemo presumendus est graviter peccasse, quia delictum nunquam presumendum; ergo praevales libertas mea innocentia, si sis certus te graviter peccasse, sed incertus an per tuam actionem peccaminosam influ- sum habueris ad predicta damna, dixi modo, V. Dam- sum secundum.

1. *Detractio. Placuit semper mihi rerum & quæstio- num exacta distinctio, Audi amice lector. Dicitur quia graviter de proximo, dubitans an ejusdem fama sit jam profita, hoc est, an ejus delictum sit jam publicum, peccatum detractorum cum onere restitutionis fama? Qua- lis quis, qui audit detractorem, sed illum non excitat, nec illi cooperatur, licet non obligetur ad restitutionem, peccat nihilominus, si potest det. Acri sine magno in- commido obsertere, & non obstat, iuxta ea, que in translatione de Detractione dicuntur, de quo Azor. Mo- lina, Lessius, aliique apud Bonac. de restituitione in genere, d. 9. 4. p. 11. peccabitne hic qui audi, si pari modo du- bitet, an fama ejus, de quo versatur obiectio, si pro- stuta, & in universum, si dubitet an detractor ex ali- quo tandem capite possit ligare detrahere?*

1. *Respondeo hinc duo. 1. se propositus distinguenda. In priore enim casu peccatum cum onere restituitionis; ita Maledictus apud Dianam part. 2. tract. 7. resol. 24. in poste- riore nequaque; ita idem Maledictus, & bellinus, apud eundem Dianam l.c. & Bon. loc. citato, num. 8. Ratio est, quia in priore, bona fama stat pro proximo, possidet enim quilibet suam famam, donec illam amisisse certò & publicè constet, ergo non potest ea ladi propter pecca- tum dubium, sive proprie publicitatem dubiam. At in casu posteriori, bona fama stat pro ipso detractori, cum enim nemo sit judicandus malus, nisi ejus malitia clare cognoscatur, ego debo eis modi, detraherem non judicare malum, seu male agere, sed debo judica- re eum posse peccatum illud proximi patre facere; ipse ergo videtur an famam proximi ledit, ut certè in dubio ledit, ego laderem ipsum deo etorem non debo, certò autem laderem, si in dubio illi obstat, illum enim cor- tiperem de actione detrahendi peccaminosa, quam pec- caminosa esse mihi nondum constat.*

1. *Dispensatio. Pro sequenti potissimum prima dif- ficultate premittendum est, dispensandi potestatem esse cani autoritatem, sive iurisdictionem, qua resolut in dispensatione. Dispensatio autem est ipse actus luxuridionis, quo aliquid dispensatur. Convenient ergo ferre re- centiores, potestatem dispensandi esse per se favorabili- lem, adeoque amplè interpretandam, ipsam vero dispen- sationem illi per se odiosam legibus, adeoque ut pote- que à jure exorbitet, esse restrainingam. Dixi per se, nam limitationes, qua hinc adducuntur, & prolixæ sunt, & nostra brevitate adversantur, nec nobis nunc necessaria.*

2. *Jam, si certus sis te potestatem habere dispen- sandi, dubius autem, an ad aliquem casum ejusmodi potestas extendatur, presumendum per se est pro ex- tensione. Ita Sanchez, de marini lib. 8. d. 2. numero 9. aliquo ibidem citati. Contra, si dubites, an ipsa dis- pensatio, que tibi concessa fuit, ad aliquid se exten- dat, necne in nequaque se extendere sensero. Ita Sanc- loc citato Meroll. tom. 2. disputatione 4. cap. 6. dub. 1. num. 5. aliquo. Ratio est, quia ibi amplior, hic strictior inter- pretatio est eligenda. Hinc si Pontifex dispense aliquid Votum Caſitatis, dubiumque emerget, an Pontifex dispenſaverit totaliter, an ſolum ad effectum contrahendi matrimonio, judicandum erit ſolum ad effectum matrimonio, quia dispensatio strictè est interpretanda. Sed pergamus ad alias difficultates, de eadem materie dispensationis.*

3. *Si dubites, an indigetas aliqua dispensatione in*

Bigamia, ad Sacerdotium assumendum; in impedimen- to dirimenti ad coptrehendum matrimoniū cum ali- quia, & in similibus, potes tibi persuadere ea, non indi- gerere, & conseqüenter posse te Sacerdotium, & matrimo- niū int̄, quia possidet tua libertas, dum interim, dubia obſtaculo dispensationis, seu dubium est impe- dimentum; ita Meroll. tom. 1. c. 3. cap. 3. dub. 2. coroll. 10. n. 34. Sanchez lib. 8. de mar. d. 6. n. 18.

4. *Unum notat ex Sanchez Merolla l. c. num. 135. Nam licet non raro indigentia dispensationis, seu im- pedimentum, primo aspectu, dubius apparat, nihiloc- minus propter presumptionem ductam ex communiter accidentibus, & ipsa non sunt dubia, sed certa, quare tunc indigentia, seu impedimentum, non verò libertas pollidit; Dubius es, v.g. an emiferis semen intra vas fororis ejus, quam ducere intendis, (quod est necessa- riū ad contrahendam affinitatem dirimentem matrimoniū) cum ramen illam cognoveris valde proxime ad dictum vas (nota illud valde) tunc enimvero ex com- muniter contingit, certò presumitur fuisse intra, atque adeo certò aderit indigentia dispensationis, seu impedimentum digimus.*

5. *Si verò certus es te indigere dispensatione, sed du- bius an illam obtinueris, praevalet indigentia certa con- tra dubium dispensationem. At si certus de indigentia, seu impedimento, & item certus quod obtinueris dis- pensationem, sed ambiguis an dispensatio sit validā, quia dubitas num causa in petitione dispensationis tacita, vel falso expressa, sit finalis, hoc est ut sine illa adhuc fu- sit concessibile quia dubites, an superior, qui est in cer- ta possessione superioritatis in aliquem, sit superior le- gitimus, necne, validane erit judicanda dispensatio? Respondeo, aliqui, ut Molina, Baldus, Socinus, quos citat, & sequitur Merolla l. c. coroll. 14. & coroll. 15. à num. 175. autem invalidam esse censendam, atque adeo te in exemplis modo, & alatis non possit licet ad Sa- cerdotium ascendere, vel matrimonium contrahere; quia constat de impedimento: at dispensatio omnibus perfa- sit est certa. Aliqui, ut Santarellus alii citatis, quem sequitur Diana p. 4. resol. 45. item Salas, Bon. apud Mer- roll. ibidem numero 177. & Caramuel lib. 3. Theol. mor. numer. 1468. existimant esse praesumendam validam, quia semper in re dubia est judicandum in favorem actus, c. Abbate, de verb. signif. l. quoties, ff. de rebus dubiis, ut scilicet actus pugnus valeat, quam pereat, & conseqüenter non erit incerta dispensatio, sed certò va- lida, valida, inquam, presumptione Iuris. Adeo, dum ille Superior possidet iurisdictionem, non esse ab ea repellendum ex superveniente dubio, quo ambigitur non esse legitimus. Utraque opinio saltem propter au- thoritatem extrinsecam probabilis esto.*

6. *Quid si superior certus sit de causa dispensandi, at incertus an sit sufficiens, poteritne dispensare? Quid secundū si incertus an aliqua causa adlit? Respondeo in priore casu posse dispensare, in posteriori lici- te non posse. Ita Sanchez lib. 4. in Dec. cap. 44. numero 6. ibi- que plures. Ratio prioris est, quia nimis onerosum esset, si Superior sufficientiam expendere tam rigide deberet. Ratio posterioris est, quia potestas dispensandi, ut alibi dicimus, causam necessariam expostulat, si ergo dubite- tur an illa adlit, dubitatur an adlit ipsa potestas dispen- sandi, at nemo uti potest dubia potestas dispensandi ad certò dispensandum. Dixi (licet) causa enim in omnibus superioribus requiritur ad licite dispensandum: at ad dispensandum validè, non in omnibus, ut infra cum de Juramento disputabitur.*

7. *Sed quid fieri, si processu temporis deprehenda- tur Superior non fuisse legitimus, quia scilicet, nec habuit verum titulum, nec titulum coloratum cum errore populi, nec saltem communem ipsum populi errorem? Respondeat si habuit aliquem ex his, jam legitima fuit dispensatio sic Ecclesia supplente; at si nullum habuisse deprehendatur, corrut dispensatio necesse est. Ita Sanchez, lib. 4. in Dec. cap. 44. n. 10. c. 1. cap. 1. lege item Pontium,*

86

& iterum si ea uti velit, à legitimo Superiori postulanda. Ratio est clara, quia illa prior nulla omnino fuit.

3. Quod si processu temporis apparet causam fuisse insufficientem, vel potestatem delagati non se posse extendere ad hanc dispensationem expedientem, vel materiam, v. g. votum fuisse reservatum, persistit dispensatio à Delegato facta, ita Sanch. *ibidem* nro. 11. quia ex Ecclesiæ benignitate judicata Pontifex, ne scrupulis omnia scireant, date in his potestatem amplius dispensanti bona fide, dispensat autem bona fide, si dispensat juxta doctrinam datum numero quarto, & numero sexto.

4. Verum si detegatur falsum fuisse expellsum, vel verum fuisse tacitum in causa finali, vel causam finalem qua motus est Superior, ad dispensandum nullo modo adfuisse, coram dispensatio, & iterum est petendā, quia tunc patchi non adfuisse in Superiori voluntate dispensandi, atque adeo apparet ipsum dispensationem non dedisse. Ita docet Sanchez *ibidem*. Sed, quæso te, car hic ex benignitate Ecclesiæ non judicetur Superior voluisse dare pari modo dispensationem ei, qui bona fide sic petuit, sicut dictum est num. *precedente*? Lector me doctior id expendat. Dixa (bona fide) nam si mala fide petuit, id presumi non posse, cum dolus nemini patrocinati debeat, certum est.

5. *Donatio*, Si dubium sit an ego librum, v. g. tibi donaverim, non potes illum à meis manibus attorre: quia prius fuit librum esse certò meum, & deinde dubitatur an si tuus, ergo possesso stat pro me.

6. Si autem certum sit, te mihi quidpiam donasse, sed dubium insurgat, an per donationem gratuitam dederit, an per remuneratoriam, pronuntiatio cum Lessio lib. 2. c. 10. d. 6. num. 45. fuisse per remuneratoriam, quia nemo presumitur res suas velle prodigare: nisi forte qui acceptat sit pauper, tunc enim esse presumuntur res non magni valoris in elemosynam gratis data. Ita Navar. in praxi misericord. person. priv. 80. Similiter si quis deposit alimenta aliqui, dubiteturque, an ea praefriterit, animo donandi, an animo repetendi: judicandum animo repetendi: excipe diligenter, nisi donator fuerit Pater, Mater, Frater, vel quomodo conunque peramicus: nam tunc presumitur ex communiter contingentibus, praesita fuisse animo donandi. Nonnulla huc facientia vide verb. *Solutio debiti*, n. 4.

7. Propter eandem rationem, si ego tibi centum mutuum, & tu reddas mihi post annum similia centum, atque insuper decem, dubiumque sit, an hæc decem derideris ex libera donatione, an ratione mutui, judicandum est te dederis ratione mutui; qui scilicet nemo, ut dictum est, nisi coactus res suas dare presumendum est: quare obligaris illa decem restituere, ut potest accepta pecuniam sine justo titulo.

8. Quid, si certum sit, non fuisse exhibera donatione; sed dubitetur, an ratione mutui, an vero ratione interesse damni emergentis, vel lucri cessantis? Respondeo, si es bona fide in possessione illum, ne angariis, praevaleat enim possesso contra omnes rationes non convincentes: at si mutuarius nondum illa decem solvit, & nunquambiatur an alibi ejusmodi justus titulus danni, vel lucri, puto tibi abstinentem ab acceptance illorum decem: Ratio est, quia certum est mutuarium illa non debere, in certum an tibi debeantur, praevaleat ergo jus mutuarii.

9. Pari modo si famulus servitia, ad quæ non non obligabatur domino exhibuit, ipso jubente domino, dubiumque nunc enascatur, an gratis id fecerit famulus, an spe mercedis, censendum erit spe mercedis, ita Diestill. lib. 2. de luf. tr. 14. d. 5. n. 121. quia nemo, ut dixi, suas operas perdere, seu prodigere presumendum est. Dixa (domino jubente) nam si dominus videat, sed non jubeat, aliqui docent, ut Bardi de cons. d. 4. o. 9. §. 32. resolutionem praedictam non procedere, quia potest in certis tunc dominus putare gratis sibi servitia fieri: At Vazquez p. 2. d. 12. §. c. 2. n. 10. docet sufficere si videat:

qua dominus videtur consentire in mercedem dandam ad servitium compensandum, dum non prohibet sibi servitum exhiberi. & dum ex alia parte scié debet neminem solete servire, eti gratia. Si in his casibus certò famulus voluit servire gratis, non potest mutare deinde voluntatem. & ville mercedem, quia jam gratis dedit. Et nota: at si certò voluit servire propter mercedem, potest illam petere, & accipere, si dominus videt servitum: nam si non videt, cum possit in nobis sibi illud servitum exhiberi à famulo, famulus non videtur habere ius contra dominum. Tamen adhuc probabile est deberi famulo in recompensam: ita Dicastil. l.c. ex Vafq. Lessio, & Navarro quia jam dominus certè fuit illud servitum, (de hoc enim agitur) & illud ab alio gratis non habuisset, ut suppono: ergo non deneganda merces famulo. Solùm igitur tunc deneganda erit quando dominus ab alio gratis illud servitum habuit, ut a me dictum est fusè in opere de sacrif. Mis. lib. 3. cap. 55.

Dicitur Interpretatio. Vide Indicium temerarium.

1. *Eleemosyna*. Si dubius sis, an eleemosynam sub voto promissis ad illam non teneris, quia possesso est pro te: et si certo promisisti dubius autem an erogaveris, erogare debes, quia prævalet possesso. Utrum autem possit colligi ex infra licetis Verbo *Restitutio numero 1.* non esse improbatibile, debet scilicet pro rata dubius, me sapienter decernatur. Aliqua huc pertinencia vide verb. *Votum, à numero 7.*

2. *Judicium pro certo* tradit Sanchez lib. 4. in Dec. c. 1. num. 17. si in dubio, an votum eleemosyna emiseris, illam pauperi nihilominus erogas, non erogatur si scivis te obligatum non fuisse, non posse te à manibus pauperi illam amplius auferre: quia tunc legitima possesso est pro paupere: legitima: inquam, quia est etiam probabilis opinio ex tali voto te fuisse obligatum: quare pauper sequens hanc probabilem opinionem legitimè possidet, a quo detubatur non potest. Sicut (inquit Sanchez) si, quis resisteat Petro, v.g. pecuniam credens contractum cum illo initum fuisse usurarium, de quo sunt opiniones diversæ, & non restituisse, si scivisset se iuxta opinionem alienam probabilem potuisse retinere, nequit pecuniam datam auferre. Porro quippe is legitimè possidet, dum innititur sua probabili opinioni: ita in casu nostro, &c.

1. *Epicheia*. Præmittendum est primò epicheiam, quam & emendationem legis, & interpretationem latè dictam secundum æquum, & bonum appellamus. Ita Lavan lib. 1. tr. 1. c. 19. n. 2. est benigna interpretatio, qua casum aliquem particularē, ob aliquam circumstantiam, seu necessitatē, hic & nunc occurrentem, in legi universaliter lata non esse comprehensam, judicamus, lex ergo quia universalis esse supponitur, etiam hunc casum per se involvit, ac propter circumstantiam occurrentem prudenter judicatur illum casum noluisse, vel non potuisse includere: nam si ejusmodi casum legislator per aliqua verba exceptisset, non diceretur exceptus ex vi epicheia, sed ex vi legis ipsius, seu ex vi interpretationis propriæ dictæ verborum legis, v. g. sit lex huiusmodi: sub pena carceris nemo de nocte exeat ab urbe. Si occurrat adesse necessitatem succurrendi, v. g. tuo patri graviter extra urbem regoranti, ex vi epicheia dicteris possesse exire. At si ea lex in hunc alium modum fuisse lata: Nemo ex urbe exeat, exceptis Medicis, aliisque ad salutem extra urbem infirmantium necessariis, ex vi propriæ interpretationis verborum legis exire poteris.

Ponimus autem exemplum in legibus humanis, nam in legibus naturalibus, vel divinis aliqui negant dari posse epicheiam, quod disputare nostrum non est. Lege, Bardi de cons. d. 6. cap. 3. §. 6. & 7. has sententias expendentem.

2. Præmittendum secundò, quando prædicta necessitas

Caput III. De Conscientia.

35

cessitas est moraliter certa, certum esse ut nos posse epicheia, quia prudenter judicamus illum casum in eadē necessitate urgente, à lego non includi & consequenter possedillentes esse pro libertate. Id p. d. (quidquid alii apud Barti d. 6 de conf. cap. 3. §. 5. sentiant) si probabile sit veram adesse necessitatem, quia pari modicūtate prudenter dicamus, &c. Ita Merolla tom. 2. d. 4. cap. 8. sub. 3. sent. 14. At si dubium sit, an tanta sit necessitas, quia faciunt? Dico cum Calisto Pal. tom. 1. trah. 1. d. 3. p. 8. num. 2. esse ad Superiorē recurretendum, ut explicet mentem suam, si ad illam recurrendi locus datum: quia quoties dubium ad legem observandam enascitur, obligatur veritatem inquirere si possumus, ut ex supradictis patet, sed quid si urget tempus executionis, adest necessitas, & ad superiorē non est nisi difficultis recursus, eminet hoc consistit hujus caro difficultatis.

3. Dico ex vi posseditis debere legem servari. S. Thom. Socr. Med. Vasquez, uterque Sanch. Suar. apud Calio P. 1. c. num. 4. In ea, verbi gratia, lege absoluta de non excedendo ab urbe, & dubitas, an patet in firmis extra urbem degens indigent tuo auxilio, non potes ab urbe exire. Ratio est, quia lex est in possessione, certa enim est lex, quare non potest negligi propter dubiam exclamationem.

4. Dixi (ex vi posseditis) & natus ex alio capite potest aliquando prae alere dubia illa necessitas, atque adeo in dubio locura esse epicheia: Ita Sylvester, Cordoba, Henriquez, Salas, idem cit. num. 3. si enim est diligendum. Vel adimpleto legis est molestia & incommoda, vel non ita: si prius, in predicto dubio potest lex non observari, qua presumendum ex benignitate legislatoris est, ut rebus incommode, & molestis, nolit subdum obligare, quando particularis casus propter aliquam prudentem circumstantiam, à lege universalē eximi judicatur, ut scilicet sybidi non aggraventur à legibus, nisi sint omnino, & usquequam certi; si poteris, lex servari debet: quia tunc ex una parte militat possesso legis, & ex alia non adest excusatio, quae ducatur ex presumpta benignitate legislatoris. Cuius autem pondus debet esse ejusmodi molestia, non nisi à voto prudenti decerni potest; specata necessitate actionis, gravitate legis, & similius.

5. Queres primum, An quando possum transgredi legem ex vi epicheia, seu ex predicta legislatori benignitate, debetan sub obligatione transgredi, si transgressio contra aliud aliud praeceptum sit, v. g. in exemplo, nuptiis allato, possumne licet me conformem reddere legi prohibenti exitum ab urbe non excedendis auxiliarii pati, quamvis id praecepto charitatis adveretur.

Respondeo universaliter nequamque posse, Suar. lib. 6. de legib. cap. 8. num. 2. Merolla tom. 2. d. 4. cap. 8. dub. 3. n. 33. quia regula generalis est, in concilio duorum praeceptorum, debere servari id, quod urgentius est. Quoniam ergo in causa propposito magis urget praeceptum charitatis erga patrem, quam ea lex, illud erit, non autem haec obliteranda. Quicdam alia de concusa praeceptorum vide infra V. Leges. Quod si necessitas nullum praeceptum relipiet, v. g. si exire mihi ab urbe per epicheiam concedetur, ut nulli autreos, v. g. lacerarer, certe tunc licet non obligatus, possem cum laude legem observare, & sic ab urbe non egredi, quia nullum me urget praeceptum de lucro illo acquirendo, ut suppono.

6. Pati modo potest contingere tam laudabile esse legi me conformem reddere, ut etiam concurrēt alio praecepto, possum hoc negligere & illam observare, atque adeo possum licet servare legem, & epicheia renuntiare. Sic solent Doctores, Vasq. p. 2. d. 162. per totam, Sanch. in consol. I. c. Charruanus concedere adlinientiam a carnis in ultima vita necessitate propter landibile exemplum suum institutum observandi, licet in ea necessitate, vel per epicheiam, vel per prudentem sui voti, seu praecepti interpretationem, carnis usci licet possit.

1. Eucharistia suscepio. Diximus in opus. de comm. cap. 8. 7. sive si certus de comestione, & dubius an

comestio fuerit ante p̄ vel post medium noctem, sive dubius an illa fuerit vera comestio, quamvis certus eam fuisse post noctem medium, diximus, inquam, probabile est, ubi licet manu sacra Eucharistia refici, nam propterea iurum huc in presentia non sunt repetenda.

2. Iudic. quod ibi excederat hic addo. Sit Petrus, qui exp̄egfatus à somno de nocte bibat, nesciens, nec omnibus penitaria scire potens, qua hora biberit, poterit manu licet ad communionem accedere? posse videtur colligi ex dictis num. precedente, in hoc enim casu dubitatur, Ad possum fuent ante vel post medium noctem. Dico tamen non posse.

3. Ratio est, quia in numero precedente, loquitur de eo, qui comedit existens, & persistens in vigilia, hic autem casus est de dormiente, qui exp̄egfatus bibit, quia duo sunt longè diversa; ille enim persistens in vigilia, potest suas diligentias ponere ad inquirendum, num ante, num post medium noctem comederit, & re ipsa, ne temere se gerat, omnia expendit, quibus expensis, nihil certum contra & inveniens, judicat, & quasi sententiam fert pro libertate sua: at ille exp̄egfatus omnia expendere non potest, diligenter debitas exhibendo, cum de horis transactis in somno, dijudicare nequeat; remanet igitur sine factis diligentis, ergo remanet impotens ad judicandum pro sua libertate, quod si sententiam proferret, temere proferret. Prudenti autem iudicio nequaquam posito ad licitam communionem percipiendam, accedere sine culpa non poterit, quia est certus se comedisse, comectionemque esse impedimentum communionis, ad judicare non potest, an sua libertas prævaleat. Video hanc rationem alicui non omnino foris satisfacere, verum in re morali satis super que sit.

Excommunicatio. Vide V. Censura. V. Leges. V. Permissio Clerici.

1. Executio sententia. Si Principis Minister incertus sit, an sententia sit iniqua, potest illam, imo debet regulariter executi, Ita Caram. lib. 3. Theol. mor. num. 14. Ratio est, quia semper presumendum (nisi luce meridiana clarior sit iniquitas, qua in Principe Christiano vix unquam presumetur). Principem moveri gravibus rationibus ad sententiam proferendam. Adde Minister esse obedire, non vero disputare. Tunc ergo solum Minister ab exequendo abstineat, quando manifeste, & sine dubio constat iniquitas.

Extrema-Unitio. Vide y. Oleum sanctum.

F

Pamulio. Vide Seruus.

1. Festum. Si dubites, an hic sit dies festivus, operibus servilibus vacare potes, quia prævaler laborandi libertas Ita Suar. in consol. d. 40. scit. 5. num. 15. contra Bresserum lib. 4. de conf. cap. 7. n. 61. Contra, si hodie sit certus dies festus, dubitetur autem an propter aliquam necessitatem laborare, si concedatur, absolvendum tibi a servilibus est, quia possider obligatio, quia certa est contra excusationem incertam; in hoc autem casu posse à Separatione dispensari, dicitur infra.

2. Filiū obligatio erga parentes. Si certus scis tuum, v. g. patrem esse in extrema, vel etiam in gravi necessitate, non potes Religionem ingredi, quia certa est obligatio Parrem adjuvandi: ita Caram. lib. 3. Theol. mor. num. 1474. At si dubius de dicta Partis necessitate timeas, nec factis diligenter, veritatem cernerem possis, prævaler tua libertas, quia certa est, cum incerta interim sit obligatio. Dixi dubie, nam si probabiliter opinaris tuō auxilio Patrem non indigere, sequi opinionem probabilem potes, illum si velis, deferendo. Quod si Religionem vovisti, debes in predicto dubio Religionem ingredi, quia voti obligatio certa est, excusatio dubia, ita Casto tom. 3. trah. 16. d. 1. p. 7. §. 5. num. 6.

Filius legitimus. Vide Legitimus.

1. Filius. Vide Alere. Natus sicut à Matre, quæ statim,

tim, mortuo marito Petro nupis Caij, ego autem natus sum nono mense à secundo nupis, cuius sum censendus filius & heres? Respondeo Caij, quia in dubio maior est presumptio pro possidente matrimonium, nunc autem possidet Caij.

2. Quid si sum similis vultu ipsi defuncto? Secundum, si sum eidem simili in moribus; Tertio, quid, certum sit posteriorem virum uxori ab aliis castam non cognovisse, nisi post aliquot menses à nuptiis? Respondeo in hunc tertio casu clara est presumptio te esse filium defuncti. In secundo, si maxima sit modum similitudo, estet magna item presumptio pro paternitate defuncti: sed raro contingit tanta, ut tollat omnino dubium. In primo res manet item dubia, quia similitudo potuit evenire ex recenti memoria defuncti, quare in utroque casu regulariter eris Caij filius reputandus.

Filiū Gemelli. Vide Gemelli.

Filiorum peculium. Vide Peculium filiorum.

1. Furtum. Princeps quidam cum advertisset clam sibi pretiosum argenti vas fuisse surreptum, constaret que manifeste crimen non ab aliis quam a famulis, quos ad triginta domini alebat, commissus fuisse, qui tamen ad argenti custodiam non tenebantur, juxta consuetum aliquid morem, ubi uni tandem haec cura demandari solet, Princeps, inquam, Joannam quis esset determinatus for deprehendere non poterat, intendebat a singulis famulis partem pro rata sibi esse solvens: amissi furentur, eam partem sibi constituto eisdem salario se subdaturum minabatur: sciscitus est nihilominus a me, an id justè exequi valeret: Respondeo afferendo verba Joannis de Lugo de just. tom. 1. d. 1. sect. 2. num. 12. Si quis (inquit) inventarius occisus. & dubitet, an occisus sit a Petro, vel a Paulo, nec posse dubium illud superari: iniquum erit utrumque punire, cum certum sit alterum ex illis esse innocentem, atque adeo si uerue puniri, certum erit innocentem puniri: inde barbarum omnino & crudele fuit, quod Princeps quidam fecisse narratur, qui cum nesciret quis ex trius famulis corios suas fructus pretiosissimos comedisset, iussit singulos fecari, ut appareret in cuius stomacho reperirentur, prout in secundo apparerunt, prius autem innocentes fecerunt. Non enim sunt puniendi innocentes, ut in eos delinquens puniantur, sed prius dimittendus est delinquens, ne innocentes puniantur. Haec ille, & nil diversum ego in causa Principis allato, &c.

1. Gabella. Subditus, qui omnibus expensis dubitan Gabella sit justè imposita tenetur illam solvere? Teneri docent alii, ut Lessius, & Mader, apud Caramuel, mox citandum, quia possesso iustitia presumenda est pro Princepe. Non teneri putant, Villalob, Castrus, Arag, Molina, Fillius, Sylvester aliquis apud Caramuel mox citans, quia possesso stat pro libertate subditorum, qui non sunt obligandi solvere, nisi certi sunt de iustitia, Caramuel, lib. 3. Theol., mor. 1. 466. assertit tributa five nova, sive pfecta non ponit leviter, sed magna consideratione; ergo dubia nequaquam erit tributi iustitia, sed vel certa, vel probabilis. Si certa, omnino debebitur: Si probabilis non debebitur, qui probabilita neminem involuntor cogunt, nisi in ea Republica esse ex acceptata, ut subdit teneantur ad obedientiam etiam in materia probabili. Omnes haec tres sententiae sunt probabiles, qui bonis fundamentis innitantur. Et Januarius quidem p.p. resp. 51. citans Lessium, aliosque contra Suar, doceat, non teneri quempian ad Gabelas, non solum quando dubie, sed nec quando opinabiliter solum sunt justæ, cuius doctrinæ fides sit apud ejus Autores.

1.4. Gemelli. Nascentur simul due filii, ex quibus quinam sit censendus primogenitus, dignoscit nequit, cunapri priudum, seu majoratus in dubio attribuendus?

Respondeo. Si alteri data sit forte possesso, is manuteneundus, donec alter prober se natum fuisse prius, quia

possesso praevalet contra omnes rationes non convincentes. At si neuter possideat, Tiraquillus de iure priuilegiis, 12. duodecim sententias hac de questione, recenset.

Verum tu sic judicato, si predium dividendi potest utique dividatur, si non possit, quale est Regnum, Calrum, Majoratus, &c. detur alio medium estimationis precii, alio Majoratus, cui autem Majoratum, cui estimationem dari oporteat, ex pari fratum concordia, vel si dissentiant, sorte denum decernatur. Ratio horum est alibeta, & infra, V. Nomen dubium, n. 8. & V. Restitutio, n. 1. & 8. & 8. & 8. est repetenda, quia nimirum nemo est privandus sive quod habet, cum ergo hi fratres simili sumptu jus certum habeant ad Regnum, sed separatis sumptu, sub dubio; ne alterutri injury fiat, divisione insufflata eos ut debet, ipsa ratio dictat.

2. Scio Merollam tom. 3. d. 6. cap. 8. d. 29. num. 181. ex codice Tiraquelle videri velle admittendum quidem esse strucum fratrem, sed ita res componenda, quando est indivisibilis, verbi gratia, quando est Regnum, ut vel ambo in solidum regnent, vel uno anno regnet unus, alter, altero. Verum id non avide; debet enim compositione facti in illo modo, quo Reipublica minus noceatur, at gravis peculium multorum inconvenientium Regnum subiectum ex duobus simili regnabit, vel ex annua regnantium mutatione: si uerum erit ad facere, quod nos ipsumus, & inuiti ipmet Tiraquellus, dum concedit posse hos fratres rem suam committere, sed non invitos, nisi forte, alter transfigi non posse, & immixceret aliquod periculum. Haec ille,

H

Heresis. Dubius sum an in heresim consenserim, possumne aboliri per Ordinarium, simplicemque Confessarium: Respondeo, possum, ut patet ex iis, quæ dixi V. Casus, & Confusa reservata.

De heresi, dubio externa, vide infra, lib. 2. cap. 1. §. 8. num. 4.

Heresicus. Si faveat heretico, illum domi recipiens, sed dubium est, utrum recipere, ut amicum (seu consanguineum), an in hereticum, censendus es recipere, ut amicum. Ita Bonacip, disput. 1. de censuris in particul. quest. 2. part. 3. num. 2. Ratio est dupl. tum quia ex communiter contingentibus presumitur pro affectione, vel inclinatione naturali, tum quia quilibet presumitur bonus, seu quanto minus potest, malus.

1. Hora Canonica. Si Sacerdos, qui jam certo tenuit ad horas, dubius sit, an eas recitaverit, adhuc recitate tenetur, qui possidet obligatio recitandi. At si dubitet, an teneatur ad illas, ut accidit in habente beneficium tenuis de quo dubitatur an ad illas teneatur, dixi supra, V. Beneficium, num. 2.

De eo qui recitat Officium, sed dubitat an omiserit aliquem Psalmum, vide infra, lib. 2. c. §. 1. num. 9.

2. Quid si dubium non recitandi emergat ex dubia infinitate Sacerdotis?

Respondeo Suarez tom. 2. de Relig. 4. cap. 28. n. 21. ait tunc Sacerdotem obligari ad recitandum; quia obligatio recitandi est certa, dubia autem est excusatio; dubitatur enim, an ea recitatio dampnum latius grave sit allatura, solum igitur tunc erit causa dispensationis, non vero absoluta excusatio. At Castro Palau tom. 2. d. 2. part. 6. num. 10. Bonacip. Caramuel loc. cit. num. 1396, & nonnulli assertur non obligari. Ratio est, quia licet sit dubium, an nocitura sit illa recitatio; tamen periculum certum est, in quo certo periculo, scimus Ecclesiam nos non obligare; nam nec posse, quia non potest praecipere contra preceptum Decalogi quartum (de non exponeendo se periculo occasionis) Quoniam ergo possesso quam habet homo non se exponenti periculo gravi, est prior (est enim de jure natura) quam preceptum recitandi officium, illa praevalet, non hoc: utraque sententia sua est probabilitate donanda.

1. Iejunium

Caput III. De Conscientia.

37

1. *Ieiunium.* Si dubites, an sponeriā media no[n] poterit comedere carnes nocte sequenti ad diem Jovis, quia possidet libertas diei Jovis, dubium autem est an praeceptum diei Veneris incepit. Ita Thomā Sānch. lib. mar. d. 13. n. 40. & 44. & Joan. Sānch. d. 42. Contra non potes nocte sequenti ad diem Sabbati, quia, cōtra, post id praeceptum pro Sabbatho. Idem quād alia jejunia Ecclesiastica; tempore quām est videndum ex qua parte se uenat posse.

2. In jejuniū autem naturali pro recipienda Sacra Eucharistia. Vide verb. *Eucharistia suscepio.*

Si dubites an jejuniū, vel abstinentia carnis tuae sati noctiā sit, te posse, immō debere comedere docet Caramēl lib. 3. Thel. mor. n. 2395. aliq[ue] & ratio est modū dicta verb. *Hora Canonica.*

Ieiunii Votum. Vide *Votum.*

Immunia Ecclesiastica. Gregorius X. 4. v. p[ro]p[ter]e Bellam communem (ut ego certum habeo), Legi Tandem de Relig. tom. 1. 4. d. 8. contra aliquos, poti orbi, aliquor[um] causis excepti, pro quibus Ecclesia refugium nō patet. Accidit autem spissimē, ut Judices saclares & Ecclesiastici contendant, num reus in Ecclesiam acceptus immunitate gaudeat, nō tene? Iudex ergo Ecclesiasticus, ad quoniam id decernere pertinet, cūn. claris argumentis caeat, aneps omnino e[st] cuinam per sententiam faveat oportet; cui igitur favebit? Respondeo, faveat reo, hoc est, immunitatem Ecclesie. Sic D[icitu]r, mox et grandi. Ratio est, quia prius fuit Ecclesiam fuisse refugium de linquentium, & postea exceptio à Gregorio facta possidergo jus refugii pro reo, quod superari non debet à superveniente incertitudine exceptionis, immō ut Iudex Ecclesiasticus ejusmodi reum saclari potestati tradat, requiri potu probatiōnei concidentem; ita Bonac. Farina, aliqui, quos citat, sequiturque Diana p. 33. n. 1. resol. 38. quia ex una parte reus possidet, j[ur]is refugii, ut dictum est, & ex alia adest lege, semper favendum esse reo; quia duo non possunt elidī, nisi per vehementērem probatiōnem.

1. *Impedimentum matrimonii.* Vide verb. *Matrimonium*, & verb. *Dispensatio*.

1. *Irregularitas.* In facto homicidii iusti, quando scilicet ambigui, an de facto illud iusti commissum, debet te gerere in utroque foro pro irregulari: quia ab reverentiam rerum sacrarum, decrevit Pontifex ad au diem, cap. significari, cap. p[ro]positio, de homicidio, in dubio facti (non juris) de homicidio, debere eligi tutorem partem: at nomine homicidi, nō intelligitur ocello iusta; Unde nec ocello dubia in bello iusto, vel in condemnatione iusta, nec dubia mutilatio etiam iusta, (quia mutilatio homicidium non est) irregularitatēm patet; tunc enim valet regula allata verbo, *Censura*, p[ro]nas non incurti, nisi ex delicto certo. Legi Suarez de confund. 4. sct. 5. a. num. 11.

2. Quantum autem homicidium debet esse certo secundum, ut irregularitas incurritur, puto dubitatum an fecit fuisse animatus, in cuius abortum suo quis consilio, vel opera cooperatus fuit, non debere se constare irregulariter. *Ca. Prepositus*, aliqui apud Bardi d[icitu]r, conf. 6. 7. 8. 4. quia cum non constet de corpore delicti, hoc est, de foro animato occiso, homicidium, de quo loquitur Canon, non presumitur adesse. Contra vero si constet fecit animatum fuisse, ut si masculinus post quadragesima dies, femininus post sexaginta, vel octoginta, fuisse oppretus, (& in dubio quidem, femininus esti judicandus, ut minus aggravetur delinquens,) si constet, inquam, fuisse animatum, sed dubitetur, An ex two consilio, vel opera ejus mōrs secuta fuerit, irregularis erit: idemque erit, si certò constet homicidium à Petro, v.g. fuisse commissum, sed dubites, an ex tua co operatione seu consilio. Ratio est mihi manifesta, quia hi caluclarē comprehenduntur in supradictis Canonibus.

Pars I.

Dixi in proxima parenthesi (femininus est judicandus) Verū Naldus Verb. *Abortus*; *Filiūcius* cum de Aboru, aliique non pauci putant, in dubio foro censendum esse masculinum, & ita servari in sacra Penitentiaria. Nihilominus esse, quoad forum internum censendum feminine, adhuc mihi improbable non est, dum loquitor de irregularitate, nam ceterū Penitentiaria tui, & certe probabili sententiae contrarie se format. Id autem ha[r] rationes inter ceteras probare posse. Primo quia, ut innuimus, minus gravari debet delinquens, & in dubio semper est favendum reo. Sancte Casio, *Palauis* tom. 1. d. 3. de leg. part. 2. §. 1. num. 8. *Quoties* (ait) *dus presumptiones concurredunt in uno acto*, illa prævalere debet pro qua est honestas, & excludenda presumptione maius delictum committens. Secundo, quia prius est, fœtus esse inanimatum, quam animatum, ergo donec mihi clare ostendas, illud habere animam, pronuntiabo esse sine illa; quia prævalet possit illo prioris status. Tertio, si percutas queripiam, de quo dubitatur, an sit Clericus, non Clericus et reputandus, quia prius est hominem esse non Clericum, quam Clericum, & similia multa haec tenus habuisti, & paulo post habebis. Cur igitur non idem in causa nostro?

Olim sic item argumentabatur: Ex frequentiori eventu est in re dubia, judicandum: at frequentius est, quod feminis nascuntur, quam males; ergo, &c. Sic, inquam, olim: sed numeratis deinde infantibus, qui nati per aliquot annos sunt in hac Parochia sita in Cathedrali Ecclesia hic Panormi, in qua habitant ferè duodecim milia Capitum, hoc argumento amplius non sum usus; Nam cum ex libris Baptizatorum à me diligenter visis, collegiū numerum marium, & feminarum, qui in toto decusū quām annorum sacro fronte lavati sunt, inveni, quindecim amplius. *Fusile Mares*, quam feminas, qui parvus excessus certam pax et presumptionem non potest, quia potius judicemus, masculinum esse fœtum, quam femininum, vel contra.

Et ut obiter mitem Divinam Providentiam, quā ex una parte facit, ut vincat vis naturae ad perfectum semper intendens, plures males procreando, ex alia ferè aequalē producat males, feminasque a nobis propagandam, legi immo non cum multis, sed cum singulis uxoris contracto matrimonio; ut id, inquam, obiter mitem, eos distinctum, & annuatim à me numeratos hic lego.

Apno Domini 1649. à primo Sept. usque ad primū Septembrii consequentis nati sunt.

Mares—251. Feminas—253.

Anno 1631. à primo Sept. usq[ue] ad primū Sept. sequent.

Mares—286. Feminas—292.

Anno 1632. à primo Sept. usque ad primū Sept. sequent.

Mares—283. Feminas—260.

3. Illud op[er]a pretium erit hic adnectere. Cum Episcopus possit ex Concilio Tridentino sct. 24. de reform. c. 6. absolvere ab irregularitate inculta propter homicidium occultum casuale, non autem propter voluntarium, si omnibus pensatis, non appareat, an tuum homicidium fuerit voluntarium, an casuale, poteritne tecum ille dispensare? Respondeo cum Fagund. in Dec. in s. *Tractat.* lib. 3. cap. 9. num. 6. posse; quia, ut modō innui, semper presumi debet id, quod nō nūs peccatum est, quate in causa dito p[ro]sumatur homicidium casuale.

4. Hæc de irregularitate ex homicidio iusto; non in aliis quibusunque irregularitatibus in dubio, non es censendum irregularis, ut citato verbo, *Censura*, pro omnibus censuris, probabiliter dixi.

1. *Iudex.* Si omnibus expensis lis civilis sit dubia (neutrō ex litigantibus possidente; nam alterutro possidente, lis non erit dubia, sed probabilis pro ipso possidente, ut *supt̄a*, §. 4. a. n. 1. vidimus, quem locum omnino recole si) lis, inquam, civilis sit dubia, *Judex* non potest, nisi rem dividere: idque propter officium *Judicis*, ut *ibidem*, l[eg]e dictum est. In lite, seu causa criminali reus erit liberandus, ut ex *ibidem*, n. 10. Ex *Actis colligi* potest.

D. *Indicium*

1. *Judicium temerarium.* Id tunc est, quando sine sufficiente fundamento aliquid pravum de proximo judicatur. Judicatur autem, vel per suspicionem, vel per opinionem, vel per assensum firmum, vel denique per suspensionem ab his, quae propriè dicitur Dubium, quando scilicet, vel dubitat quis negativè de bonitate proximi suspendingo judicium, nihil in utramque partem judicando, vel quando dubitat posse, & est, quasi per reflectionem, sic dicit intra se: *Eigo dubitare de bonitate istius.* Suspicio, & dubium ex levibus conjecturis oriuntur: Opinio ex probabilibus rationibus, quae non excludunt formidinem sive implicitam, sive explicitam oppositi: assensus firmus ex rationibus moraliter saltem certis. Quoniam ergo convenienter fermè Doctores apud de Lugo de iustit. tom. 1. d. 14. sect. 2. num. 11. assensum firmum, & deliberatum de malo proximi gravi, esse mortale, si elicitur sine sufficiente fundamento, quia sic graviter laedit proximi fama: Suspicionem autem, opinionem, & dubium negativum modo explicato saltem est probable esse venialis; ita Faber, Layman, Caet. Navarr. alii queos citat, sequiturque Diana, p. 3. tract. 5. miscell. resol., etiam si sine sufficiente fundamento de peccato gravissimo, & contra gravissimam personam, cuius rei rationem numero sequitur proferimus, idem remanet hic proprio in loco quaestio de dubio positivo. An seilicet peccet mortaliter, qui positivè eligit dubitare de bonitate actionis proximi sine fundamento sufficienti; nam si sit ex indicis sufficientibus, temerarius non esset, sed prudens assensus.

2. Dico non esse nisi veniale, neque ex hoc capite illud dictum apud S. Thom. 2. 2. q. 60. art. 4. *Dubia sunt in meliore partem interpretanda,* sub alia culpa per se oblitigate, quam sub veniali. Ita Faber, Layman, alii queos apud Dianam citatum. Ratio est universalis pro omnibus indicis predictis, quae concipiuntur sine firmitate. Nam suspicio, opinio, dubitatio, etiam positiva sunt in genere judicii actus imperfecti, atque adeo non sunt plene temerarii, neque necessariò conjuncti cum contemptu saltem gravi proximi, ut rectè habet S. Thomas quodliber. art. 34. Et ratio interior est, quia ubi non est perfecta certitudo, non est perfecta temeritas, & qui actualiter, vel virtualiter habet formidinem oppositi, paratus assensum illum contra proximum facilè deponere, proximum graviter non laedit; ergo sicut cetera peccata contra iustitiam non sunt, nisi venialis ex parvitate materia, ita & hoc. Non nego esse interdum mortalia ex odio mortali vellet quis ita dubitare, suspicari, opinari, vel si quis grave quid ad extra operatur contra proximum, motus ex illis infirmis judicis, sed hoc non est nisi aliunde, & per accidentem.

3. Aliqui peccari mortaliter putant ab eo, qui de libertate sulpicauerit, vel dubitat positivè, vel opinatur de persona honesta & proba, aliquid enorme sine proportionato fundamento, ut si quis de gravi Prædicto heresim vel incestum cum matre suspicetur, &c. quia tangent persona (aliunt) fit hoc modo gravis injuria. Ita de Lugo l.c. num. 19. Sed non approbo, cum enim hi actus sint etiam hęc in genere suo leves, levius erit culpa. Ita Navar. & Caet. quo citat, sequiturque Layman, lib. 3. sect. 3. tr. 3. p. 2. cap. 2. num. 6.

4. Dices, potius eligeret quis amittere decem aureos, y. g. quā suum bonum nomen, etiam per levissimam suspicionem, vel dubitationem apud unum: ergo si amittere decem aureos res est gravis, erit & id, de quo loquimur. Confirmatur primò, quia verè est maius bona altiorisque ordinis fama, quā pecunia; ergo etiam levissima ejus iactura est gravior, quā iactura pecunia. Confirmatur secundo, quia si amicus nosceret meam suspicionem contra ipsum, averteretur a mea amicitia: signum ergo est à suspicione graviter amicum laedi.

5. Respondeo. Quandoquidem suspicione, & qualibet dubitatio est ex se leve malum, nullumque effectum graviter malum post se trahit, ut supponimus, nec

ex odio procedit, nemo prudenter eligeret amittere potius decem aureos, quā suam pati: qui cum procedat ex humana fragilitate, qua errere non venius; juxta illud S. Augustini: *Suspitiones vivere non possumus*, non debet judicari prudenter, afferre lassionem notabilem. Ad confirmationem priam respondeo, famam esse altioris ordinis, sed in suo ordine posse interdum esse levem, atque adeo ejus ablationem esse venalem: non enim valet illatio, saltum semper, ab uno ordine ad aliud, secus laedere tantum in honore per levem injuriam esset mortale, quia ex se non est nobilioris ordinis, quā sīt bona temporalia: ita etiam levissime eum offendere, esset mortale, quia ex se ejusmodi offensio ordinis est altioris. Ad confirmationem secundam dico irrationaliter illum amicum fore avertendum ab amicitia, cum omnes parati esse in hac valle nostra fragilitatis delinquamus ad hujus generis suspiciones tolerandas, quae non consurgant ex malo odio, nec grave exterritum clamorem inferant, quaque frequenter ex amore nascentur, cum de maximè amicis male subinde suspicemur, quia mala in illis esse nollemus.

6. Ex his obiectis videtur quā rādē judicia, quae vulgo temeraria appellantur, sint peccata gravia, sunt enim ferè leves assensus, & sapientissime judicia prudenter ex proportionatis indicis elicita, nec procedunt, ut dictum est, ex odio, nec damnum exterritum patientur.

1. *Jurisdictio.* Si sis in possessione jurisdictionis aliquius, & superveniat dubium, ac illa sit legitima, perge porro in ea exercenda, quia possesso tibi favet, donec per diligencias (quas facere omnino debes, si dubium oritur ex grave fundamento), juxta dicenda in simili infra, verbo *Restituo* donec, inquam, clara sit ratio contrarie. At si nondum es in possessione, eam exercere non vales, quia tunc per dubium potestatem certos actus jurisdictionis facere tentares, quod non licet.

2. Si tibi lex, vel Princeps concedat jurisdictionem, nec ex verbis, vel subjecta materia possit cognosci, detine ordinariam an extraordinariam, seu delegatam, detine privativè, an cumulativè, & alia ejusmodi quamplura, cum pertinēti ferè ad forum externum, legē apud Doctores passim. Menochius de presump. lib. 1. Metell. t. 3. d. 7. c. 2. a. n. 30. que apud ipsos citatur apud quos apud Bard. d. cons. disp. 6. c. 2. §. 15. etiam habebis, num Iudex habens jurisdictionem ordinariam, & item delegatam, judicetur agere ex hac, an ex illa.

3. *Jurisdictionis exemptio.* Si oritur dubium, An Summi Pontificis privilegia eximant in aliquo casu Religiosum? Jurisdictione Episcopi, ad quem pertinet dubium solvere? Respondeo certè non ad Episcopum, tum quia ita explicitur Summi Pontificis, tum quia congruum non fuit constituere Episcopum in causa propria iudicandi. Ita Sancti. in conf. lib. 6. c. dub. 1. num. 34. lege item Lezanan, v. Privilegium, Tambrinum de jure Abbatarum, d. 16. q. 6. i. 10. Pertinet igitur ad ipsum Summum Pontificem, & cui ipse delegaverit, ut aliquibus Religiosorum Generalibus delegasse contendit Lezana ibid. nam, utrum evincat, ignoro.

4. *Legatum.* Testator hic Panormi legavit Titio pauperi mensuram frumenti, quoniam verò in hac Civitate usui est mensura magna & parva, dubitatur, sub qua sit Titio frumentum consignandum.

Hæc difficultas petit altiorem illam questionem, An legata strictè sint interpretanda, ut scilicet quantum minus fieri potest, servata proprietate verborum noceant hæredi, an verò largè, ut quantum fieri possit, faveant legatario. Si prius; parva erit Titio mensura danda, si posterius, magna. Tres sunt sententiae, omnes, fateor, probabiles; Prima docet omnia legata strictam labere interpretationem, quia sunt odiofa, cum in damnum hæredis cedar. Ita Molina de iust. t. 1. d. 198. num. 10. Trullench. in dec. lib. 7. cap. 18. diff. 12. numer. 4 Alciat.

Alcist. cons. 44. n. 44. aliisque ab his citatis, & apud Mellollam loco maxit citanda. Secunda, omnia habere largam, quia sunt favorabilia, cum in favorem legatae cedant. Ila Merolla tom. 3. d. 6. cap. 6. lib. 3. coroll. 5. n. 208. Tertia; legata pia largè, non pia strictè est interpredanda; quia pia sunt in favorem amicæ Testatoris, & volumus favere quam magis potest præsumptur fiducia testatoris quod non ad eum in legatis non pias. Ita Bardi d. cons. cap. 10. §. 22. a. num. 6. aliisque lib. 6. cin.

1. Mihil videtur probabilius prima sententia, juxta quam aliquis innuit per aliam occasionem in opusc. de Sacram. Miss. 4. cap. 1. §. 3. n. 8. Ratio est, quia in dubio melior est conditio eius, qui prior est in aliquo iure, & veluti illud ius possidet: cum igitur certus sit haeres iure, quod ipse haber ad hereditatem, quod est prius quam sit ius legatarii, & quia ius legati apponit conditionem hereditatis, non contra sit autem incertas de jure, quod habet legatus, contra hereditatem, præstabilitate ius certum hereditatis, ut quantum potest de possessione non deturbeatur. Nec in legatis pias agnolco differentiam; cum enim certum sit Testatorem hereditatis & non legatario quantumvis pio, maximè gratificari volumus, semper heredi cœtitudo contra dubium legatum prævalebit.

Illud hic permixtum est advertendum, heredem non posse quod minus est legatio tribuere, si ex uslo loquendi, vel ex conjecturis de quibus plura habes apud Manticas, de conject. ult. vol. & Menoch. de presump. colligunt Testator velle, quod magis est, relinquare, e.g. si in tua Civitate usualis communis mentitur testifici est magna, quis dubitet hanc magnam legataria debet. In Calicem Testator Ecclesias relinquit, quis ambigat, non debet enim, (sed vero nec aureum) debet autem argenteum, saltem quoad cupram; sacro cultui apum? Hoc ipsum erit repetendum infra, verb. Votum, num. 17. & 18.

3. His politis, Respondeo ad difficultatem proposita-
mum 1. Heredem debere Titio mensuram frumenti
parvam, & duplice capite. Primo, quia hic Panormi
ubi facta est dispositio, parva mensura in illa communi-
ct, cum agitur de mensurando frumento, non vero
major. Secundo, quia in mea sententia de legato stricta
el facienda interpretatio.

4. Si Haeres certus sit adest legatum pro Titio, e.g.
in Testamento, in quo ipse haeres est constitutus, incer-
tus; an illud solutum Titio fuerit, debet solvere, quia
possidet certitudine legati: Contra, si est incertus, an le-
gatum adsit, quoniam sit certus non solvit, nihil debet,
quia possidet libertas hereditatis neque enim solvere
certum quis obligatur, propriei obligacionem incertam.

5. Incidit hic alia difficultas. Testator legat Titio
centum, ad effectum aliquem determinatum, v. g. ad
domum pauperum construendam, vel ad Missas cele-
brandas. Haeres ergo solvit predicta centum Titio, sed
nunc dubitat, immo certe scit, dominum non fuisse con-
structum, nee Missas fuisse celebratas, obligabiturne
Haeres iterum solvere? Respondeo; Ut proponitur casus, non obligabitur, quia Haeres voluntate Testatoris
jam est excusat, dando centum Titio: et ceterum si Ti-
tius inquit se gessit, ipsius culpa est, non Hereditatis.

6. Dixi (ut proponitur casus) nam si executionem
adsciri, vel alterius operis hereditati Testator imposuit-
tur, alia est ratio, ut ex se patet; nec tam con-
demnat Heredem non Sacerdotem, si pecuniam fol-
viles Sacerdoti non manifeste malo ad celebrandas
Missas, si compereatur deinde hunc Sacerdotem Missas
non celebrasse, non condemnaretur; ipquam, ad iterum
solwendum, quia quo ad Missas non potuit heredem
non Sacerdotem Testator obligare ad aliud, nisi ad dan-
simile eveniat, idem decernito. Quoad ad adiscendum, vel
simile, quandoquidem executionem hereditati testator
commisit, ipse haeres exequi debet, secus est obligandus;
vel non obligandus juxta gravem, vel levem culpam,

Paris 1.

qua alii illud commisit, que est doctrina communis in
similibus commissariis suscepit.

Denique Doctores citati à Bardi d. 6. de Cons. c. 10.
ferè per eum, passim multa querunt de legatis. Primo,
An legatum seu dispositio his, vel illis verbis explicata,
sit considera conditionalis, an modalis? Secundo, An
legatum relatum viro in dignitate constituto, censem-
dum sit in dubio relatum illi, ut talis est, an ut tali di-
gnitate praeditus est? Tertio, An si Testator relinquit
Iohanni pauperi legatum, si is nempè Joannes, obeat, le-
gatus debatur; an potius cedat heredi? & rursus:
posito quod debeat, an erogandum sit alteri pauperi,
an potius hereditibus Iohannis? Quartus, An si Testator
relinquit pecuniam pro Missis, & nil addat præterea,
tum ea celebrandae pro anima defuncti, an vero pro cul-
tu Dei absolute? Quinto, An legatum factum Ecclesiæ
talis nominis, si inveniantur duo Ecclesiæ ejusdem no-
minis, debeat unius, an alterius? Haec, inquam, & innu-
merabilis ejusdem generis dum quartum Doctor
investigans diligenter conjecturas, & presumptions,
quibus quod in his dubiis statendum sit, cognoscatur.
Verum licet id præudenter fiat, (de quo lege Menoch.
de presump. Mantic. de conject. ultim. volum. utrumque
fusè) in modo semper ex necessitate sit faciendum, ut mens
Testatoris, quantum fieri potest, innotescat, ut & nos
de legatis Missatum fecimus in opusc. 3. de Cons. Miss.
1. 3. cap. 1. §. 3. prætextum à n. 15. tamen id h. 1. erendi lo-
cus non est, cum solum hic queramus, quid faciendum,
quando omnibus propositis conjecturis, ac presumptio-
nibus expensis, adhuc anceps remanet intellectus.

8. Nos igitur breviter rem ex dictis decernamus.
Dicendum est pro qua parte fieri possit, & pro illa
decidendum: quod si pro neutra, dividendum erit, seu
transigerendum inter partes, quia tum diximus *sicut*, v.
Gemelli, n. 1.) quando est æquale dubium, non alio modo,
nilsi per divisionem utique parti satis sit: quod si
divisioni, seu transactiōne locus non est, pertinebit ad
Principem in legatis non piis, in piis ad Episcopum,
rem decernere. Hinc in prima ex dictis questionibus
dispositio censenda est, ex nostra sententia ascenda le-
gata esse strictè interpretanda, conditionalia, quia sic
magis favet Heredi suum ius possidenti. In secunda
decernat Princeps, seu Episcopus. In tercia dividatur le-
gatum inter illos, super quos cadit dubitatio, & qui-
dem pro mensura dubii. In quarta decernat Episcopus,
nilsi valent ad decernendum conjectura à nobis allata
in opusc. 3. de Sacram. Miss., l.c. In quinta dividatur, & de
hac quidem quinta questione, Vide infra, v. Nomen da-
biuum, num. 3.

Si dubium sit, an ut legatum fieret, intercesserit
fraus, Vide v. Testamentum.

1. Leges, & Praecepta. Si adhibita diligentia dubites,
At sit aliqua lex excommunicationem, v. g. vel pre-
ceptum imponens, de quo Thom. Sanch. lib. 2. de marim.
d. 4. n. 36. Sà v. Quibum, n. 2. Vel, An dicta lex ad ali-
quem casum se extendat; de quo Th. Sanch. ib. n. 33. Vel,
An sit vnu recepta, vel an fuerit promulgata, vel, an ali-
qua lex sit confunditudo introducta, de quo Azor. p. 1. l. 2.
cap. 19. q. 12. Salas p. 2. tr. 8. dispu. unica. sect. 18. num. 189.
vel, an sit introducēta ex obligatione, de quo Canto P.
tom. 1. tractat. 1. disputatione 3. part. 7. n. 4. Caramuel
lib. 3. Theolog. mor. num. 1344. an potius ex devotione,
de quo Suarez lib. 7. de lege, cap. 15. num. 13. Diana part. 1.
tr. 10. res. 30. & part. 4. tr. 3. res. 58. non teneris ad illam.
Ratio est, quia tunc possidet libertas, que cum sit certa,
non potest ligari lege incerta, qualis est quilibet ex
prædictis, si attente consideretur.

2. Contraria, si certus sis de lege imposta, dubites au-
tem an fuerit abrogata, vel an ratione alieuius necessita-
tis, vel circumstantia sis ad illam obligatus, de quo Th.
Sanc. in Dec. 1. c. 10. n. 3. 4. Ioan. Sanch. d. 43. n. 8. init. tene-
ris illi parere. Ratio est, quia tunc lex possidet. Hic ta-
men recolit, que dicta sunt de epicheia *suprà*, v. Ep-
icheia. Hinc, si dubites, num lata sit, vel promulgata lex,

D. 2 quod

quod hodie sit dies festus, vel quod sit dies jejuni, non tenetis Missam audire, vel jejunare, at si dubites, an lex certa lata, vel promulgata de hodierno festo, vel jejunio, ablata fuerit, vel abrogata, tenuis, quia hic possidet, lex, ibi libertas.

3. Rursus, si dubites, num sub mortali, an veniali, vel num sub peccato, at sub consilio lex feratur, de qua re lege Thom. Sanch. in Decal. 6. cap. 4. fusse potes judicari ferri sub consilio, vel sub veniali. Ratio est non assimilis, quia libertas quanto minus potest esse gravanda, nisi consistat de contrario; sic uterque Sanch. ibid.

4. Similiter in concursu duorum præceptorum, quorum alterum est dubium, alterum certum: certum est cum Castro P. ibid. p. 8. n. 5. obseruandum, quia certum possidet ex meliore conditione. Sic servus, si facta diligentia, sit diuinus an hodie dies festivus celebretur, laborare pro domino debebit, quia obligatio laborandi est certa, obligatio feriandi dubia. Quod si sit concursus duorum præceptorum, nec decernere, vel ab alio diserce possit, quod magis urgeat, ferre illud quod tibi pro liberto videbitur, quia tunc non est major ratio de uno, quam de altero. Ita Granatus apud Dianam p. 7. tr. 3. ref. 70.

5. Præterea quando lex habet duos sensus dubios, consulendum quidem est, quia legem tulit; at si eum consulendi non possit, iudicandum semper erit pro libertate, modo præ oculis semper habebas favores esse ampliandos, odia restringenda, reo favendum, possidentes favendos: ita Samuël loco cit. num. 1403. his enim servatis, probabiliter potes legem interpretari, & si interpretatam sequii, ut ex Valquez opuse. de Com. cap. 4. n. 5. 4. fine, notavi: Hinc si dubites, num verba præcepti sint à Superiori, ut est Pater per potestatem dominativam, At ut est Prælatus per potestatem jurisdictio- nis, An potius ut est Superior, cui præstatum sit votum, vel ius suum obediendi, dic esse ut a Patre, quia id est favorabilius, & consequenter qui inobedientis erit, peccabit quidem mortaliter, sed non sacrilegè. Hinc si dubites, num præceptum sit merè pœnale, necne dic esse pœnale. Hinc, si dubites num tenaris obedi flatim, an post aliquod tempus, dic teneri post aliquod tempus, & similia, quia libertas, quanto minus potest, est gravanda.

6. Sed quid, si certus es legitimū Superiorem aliquid præcipere, & certus item cum velle præcipere sub mortali, sed dubitas an materia legis seu præcepti sit gravis, an potius sit iudicandum præceptum obligato sub culpa gravi, an sub levi?

7. Respondeo. Sanchez in Decal. 6. cap. 4. n. 46. & Merolla tom. 2. disp. 4. cap. 3. dub. 26. n. 5. 4. dicit ut est iudicandum sub gravi, quia, nunc possidit est pro Superioris legitima potestate, & pro præcepto, seu lege, quae certa adest. Addit Merolla exemplum: Sicut enim (air) dubitamus, an hoc sit mortale, vel veniale, si illuc facit, mortaliter peccat, quia se exponit periculo peccandi mortaliter, si forte contingat illud esse mortale, ita hic se exponeret periculo mortaliter peccandi, si forte contingat materiam esse gravem.

8. Sed certè mihi videtur probabile esse tunc iudicandum fore sub levi. Ratio est, quia, donec constat materia esse capacem obligationis gravis, non constat de constitutio præcepti gravis; ergo prævalet libertas, quæ no[n] potest ligari a præcepto omnibus penitatis dubio; Falsum igitur est nos in casu de quo loquimur, esse certos de præcepto mortaliter obligant, quod hic est considerandum; solum enim sumus certi de præcepto abstrahente ab obligatione mortali, & veniali. Vide quia in simili supr. cap. 2. §. 3. n. 17. diximus de peccato pari modo abstrahente à mortali, & veniali.

9. Confirmatur. Si adeit certè præceptum, & dubitatur an sit sub mortali, vel veniali, possumus credere esse sub veniali, ut modò ex eodem Sanchez vidimus n. 7. ubi, cum certi simus de præcepto, malitia mortalis non prævalet; ergo pari modo licet in casu nostro certi simus de præcepto, poterit mortalis malitia non præ-

valere, existens nimur dubia capacitate materiæ.

10. Ad exemplum Merolla, facilis est disparitas; nam ibi, id est peccatum mortaliter, quia cum possit indagare veritatem, id negat, quia, unde indiscriminatum videbis amplecti illam materiam, live bona sit, sive mala, ut nos forâ §. 6. num. 2. explicavimus. At, in casu nostro, supponimus non posse subdilectum certum reddi de gravitate, vel levitate materiæ, Virges faciat quod tutus est, ut ibidem numero sequenti diximus; Respondeo. Tunc id est quod tutus est facere obligari, quia ex nullo capite dubium evincere potes, at jam hic illud evincimus ex eo capite, quod certa est possesso libertatis, & gravitas præcepti dubia; unde etiam sequitur te non exponi periculo peccandi graviter, in ea enim tuę libertatis possessione nullum est periculum graviter errandi, si eam libertatem tibi pro tuo iure custodias.

Quando dubitatur, An quis sit legitimus Superior, vide v. S. d'ains; & ibidem vide quando dubitatur an res præcepta sit licita, necne?

Quando incertus ambigis, an res levius præcepta conduce graviter ad finem gravem, vel an finis gravis sit, vide supra, lib. 1. cap. 2. §. 5. num. 2. 4.

Quando dubium est an præcepti positivi observatio sit sanitati socii, quid facient? Legi verb. Hora Cenonica. 2. Si dubium sit, an lex sit justa, non obligare illi patere, quia lex debet esse certa justa. Vi fuisse probat Iauan. 1. p. ref. 44. nec sufficit esse justam opinabilitate, vel dubio; neque enim materialiter certa cedere debet legi dubio. Iauan. ref. 46. Illud addit Ianarius, dubitantes de materia justa legis, si cognoscit, Superiori in docim, non posse obedire ex eo modo, sed teneri ad examinandum legem, secus, si cognoscit doctum, Ade, & non malum.

1. Legitimus. Quando incepit es, utrum sis legitimus an naturalis, cuius certus sis esse filium, verbi gratia, Bertia, qualis eris reputandus? Dico esse reputandum legitimū, ita de Lugo de iust. tom. 1. d. 1. scil. 2. num. 1. 5. Merolla, Barbosa, Baldelli, Franciscus de Lugo, aliisque, quos citare sequitur Bardi d. 6. de conf. cap. 7. §. 11. quia culpa patris est dubia, pœna illegitimatis infligenda tibi filio, effectora certa; Ergo si estis reputandus illegitimi, pro culpa incerta patris, daretur pena certa tibi filio. Adde quemlibet esse damnandum quanto minus potest: nam propriez etiam rationem, si dubitetur, an aliquis sit spurius, id est, ex coito damnatio, an naturalis, naturalis est reputandus, ita Menoch. 1. 1. pref. 19. num. 28.

Hic expedit in Hospitali possunt sine dispensatione ordinari, Beneficia acceptare, ad Praeturas ascendere, &c. Ita idem apud eundem Bardi, quia cum nesciatur, an sit illegitimi, legitimū reputantur.

Allud adverto: Quoad effectum acquirendi hereditatis ab alio possedam, non posse hunc dubium illegitimum recurrere ad predictam doctrinam: ita Castro tom. 1. tr. 1. d. 3. p. 5. a. num. 3. Ratio est quia ille alius est certus possessor, at dibus de facto procedere certo possessor non debet.

2. Litis movenda: In dubio (ait Caramuel in lib. 2. Theolog. mor. qm. 1. 284.) licet item istituere contra eum quod etiam dubitat, & tamen non vult concordiam admittere. Et quidem tunc duo dubitamus, quando neiter possidet, nam contra possidentem debet esse rationes moraliter convincentes. Haec ille. Sed profecto, si res hoc modo se habuerit, quis unquam posset item mouere: pax autem videmus à probabilibus rationibus moveri homines ad litigandum, non semper à convincentibus; fortasse quia processu litus quilibet sperat suam rationem fore cognoscendam ut convincentem. Aliud igitur est rem sibi adjudicare à possidente, aliud item mouere ad adjudicandum; ad illud prius requiritur ratio convincens, ad hoc posterius sufficit ratio probabilis: Vide verb. Advocatus.

3. Benignus item loquitur Layman, lib. 1. tom. 1. cap. 5.

§. 3. n. 17. sic enim habet: Quotiescumque causa dubia, seu

controversa est, permititur parti licet cum adversario

contestari

Caput III. De Conscientia.

41

confessari, aucte propositis iuribus, ac rationibus suis, In iudicis
dilectione sententiam postulare.

1. *Ludus* cum *Titio*, quem facta, fraude vincis,
hocatque ab eo decem; obligatis huc questione haec
decem, restituere; at quia si usus fraude non fuisset, erat
spes pro *Titio*; ut ipse te vincet, habet recte que a te simili
decem, que situr, an tu properas illam dubiam *Trii* ipem,
non solum reddere debes, ea decem, fraudulentem a
quisita, sed etiam aliquid aliud, quanti scilicet spes haec,
considerata peritis ludentis, ceterisque circumstantia
valabit.

Respondeo cum *Less. lib. 2. cap. 26. d. 2. n. 3.* Bonac.
d. de ref. q. 3. part. 2. num. 7. non obligari, nisi ad illa de
cem. Ratio est, quia in hoc casu spes vincendi in *Titio*
et dabis, poteras enim & tu vincere easam sine fraude;
et nemo est cogendum solvere aliquid certum pro debito
dubio. Dico (poteras,) nam si certò perdidisces, te obl
egari, tum ad decem acquista, tum ad alia decem, mani
fatum est.

2. Dices, si impedis *Patrui*, v. g. si, vel fraude a
consecutione beneficii, debes illi restituere quanti valer
spes beneficium consequenti, ergo pari modo in *ludo*,
in *Less. lib. 12. cap. 12. num. 12.* Respondeo in casu ludi
prædicto spes *Titii* est dubia; nam in ipso, si et sit spes
vincendi decem, est etiam in eodem, ut supponimus,
equalis timor perdesdi alia decem, compenfantur ergo
inter se spes, & timor, & remanet in te libera, & certa
possedit tuta pecunia. At in casu beneficium non est in
Petro timor perdendi aliud simile beneficium: Petrus
enim habet spem obtinendi beneficium, sine timore
quod si non obtinet illud, debet aliud simile perdere;
quare remanet ipsum habere spem acquirendi sine timore
perdendi alterum tantum de *ludo*; cum ergo ea spes
in judicio prudentis pretio estimabilis, restituenda erit
eius estimatio ab eo qui per fraudem contra illam
agit.

3. Sequitur alia difficultas; ludis cum codem *Titio*,
ac vincis facta fraude eius rationis, ut non possis esse
certus, an ex ea fraude vicecis, an ex arte, seu fortuna,
et quid obligaberis? Respondeo cum *Filliuc. tom. 2. tr. 37.
cap. 7. num. 103.* te obligo ad indagandam veritatem, que
si lati non possit, te obligo ad restitucionem, quia, per
leve dubio, melior est conditio alterius possidentis
sum pecuniam: nam cum tu incepisti acquisita
hunc ludum possidere cum dubio, aequiparatis mala id
possidenti.

M

1. *Maleficium*. In dubio an *Magus* maleficium male
ficio dissolvendum suscipiat, quia non licet possimus,
dicam fuisse infra, suo loco. In dubio an *Maleficium* transfe
rentur re ipsa ad locum *Sagatum*, præsumendum esse
transferti affirmat *Castro Palauus*, quem, si est otium, l.
num. 3. tr. 17. disp. 1. de *superstitione*, p. 9. n. 7.

1. *Mutuum*. Do tibi mutuos centum aureos cum
obligatione reddendi mihi lucrum, v.g. decem post ann
um; si dubium sit, an contractus hic sit usurarius, pos
sumne ea decem accipere? Respondeo. Non potes, quia
possidit stat pro mutuariario, qui est certus dominus
lax pecuniae, cum interim tu mutuans, dubium titulum
habeas ea retinendi. Si bona fide accepis, an possis re
tineare? Vide verb. *Restitutio*.

1. *Matrimonium*. Vide v. *Dissensatio*, v. *Sponsalitia*,
v. *Mors conjugis*. Si facta diligentia dubites de impedi
mento dñmni ad ducentam aliquam, potes illa fine
dispensationem ducere. Ita *Merolla* tom. 1. c. 3. d. 2. coroll. 2. o.
num. 1. 3. 4. ex *Sanchez lib. 8. de matrimon. d. 6. num. 18.* quia
possider tua libertas, dum interim dubium est impedimentum:
Quod si processu temporis impedimentum
discooperiatur, necessariam tunc fore Ponit *Scimus* *Summi*
dispensationem, certum esto, quia tunc cessat præsum
ptio pro libertate, sub qua contraxisisti. Impedimentum
ali quando appare dubium, sed revera esse certum mo
num supra, v. *Dissensatio*, num. 4.

Pars I.

2. Quando impedimentum oritur ex dubio de mor
te conjugis, vide verb. *Mors conjugis*. Quando oritur ex
superveniente impotencia, de qua dubium sit, non fuerit
antecedens matrimonium; an supervenerit, & alia similia
ratio contingens, vide apud Doctores citatos.

3. Si post contractum bona fide matrimonium su
perveniat dubium, etiam in utroque conjugi de ejus in
validitate, nec post diligentiam, veritas haberet potest,
poterit uterque conjux reddere & petere debitum: ita
Suar. S. alisque quo referri, & sequitur *Th. Sanch. lib. 2.
de magr. d. 4. num. 46.* quia possidet matrimonium, quod
non est propter dubium superveniens à sua possessione
spoliandum. Adeo semper præsumi debere in favorem
validitatis contractus. Antequam incipient adhibere di
lignantiam, si utique coniuges rationabiliter dubitant,
non possunt uti matrimonio, ita iidem, & *Vasq. p. d. 66.
c. 9. initio*, quia tenentur diligenter moraliter ad dubium
dilucidandum apponere, & donec apponant, aequiparant
malae fidei possessoribus. At si alter dubitet, po
terit is, qui dubitat, ante dictam diligentiam reddere
(non vero petere) debitum non dubitanji, ita iidem. Ra
tio est, quia conjux alter, qui bona fide contraxit, possidet
coniugem tamquam suum: ergo non est illo spoliandum,
siquidem ipsi fieret iure, si debitum negaretur. Intelli
ge, post primum bimestre matrimonii; in primo enim
bimestri, cum nulla iniustitia sit, debitum negare, nec
alter sis petendebat, is, qui prudenter dabit, ne
reddere quidem poterit, iuxta *Sanch. num. 48.* cum intra
bimestre non adiut excusat, ducta ex iniustitia, que fie
ret coniugi petenti. Quid vero haec redditio debet non
necessarij fieri debet, in quibusdam casibus, affectu mar
itali, sed solum ne conjugi tollatur sua possessio. Vide
apud *Sanch. de matrimon. l. 2. d. 43. n. 8.*

4. *Capitul. lib. 1. Theol. mor. num. 1425.* concedit,
dum adhibetur diligentia, posse prædictos dubiantes
coniuges petere, & reddere, dum enim requirunt (quod
prudenter faciant) à sua possessione matrimonii bona
fide concepti non sunt dejecti. Sic ut *Paulus* bona
fide præsum pro se habet, non statim supervenient
dubio, quod præsum pertinet ad *Pettum*, debet
illius possessione privari, immo fructus colligere potest,
donec dubium elucidetur; quia contra possessionem de
bent rationes esse convincentes, nec sufficiunt proba
biles, multo minus incertae, & dubiae: ita in casu no
stre. Hæc ille contra *Hurtadum* id negantem ab codem
citatum.

5. Hæc post contractum bona fide matrimonium.
At si mala fide uterque contraxit, nihil illis suffragabi
tur possessio, quia mala fides nullum jus tribuit; tunc
ergo possidat sextum Decalogi preceptum, quod est
terram; matrimonium vero, quod est veluti dispensatio
sexti precepti, est dubium, atque adeo tunc conjuges
nec reddere, nec petere, donec imperit dispensatio
nem, poterunt.

6. Quid si dubitetur, an assuerit verus consensus in
conjubibus, vel ait, fuit præsens Parochus, intercessit
metus, vel quid simile, unde ambigatur, an sit validum
matrimonium?

Respondeo. Judicem debere in foro externo judicare
pro validitate matrimonii, & compellere coniuges ad
simil cohabitandum, certum est apud Doctores. *Sanch. lib. 1. de matrimon. d. 18. n. 5.* Excipe, quando dubium provenit
ex impedimento impotencia, de quo sita Regula viden
tia apud *Sanch. Idem lib. 7. de matrimon. d. 97.*

7. Sed difficultas est, an idem sit afferendum in foro
conscientia?

Non idem docet *Henriquez, lib. 11. de matrimon. c. 13.
num. 4. & cap. 11. n. 5.* quia nemo in dubio obligatur in
conscientia subite certum onus, quale profecto sumnum
est in matrimonio, quia in dubio melior est conditio
possidentis; cum ergo coniuges certò suam possideant
libertatem matrimonium autem non sit certum, sed du
bium, prævalebit libertas, sicuti eadem prævalit in du
bio voto. Id quod nos etiam dicimus *inferius*, v. *Votum:*

D 3 Verum:

Verum Sanchez l. de matrim. d. 18. n. 6. cum Covarr. & Menoch. apud eundem, quibus addo Pontium lib. 2. mact. 9. n. 6. cum communis sententia idem afferendum esse, docet in utroque foro, atque adeo in dicto dubio validum fore etiam in conscientia matrimonium, quia utrumque forum, externum & internum idem judicant, ubi ex etiam non innicitur falsa presumptio.

Ad illud de voto responderet, adesse dispartitatem; nam quod votum (utique simplex) quando est dubium non obligat votentem, inde est, quia in hoc voto non adest traditio, & sic non est possessio ex parte alterius; quasi dicat, quia in matrimonio, & in voto solemnii dubius adest traditio, per quam alter, id est, vel matrimonium, vel unius ex conjugibus, vel Religio sunt in possessione, ideo ejusmodi matrimonium, & votum valida sunt, vel certe utralia sunt censenda.

9. Evidem idem hic assero, quod mox repeatam V. Professio Religiosa, nimium me nolle tam communis tantiorum Doctorum opinione discedere, ut etiam me non discedere ostendunt ea, quod mod. n. 3. dixi, tamen in confirmationem sententiae Henriquez haec consideranda proponit. Primo, in casu matrimonii dubius, cui, quod ad forum conscientiae, (nam in foro externo semper debet judex judicare juxta communis sententiam mod. n. 6. dictam propter rationem, quam superiori attuli hoc eodem cap. 3. §. 4. n. 4.) cur, inquam, prævalere contra dubium non debet id quod firmum, & certum est, præter libertas conjugum? Secundo, cur non dicamus nihil obstat huic libertati traditionem, quam innuit Sanchez? nam de ipsa traditione dubitatur; quare traditio atque adeo possessio matrimonii, vel etiam professionis solemnis non est certa, cum de ipsis dubitetur, an habeant sua essentialia, id est, an adest consensus, solemnitas substantialis, præsentia Parochi, &c.

Negandum est igitur Sanchez, in matrimonio, & in voto solemnii dubius, de quibus est præfens controversia, adesse traditionem, per quam alter sit in pacifica possessione: Non enim est in possessione, quæ prævalere possit certa libertati, qui solum est in possessione dubia.

10. Jam vero illud certum judicat Sanchez ibidem, aliquo, si stante eo matrimonio dubio, conjux certò contrahat aliud matrimonium cum alia, prævalere debere posterius hoc matrimonium. Ratio est (inquit Sanchez) quia hoc est certum, illud prius dubium.

11. Sed oto te, doctissime Sanchez. Si a posteriori matrimonio certo in hoc casu vincitur matrimonium prius dubium, cur a libertate conjugum certa illud idem matrimonium vinci in præcedente casu non poterit?

Rursus, si in priore matrimonio adest in tua doctrina certa traditio, & certa possessio, cur tam certa possessio sit à consequenti posteriori matrimonio (quod certè validum dubium esse debet, cum superveniat priori forte valido; imò, per te, ratione traditionis, præfus ut valido putando) cur, inquam, sit tam facilè vincenda? Sed haec nus sic dubitasse sufficiat.

12. Denique (ut id etiam haec occasione proferam) si prius matrimonium insuis essentialibus sit probabiliter certum, & posterior fortè contractum, existente priore, sit item probabiliter, imò probabilius certum, prævalere debet prius matrimonium.

Ratio est ducenta ex superius dictis. Si enim prius est probabiliter certum, est in possessione moraliter certa; unde à nemino dimoveri potest, donec manifeste ipsius probabilitas infringatur, & matrimonii posterior, stante dicta probabilitate prioris semper erit in suis essentialibus incertus, & consequenter certitudine morali invalidus.

Medicamentum dubium. Vide supra, cap. 4. §. 4. n. 19. de Medico.

1. Mensis, quo vacat beneficium. Ultimo die Mensis Episcopalis vacat Beneficium per mortem, v.g. Beneficium, nec sciri potest, an is mortuus sit ante medium noctis, an postea, quando incipit Mensis Pontificius. Quid judicandum? Provisio Beneficii in hoc dubio, pertinet ad Ordinatum, an ad Pontificem?

2. Respondeo plures magnæ literaturæ Doctores, ut Gonzales, Garcias, Barbera, Massobri, Merolla, quos citat, & quatuor Bardi de confess. &c. 6. n. 11. aiunt, si nemo est in possessione beneficij, nec ulla extat provisio à Pontifice, vel ab Ordinario emanata, præsumendum pro Ordinario. Ratio est, inquit, quia jus commune raver Episcopo, per quod ipsis datur conferre omnia Beneficia. Dicentes: cum ergo hæc facultas sit à Summo Pontifice resticta contra jus commune, pro ipsa facultate certa Episcopo, quæ prior fuit, est in dubiis iudicandum.

3. Admetto libens hanc doctrinam, ex alio principio, quia nimium in hoc casu possidet dies Episcopalis; certum enim est Episcopi diem esse, incertum an advenerit dies sequens, qui addicetur Papa; ergo prævalet jus Episcopi in suo die fundatum.

4. Sed quid si formetur casus in contrarium, cuius non meminit Pater Bardi loco citato, meminit tamen Melchor. lib. 1. disp. 3. c. 3. coroll. 13. n. 173. (neque enim universa obsunt singuli Authors complecti) fac enim beneficium vacare ultimo die Mensis Pontificis, nec sciri possit: num ante, num post medium noctem vacaverit: pro quo præsumendum Certe Doctores modo laudati adhuc afferunt præsumendum pro Episcopo, quia ratio ab illi modo allata hinc etiam urget. At ex illo alio nostro, & communis principio sequitur, præsumendum pro Pontifice, quia certa est eius possessio pro illo die, at incertum, an dies sequens, qui pertinet ad Episcopum incepit fuerit.

5. Dicendum autem est num. 2. (si nemo est in possessione, nec ultra possessio, &c.) si enim alteruter possideret Beneficium propter privilegium possessoris, si qui possidet præferretur, ex Gonzales apud eundem Bardi l. c. quod si nullus possideret, ex Pontifice provisionem pro uno fecisset, Episcopus pro altero ex his, nec appareret quisnam anterioris providisset, provisus à Papa propter dignitatem præforis esset præferendus. Ex e. si à Sede Apost. de pref. in 6. licet utrumque neget Garcia apud eundem Bardi loc. cit. & Castro Palauis tom. 2. tr. 13. d. 2. p. 22. §. 2. et num. 3.

Missa. Vide v. Leggum, n. 7. in medio.

1. Mors conjugi. Apopsis est uxori, factis omnibus exquisitis diligentiis, an suus vir è vivis desierit, nec potest confugere ad lapsum Emporium, cum sciat, ad præsumptionem mortis hominis requiri lapsum annorum: per certim hæc uxor licet ad secundas nuptias evolare? Respondere non posse, quia hic non possidet libertas uxoris, sed potius obligatio matrimonii, quæ non potest deiçiri, nisi certò constet dissolutio per mortem alterius ex conjugibus. In modo hec probabilitatem sufficere, colligi potest ex supradictis, possessio enim actualis non potest vinci, nisi a rationibus clarè contrarium convincatur.

N

1. Nobilitas. In dubio quilibet præsumitur ignobilis. Ratio inter alias est, quia magis communiter contingit esse ignobilis: ergo hoc presumi in dubio debet. Legge Riccius in præ. aurea varia. resol. ref. 28. ex Baldo, aliisque.

1. Nomen dubium. Vide v. Restitutio, num. Testator instituit in sui filii tutorem Titum: inveniuntur autem duo ejusdem nominis, quis in tutorem erit instituendus, si non sint conjecturae pro altero determinato, quales essent, alterum esse amicum Testatoris, propinquum, in negotiis ejusdem versatum, &c. Respondeo, cum Sanchez lib. 8. de mar. d. 27. n. 36. neutrum, donec Princeps declare, quem ipse ex officio eligat: Ratio est clara decisio Texitus, l. dico sicut Titus, de testamentaria tutela; suffragatürque congruentia, quia, quinque elegiatur, semper dubitabitur, an tutelam illi Testator credererit. Nec possumus hic recurrere ad partis consensum modo dicendo infra, V. Rescriptum, quia pupillus, qui est hac

Caput III. De Conscientia.

43

hac in re pars, non est aptus ad eligendus tutorem. Nec item possumus recurrere ad presumptam voluntatem Testatoris, quia supponimus non habere conseruas aptas ad eam presumendam.

3. Quid de legato? legat quis danda Titio, v.g. centrum, duo autem sunt Titii, nec apparent signa pro alterius, qualia essent alterum majori paupertate vexati, esse propinquum, esse familiarem, esse famulum, &c. Testatoris. Idem evenire potest in legatis suis, ut si legatum centum Ecclesie Sancti Ioannis, & duce ejusmo die Ecclesie inventur, sine ullis signis distinctionis, que perfudant pro alterutro: hoc autem est, alterum esse Parochiam Testatoris, vel sitam esse in eius Patriarchia, vel esse eius habitacionis proximan, vel fuisse ejus pecuniae devotionis, vel esse ejus sepulturæ locum, vel familia.

3. Respondeo. Multi iniuste propter similitudinem cum precedenti casu de tutela, dixerunt neutri datum legatum, sed in legatis non nisi cedere haeredi, in suis, eligi debere ab Episcopo ex predictis Ecclesiis, quam maluerit. Verum vera mihi sententia est legatum ejusmodi sive plenum, sive non plenum esse dividendum utriusque, pro rata dubijs. Vide de Lugo de Iust. tom. 2. disp. 24. fol. 9. 7. numero 25. Ratio est, quia certe constat legatum hoc non pertinere ad haereditatem, extraxit enim illud Testator ab hereditate; cum ergo dubium ius paricipet ab illis duabus, ratio postulat ut pro rata dubiis neuter defraudeatur sua legati parte. Vide v. Restitutio numero 1. & 8. Alia hue pertinentia lege apud de Lugo citatum.

Aque ex tradita doctrina multa similia colligi possunt. Si promittas, v.g. premium primo ascendentium nostrorum hostium, primo pervenienti ad metam cursus, primo numio de accepta victoria, &c. duoque sint, quia sine illa prælatione haec exhibent, cuim premium est clangendum? sanè dividendum, quia aequaliter ius habent, &c. quod si premium sit individualiter, translatio res agatur, ut in simili dictum est supra, verbo Gimelli.

1. Novitius. Post debitas indagaciones decernit non valo, an Novitius sit aptus ad professionem emittendam; possumne illi suffragari dare ad praestandum?

Respondeo. Cum nemo sit judicandus malus, atque adeo indignus professione, nisi probetur, hic malus indignus judicari non potest: cum ergo ex alia parte est habeat ius, ne religione dimittatur, posito quodlibet Novitiatum fuerit admissus (de quo lege Suar. tom. 1. de rel. lib. 5. cap. 10. num. 14. facinus quo lit. Castro P. tom. 3. m. 15. disp. 4. p. 20. num. 4. prævaleret hoc ius, quod esse ius iustitiae merito placet Ioanni de Lugo de just. 1. d. 9. sect. 3. in Append. Quare secundum illud potes, impo debes pro ipso, fecis illi injurias elles, suffragari. Contra vero, si es seculatus es, deque eo ageretur, an ad ordinatum esst admittendus, suffragari non potes, quia licet non debet judicari indignus, nisi probetur, tamen prævalet ius Religionis, quia non debet admirtere nisi positivè dignos, & ex alia parte, si nullum ius habet ad ejusmodi receptionem. Illud adverte, ad indagandam commodius Novitij aptitudinem, posse eidem differti tempus professionis: nam quando Tridentum sif. 1. cap. 16. de Regularibus, jubet Novitium, finito anno, invenientia habili, debere ad professionem admitti; nequam interdicit dilationem, quia sit ob rationabilem causam, id enim de jure natura est, & sacra Congregatio apud Rodriq. tom. 3. q. reg. 17. art. 10. sèpe declaravit.

O

Obedientia Votum. Vide verb. Subditus.

Officium Divinum. Vide Hora Canonica.

1. Olem sanctum. Parochus dubitus primus. An ægrotus afflaverit animam necne, debebitne Sacro Olo illum inungere? Secundum, cum hoc Sacramentum

non sit datum, nisi morti proximus, dubitat idem. An ægrotus morbo laboret periculo: nec vel ex Medicis, vel expectando per aliquod tempus, id ulet, saltem probabitur, dignocere, quid agit? si enim posses has diligentias præstare, sine controversia ad illas tenereris.

Respondeo ad primum. Conferat Sacramentum sub conditione saltem mense concepta, etiam si ægrotus alia Sacraenta suscepit: Ita Suar. tom. 4. in 3. p. 4. 42. sect. 1. n. 1. Sa. u. extr. unc. n. 15. Præpositus in 3. p. q. unic. de extr. unc. d. 7. 56 quia ex una parte non est privandus tanto auxilio ægrotus, si forte sit vivus, & conditio tollit periculum fratribandi Sacramentum, & ex alia parte possideret vita ægroti, que fuit prior, quam superveniat datum mortis. Ad secundum; conferat item sub conditione, si capax est; Ita Chapeavilla. Min. unc. unc. 5. q. 1. nam licet in hoc secundo casu possidat morbus non periculosus, qui prior est, quam periculosus, tamen magnum bonum ægroti prævaleat debet, quo privari, quando nullum incommodum sequitur, is non debet nullum autem postea dicta conditione sequi certum est. Si coram Deo ejusmodi ægrotus non est morti proximus, an adhuc valide, nec solum licite Sacramentum conferatur, Scholastici Theologi est, querere.

1. Ordo. Qui dubitat de cœate requisita ad Ordines, an initiari possit. Vide verb. Artas.

Qui vero rationabiliter dubitat, an ritè quo ad substantialia sit ordinatus, quid agit. Dubitat, v.g. nec dubium potest vincere. An vera forma, vel materia adhibita sit, An illam ipse ordinatus ritè tetigit. An Episcopus (quia, verbi gratia, erat haereticus) intentionem habuit initiandi, &c. quid, inquam, ageret. Dico hunc vel se gerere debere, ac si non esset ordinatus. Ita Sanchez lib. 3. consil. c. 1. d. 1. & multi apud Dianam, p. 5. t. 13. ref. 47. & 48. (quale puto non obligandum ad horas Canonicas, si dubium sit de ordinibus Sacris, cum possidat hominis libertas, quia non est optimamente ab obligatione dubia supervenient) vel esse iterum initandum sub conditione, eo modo, eoque tempore, quo tradit idem Sanchez ibidem. Ratio est, tum quia prius est hominem carere ordine, quam eo gaudere: ergo prævaleat carensia; tum quia ius ipsius sacrificij, & ius fidelium ad accipendium certa, & non dubia Sacraenta, requirunt hominem certò, & non dubiè ordinatum. Solum invenio apud Dianam ibidem ordinatum Ordinibus Sacerdotio inferioribus oriente dubio, quod ordinatus moraliter, non verò physice, materiam tergerit, liberari posse a reiteratione talium ordinum, quia, modò postea receperit certò Ordinem Sacerdotij, nullum damnum saltem notabile oritur ex illa dubia inferiorum Ordinum susceptione.

P

Paupertatis Forum. Vide v. Religioforum vota.

1. Peculium Filiorum. Præmitenda hic sunt duo. Primo ejusmodi peculium quadruplicem esse. Castrense, quasi Castrense, Adventitium, Profectitium; quæ his verbis Azor. p. 2. lib. 2. cap. 23. explicet ex jure communis; nam iura propria quicunque cunctulat.

2. Castrense, l. Castr. ff. de Castrensi peculio, & l. 11. C. eodem tit. lib. 12. & alibi, est quod a parentibus, vel quibuscumque aliis filiofamilias in militia agenti donatum est, vel quod ipse filius in militia acquisivit, quodque nisi miles eset, acquisitus non erat. Milites autem etiam hic dicuntur nautes, remigesque in destinatis ad pugnam navibus navigantes; & quicunque castris, arcibus, oppidis, aliisque locis præsunt, ut custodiani. Præterea Castrense putatur quod filius acquirit in famulatu Regis, quodque ludendo, vel negotiando ex pecunio Castrensi forte lucratur.

3. Quasi Castrense est, l. fori C. de Advocatis & vers. 14. & vi passim Doctores, quod acquirit filius ex istum liberalium professione, vel ex publico munere, putat

2

D

4

putat

puta Advocati, Medici, Iudicis, Pratoris, &c. vel ex Sacerdotij seu Clericatus proventibus. Eiusmodi etiam est quod Filius, vel ex propria parsimonia, vel ex Regis liberalitate consequitur. Imo Clerico omnia bona quae alias Laico essent adventitia, ipsi sunt quasi Castrrena. Talia ergo putantur quae ex officio suo, vel ex Beneficio redditibus, vel aliunde quam ex bonis Ecclesie habet: bona enim quae ex Ecclesia rebus acquirit, sua non facit, sed sunt ipsius Ecclesie.

4. Adventitium est quod filius aliundē, quam ex re Patris vel propter Patrem consequitur. *Cum eportear, C. de bonis, que licet ubiq. Quare quod Filius à Matre, vel ab Avis maternis, vel ab aliis extraneis accepit, adventitium est.*

5. Proficitum est, quod ex bonis Patris eius & causa seu proxime propter ipsum ad Filium proficitur, modò Castrrena non sit, vel quasi Castrense.

6. De acquisitis à Filio suo labore, vel industria distinguendum est. Si enim is cum suis patribus habiteret, eorumque bonis sustentaret, vel lucretur ex re Patris, v.g. colendo Patris agrum, damno, & periculo ejusdem Patris, totum lucrum erit proficitum. Quod si Filius vivat suis sumptibus, vel suo periculo rem, seu pecuniam Patris negotietur, tunc reputabitur adventitium. Ita Sylvester v. *Peculum primo, n. 11. Glossa, Speculat. Aron, apud Azor. l. c. cap. 22. quest. 1. & cap. 23. quæst. 6.*

7. Præmittendū est cum DD. l. c. Secundū, in Peculio Castrensi, vel quasi. Patrem nihil juris habere, sed proprietatem, & usum fructum ejus esse penes Filium: ita ut ipse filius censeatur paterfamilias, & de illo possit disponere sine Patris consensu, & quando est Pobes, testari.

8. In adventitio jus proprietatis habet Filius, at iusfructus pertinet ad Patrem. Quod si filius, patre superstite, moriatur, totum peculium adventitium ad patrem pertinebit, ne filius filios relinquit, nam tunc hic loco sui Patris succedunt. At si pater ante filium obeat bona adventitia filio cedunt universa, nec erunt inter fratres dividenda. Quod si pater filium emancipaverit, dimidias ususfructus ad filium pertinebit, dimidia remanebit in patre.

In profectito denique tum proprietatis, tum ususfructus omne jus habet Pater, nihilque ejus spectat ad filium. Quare patre mortuo, dividendum erit inter fratres perinde ac reliqua patris bona.

Iam vero his præmissis, difficultas est hujusmodi. Quando filius aliquid acquirit, & dubitatur, an ex re, vel gratia patris illud habeat, an potius ex gratia sui ipsius, putandum est bonum adventitium an proficitum? expedit enim id sciens, ut videatur an filius ejus rei proprietatem habeat, an pater. Respondeo cum Bartol. in *Tract. de duabus fratribus, num. 7. & 8. leg. item Azor. l. c. c. 22. q. 1. & c. 23. q. 5.* si filius sit industrius, judicabitur adventitium, ut potè tanquam ex meritis vel industria sed filii acquisitione, secus propter contraria rationem, reputabitur proficitum. Quod si omnibus expensis adhuc res dubia maneat, tunc locum habebit favor possessionis, hoc est, si inventiar pater rem illam possidere reputabitur proficitum, si filius, adventitia.

Propter eandem rationem, si omnibus expensis dubitetur an bonum quod acquisivit filius, sit Castrense an adventitium? erit Castrense tantum si possidet filius, adventitium si Pater.

Sed quid, si neuter forte possideat? De hoc certè casus nec Bartolus, nec Azor. meminere. Evidem judicarem pro rata dubijs tale vel tale esse reputandum, atque adeò partem ejus rei pertinente ad patrem, partem ad filium. Ratio est, quia, ut diximus *sipræ, v. ramen dubium, num. 3. & infra v. Restitutio, num. 1. & 8.* Regula est generalis, rem esse tradendam juxta jus, quod quisque participat. Cum ergo nunc pater, & filius sub dubio jus participant, ratio dictat, ut pro qualitate dubijs participant & rem.

Percussio Clerici. Vide verbo Censure, num. 2.

7. Privilegium. Præterea sequentia: Privilegium personale est, quod aliqui conceditur ratione ipsius persona, mortituru cum ipsa. Lege Castro P. tom. 1. r. 3. d. 4. p. 2. à. §. 1. Reale est, quod aliqui conceditur ratione rei distingue persona; putatio dignitatis, officii, loci, &c. & per se verò toto tempore, quo durat res, qui adiungitur, unde est, quod ad hæredes transire soleat.

8. Rursus privilegium conventionale est, quod ex conventione, & pacto conceditur, quare appellatur onerosum: purum, est illud, quod ejusmodi pactum non involvit: nam propter ea appellari solet gratiosum, vel remuneratorium. Denique aliud privilegium derogat, sed solum forte ipsi concedenti, qui tale privilegium libenter concessit.

9. His politis: si certus sis te privilegium obtinuisse, dubius vero, an concessum ratione persona sit, an ratione rei, judicandum est esse reale, an personale? Respondeo effe distingendum cum Basil. Pont. lib. 8. de mar. cap. 28. §. 1. à num. 7. Se non derogat iuri communii, nec prejudicat alicui tertio, sed soli ipsi concedenti, est judicandum reale: si derogat, vel prejudicat, est personale iudicandum. Ratio est, quia ex communi doctrina privilegium non derogans, nec prejudicans est ample interpretandum: Derogans est restringendum: amplius autem est realē, ut potè ad hæredes transiens, quam personale.

10. Rursus si privilegium sit conventionale, in dubio an concessum fuerit persona, an rei censendum est fusse concessum ei; ita idem ibid. Ratio est, quia conventionale cum sit onerosum, & ex pacto, ampliari in favorem recipiens meritò debet: Quod si privilegium sit purum, & pari modo dubitetur reine, an persona concedatur, erit distingendum modo dicto num. precedente, idque propter eandem ibidem dictam rationem.

11. Præterea concessum tibi sit privilegium, seu officium, siquid, Ad instar, hoc est, in hunc ferè modum. Concedo tibi hoc Officium, sicut illud habuit prædecessor. Inquiero, si prædecessor, præter illud officium, habuit etiam aliqua privilegia personalia, participabiles tamen & haec quia ab eis in instar ejus prædecessoris privilegia acquirentur. Respondeo cum Stuar. lib. 8. de leg. cap. 15. num. 1. Merolla l. c. cap. 2. diff. 4. esse diligenter distingendum. Si enim id evenit per meram successione (potest enim occurere, v.g. ut tu hæres succedas testatori habenti aliquod officium,) sanè tunc non participabit nisi officium reale, non vero privilegia personalia, qua foris ille habebat: Ratio est, quiaut modo dixi, in eis realibus dat, successio, non autem in personalibus, & consequenter, illud, ad instar, cadit solum super officium personale.

12. Et id evenit per concessionem Principis, quia scilicet Princeps sic dicat: Confero tibi Officium seu Beneficium ad instar, sicut habuit tuus prædecessor, est iterum distingendum. Si concessio fiat à Principe sub forma ordinaria, quia solet fieri in provisione ejus officij, non extendetur ad personalia, si vero fiat sub forma extraordinaria, quia semper usurpata fuerit, cum annessione felicitate aliorum privilegijs, in personalium, extendetur ad personalia; Ratio est, quia ejusmodi extraordinaria forma, cum sit major Principis gratia, id emolummentum videtur afferre, quod non videtur si sit forma ordinaria.

13. Denique si dubites an privilegium obtinueris, illò ut nequis, quia certèna privilegij certa est, concessio autem dubia. Contra, si certus sis de privilegio, at dubius an illud fuerit revocatum, presumi revocationem non esse. Ita Pont. l. c. cap. 19. §. 19. à num. 17. Merolla loc. cit. cap. 7. dub. 8. num. 22. Diana part. 4. tract. 3. ref. 15. quia tunc possidet certitudine privilegij, quae non valet. Sejci ab incertitudine revocationis. Sic alibi assertimus Mendicantes posse benedicere paramenta Misericordiam externa. Vide in nostro opus. de Sacrament. Missa, lib. 1. cap. 3. §. 2. num. 7. sic docebimus infra, lib. cap. 1.

ian. 1. §. 8. num. 8. Episcopum posse absolvere ab occulis Cenæ Domini. Si infra ibidem §. 7. num. 19. dicimus dicimus eundem Episcopum posse suis subditis concedere licentiam legendi libros veritos præter libros hereticorum hæresim continentis, vel de religione tractantes, quia de his privilegijs, seu potestasse certio confit, incerta interim existente eundem revocatione.

Nonnulla hue pertinentia, Vide v. *Confirmatio Privilegij*, & v. *Jurisdictio*.

1. *Professio Religiosi*. Si ambigat Religiosus an sua professo sit valida, communiter Doctores, Merolla t. 1. d. 3. c. 1. a. 8. Peliz in manu. Reg. t. 1. tr. 3. c. 1. n. 75. Bordonus in conf. Reg. ref. 57 n. 69. & 31. docent præsumendum esse validam, quia constat de professione, sed dubitatur de eius valor. Addo semper judicandum esse, ut supra diximus, in favorem valoris actus multo magis in favorem Religionis, à qua jus contra subditum acquisitum est. Legi Castro P. tom. 1. d. 3. p. 11. n. 4. fine. Verum, quando te, cui hic non dicamus valens regulam illam generali demandam infra, v. *votum*, quando non constat de vero, ejusque essentia, prævalere libertatem: cum enim in dabo an sit valida professio, subditetur de essentia ipsius seu de constituentibus ipsam prævalebit libertas, & invalida erit professio. Id alius discutiendum relinquo, ne contra tot Authores sentire videar; Certe Caramuel lib. 3. Theolog. moral. num. 147. cuius sententia sic faverit: A paucis annis (inquit) consultus de professione in Iudicis sententia dubia, resoluti libertatem fuisse professione priorem, adeo pro Religioso libertate standum. Era timorata, aut prius timida conscientie Index illi: & quia timorat ne iniuriam committant faceres illum liberum declarando, subiugari, talium Religiosorum discessum esse Monasteriis nullissimum, nocivam stabilitatem, &c.

2. Sed quid de Novitio? si dum dubitatur, an, v. g. habeat annos sexdecim necessarios ad professionem, postulatur, licet & validè profiteretur? Respondeo certum est hunc, nisi à bona fide excusat, peccare mortaliter quia cum possidat actus insufficiens, quæ est prior sufficient, ut dix. v. *Eta*, debuerat Novitius se ineptum ad professionem judicari: An vero sit valida perseverantia dubio, jam uniuscuiuslibet videtur num præcedenti. Quod si facta diligentia, comprehendatur, atatem dicti Novitii insufficientem fuisse, tunc sine controvista ex Tridentino sess. 25. cap. 15. de regulari requiremente in professo sexdecim, invalida erit: At si invenientur postea habuissi actus sufficientem, dico validam fuisse professionem. De hac ultima resolutione Caramuel ibid. num. 1158. dubitar, aliqui decerendum celinqui. Cum enim hoc Novitius (air) sic profitebor poccaveris, Prudens seu Religio non præfumitur consensisse ad talenm professionem (etiam quod substantiam) tam illite factam, atque adeo professio erit invalida ex defectu consensus illam dispensationem. Hac ex illo: Sed profecto, hic dicta præsumptione non adest, adeo enim in Religione universalis quamdam voluntas admittendi omnes qui legitime re ipsa profiteretur: at hic re vera jam atatem legitimam habet, quare legitime profiteretur: ergo, &c. quod enim ab ipso ea sufficientem non cognoscatur, no[n] potest potest prædictio universalis contentui excipientum. Vide quod in simili nobis dictum est in opusculo de Sacrament. *Missa*, lib. 2. cap. 1. §. 3. a. n. 11.

3. Si dubitetur, An metus fuerit incusus ad professionem emitendam, præsumendum est non esse incusum, Sanch. Suar. aliqui apud Dianam, p. 4. rr. 3. ref. 35. quia professio flat pro libertate, & negatione metus, cum quilibet præsumendum sit fuisse bonus, & metum incusile.

4. Rursum si certum sit adfuisse metum, sed ambiguitor, an parvus, an magnus, resolve fuisse parvum, quia prævaler possello incutientis metum in sua bonitate; atque adeo præsumendum est incusisse parvum; donec magnum fuisse demonstretur. Colligitur ex eisdem ibidem.

5. Si denique Religiosus; sive propter metum, sive propter aliud invalidum, certò laborat proficuisse; sed dubitat, utrum ante vel post quinquennium illam ratificatur, distinguendum erit cum Merolla tom. 1. d. 3. cap. 3. num. 28, nam si dubitatur, an ratificatur ante quinquennium, non erit censendum ratificata. Ratio est, quia ante quinquennij finem, non prælumit Ecclesia ratificationem: ergo Novitius remanet in possessione sue libertatis. At vero si dubitatur, an confirmaverit post quinquennium, judicandus est confirmasse; nam elapsi quinquennio si Religiosus non reclamat, jam tollit omne dubium, ipsum enim non reclamare est ratam habere professionem priorem, & Ecclesia ratificationem hanc acceptat, solemnemque reddit. Intellige nisi adhuc duret aliquid impedimentum essentiali, putâ nisi ipse positivè velit non profiteri, vel nisi aliqua solemnitates continenter necessaria factæ non essent, &c. tunc enim nulla enasceretur in foro conscientiae professionis confirmationis, nam certum certum est reclamari in foro exteriori Religioso non permitti, qui quinquennio elapsus, nisi prius probet habuisse causas non reclamandi.

Promissio, Vide Verb. *Votum*.

R

Religionis Votum. Vide v. *Votum*, presentem numero 7: & 16.

1. *Religiosorum Vota*, quoad obedientiam, Vide verbo, *Subditus*, &c. v. *Votum*. Quoad castitatem, Vide v. *Votum*. Quoad paupertatem, hic breviter locus est dicendi. Præmitendum est probabilem esse sententiam, posse Religiosum ex tacita, seu præsumpta licentia Superioris, quam ratificationem appellamus, aliquid expendere, retinere, accipere, &c. Ita Suarez, Rebello, Fagund. Diana, Peliz alique apud Bardi d. 6. de conf. cap. 3. §. 9. num. 2. Hæc autem est, quoties adest judicium, quo prudenter credatur Superior licentiam conciliorum, si petatur: & ratio est, quia non sit contra paupertatem, quando dependetur à Superiori hac in re subditus operatur, dependenter autem operatur satis, dum tacitam judicat habere licentiam. Et quamvis non pauci, ut Ioan. de Lugo tom. 1. de just. d. 3. sect. 7. num. 124. ad licitam ratificationem constitutam, requirant ulterius, ut Superior credatur non solum licentiam concessurus, quod substantiam, sed etiam quoad modum, scilicet, quod ille modus, quo hic, & nunc subditus expendit pecuniam cum præsumpta licentia, placeat Superiori, vel saltem (ut I. ber. Sanchez lib. 7. in Dec. c. 19. num. 15) non graviter eidem displiceat. Nihilominus, Lessius Pag. Suar. Tanner. aliqui apud Bardi loco citato probabiliter docent, hoc nequaquam requiri, semper intelligo, quando displicientia Superioris non est adeo notabilis, ut trahat seu inferat negationem licentiae quoad substantiam, non requiri inquit nisi ad vitandum veniale contra obedientiam, & ratio est quia ex una parte ea non est sub obedientia mortali precepto prohibita, ut supponimus, juxta Doct. cit. & ex alia non est contra votum paupertatis, quia jam adest licentia tacita, politio quod non aduersus displicientia Superioris quoad substantiam ex pensionis, nec tanta displicientia modi, ut redundet in substantiam.

2. Petes primò: qua ratione prudenter judicabit subditus tacitam adeste prædictam veniam quoad substantiam? Respondeo si advertat naturam non rigidam, sed benignam Superioris, merita, & dignitatem ipsius subditi, familiaritatemque cum eodem Superiori. Item ipsa res parvane, an magna est expendenda, ut etiam finis & omnes circumstantia operationis; licentia enim, verbi gratia, ad munusculum etiam devotionis clargiendum foeminae, facilius dabatur seniori, quam juveni, & facilius pro matrona benemerita, quam pro levi quapiam puella & facilius dabatur licentia expendendi ad emenda necessaria, quam superflua, &c.

3. Petes

3. Petes secundū ad maiorem hujus doctrinā declaracionem: si Superior se declareret nō habet præsumptas licentias, sed velle, ut subditus tunc solum predicta facere possit licetē, quando prudenter judicat Superiorē. fore contentum: tum ut expendat, tum ut expediat sine licentia vel si in aliquo peculiari casu siedicat Superior: Nemo expendat aliquid ad emendum id genus, v. g. picture, nisi se prestat obtineat a me licentiam, poteritne adhuc locus esse dicta licentia tacita sine peccato mortali, si judicetur Superior esse solum in virtute quodam modum? Respondet posse in utroque casu, donec id sub virtute obedientiae legitimè Superior prohibeat. Ratio est, quia adhuc poterit esse casus, in quo, etiam illis declaratiōnibus extantibus, judicetur Superior hic, & nunc non fore quodam substantiam invitus. Fator interim soſto fortioris de re conjecturas addet, ut Superior positivis illis declarationibus invitus non censeatur, etiam quodam substantiam: id enim illæ declarationes tam rigidæ significare videntur. His declaratis.

4. Duo addo. Primum, non solum satis esse si certò moraliter constet, adesse ejusmodi licentiam tacitam, sed etiam si probabilit̄; ita Sanch. lib. in Dec. 19.n.53. fin. Pelliz. Castro P. Fag. Caramuel, quos citat, sequitur que Bardi l.c. §.10. (quidquid aliqui dicant, qui semper certam moraliter exposcent.) Ratio est quia, ut spē dicitur, probabilitas semper sufficit ad prudenter operandum. Secundū, me putare post factum non obligat. Religiosum ad patētūdūm Superiori id, quod ex præsumpta licentia fecit, nisi in eo casu, quo continuanda esset aliquid actio contra paupertatem, ad quam requireretur nova licentia, & ex alia parte definiter conjecturare, quibus dicta nova licentia præsumatur: lege Suan. tom. 3. de Relig. lib. 8. 11.m.3. Sanch. in Dec. 1.o.n.8. Pelliz. in man. Regom. 1.s. 4.c.2.m.2.1.5. aliosque. His declaratis.

5. Difficultas propria hujus l.c. est. Quando ejusmodi tacita licentia est dubia, hoc est, Dubitas an Superior licentiam concessurus sit, an licetē eas actiones possit contraria paupertatis votum efficere? Respondeo negativē. Ratio est, quia in hoc casu certum est paupertatis votum, seu certa, & firma est obligatio: at dubia exemptione ducta à tacita licentia: ergo votum ejusque obligatio prævaleat, necesse est.

1. *Rescriptum*, contigit, ut cum Summus Pontifex causam quandam Vicario Generali comisissit, invententur in eo Episcopatu duο Vicarij Generales, nec apparebat unus altero principalior, nec aderat capiū unde colligeretur unius potius, quam alteri rescriptum esse presentandum, quis in tanta incertitudine præferendus?

Respondeo, vel rescriptum est concernens ad forum contentiōsum, & tunc neuter ex Vicariis eligi in judicem potest, partibus non consentientibus, sed recurrendis iterum ad Pontificem; ita Sanch. lib. 8. ad mair. d. 27.n.37. Pitt. Corrad. de dispensib. 7. cap. 4. n. 9. Ratio est, quia cum partes hic non convenire supponantur, possidet aquæ libertas utriusque ad eum dubium iudicem repellendum. & ex alia parte, cum neuter ex his iudicibus sit à Pontifice determinatē designatus, neutri jurisdictio delegatur. At si partes consentiant in alterutrum, is eligi meritō potest, quia tunc voluntas Pontificis, qua intendit partibus providere, præsumitur illi ab utræque parte electo iurisdictionem communicare. Facit huc quod dixi v. Nomen dubium, n.1. de tuore. Vel ejusmodi rescriptum est gratiosum, quale est in dispensationibus matrimonij, bigamie, legitimatis, &c. tunc puto posse eligi quemlibet ex duobus, quem velit is, in cuius favorem emanavit rescriptum, seu dispensatio; ita Sanch. ibid. Ratio est, quia præsumuntur Pontifex designate eum, quem dispensandum voluerit, ut potè in cuius favorem Summus Pontifex rescriperit. Si simile quid eveniret in delegato à Principe sacerdoti, cade resolutio erit casui proportionaliter applicanda.

6. *Respinso*. Vidi v. Furtum, & v. Damnum seculum. & v. Solvito debiti. Debes certò centum, dubitas an solvere, adhuc solvere centum teneris: Ita de Lugo de just.

7. m. 1. d. 18. f. 1. a. num. 8. Debes sub dubio centum, quæ cestus es non solvisse, ad onus solvençij liber es. Ratio est, quia ibi possidet vinculum debiti, sic tua libertas. In priore casu, non solum debitor, sed etiam creditor dubitat de solutione: Laym. lib. 1. tr. 1. c. 5. §. 4. m. 41. in fine, Diana p. 4. q. 3. r. f. 32. docet probabile etiam esse non esse dividendam, & solum partem, pro rata dubij, dandam huic ex dicto: Ratio, quidem in materia iustitia probabilis est, quia cum non habeat, nisi dubium ius, non est æquum ut ei solvatur tantum quantum solueretur, si haberet ius certum: solvatur ergo pro rata dubij. Iditemum me notasse memini supr. §. 9. m. 9. Dico autem in materia iustitia nam in aliis materiis multa absurdia sequentur, vt expendit de Lugo de just. c. 1. d. 18. f. 1. a. n. 18. contra Laym. ego vero aio id solum esse probabile in materia iustitia, dispatitatemque pro aliis materiis alteri non difficultas inveniendam relinquo: cum mihi sit satis pro modo authoritas Layman, & Diana, qui non de aliis materiis, sed solum de materia iustitia loquuntur.

Verum ad alia quæ hic dicenda se offertunt, accedamus.

7. Possessionem cuiusdam rei certò obtineo, sed ambigo, ap. ea t. m. ea sit ad restitutionem teneor?

Respondeo, vel incepisti obtinere bona fide, vel mala, vel dubia, de omnibus separatum.

Si primū, & deinde quidem incepit consurgere contra te, dubium, inquit: Incepisti eiusmodi dubium, ex leibus, vel probabilitibus rationibus, an ex moraliter convinentibus, hoc est, ex rationibus eius generis; quæ onus probabilitatem contrariam depellunt: ex leibus, vel probabilitibus, non teneris ad restitutionem, possesso enim zibi suffragatur contra omnes rationes non convenientes: teneris tamen veritatem inquire, modo mox n. 5. d. 10. Si ex convinentibus, rem restituere teneris, quia iam finalis fides certa contra possessionem incepit non pugnare solum, sed etiam expugnare.

8. Et vero incepisti mala fide possidere, locus questionis non datur; omnipotens enim restituere teneris, cum possessor mala fidei semper restitutioni subiacet, cui autem restitutio sit fons, quando ignoratur dominus, mox intelliges n. 9. fine.

4. Denique, si dubia fide possidere incepisti, & ad indagandam veritatem minus attendisti: nec est locus questionis, assimilariis enim mala fide possidenti, ut omnes dominus; de qua re lego de Lug. 1. de just. d. 17. f. 4. & d. 18. f. 1. quare obligaris ad novam diligentiam, quæ vero dominus possit inventari, faciendam: Quid si hic incepisti non possitis, cui res sit restituenda mox dicam.

9. Nunc doctriina ratio monet, ut de hac diligentia subdividatur. Primum omnium cum diligentiam adhibendam esse dico, intelligo hic, tum in similibus moralem, coordinationem ad extraordinarias enim nemo, ex vi legis ordinariæ faciatur. Deinde si bona fidei possessor incepit dubitare, an res sit sua, videndum an semper tenetur examine, & inquirere veritatem: Ut item an semper possessor dubia fidei ad idem obligetur? Respondeo. Si inde incepit dubitare, & hic fuerit, vel sit dubius propter leves rationes, non tenetur, si propter graves, id est probabiles, tenetur; ita Villalob. in summ. diff. 10.n.4. alioquin.

Ratio prioris dicti est, quia nemo tenetur inquisitionem contra se instituere ex leibus rationibus; sicut enim ipse Superior non tenetur, & forte non potest ex leibus conjecturis moveri ad inquietendum contra te, sic multò magis nec tu adversus te ipsum. Ratio posterioris est, quia tunc prudenter timere debes, ne tua possesso vincator à certitudine contrarij, quæ probabilitas sit apparitura, quando rem apud te retinere non poteris.

10. Nam si adhibita morali diligentia verus dominus inveniatur, ei res attribuetur; At si non inveniatur, poterit (autem Castro P. t. 1. tr. 1. d. 3. p. 2. n. 9. Coninch. Vasq. siveque Sanch. Mol. alioque apud Dianam p. 4. n. 3. res. 2. 5. sanè probabilitas) possessor sibi rem retinere, quia cum illæ rationes propter quas dubitat, supponantur solum esse.

Caput III. De Conscientia.

47

et ad summum probabilem, semper prævalebit possedit, qui habet ipsi tei, que possit solum cedit, ut missies diximus, rationibus conscientibus. Aliud ut de Lugo tom. de Iustitia, 18, sect. 1, n. 4, & ibidem discept. 7, sect. 4, n. 4, quos libentius sequor, docent rem esse dividendam pro rata debiti inter ipsum possessorum, & alios, si iij noscuntur, quia hac possit non est nisi dudiè bona, ergo non potest tollerari faveret possidendi. Quod si iij nequaquam inventi possunt, tunc rem totam dictus possessor retineat, quia tunc nullus potest contra ipsum, etiam sub dubio aliquip petere, ergo illa possit, quamvis dubie bona illi fuit, illi inquam, qui ab initio possessor bona fuit, de quo loquimur.

7. Inquires primo: & quis censendum sit verus Dominus? Respondeo is, qui per probabilem aliquam rationem, magis non potest enim probabiliter negari posse, sed in corde dominus verus, & consequenter contra possidorem non prævalebit.

8. Inquires secundum: quid si inveniantur duo, qui verum dominum appareant, nec possit dignosciri, qui nam in his est dominus sit? Respondeo esse rem dividendam pro rata dubii: ita Molin. r. 3, de iust. d. 72, n. 5. Lefebvri lib. 2, c. 13, d. 1, a. 1. Bonac. de resp. d. 1, q. 2, p. 1, n. 1, et ceterum regula generalis, resolutionem esse mensuram, etiam iuxta jus, quia quicunque participat, ut modis in simili n. 7, & verb. Nomen dubium n. 3, & alias nimis sapere dictum est.

9. Sed quid si omisit quis prædictam inquirendam diligenter, & interim supervenient circunstancia, per quam dominus verus non possit amplius innotescere, ut si mortui fuerint iij, qui apti testes esse potuerint, vel aletre sibi unum illam retinere? Respondeo hunc mortaliter peccatum rem retinere sibi licet posse, ita Bonac. de contract. l. 1, q. 19, n. 8, & probable putat Castro P. tom. 1, tr. 1, l. 5, p. n. 9, quibus additam p. 3, tr. 3, ref. 29, qui post morte testium, neclo nume (quidquid sit ante) habet meliorum conditionem, seu ius, quam ipse qui bonæ fidei possessor ab in. no fuit, qui certò rem possidet. Si enim initio male fidei possessor, vel huic simili fuit, de quibus dixi n. 3, & retinere non potest, sed pauperibus cogate tenetur (ut fuisse explicat de Lug. de iust.). vel per ullam compositionem sibi consulere juxta ea, quæ docentur in expositione Bulla Crucis.

10. Denique, si adhibita diligentia, & domino non apparente, is qui est bona fidei possessor, rem consumat, vel vendat, si post eam consumptiōnēm apparet verus dominus, ad quid ejusmodi possessor tenebitur? Respondo teneri solam ad restituendum domino id, in quo factus est dicitur: quia is post exhibitam diligentiam, & fuit enim possessor bona fidei possessor bona fidei, ut est communis doctrina, non obligatur in similibus casib[us] nisi ad restituendum id, in quo voculat factus est. Quid si est dubitet in aliquo factus sit dicitur? Respondeo, tunc sibi persuadere licet valet, se non esse factus dicitur, & sic potest nihil restituere, quia ex communite contingentibus presumuntur latius, vixisse: ita Sanch. & Bonac. apud Bardi de conf. 6, c. 9, §. 6.

11. Petes, dum diligenter exhibitor ad inveniendum dominum, licetne ejusmodi possessor rem retinere, vel alienare? Respondeo, potest retinere, sed cum intentione rem servandi tanquam in deposito; si enim haec non dat, potest securius dare cras: siquidem si impudenter nunc dare, probat quād difficulter posset postea recuperare? Si res sit fructifera, et possit colligere fructus, innui supra. Marimonium, n. 4. Alienare autem non potest nisi cum duabus conditionibus, quas in simili dixi, supra, §. 6, quem locum recole.

12. Rem & Testim. Dubitant hi, an legitimè interrogentur a iudice: obligabuntur ad ejus mentem respondere? Supponimus hic obligari hos legitimū iudici parere: nam ceterum infra, lib. 2, c. 4, §. 3, de tota hac re benignius disputabitur.

Respondeo non obligari, etiam si iudex præcipiat sub pena excommunicationis Ita Fag. in Dec. præcept. 2, lib. 1, n. 1, n. 18. de Lugo de iustitia, r. 2, d. 40, sect. 1, num. 3.

Sanch. in Dec. lib. 6, c. 2, n. 23, & in consil. 6, c. 3, dub. 3, 1: Pasqual. decis. 126. Ratio est, quia Reus, & Testis sunt in possessione sua libertatis valendi & equivocari ex causa: ergo ab hac non possunt perturbari propter dubium legitima interrogatio[nis]; Causa autem hic semper intervenerit, quia semper iij possunt velle custodire suum jus, quo possunt non aperiit veritatem ei, qui ex certa, & manifesta obligatione non debeant.

2. Scio quosdam nostram responsionem admittere, si timeatur a reo, vel teste magnum malum, non verò exiguum, quale est modicam pecuniam amittere, &c. Sed hos sequuntur non possum, quia prædicta possit libertatis in reo, & teste. Quæ prævaleret, sive grave, sive leve damnum timeatur.

3. Legi Diana p. 3, m. 3, ref. 106, qui sine distinctione universaliter nostram sententiam amplectitur. Vnde coligit, quando superior inquirit generaliter super aliquo iuris delicto, cuius Author nec sit, posse te vocatum ad testificandum & equivocare, si dubites, num infamia, vel indicia sint contra delinquentem, licet iure delinquentem scias. Nec contrarium docent Sanchez, & de Lugo, ut quidam putant. Aut de Lugo P. c. num. 6. Regula hanc (inquit) non procedere adiungit Sanchez n. 3: & 4, in rebus levi bus, ubi leve sequitur periculum in quibus si certò constat iudicem esse virum probum, & peritum, tam reus, quam testis debent in dubio respondere, & manifestare veritatem. Tantum de Lugo ex Sanchez. Vides? tunc solum obstringit hi DD. reum, & testem, cum Index plus est, & peritus; sanè quis propter has circumstantias pralendum est Index, certò legitime interrogare, ergo jam non sumus in casu dubio, Quare, si verè perseverat omnibus pensatis ejusmodi dubiis, numquam hi Doctores videntur nostram Responsionem in levi damno limitati, solum aliquando ex persistita, & pietate Iudeis, legitimam certò esse interrogacionem collegerunt.

4. Illud nihilominus advertendum est, quando perclitaretur bonum commune, vel innocentis grave damnum, te interrogat a iudice debere ad ejus mentem in similibus dubiis respondere, si solum tibi subsit leve periculum, quia pugnaret hic tua libertas, & bonum grave innocentis: at bono communi semper tuum bonum peculiare est postponendum: & bonum grave innocentis tua levi damno, juxta vulgares charitatis leges, debet anteponi.

5. Scandalum: Dubitabit quis, an sua actio sit futura causa peccati in proximo, licetne illam exercere potest? supponimus autem ipsum non intendere peccatum alterius, si enim intundat, erit scandalum directum, & sine dubio peccatum ipsum, ut dictum est in nostro opere. de exp. confess. lib. 2, cap. 1, §. 17, n. 100.

Respondeo respondendo prius quod ibid. n. 103, ex Sanchez notavi, plures excusari a prædicto peccato scandali, quia ibidem indirectum vocavimus, quia vel ipsi tam pravi sunt, ut ee um malum exemplum parum nocent, vel qui inducunt, tam faciles sunt, proclivesque ad peccandum; ut qui suo exemplo occasionem illis obtulit, non censeatur eos moraliter inducere.

Hoc posito, altero licet prædictam actionem exerceri posse. Ratio est, quia tunc peccato scandali, quando actio mea moraliter censetur induce proximum ad peccatum, ut iam dictum est, sed quando dubito an mea actio futura sit causa peccati in proximo, non censetur ipsum inducere ad peccatum, ergo, &c. Minot probatur ex doctrina toties allata, neminem in dubio censendum committere delictum, & omnes, nisi contrarium constet, debere reputari bonos: 1. Merito. ff. pro socio, legge Menochium de pecc. simplic. lib. 1, pref. 29, n. 18. docentem præsumptionem, quia delictum excludit, esse omnium fortissimam, nam inde fit, ut quoties dubito, an proximus sit admissus peccatum, debeam deponere, imo repellere hoc dubium, & censere illum non peccatum, atq[ue] iudeo putare meam actionem nequaquam inducere proximum ad peccatum.

1. Sepe

1. Sepeliri in loco sacro. Puer, &c. quo dubitatur, an sit Baptizatus, in loco sacro sepelendus neutiquam esset, quia certò possidet in pueri Paganismus, qui fuit ante Baptismum dubius: at spectata Ecclesia benignitate, sepelitur, usurpando ceremonias sacras sub scita conditione, si est Baptizatus; ita Bonac. apud Dianam. 4. 4. n. 3. ref. 6. 9. Ratio est quia ipsa non presumunt repellere ab Ecclesiastica sepultura, nisi certi non Baptizatos.

2. Qui se ipsum voluntarie interfecit, non est Ecclesiastica sepultura decorandus, c. Placit. m. qui, 23. 9. 5. nisi signa contumelie forte dederit antequam spirare. Ita ex Sylvest. Laym. lib. 3. s. 5. 17. 3. p. 3. c. 1. n. 8. si quis igitur inventari domi aquae suspensus, gladio confactus, a putrum projectus, &c. necadim conjectura, utrum ex se, an ab alio, vel casu occisus fuerit, gaudebit in sacra sepultura; Respondeo gaudebit: ita Covar. lib. 2. var. c. 1. n. 11. Lavorius de prisso, & recenti fun. mor. 2. c. 12. a. n. 3. 1. quia in dubio nemo presumunt delictum commissum: Contraria autem coniecturæ, vt index posset huic negare humationem sacram, rehementes esse deberent, hoc est, evincentes eam univer. len presumptionem, qua nemo est existimandus admissum delictum. Si certum sit aliquem sibi mortem consivisse, dubitetur verò an ex amentia vel furore, indelibera, an vero voluntate sana mente id fecerit, Laymar. l. cit. docet non esse sepelendum in loco sacro, quia possidet certò delictum, & quia praxis Ecclesie eiusmodi occisorum accere solerat sacra sepultura, nisi ex causis coniunctis ex aliqua gravi causa in furorum abiisse, sed tu expende illud Canonis citati (voluntariè) & vide an huius favere possit.

3. Servus. Certum est, te meo patri famulatum exhibuisse, seu ipsi operam tuam locasse; incertum, an mercedem habueris, tunc absolutè loquendo ego haeres, ad exhibendam tibi congruum mercedem, quia debitum est certum. Quia incerta, praualet ergo. Dicitur. Dixi (absolutè) nam si obstat legitima prescriptio, vel quid simile, non verlaremur in libro, sed certa lex esset observanda. Large Molin. t. 1. de iust. d. 67. Fag. lib. 2. de iust. i. 15. n. 39.

De servitiis exhibitis vltro a servis, Vide v. Donatio, nungs.

4. Simonia. Contra Simoniaeos five communes, five confidentiales sine multa poena, præsternum excommunicatione, & obligatio dimittendi beneficium simoniacè obtentum. Et quidem si simonia fuerit certò & indubitanter commissa, te poenas incurrisse, non est quod ambigamus. Si fugit probabiliter non commissa, eas non incurrisse, quia fecutus fuisti, vel nunc sicut potes opinionem probabilem. At quid in dubio? Scis, v.g. certè te centum aureos dedisse, sed dubitas, an dederis in pretium rei spiritualis, seu rei annexa spirituali, an potius ob aliquid temporale, seu ob aliquid quod solum se remonebat ad rem illam obtinendam?

Respondeo, te non incurrisse pœnas, quare posse te reputare liberum ab obligatione dimittendi beneficium, & ab excommunicatione. Ratio est, tum quia in utroque foto, de quo lege Farinac. conf. 5. lib. non est æquum ut subeat poena certa pro delicto incerto c. Grave 11. n. 3. c. Iudicame. 30. q. 5. c. Habuisse, d. 3. Inst. de rerum divisione, §. Illus. quæsumus, & Inst. de Aliis. S. Curare, tum quia possit ratio typi innocentia prævalet, donec certum delictum prebetur. Quod si, mala fides se in possessionem Beneficij immisisti, quia scilicet dubitabas de simonia patrata, peccasti quidem ex conscientia erronea, quia putabas habere malam fidem, & de hoc peccato debes in Confessione absolviri: sed revera ob rationes dictas nequam poenas incurrisse, quæ fulminantur contra non dubiam simoniæ: Quare nunc depone illam erroneam, conscientiam, & Beneficium retine.

5. Sigillum Confessionis Cadere in sigillum confessionis, peccatum dubiè ex confessione notum, dixi in appendice, seu lib. 5. opus. de confess. 3. n. 20. nec me ab hac certissima sententia mouent aliqua in contrarium allata novissime à P. Barti de conf. discept. 6. c. 11. p. 4. §. 11.

1. Solutio debitum. Debebo tibi centum ex uno, & alia

centum ex alio titulo, si tibi solvam centum duntaxat pro quo debito satisfaciam, si nihil exprimam?

Respondeo: Hic locum non habet questione de conscientia dubia; constat enim id debitum extingui, etiam in foto externo quod: magis gravat debitorem, & ratio est, quia qui habet censetur operari quod sibi utilius est, ita de Lugo aliquis citaris t. 1. de just. d. 16. s. 6. n. 12. 8.

Hinc debitum solvens, ceperitur in dubio velle solvere potius pro debito maturato, quam pro maturando, pro debito nomine proprio contracto, quam alieno ex fiducijsione, pro liquido, quam non liquido, pro anteriore, quam posteriori; pro debito, de quo currit interesse, quam pro merito mutuo. Favent huic doctrina ea que dixi v. Donati. n. 2.

2. Si tamen debes decusa, & capitale, & aliquam parva modo dicto solvas, pro decursis satisfacies, non pro capitali, quia ad indemnitatem creditoris id merito decedit. I. de sol. & I. usur. eod. de usur. Quod si debita sint parva onus, tunc judicaberis solvibile pro omnibus pro rata, quia est major ratio uno, quam de altero.

3. Dictum est autem (si nihil exprimam) nam si debitor verbis dixit, vel mente voluit pro uno potius, quam pro alio satisfacere, tali dicto, vel intentioni standum erit etiam in foto conscientie, quia obligatio tollitur dependenter à voluntate ipsius, quare cum per illam intentionem jam ablata sit, non poterit illa obligatio, per quamvis retractationem reviviscere.

4. Sed quid, si tibi debeo centum ex quocumque titulo justitia, sive contractu, sive ex re accepta, sive ex injusta acceptance, & interim do tibi gratis centum, sive per reparationem non debitum ex justitia, sive gratiosam donationem, nihil exprimendo, inquit nihil cogitando de debito illo justitia, intelligiturque extinguitum illud justitia debitum, quod mihi multum sine dubio grave est? Respondeo, licet non extingui sit probabile, quia debitus non extinguitur, nisi per solutionem: hec autem dominio est: Ita Sanchez aliquis apud Dianam mox citandum. Tamen etiam est probabile extingui, ita Nicol. Balde. Magister in Theologis meus t. 1. lib. 5. d. 25. n. 18. ex l. cum pluribus, ss. de solv. quia adeo voluntas semper in iramine implicita, & generalis satisfaciendi, prout potest personam querere actum suis obligationibus, quas ipse habet, tum in materiis aliis, tum in materia justitia, ex qua sententia sequitur, si quis ex devotione, invisiter Ecclesiam, recitat coronam daret elemosynam, Misericordia intercesset, &c. & deinde recordaretur, se illa voluisse, vel in Confessario iussa fibi fuisse, vel adhuc praecoptum ea faciendi, de quo vide Dianam p. 3. tr. 6. ref. 7. & 77. sequitur, inquit, non teneri iterum ad ea, quia jam per illam generali voluntatem illis satisfecit; nam propter ea, ag Sanch. in Dec. lib. 1. c. 13. n. 11. qui nihil cogitans elemosynam, v.g. centum aureorum, per totum annum sparsim pauperibus dedit, si deinde advertat se centum debuisse reddere ob aliquam obligationem, ad iterum largiendum non obligabitur, & item Beneficiarius, qui centum Ecclesie sua debet, ex omissione Officii Divini, eidem Ecclesie, nihil de hoc obligatione cogitans, sacram, v.g. vestem ejusdem pretii donavisset, ad nihil propter eandem rationem, amplius satis probabiliter teneretur. Ita Layman lib. 3. s. 5. tr. 2. c. 22. n. 9. & apud Dianam p. 3. tr. 6. ref. 57.

5. Dictum est de debitore quando ex se solvit debitum: quid de creditore, quando sibi compensat de bonis, que potest clam habere sui debitoris, patine modo censetur sibi compensare illud creditum, quod sibi utilius est? Respondeo ita, quod quia longè est à nostro instituto, vide fusse apud Lugo de iustit. 1. d. 16. s. 6. n. 12. 9. Dixi nihilominus de hoc breviter supra verbo, Compensatio.

1. Sponsalia. Si dubium sit, post habita sponsalia, num aliquis defectus notabilis supervenerit, vel cognitus de non fuerit, questione solet fieri, an possit sponsus à contrahendo matrimonio resilire, & regula quidem universalis, hæc dati consuevit: quando sponsus, quamvis ignorasset defectum illum, ita erat affectus, ut si illum agnoverisset,

ad hoc contraxisset, non posse resilire, quia impietate habet universalem quandam voluntatem contrahendit, quamlibet coactu, potest, si in eo affectu non fuerit, ita Mol. i. 1. de j. 17. Sanch. de m. lib. i. id. 7.4. n. 2. Audio. Sed nostra opinio voluntatem non habet, ita resilire; formam probabilitatis, quid si de eo animo dubitet sponsum; nam si probabilitas judicet non habuisse, certe resilire; formam de fidei opinionem practice probabilem, posset) Respondeo tunc expendum, cum Sanch. l. i. n. 11. Bonac. a. 17. p. 20. an id, quod supervenerit, vel de novo cognoscitur, afferat, spacio damnum notabile, necne: si affiat notabile, pro libertate sponsi decernetur; secus, si solidum afferat damnum leve. Ratio est, quia ex communione contingens, in priore casu, presumitur sponsus non habuisse illam voluntatem, nemo enim vult promittere matrimonium cum tanto suo danno: at proprietatem rationem presumunt cum levi. Neque dicas, tamen gravi, quam in levi debet vincere certa libertas sponsi, atque adeo poterit semper resilire: ne id dicas, inquit, quia in danno gravi cum presumpnitione, non affulsa voluntas contrahendi libertas sponsi possedet, ut in danno levum, cum contra presumant affuisse dicta contrahendi voluntas, non libertas sponsi, sed corrasus sponsus, episcopus certa obligatio possidet.

1. Subdico. Si ambigas primo, utrum rectibili à supeiori praecepta, licita sit, an illicita; Secundò, an legitimus sit Superior; Tertiò, cum sit tertius Superior; an si excedat in pricipiendo limites sua jurisdictionis, tunc, te non obligari obediens, dosent. Vafq. 1. 2. q. 19. a. 6. d. 6.6. g. 9. a. n. 1. Rodriq. in sum. c. Obedientia. 2. p. 1. c. 9. a. n. 1. quia nemo est in potestate præcipicendi ea, de quibus debitur an sunt honesta; vel absint extra suam jurisdictionem, prævalet ergo tunc subditi libertas. Thon. Sanch. lib. in Dec. c. 3. n. 3. Io. Sanch. d. 33. n. 37. Diana p. 4. n. 1. q. 9. & 9. docent te obligari in hoc tertio (esto non obligatus in duobus prioribus casibus) quia eo ipso, quod ille superior est, & tu subdus, tenetis tu obediens, cum eis certa potestas non possit vinciri à dubia exceptione exemptionis. Vrae sententia videtur probabilis.

1. Suffragium. Decretum fuit suffragiis secretis Galbellam, v. g. injustam populis esse imponendam, Beneficium, Cathedram, Officium, esse hic in justè concedendum, & similia, ad qua decernenda, licet sufficiunt suffragia, v. g. undecim ex virginis Senatoribus, seu electoribus, tamen adfueré quindecim, quid dicendum? nam omnes hi dubitant an suffragium suum fuerit ex primis undecim, adeoque, an rem illam injustam ipsi concludeant, unde ad restitutionem teneantur; esto pecuniae, quia conseruant decreto in justo; ut nota Lessius lib. 2. cap. 13. disp. 3. n. 22. & 23.

1. Respondeo tres esse sententias. Prima absolute affirmat omnes ad restitutionem in solidum tenent, quia omnes constant unam causam adequatam; sicut enim secundum trahentem navim, licet nonaginta sufficeret, omnes amicis trahunt, ita in casu nostro: ita Merolla t. 1. d. 3. & 3. Coroll. 6. n. 41. Secunda absolute negat: quia singuli sunt in possessione certa sua pecunia, quam non tenentur alteri tradere, nisi obligatio, sit luce meridiana clatio: ita Rebell. Sanc. Henric. Diana, Granadus, aliquis apud de Lugo t. 1. de iust. d. 19. scilicet 20. Tertia denique obligat quidem omnes, at non ad totum in solidum, sed solidum ad partem pro rata dubi: ita Molin. t. 1. d. 7.3. n. 6. & Lug. L. n. 22. Ratio est, quia solidum ad partem clara videtur obligatio: si quidem omnes incepissent dare suffragium cum dubio, an ipsi essent, qui in justo damnum decernerent, & dari suffragiis, remanet idem dubium: at supra, v. Restitutio, 9. diximus incipientem possidere cum dubia fide, eademque dubia fide perseverante, restituere debere. Cum ergo ex alia parte omnes sic dubitent, omnes participare debentur de obligatione restitutionis. Alias rationes vide apud Molin. & de Lugo loc. cit. Nam proprie hac tercia sententia est excipienda, licet prius, & secundum, tum propter bona rationes, quibus inimitatur, tum propter autoritatem tot Doctorum,

Pars I.

non audeam vocare improbabiles; & secundæ quidem etiam favent Doctores citati, & doctrina allata *suprà*, v. Restitutio, n. 1. litera E.

3. Dixa n. 2. (suffragiis secretis) nam quando suffragia sunt aperta, non adest simile dubium, quare peccabis quidem mortaliter, si suffrageris rei in justæ jam ab aliis conclusæ, quia consenseris, ut dictum est, injusto decreto: ita Laym. Tum, alienæ apud Diana. p. 1. tr. 3. ref. 16 & ref. 30. ubi docet, eidē rei conclusa te non posse subscriptere; sed te non obligati ad restitutionem, quando tuo suffragio impeditre injustam nequis, docent probabiliter. Idem apud Duntem. Quod si res in justa concludenda à posterioribus suffragiis sufficienter erit sine tuo suffragio, tu tamen suffrageris inter priores, & peccabis, & responderes obligaberis, quia se certam causam tunc in justæ danni das, ut docent communiter Doctores, Turrian. Lessi l. c. Filiu. Vallalob. cum Diana loc. ref. 17. vide de his suffragiis multa apud de Lugo t. 1. de iustitia. d. 20. scilicet 1. an. 17. & scilicet 2. §. 3. n. 55. & §. 5. n. 87.

1. Testamentum. Anceps sum an testamento (idem proportionaliter de legato) affuerit fraus, possumus licet ex vi hujus testamenti hereditatem consequi: Respondeo, si ejus es in possessione, te in ea firmum serva: quia in dubio melior est tempus possidentis conditionis Sanc. lib. 4. conf. cap. 1. d. 14. p. 1. levum 7. At si hereditatem nondum adiisti, major est difficultas, ascro nihilominus te posse adire, quia feaus & dolus, ut potè delictum, non sunt praesumenda, nisi certè constet.

2. Imò etiam fraudem affuisse fieri, non quidem certè sed probabiliter, idque nunquam post habitam bona fide possessionem, non teneris dimittere hereditatem ante iudicis sententiam, quia inter privatos, ut ex dictis constat contra possessionem legitimam sola certitudo, non verè probabilitas prævalit. Atque hic est basis allatus sup. §. 3. n. 19.

3. Sed quid si probabiliter adfuit fraus, & pmo est in possessione hereditatis: Respondeo tunc dividendum esse hereditatem inter probabilitatē prætententes juxtam probabilitatis. Imò idem dicendum erit ex nostris principiis, etiamque dubium sit de fraude, quando nemo possidet.

Vide v. Nomen dubium, n. 2. & v. Restitutio, n. 1. & §. 5.
Tessis Vide v. Reus & Tessis.
Tutor. Vide v. Nomen dubium.

V

1. Venatio. Dubito an fera laqueo tuo irretita possit effugere, necne, & illam ego capio. An primò tibi debeam fera? an secundò tibi saltem debeam, quanti spes illa valeat, quod forte tua fuisset? An tertio teneat saltem solvere valorem laboris tui, quo laqueum terendisti?

2. Respondeo, non debeo primò feram, quia in dubio an fera amiserit libertatem, ne fera quidem presumitur eam amississe: si igitur ipsa adhuc libera censetur, ergo utor iure meo, ita capienda. Ita de Lugo t. 1. de iust. d. 6. num. 83.

3. Non debeo secundò valorem spei, ex de Lugo l. c. esto Lessius lib. 2. cap. 5. d. 1. n. 30. Mol. d. 41. & Layman. l. 3. tract. 1. cap. 4. num. 12. dicant pro rata dubio esse feram dividendum. Ratio autem nostræ responsionis est, quia licet mihi uti iure meo, scilicet per accidentem sequitur frustatio sua spei in alio: ut patet, si ego utor atque non in iusta ad habendum beneficium, vel Cathedram, est aliter sua spe fructuatur, &c.

4. Debo tamen tertio valorem laboris: quia hujus certus est Dominus ille quia laqueum paravit, & idem labor mihi viam stravit ad capiendam feram. Inst. de divis. §. ex diverso, l. ad eum ex diverso, ff. de rerum divis. I. Qua ratione, ff. de acquir. rer. domin.

1. Venditio. Configno tibi vestem, quam pro me vendas decem aureis, tu alteri vendidisti undecim dubiasque an potius tu ipse emeris pro decem, & deinde alteri nomine tuo verdideris pro undecim, an verò tibi non emeris: sed absolute nomine Domini vendidisti. Quid judicandum? in priore enim casu tunc erit undecim auro, ut potè pretium tue rei; in posteriora

E erit

E IV

Credit Domini, quippe sue rei premium, Respondeo, de Lugo, de iust. tom. 2. d. 26. selt 9. n. 15. & aliique laborant in assignandis conjecturis, an haec venditio nomine alieno fuerit, an proprio, & recte. Verum, si in hoc sisamus questionem non diluvimus; nostra enim questio est, an adhuc remanente dubio post expensas conjecturis, statuendum sit pro Domino, an pro venditore. Dic agitur statuendum pro Domino velis. Ratio est toties dicta, quia prius fuit vestem fuisse Domini, & hoc certum est, at postea dubitatur, at fuerit empta ab hoc venditore, pravales ergo Dominus.

1. *Virgo*. Defloravit quis Virginem multa promisca, inter quae omnibus expensis, ambigunt an infracesserit, promissio illam dicendi, vel dotandi, ad quid obligatur? Respondeo ad nihil, quia libertas ipsius est certa. *Secundum*

Idem dico, si quis dubitet, an Virginem per fraudem, vim, metum seduxerit, in quibus casibus leges defloratorem urgent ad dotandum, vel ad damnum alia via resarcendum. Ita inclinat Rater Bardi de conscientia d. 6. cap. 9. §. 22. contra Molinum & de Lugo ab eodem citatos. Ratio est, tum quia possidet certa defloratoris libertas, tum quia nemo presumit delictum fraudis commisisse, *l. merito ff. de dub.*

At certe quis promisit dictam virginem ducere, vel datur, sed dubitat an ab ipso fuerit virgo inventa? Respondeo iudicandum est fuisse inventam virginem, atque adeo ducentam, vel dotandam à defloratore, Ita Menoc. lib. 6. pref. 49. n. 2. & 3. Mol. 1. 4. de iust. tr. 3. d. 104. n. 14. de Lugo de iust. tr. 1. d. 2. selt. 1. n. 3. Ratio est, quia prior est virginitas, illa ergo possidet: nec vincit ejus possessio potest, nisi ex aliis potentioribus conjecturis colligatur presumptione contra illam, quales essent eam habitasse in profibulo, habita meretricio incedisse, & similes à Menoch. *al late loc. cit.*

Votum *veritatis*. Vide *v. Atas*.
Votum dispensatio. Vide *v. verbo Dispensatio*.

4. *Votum*. Si dubites an voveris, vel juraveris, non obligaris ad votum, ita Sanc. lib. 1. in Dec. c. 19. num. 36. & lib. 1. de mar. d. 9. n. 11. Reb. lib. 1. q. 2. num. 13. & paup. etiam si magis propendas, quod voveris, vel juraveris, modis haec propenso linea dubij non transiliat. Ita Castro P. t. 1. tr. 1. d. 3. p. 13. n. 17. etiamsi Sturium, & utrumque Sanchez. Ratio est, quia semper possidet libertas, & iniquum est pro debito incepito, certam solutionem expescere.

5. Idem dic, si dubites, an votum, seu promissio se extendat ad illam, vel illam materiam; v. g. an voveris in jejuniu te abstinerere a lacte, &c. jam enim tunc dubitas de ejus rei promissione; At certe si promiseris, seu voveris, sed anceps es, an solveris, solvere teneris, quia tunc possidet promissio, seu votum Ita Sanch. Reb. loco citato, aliquie.

3. Si dubites, an res sint ita notabiliter mutata, ut excusari à promissione, sanè excusari non poteris. Ita Castro P. t. 3. tr. 13. d. 2. de juramento. p. 65. n. 4. ex Sanchez. v. g. jurasti, seu vovisti ingressum in Religionem, quo excularis ob gravem habitualem morbum, deinde incipis bene habere, sed cum dubio, an restitus integrus, teneris ingredi, quia obligatio est certa, excusatio debita, Sed certe licet doctrina haec vera est propter rationem dictam, circa quam tamen lege, quæ supra diximus verbo, sponsalia: & expende affectum voventis: at aliquid peculiare hic haberi possit, per quod excusatetur quis ab ingressu; si enim ingrediendo subiret etiam sub solo dubio grave periculum reincidenti in morbum, excusaretur, eo modo quo supra, v. Hora Canonica, n. 2. diximus excusari quempiam à preceptis in simili dubio periculo,

4. Si certus sis te vovisse jejuniu, v. g. Sabbati, sed dubitas, an dictus dies signatus à te iterum, ob devotionem ejus particularum, an vero tanquam terminus, ne scilicet differetur jejuniu ultra illam: diem fumus, transacto fine jejuniu Sabbatho, debes adhuc jejuniu, quia possi-

des votum, certus enim es de illo, incertus de termino. Ita suar. Azor. cum Boisac. d. 4. de voto. 4. 2. p. 5. §. 1. n. 1.

5. Si dubites, an tua verba continuerint promissionem potius, quam propositum s non teneris, quia dubius es de ipsa substantia promissionis, certus de tua libertate.

6. Sed quid, si certò vovisti, vel jurasti, at ambigis, An animum te obligandi habueris per illa verba, seu per illud juramentum, & quid si dubites, an tua verba invocacionem Dei, quæ est de conscientia iuramenti, saltet tunc continuetur? Respondeo, Suar. de voto, lib. 4. 6. n. 3. t. 1. tr. 1. Castro P. d. 3. p. 19. n. 4. Merokha t. 1. d. 3. c. 3. d. 2. coroll. 3. n. 84. aliquie, censem in utroque casu te obligari, quia possidet promissio, quæ certò vocis tenus emissa est, & consequenter, cum nemo sit praesumendus voluisse fecere, aliud proferendo verbis, aliud habendo in animo presumendum est affuisse certum animum se obligandi. Puto tamen non esse improbable te nequaquam obligari, ita Alphonse de Leone, quem citat, & sequitur Carago. lib. 3. Theolog. mor. n. 1338. quia possidet libertas, & dum solum vox tenus est promissio, vere dubitatur de substantia ipsius, dum dubitatur an animus se obligandi, vel Deum invocandi fuerit; ergo ejusmodi dubitatio, non potest prævalere contra certam libertatem. Nec obstat allata præsumptio, juxta quam fateor Iudicem judicare debete contra promittentem in conscientia, si vere dubitetur, prævalebit, ut dictum est, libertas.

7. Si cu[m] certò promiseris, vel voveris, dubitas, num promiseris in gradi Religionem, aliquam indeterminatam an determinatam habes. Vel num promiseris castitatem per tuam, an temporalem, Vel num Religionem hanc strictam, ap[er] illam laxiorem, Vel num voveris dare certum: an ducenta s Num majores mensuras, an minores? Vinumne optimum, an mediocre; Totumne Rosarium recitare, an tertiam eius partem, & similia; potes eligere quod minus est; quia in his omnibus possidet libertas, & que non est a superveniente dubio comprehendenda ex parte de cens. & v. Glosa & Abbas, lego item Metoll. s. 1. d. 3. c. 3. d. 2. coroll. 3. Caram. l. c. à num. 1339. Suarum t. 2. de Rel. tr. 6. lib. 4. c. 8. n. 8. Idem esse in legislatiis dixi v. Legatum, ubi notavi, & mox advertam necessariam cautionem.

8. Propter certe doceat Sanchez in Dec. lib. 4. c. 13. n. 15. si vovisti orationem, vel elemosynam, satis esse recitare unum Ave, vel unum sargiri obolum, si vovisti dare plures res, satis esse dare duas, quod scilicet minus, minusque gravat voventem. Vide v. Eleemosyna.

9. Propter certe item, si vovisti sub conditionibus aliquibus, & dubiis; an sub iis copulativè, an disjunctivè, potes putare, quod copulativè? quia id minus te onera, v. g. promisiisti jejunium si tuus pater absens convalesceret, donec unque rediref, nec potes dignoscere an utramque conditionem simul intendens, an tantum unam, v. g. sanitatem, potes putare utramque intendisse, &c. Ita Sanchez l. c. 2. n. 20.

10. Propter certa etiam, si dubites an in voto jejunandum omnibus vigilis, vel Sabbathis, v. g. inclusum vigiliam Natalis Domini, potes jentaculum pingue tunc assumere, quia potes eligere quod minus te gravat: ita Sanchez l. c. 1. n. 6. aliquie passim ap[er] Bardi de conscientia d. 6. c. 1. §. 14. n. 2. Adde te certum esse de concessione illud pingue tunc assumendum, incertum de obligatione, ergo prævalet ius concessionis.

11. Pari modo, si certus es, te vovisse non ludere sub pena largiendi in elemosynam unum aureum, vel certus es te vovisse jejunium in vigilia, v. g. Beati Aloysij; at certus, num solum pro prima vice qua ludis, vel pro prima vigilia anni: non obligabis, nisi pro prima vice: vel pro primo anno. Ita S. Votum, n. 26. Ratio est jam dicta, quia potes eligere quod minus est.

12. Ex eodem principio resolve id quod alij, ut Bardi l. c. §. latè, ex aliis principiis certe item statuunt plurimum scilicet, qui vovit non habiturum copulam cum feminis, & sine dolo incertus sit, an intellexerit etiam de copula licita, utrum, inquam, possit licite uxorem ducere

Caput III. De Conscientia.

51

dicere, illamque cognoscere? Dico enim posse, quia potest eligere, quod minus est. Et certè votum est strictius, aquae ad eodū odiosius, siquidem est lex, quam libi imponit contra suam libertatem vōtūs, ergo coactanda est ad interpretationem strictam, non verē excedenda ad latam includendo in casu dicto etiam corporalām licitam.

13. Ad hanc, certè scias te vovisse, v. g. calitatem, dubites autem in saeculone, an potius in Religionem, demittere emitendam, non teneris ingressū Religionem, quia potes eligere quod minus est; cum in hoc casu par modo possidat libertas manendi saeculo, serva igitur in faculo cœlitatem. Ita Caram. L. 13. 8.

14. Eodem modo si ambigis, an voveris castitatem, absoluē, an conditionatam, si Religionem, v. g. fieres, potes judicare te conditionatam vovisse, quia id mindet; ita Sanch. in Dec. lib. 4. c. 16. n. 114. An autem de casu ponere dictam conditionem, si te dependeat, dicetur infra, cum de vero conditionato. Quod si certè scias vovisse potere aliquam conditionem, teneris illam poneres, si dubitas, non teneris propter regulam generalim tōtes reperit, quia prævaleat tunc libertas.

15. Insuper, si dubices, utrum voveris absoluē castitatem, v. g. ad honorem Dei, an sub aliquo conditione, vel pena, si sanitatem receperis, vel si lusceris, potes tibi persuadere sub conditione, vel sub peccata vovisse, siquae adeo ex sententia probabilis, infra dicenda, votum tuum non esse refutatum, id emat certitudinem. Si.

dubites an conditio sub qua vovisti fuerit inpleta, nec certe non esse implerat, qui tunc dubium est de ipsa silentia obligationis. Et quia quando, (licet certè quid voveris) dubitas, seu non recodaris, an gratiam, v. g. sanitatem, ad quam imperrandam, votum exixisti, obtinueris, necne, dubium eadi super conditionem, an facte illa fuerit adimplēta, ideo, propter eandem rationem prævalebit tua libertas, nec vōtū reus eris. Colligitur id ex Sanchez lib. 4. s̄. cap. 25. n. 9. & cap. 16. n. 3. Ita idem ib. cap. 23. n. 29.

16. Deinde, si dubites utrum vovertis perseverantiam, vel professionem, an solum ingressum, teneris solum ad ingressum, quia hoc minus utique est. Ita Sanc. tom. 1. de ref. tr. 6. lib. 4. c. 8. n. 7. leg. item Sanch. apud Diagonal. p. 4. tr. 1. refol. 36. Caram. lib. 3. Theol. mor. n. 1465. & in Reg. S. Ben. n. 460. non improbabile est notari hunc ne ad ingressum quidem teniri. Ratio est inquit, quia malum est ingredi cum animo egrediendi, nec certe illius prudens id facere ingenio consideret. Adeo hunc ostendacem, & injuriam ipso facto fore contra Religionem, quia nec illum expireris, nec illi victimam exhiberis, si eo animo ingressum illam esse subdoraveris. Verūmid aliquantulum illustremus. Tibus enim modis contingere euādiō ad casū potest. Primo, si simul voveas per seodium, unius ingressum simul, & ingressum paulo post faciendum, & hoc pacto certum est votum esse invalidum, quia totum comp̄sum est malum, dāni continet unam partem malam, scilicet ingressum, qui saltem ex suppositione ingressus, & nulla rationabili existente causa, malus est, & inconstantiam sapit. Secundō, si ingressum solum voveas, de egestate, vel nihil decernas, vel solum de illo timeas, vix tamen ingredi, saltem ad probationem: & hoc modo validum est votum, quia totum, quod votetur, bonum in se est, & servari cum laude potest. Tertio, si voveas ingressum, & simul proposas, sed non vovecas, egredi. Dico hunc esse casum Caramuelis, & scias probabiliter votum est malum, dāni continet unam partem malam, scilicet ingressum, qui saltem ex suppositione propotitum, & non promissum, malum quidem est, & quippe jam referatur ad ingressum, qui posito ingressu bonus esse non potest, cum pari modo sit contra constantiam, & contra religionem, non nolentem acceptare eum, qui hoc animo labore.

17. Redeo ad libertatem, qua potes id, quod mi-

nus est, in dubio eligere. Notare enim oportet id quod v. Legatum, etiam notavi: non raro id, quod minus est, eligi à te non posse, si ex communiter contingentibus, ex aliis loquendi, vel ex aliquibus adjunctis colligatur, te verē promissi, quod magis est: nam tunc, ut ex se constat, non efficiunt in casu dubij, v. g. si in tua regione mensura usualis sit magna, pars vero esset extraordina-ria, magnam debes, si mensuram vovisti.

18. Rursus, si vovisti Calicem, & dubitas, an voveris aureum, argenteum, an flanneum; argenteum, aliam quo ad cuppan debes: quia nomine Calicis intelligitur, qui sit aptus ad idem sacrificij. Simili modo si vovisti non permanere in saeculo, debes Religionem ingredi: quia illud non permanere in saeculo hoc sonat, id est Religioni se tradere, non autem eremiticam, v. g. vitam assūdere, vel quid simile.

19. Si dubices num voveris, seu promiseris delibera-ter, ex eo quia dubites, an promissio fuerit facta tempore somni, chrietatis, vel phrenchis, obligari, ex Sanchez lib. 4. in Dec. cap. 1. num. 14. & 15. quia constat de promissione, ambiguitate de excusatione. At Castro Palau r. 1. tr. 1. d. 3. p. 11. num. 4. & 7. merito probabile etiam esse ait, te non obligari, non enim est omniō verum tunc constare de promissione, si quidem dum dubitatur, an affuerit plena delibera-ō, dubitatur de eo quod necessariō requiritur ad promissionem, atque adeo dubitatur de ipsa promissione.

20. Si certus de promissione, vel voto, anceps sis an promiseris tempore amentia, idem propter eandem rationem dicendam est cum Castro P. I. c. n. 8. solum per diligenter est advertendum, difficulter oriri posse quāmo di dubium. Primo, quia communiter contingentibus, is, qui certus est de suo voto, certus esse debet de suo usu rationis, nunquam enim sanus vovere solet: ergo si voveris sanus & si vovit, sanus fuit. Secundō, quia qualitas, quia naturaliter inest, semper adesse supponitur, nisi clare constet de opposito: at usus rationis naturaliter homini inest, ergo, &c. Si tamen omnibus his perennis, adhuc res est dubia, jam dictum est num. 19. probabiliter ex Sanchez, & obligari, & probabiliter ex Castro Palau, non obligari.

21. Quod si dubites an promissio facta fuerit sine deliberatione ex eo, quod fuit emissā tempore ira, vel subita passionis, eodem, quo dictum est, modo non obligari, ita Sanc. lib. 4. de voto, capite 6. num. 10. quia dubitatur de eo, quod necessariō requiritur ad constitutio-nem libertas, atque obligatoriam promissionis. Mono-ramen hic iterum, iterumque regulariter non adesse ejusmodi dubium, quia subita ira, vel passio non solet sufficiēt usum rationis tollere; secus occidens aliquem soleret excusatā peccato, quem tamen regulariter non excusat: ita Thom. Sanc. lib. 1. de matrim. d. 8. n. 19.

22. Si, vovertis, vel juraveris aliquid, quod nunc dubitas, an sit licitum, necne, nec potes fieri certus de qualitate rei promissae, ad nihil obligari, quia certa est tua libertas, sed dubia obligatio, cū rem non esse illicitam, de essentia sit obligationis voti. Quid si dubitetur, an votum sit de meliori bono, infra, lib. 3. de voto, c. 8. explicando: Respondeo tunc te obligari ad sequendum, illud bonum, quia ejusmodi votum honestum est, nec habet, unde maculatur, & totum servari, cui laude potest: ita Sanc. in Dec. lib. 4. c. num. 6. At quid dicendum, si certum sit votum, vel juramentum esse de re indifferenti, dubium verò an de re bona? Respondeo ejusmodi votum vel juramentum soli Deo factum non est validum, quia invaliditas est certa, vota enim, & juramenta soli Deo exhibita necessariō debent esse de bono, ut infra, lib. 3. cap. 3. de juramento, §. 3. n. 7. dicetur: at Juramentum homini praestitum, validum erit, quia juramenta, ut item infra, lib. num. 11. dicetur, homini praestita valida sunt de re indifferenti.

23. Si certus sis te vovisse visitationem, v. g. Virginis Lauretanæ, sed verē dubitas, an in eo voto incūs laborē peregrinationis ad illam, satisfaciētē huic

E 2. voto

voto si recreationis causa, vel negotij in episcopis laureti, & ibi Sanctissimam Virginem visites? Respondeo satisficeri, non solum si illuc eas animo & visitandi, & negotianti, ut certum est ex Castro P.tom.3. tr.15. diff.1. cap.12. n.9. & 10. sed etiam si casu illic inventari, & non animo visitandi, illuc accesseris. Ratio est toties repetita quia certus es de tua libertate, incertus ac inclusus dictum labore peregrinationis, atque adeo num adit votum de labore, ergo praevalet libertas. Quododo est dubium, qualis sit finis voti, malusne bonus, an in differens, utrum valeat votum, licetur commodiis lib.3. cap.15. §.2. n.10. Superfedeo a texentis similibusnam ex allatis faciliter non allata diluentur.

Vtura. Vide verbo Mutuum.

Atque hec de conscientia dubia nimis forsan contra nostrum institutum prolixia, sed profecto nequaquam infilia, sufficiant?

§. VIII. De Conscientia scrupulosa. Vnde oriatur, & quomodo cognoscatur scrupulus.

Ex dictis supra, §. i. num.6. cognoscis scrupulum esse leve fundatum, seu argumentum, quo quis moverit ad credendum aliquid omen esse, quod re vera non est: scrupulosum item esse illum, qui motus ex his levibus fundamentis existimat cum errore, vel dubitat, aliquid esse peccatum quod non est. Oritur ejusmodi scrupulus ex variis causis, scilicet ex dampone suggestore, ex consortio cum hominibus scrupulosis, ex ignorantia, addito quando ingenij perspicacia, qui quis cognoscit objectiones contra suam actionem, sed nesciatis solvere, ex capitibz imbecilitate, seu lesione imaginationis, ex mala corporis constitutione, praesertim melancholia, ex animi infinitate, praesertim pusillanimitate, ex nimio amore sui ipsius, ex lectio librorum calsum conscientiae in indocto, ex Deo &c disponente, &c ob poenam multorum peccatorum, que quis commisit in adolescentia, si ob majus hominis bonum, ejusque exercitium, & purgationem. Ita Azor. p. lib.2. cap.20. q.5. Sair. lib. 2. cap.14. num.19. Rodrig. in summa 2. cap.5.4.n.1.

2. Sed difficultas hic in eo versatur, eequanam ratione, quis comprehendat sua argumenta scrupulosi esse, sequitur esse scrupulosum: ipse enim semper, putat illud, quo hic, & nunc moverit ad credendum, hoc esse peccatum, cum non sit: non esse leve argumentum, sed grave, & solidum; Si enim esse leve adverteret, jam non sineret ab illo moveri, atque adeo scrupulosus nequam est.

3. Dico (hic & nunc) nam non raro contingit, ut quis sive ex dicto Confessoris, sive ex experientia, quod sua argumenta, que alias sibi solidam debentur, inveniret levissima, se cognoscat esse veluti habitu alter scrupulosum & verum deinde, in singularibus actionibus, via illa fundamenta ipsi offerant ita gravia, ut secundum illa cogatur operari, & consequenter errare.

Confessorius certe, sive alius, vel mediocriter doctus facilis scrupulosi aliorum, quam suos deprehenderet, quia in re aliena facilis actionum momenta, qualia sunt, cognoscuntur. Quoniam igitur scrupulosum ex se sua actualia dama cognoscere difficile est utatur sequenti bus rediedis mox aferendis.

Equidem qui scrupulis angit, caligt aliquando in una materia, aliquando in omni: Alij scrupulis optimuntur in peccatis praeteritis perperam, ut ipsi putant, seu sine dolore confessi: alijs in actionibus presentibus exhibentis: Alij in cogitationibus, quibus se semper consensum praebuerint formidant: Alij in aliis, ideo remedia sequentia partim universalia sunt, partim in uno, aliisque genere, ut nimis iiii uti quisque possit, quibus indiget.

Instruacio Scrupulosa pro se ipso.

4. Primum, & penes dixerim, unicum remedium pro omni classe scrupulorum, ut ejusmodi morbo laborans eligat pro Confessario, vel animo directore

virum doctrina, & pium, cuius consilio paratus sit omnino acquiescesce. Val. tqm.2. disp.2. quæst.14. p.4. q.5. adhens hoe remedium continet omnia res ad ea. Nisi sic animo sit paratus, & in operando deinde vere Confessario obediatur, vel certe conetur, pro incurabili illum habere, confessus mihi olim formipina nobilis, innumeris agitata scrupulis, totaque ube ut talis cognita, spopondit me idam; pro circilli parte directum, modò mihi promitteret, per paratamesse obsequi meis consiliis, nec ad Confessionem iterum peccata deferre, quando ego non defenda dicarem, ad sacram Communione accedere, quando praeciperem, & alia ejusmodi. Noluit bona mulier haec mihi promittere, quare illam ut immediabiliter dimisi, velut dimissam deinde cognovi a pluribus prudentissimis patribus fuisse. Ejusmodi gemitis hominis, pro cerebro laesis habet: non pro scrupulis.

5. Primum igitur, ut dico, remedium est, ut scrupulosi anima sua Directori se subdat omnino, illicre credat, atque ea faciat, que is imponit, & quamvis ipse deprehendat gravissima argumenta peccandi, deposit libens conscientiam suam ex sola autoritate Confessarii sic docentis. Nec erit necesse mutare suum dictum: eu habere rationes intrinsecas, quibus evanescet sua illa argumenta, sed sat is est, ut putet se etiam stans suo illo iudicio, non peccare: & certe de facto coram Deo non peccat, quia sequens sui directoris dictamen, id quod probabile est sequitur, atque adeo prædictè prudenter operatur: ita Vasquez, Lessius, Th. Sanchez, Conf. Salas; Layman, aliquie apud Ioan. Sanchez. p.1. num.7. & 8.

6. Secundum, quæ diximus, faciat scrupulosus, non solum exactuali, ut ita dicam, Directoris consilio, sed etiam habituali, hoc est, ipmet ex se operetur juxta doctrinam Directoris, vel juxta regulas sequentes, absque necessitate eadem apud Directorem deferedi: imo nec deferas, & data opera faciat contra suos scrupulos prudenter enim gerit, ita operando, quod si forte inventat aliquando se vere male egisse, male quidem materialiter se gessisse, non vero formaliter, atque adeo non peccavisse, pro certo & explorato habeat: ita Vasquez, Sayt. Valeria citati a Ioan. Sanchez item Merolla tom. I. disput. 3. cap.3. dub.3. num.3. & 4.

7. Tertiu: nihil putet esse mortale, nisi quod manifeste, & absque formidine mortale videatur, v. g. non poterit se confessisse turpi cogitationi, infidelitati, blasphemia, &c. nisi certe, & penes dixerim evidenter videat confessisse, copiosissime autem difficultum sane est in timore horum conscientiarum, qui potius mori cogerent, quam nos taliter peccare. Expedit etiam similes cogitationes spernere; nec eas ut peccata aperire Confessario; peccata enim verè non sunt: ita Granad. p. tr.12. d.5. num.8. Immo aliquando potest quis adeo esse scrupulosus, ut nisi jurare possit illud esse mortale, credere non debeat esse mortale; ita Vasquez p.2. disp.67. cap.72. num.3: Addit. Ioan. Sanchez l.c. num.2.4. fin. & merito, aliquos ita scrupulorum tenbris offundit, ut quod imo in mente venit, statim admisisti putent, (cognovi ego quosdam hujus ingenij.) Huius igitur etiam si putant se posse jurare in cogitationibus ejusmodi mentem voluntariè fixisse, sibi persuadeant non ita esse, & tunc solum credant peccasse, quando in actum exteriorum prouiderunt.

8. Quartu: Qui confessus est diligenter, ut sibi tunc videbatur, uno verbo, bona fide, & deinde incipit dubitare, an sit confessus aliquod peccatum, vel circumstantiam, vel numerum, ac cum dolore, &c. certe credit ritè se gessisse, nec indigere nova confessione, licet aliqua peccata relinquenda sint per accidens, non confessa, ita Cajet. v. Scrupulus, qui vehementer commendat hoc consilium, Castro P. tom.1. tr.1. disput. 4. pars. 2. num.4. & quidem Sà v. Dubium, num.5. sic scribit: Scrupulosus non tenetur fateri, nisi qua potest jurare, & fecisse peccata.

peccata mortaliter, & se numquam fuisse confessum. Inde ergo modis diuersis habes, nec cum sacramento aliquibus esse absoluere possunt, quia scrupulosi super non tenentur facti peccata, sive alias confessas, sive ante confessionem bona fide factam commissa, cum quia ipsos ea confessos esse prouidendum est, cum quia ne ipsorum scrupuli forentur, a tali confessione sunt excusandi. Cetero scrupulo concedi aliquando facere confessionem non inter materialiter, diximus Opus de confess. expedit. lib. 2. c. 10. n. 12.

3. Quinto: Scrupulo sufficit mediocrem diligenter apponend ad examinandum conscientiam pro confessione in timoratis, & frequenter confiteri sollicitudinem sufficit: ij enim si peccarent mortaliter, ob celos certe peccatum semper habent, Ita Joan. Sanch. l. 41. n. 17. Fasit ad hoc id narrat de Lugo de gen. l. 16. fol. 14. n. 591. Quidam juvenis nobilis, & quad regula prudens, sed nimis scrupulosus, cum confessionem generaliter vita facere veller, per quindecim dies se ad aliam preparavit, & plurima folia de suis peccatis scripsit, quibus legendis multi dies non sufficerunt. Sed neguebatur novum adhuc exponere institutum, quo facto, cum iam per dies aliquot confiteri cœpisset Valligolei, ubi ipse cum regia curia morabatur, in eisdem angustias confessionis uscione reditus est, ut ipse in pugione se leviter percutiri. Deo tamen providente, ut ante mortem posset iterum confiteri. Hac de Lugo. Hic ergo nonne à tam exacto examine de rigorosa confessione erat excusandus?

10. Sexto, mulsum confidat in gratia Dei, humilis animo sit, le aliorum iudicio submittere assuecat, Desmensusque affluit deprecetur. Ferrur Cardinalis Bellarminus probitate, & sapientia toto orbe clarus affirmans, tunc denuntia se scrupulosum recusasse, cum assulstet, quo cognosceret se non suis meritis, ac diligentia, sed Dei misericordia, & Christi meritis fore salvandum,

11. Septimo, si est melancholica complexio, abundantemque humores, sumat pharmacum, ut ratiisque honestis rectionibus cum bonis amicis, ita Sylvester u. Scrupulus, n. 6. Azor. p. 1. l. 1. c. 20. q. 6. sed non familiarier agat cum scrupuloso, ne magis inficiatur, abstineatque ab immoderatis vigiliis, & jejuniis: Ita Joan. Sanch. d. 41. n. 23.

12. Octavo, sciat se aliquibus regulis generalibus, & quidem benignioribus ut possit, v. g. licet esse sequi quamunque opinionem probabilem, etiam minus tuum: Probabile esse id, quod aliqui Sapientes docent, ita Merolla rom. 1. disp. 3. c. 3. d. 3. n. 385. Non oportere abstineat ab iis, que docti, & timorati faciunt, vel etiam, quia sine sapientium reprehensione alij usurpant. Ibid. Vota dubia an sint emissa, & praecpta, & an sint imposta non obligare supra, §. 7. v. Vota, & v. Leges Confessiones adhuc dolore sufficienti non ex industris facias, vel dimidiatas, non esse repetandas, ita Merolla ibid. leg. nostrae opes de confess. lib. 1. c. 1. §. 4 n. 29. posse quamplam uti epichoriam in legibus politivis: hoc est, non peccare cum, qui violat legem secundum intentum Legislatoris; licet offendat verba legis: nec peccare cum, qui eam observat juxta communem sensum bonorum, licet in sensu laxior videatur ita S. Thom. 2. 1. q. 220. leges civiles de facto, vel tard, ex Cajet. in signa, v. Clericus, & v. Iejunium, Inde a Felino apud Navarr. in summa, cap. 23. n. 55. vel certe, ex Bonae, de legibus, disp. 1. q. 1. num. 1. fine, non frequenter obligate sub mortali: Ecclesiasticas item nec multum frequenter, ut late diximus Opus de Sacra Missa, lib. 3. c. 1. §. n. 7. & 9. juncto n. 17. in audiendo Missam de praece-

pro, vel regiandis horis ex obligatione satis esse attentionem externam, unde posse quemlibet voluntariè distracti: sic Conced. Layman. Hurtad. Sylvester, aliqui citari in dicto opus, lib. 2. c. 3. n. 5. peccata dubia pro scrupuloso non esse sub obligatione. Confessori aperienda, sic Suar. Granad. Becc. aliquique relati à Joan. Sanch. disp. 41. n. 16. Caltro P. tom. 1. tract. 1. diff. 4. punct. 1. n. 4. in nostro opus Meth. confess. lib. 1. c. 1. §. 3. n. 15. multo minus numerum dubium, vel dubia circumstantias, inquit omnia peccata dubia pro his censenda non esse peccata: sic ille, & de Lugo de pena imperfect. ad Lectorem.

Instructio Confessarii pro scrupulo.

13. Is servanda omnino curot ea, que modò pro remedio scrupulorum dicta sunt, sed insuper ex predictis suis & ipsa regulas sequentes colligat.

Primo, non permitat scrupulosum suos scrupulos tanquam peccata confiteri: audiat nunquam confessio-nes ejus generales, nisi certissime constet de necessitate, illique persuadet, ut à peccatorum præteriorum memoria perinde ac dæmonum suggestionibus abhorreat, cogitationes turpes, infidelitatis blasphemias, si semel aut iterum audire velis à scrupulo Confessarii, judicans id ad curationem, & consolationem penitentis conferre: id faciat, cum Joan. Sanch. d. 41. n. 14. Thom. Sanch. in Dec. lib. 1. c. 10. n. 81. fine, verum persuadeat penitenti, se non ad confessionem sed ad consilium audire, si non sint certi peccata Ita Joan. Sanch. l. c. n. 3.

14. Secundo, dubitationes, & haecntiones scrupuloso in mitiore partem semper interpretetur, sic Caltro P. l. c. memo prædicta Doctina, quod dubia quæ sunt ab aliis confitenda, non sunt à scrupulo, & dubia, quæ pro aliis fortasse peccata censentur, non presumuntur pro scrupulo. Interrogationes minutiore, & fortasse necessarias pro aliis, ad cognoscendas species peccatorum; non inculcat. Scite de Lugo loc. cit. Requiritur prudens Confessoris, ne nimium penitentem nequeat alii & alii interrogacionibus, ministrissim, sciens quod nunquam ita exalte illum examinabit, ut ab alio doctore non posset ultius interrogari: sicut etiam ex parte penitentis prudenter requiriatur, ne se in examine conscientia nimium vexet, sed humano examine contentus sit. Hac ille: Si ergo id dictum est de ceteris, quid dicere de scrupulo debeamus?

15. Tertio, Eum sapè Deo commendet, erigit animo, interdum item juvabit asperè eum reprehendere, ac dimittere, si quido acquiesceret iudicio directoris refugiat.

16. Quartò, assuefacit scrupulosum, ut suo directori pareat obedientia cæca; ne director sui consilii rationes, & doctrinas scrupuloso regulariter afterat; experientia enim conperi, maiores scrupulos ab illis cum deducere, & sic magis offulcari.

17. Quinto, docet non immerito Vasq. p. 2. disp. 67. c. 2. n. 8. difficile remedium posse adhiberi iis, qui laxa conscientia, cum faciles sint ad multa peccata committenda. Scrupulosi in ipsis sunt actionibus, vel in confitendo, pro his ergo aliud remedium, non suppetit, nisi quod à Confessario ad Dei timorem, & ad frequentes Confessiones, & communiones adducatur. Interim tamen, si vere sint scrupulosi, non est cum illis tam severè ut cum aliis agendum, sed regula prædicta cum iisdem benevolentè, & prudenter sunt observandas: secundus facile proprieta, quam sentiunt, & propter laxam conscientiam, qua laborant, omnem Confessarii curationem dif- fugient, petibuntque.

FINIS LIBRI PRIMI.

Lauds Deo, Beatisima Virgini, ac Beato Aloysio.